Mircea Eliade — *Noapte de Sînziene,*
Editura Ioan Cușa, Paris, 1971.

Pentru această ediție toate drepturile rezervate Editurii Minerva

Biblioteca pentru toți, București.

mircea eliade

noaptea de sînziene

ROMAN

★

PREFAȚĂ DE DUMITRU MICU
CUVÎNT ÎNAINTE, TABEL CRONOLOGIC
ȘI EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE MIRCEA HANDOCA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1991

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

Ilustrația copertei după : Nicolae Tonitza — *Flori*

PREFAȚĂ

Ultim roman al lui Mircea Eliade, *Noaptea de Sînziene* le însumează, s-ar putea zice, pe toate celelalte (pe cele apărute antum, mai precis) și, în același timp, prefigurează, într-un anume sens, viitoarele nuvele. Reapar în această adevărată sinteză a prozei narative eliadești o seamă de particularități de ordin literar ale romanelor precedente și, mai ales, reapar în expresie nouă acele idei care, doar enunțate sau sugerate în romane, vor forma nucleul problematic al nuvelelor celor mai reprezentative.

Atras atît de literatură cît și de știință, încă din adolescență, Mircea Eliade a debutat (în deceniul al treilea) ca „romancier" (needitat) cu proză „experiențialistă" de un „autentism" ce anticipează — măcar parțial — teoria despre „autenticitate" a lui Camil Petrescu. *Romanul adolescentului miop* și *Gaudeamus* transcriu — exact cum avea să recomande autorul romanului *Patul lui Procust* Doamnei T. : „cu o liminară sinceritate (...), fără compoziție, fără stil" — „experiențe" ale naratorului. Timpul redactării acestor mai mult jurnale intime decît romane a fost, în istoria literaturilor europene, o perioadă în care, sub influența stării de spirit create prin obținerea de către André Gide a notorietății universale cu *Les Faux-Monnayeurs*, romanul se instala, pretutindeni în lume, dar mai cu seamă în Europa, în diverse formule ale „documentului" : corespondență, depoziție, confesiune, memorialistică, autobiografie, jurnal. Lui Eliade i-a surîs, de la început, mai mult decît orice, jurnalul. Avea să țină

jurnal toată viața, inclusiv (asemenea lui Gide) jurnale ale propriilor romane sub formă de jurnal. Nu altceva decît jurnale *stricto sensu* (incluzînd la rîndul lor fragmente de jurnal), jurnale ce atestă o vocație de romancier, sînt citatele scrieri, tipărite integral abia după moartea autorului. La fel primele romane publicate : *Isabel și apele diavolului, Maitreyi.* Ca atare, ca produse aparent neelaborate, confidențe spontane, ele nu sînt reluate în *Noaptea de Sînziene.* Acest roman este, realmente, o narațiune, o carte nedisimulat construită, un discurs prozaic de reală factură epică, scris la persoana a treia, structurat de un *subiect.* Vastă, produsă prin împletiri ingenioase, trama narativă integrează în mixajul de episoade mai eteroclit decît orice altă carte a lui Eliade o multitudine tot atît de eteroclită de personaje, care, traversînd o întreagă perioadă istorică, de răspîntie, aduc implicit în spațiul scrierii o diversitate de medii, de ambianțe umane, dispersate pe aproape întreaga suprafață a continentului. Prin caracterul de frescă, *Noaptea de Sînziene* continuă *Întoarcerea din rai* și *Huliganii.* Amplu document, în primul rînd, al stării de spirit proprii — în anii crizei economice din 1929—1933 — tinerei generații de intelectuali, aceste romane reflectă, în același timp, peisajul social mai larg, întocmesc un mare tablou de epocă. Primul tablou românesc avînd în centru greva din februarie 1933 de la uzinele Griviția, adică evenimentul care, marcînd decisiv timpul istoric pe plan național, provoacă în viața personajelor cărții momentul „întoarcerii din rai", al ieșirii din „paradisul" iluziilor și al atemporalității, momentul constrîngerii pentru fiecare de a se angrena în realitatea obiectivă, a-și asuma obligații, a intra, altfel spus, în istorie. Acțiunea *Nopții de Sînziene* începe în noaptea de solstițiu estival a anului 1938 și se încheie la cîțiva ani după al doilea război mondial. Cu principalii eroi, în special cu Ștefan Viziru, cititorul asistă la continua intensificare a tensiunii psihice colective, la degradarea ireversibilă a climatului politic, intern și internațional, cunoaște un lagăr de internare (cel de la Miercurea Ciuc), străbate — la București, la Londra, la Lisabona, pe frontul de răsărit — sinistrii ani ai războiului, apoi (parte în țară, parte pe alte meridiane, îndeosebi la Paris) momente de imediat după război.

De citatele romane, *Noaptea de Sînziene* amintește și prin abundența, în cuprinsul său, a dialogurilor cu conținut ideologic. Roman-frescă, această carte e, în aceeași măsură, și un roman de idei. Personajele discută enorm. Și discută, mai ales, probleme grave, capitale. Problema iubirii și a morții, a pieririi și a salvării universului, a participării la istorie și a evadării din timp. Ca în toată proza lui Mircea Eliade, oamenii sînt, și în acest roman, aproape toți, intelectuali prin predestinare : spirite devorate de probleme, însetate de cunoaștere.

Construit altfel decît *Isabel...* și *Maitreyi* (spre a nu mai pomeni încercările juvenile pretimpurii), romanul *Noaptea de Sînziene* are, totuși, comună cu ele — și cu toate celelalte producțiuni „epice" — propensiunea spre eterogenitate, tendința de ramificare excesivă. În toată cariera sa literară, Eliade nu a dovedit preocupări deosebite pentru exemplaritatea compoziției, nu a năzuit la construcția — epică, dramatică sau de altă natură — impecabilă. Nu a fost condus, în materie de compoziție și stil, de idealul clasic, racinian. Drept urmare, și în *Noaptea de Sînziene,* ca în alte romane (și chiar nuvele), ca (sau aproape ca) în *Lumina ce se stinge,* mai cu seamă, materia epică se revarsă uneori peste marginile firești ale subiectului ; apar episoade ex-centrice, gratuite, parazitare, se produc complicații inutile, cu efecte de senzațional facil, de atmosferă bizară la modul Cezar Petrescu. Faptul se datorează, probabil, și deprinderii scriitorului de a încorpora în lucrări duse la bun sfîrșit fragmente de lucrări neterminate, abandonate. În cazul concret, el a utilizat (potrivit mărturisirii din *Fragments d'un journal)* pagini din romanul *Apocalips,* la care trudise în timpul războiului. N-ar fi exclus, însă, ca acțiunea multora dintre narațiunile lui Eliade să fie deliberat stufoasă, încîlcită. Spre a se sugera și pe această cale că personajele traversează labirinturi ! „Labirintul" fiind una dintre obsesiile scriitorului...

Spațial, centrul universului literaturii lui Eliade se găsește în București. Loc al nașterii scriitorului, capitala României este de altfel „vatra" întregii sale creații. Aici se agită intelectualitatea

„noii generații" în *Întoarcerea din rai* și *Huliganii* ; aici (mai precis, în apropiere de București) e adus, noaptea, într-o sală, din lac, prin invocație magică ; șarpele totemic *(Șarpele)* ; aici va afla naratorul, în *Secretul doctorului Honigberger,* despre indianistul brașovean dispărut și totuși prezent, fără a putea fi văzut ; aici e centrul de gravitație al tuturor tărîmurilor dezvăluite în nuvelele fantastice. Chiar în acele proze în care cititorul e transportat peste țări și mări, personajul-conștiință e un bucureștean (proiecție a subiectivității scriitorului), sau, în orice caz, un ins (să zicem Cesare, în *Lumina ce se stinge)* care parcurge alievea aventuri trăite de către romancier în spirit. Derulată „între două nopți", amîndouă de Sînziene, una bucureșteană, alta pariziană — *largo sensu* — istorisirea din ultimul roman eliadesc își are toate sursele și punctele de sprijin în metropola udată de rîul Dîmbovița. La cîțiva kilometri de București, în pădurea Băneasa, Ștefan Viziru o cunoaște — în noaptea cînd, în credința populară, se deschid cerurile — pe Ileana. În chiar centrul Bucureștilor, el își întemeiază un fel de mică patrie ideală : simplă cameră de hotel, prozaic vorbind, însă în care Viziru se retrage cu sentimentul ieșirii din spațiul și timpul profan, al instalării într-o lume atemporală. De aici, de la București, pleacă el, în toate direcțiile, cu destinații felurite, și aici se înapoiază mereu, pînă la expatriere, aici rămîne și după acea, sufletește. Aici își are Ștefan Viziru familia : soția și un fiu, sortiți să moară într-un bombardament ; aici își trăiește întreaga viață cel mai apropiat prieten al său, Biriș, cu care se angajează în discuțiile ce dau romanului dimensiune filosofică ; aici domiciliază și pitorescul aventurier Spiridon Vădastra : nu atît de pitoresc, totuși, ca tatăl său, bătrînul învățător Gheorghe Vasile, atît de pasionat de „Biblioteca pentru toți" încît, pentru a-și procura toate volumele acestei colecții, vinde la anticariat biblioteca și tablourile unui cumnat, iar, cînd aude că sosesc rușii, transportă (deși nu e nevoie) cărțile, cu peripeții, la țară, într-o căruță închiriată. Asemenea tuturor celorlalte opere literare eliadești scrise în străinătate, *Noaptea de Sînziene*

e o carte plină de nostalgia orașului natal, și nu doar a lui : a țării de baștină.

Ce leagă însă mai mult decît orice altceva *Noaptea de Sînziene* de precedentele romane ale autorului, și de nuvelele ce aveau să-i urmeze, e problematica. O aceeași problematică alimentează, de altminteri, teatrul, studiile de istoria religiilor, studiile filosofice, eseurile, majoritatea articolelor. Diferențiată doar în funcție de specificul fiecărei forme de activitate spirituală, principala problemă e, desigur, aceea a raporturilor umanului cu sacrul. Problemă expusă în studii și eseuri, iar în literatură *trăită* nemijlocit. Personajele lui Mircea Eliade trăiesc ceea ce creatorul lor înfățișează ca istoric al religiilor și filosof. În consecință, deosebirea esențială dintre scrierile cu caracter științific și cele literare constă (doar) în aceea că primele sînt cărți cu idei, cu fapte de cultură, cestelalte „cărți cu oameni". Sintagma „carte cu oameni" este, în înțelegerea lui Mircea Eliade (formulată în prefața la *Șantier),* însăși definiția romanului. „Oameni" există și în lucrările erudite, însă văzuți în abstracția lor. În nuvele, romane și teatru avem oameni concreți, vii. Umanul a fost, de altfel, în permanență și declarat, obiectul tuturor preocupărilor scriitorului nostru, în toate sferele creativității sale, și cînd, la începutul activității, el a ținut să-și comunice, în „Cuvîntul", impresii de lectură, a făcut-o, în majoritatea cazurilor, sub genericul *Oameni din cărți.* Tehnica literară în sine nu l-a interesat niciodată, fetișizarea ei a considerat-o drept triumf al „insignifiantului", impunere a „inumanului prin excelență", expresie a „secetei", a „sterilității", a „plictiselii". În jurnal mărturisește a fi parcurs *Zgomotul și furia* cu „efort" și se întreabă : „la ce bun acest lung, absurd, neinteresant monolog interior al unui neurastenic în pragul sinuciderii ?" Monologul interior, afirmă tot acolo, imediat, e un procedeu de o „facilitate pretențioasă" și care „dă o falsă impresie de autenticitate". Vrînd, în consecință, să creeze în opera literară — cu indiferent ce mijloace, — oameni, Mircea Eliade nu înțelege prin aceasta, asemenea lui Călinescu, făurirea de tipuri. Personajele sale nu sînt „caractere". Fără a se fi pronunțat, precum Camil Petrescu, explicit împotriva ideii de „caracter" și

„tip", fiind, spre deosebire de autorul eseului *Noua structură și opera lui Proust*, un mare admirator al celui mai fecund creator de tipuri, Balzac, este evident că, prin întreaga concepție literară, Eliade nu poate fi atras de „umanitatea canonică". Intelectuali, spirite problematizante, eroii săi semnificativi nu au cum să fie oameni tipici. Febrilitatea lor interioară e însăși negația fixității caracterologice. Toți nu sînt, de altminteri, cu toate diferențierile individuale, decît întrupări ale spiritului de căutare. Toți sînt angrenați într-un același efort al căutării supremei valori existențiale, a valorii ce, în reprezentarea lor, este singura în măsură a da sens prezenței omului în lume : libertatea. Traiectoriile tuturor biografiilor devin astfel „drumuri ale libertății", și literatura lui Mircea Eliade e, oarecum, o replică (în parte *avant la lettre)* la cinicul roman al lui Jean-Paul Sartre. Ce este însă libertatea ? Răspunsurile esențiale, în proza narativă eliadescă, sînt două. În înțelegerea celor mai mulți dintre oamenii romanelor din deceniul al patrulea, „libertate" înseamnă posibilitatea de a face orice, de a da liber frîu tuturor pornirilor, de a satisface orice apetit, în disprețul oricăror considerente morale sau de altă natură. Amoralism, anarhie, „huliganism"... Efectul unor asemenea practici nu poate fi însă decît, în cazul cel mai puțin dezastruos, ratarea. Lucizi, unii dintre eroii *Întoarcerii din rai* și ai romanului imediat următor dezavuează libertatea de tip anarhic, văzînd în ea o formă tocmai de robie. „Am vrut să fim liberi — zice Vlădescu, într-un dialog cu Pavel Anicet — am izbutit să avem cea mai depravată libertate care a existat cîndva în țara românească. Ei, și-acum ce ne facem ? Tu nu-ți dai seama că am mers prea departe, că ne-am ocupat prea mult de libertatea noastră, că am ajuns sclavii sexului și ai arenei ?..." La rîndul său, Anicet se întreabă, altădată, cum de nu înțelege nimeni ce înseamnă „adevărata libertate". La aceasta, la libertatea reală, — rezultă din proza epică de după al doilea război a lui Eliade — se ajunge exact pe căi opuse celor urmate de „huligani". Pe căi a căror alegere (sau doar acceptare) implică „asceza", prin „ascеză", *largo sensu*, înțelegînd controlarea și dirijarea manifestărilor vitale. Controlate sînt, de altfel, în întreaga operă a prozatorului,

actele de orice natură : de către toți aceia ce nu se lasă trăiți de ele, ci le trăiesc. Pentru spiritele ieșite din serie, atît practicile amoraliste cît și toate variantele „ascezei" sînt doar „experiențe". Acele dintre personajele nebanale care se scaldă în „apele diavolului" experimentează răul, păcatul — pentru a-l depăși, pentru a ieși din el întăriți. „Asceza", iarăși, nu-i scop în sine. Indiferent de conținuturile ei, proza narativă a lui Mircea Eliade e o literatură a „experienței". *Isabel și apele diavolului*, *Lumina ce se stinge* sînt romane ale unor experiențe individuale. *Întoarcerea din rai* și *Huliganii*, ale experiențelor unei generații. În *Maitreyi* și *Nuntă în cer* sînt rememorate experiențe de cunoaștere în sfera eroticului. Experiențe în plan fantastic sînt cele traversate de eroi în *Domnișoara Cristina*, *Șarpele*, *Secretul doctorului Honigberger*, *Nopți la Serampore*.

O componentă a experiențelor la orice nivel de cunoaștere este erosul. Agent al marilor revelații, femeia e, pentru eroul eliadesc, îngerul vestitor și călăuzitor. „Înger" în înțelesul originar de „trimis". Unealtă demiurgică sau demonică, femeia îl călăuzește pe aventurierul cunoașterii fie spre și prin infern, fie spre paradis. Accesul în paradis e, de altfel, condiționat de traversarea, într-un fel sau altul, a infernului. Intrarea în rai implică o naștere din nou, o „naștere mistică", posibilă doar prin omorîrea omului vechi, printr-o „coborîre în iad" în acest scop, printr-un *descensus ad inferos*. Îngeri feminini, eroinele prozei lui Eliade sînt pentru iubiții lor un fel de preotese ale unor culte misterice : ființe care exercită — spre ispitirea și salvarea lor — funcții inițiatice. De aici și aerul enigmatic de care sînt înconjurate. Adolescentă, Maitreyi devine inițiatoarea (doar pe jumătate norocoasă) a lui Allen în misterele spiritualității hinduse. În *Pe strada Mîntuleasa* și alte nuvele, Marina, zisă și Zamfira, e o „văzătoare", una care învață și pe alții să „vadă", un fel de prorociță. Leana, cîntăreață prin cîrciumi, în nuvela *În curte la Dionis*, e o reîncarnare a Euridicei. Din mitologie descind și alte femei eliadice, ca, de exemplu, Oana, uriașa din *Pe strada Mîntuleasa*, sau Frusinel, una din eroinele din *Les trois grâces*, cînd tînără, cînd babă. Enigmatice sînt cele două Ilene, cea din *Nuntă în cer* și cea din

Noaptea de Sînziene, Cosînzeana lui Ştefan Viziru. Toate sau aproape toate femeile lui Eliade sînt stranii, într-un mod sau altul : de la Isabel, eroina primului roman imprimat, la Niculina *(Nouăsprezece trandafiri)*, de la Simina *(Domnişoara Cristina)* la Maria Daria Maria *(Uniforme de general)*. Prin asemenea femei, toate personajele masculine memorabile — inclusiv Ştefan Viziru — sînt antrenate în „aventuri" al căror efect este o „rupere de nivel ontologic" : o revelaţie sau, cel puţin, semirevelaţie. Revelaţia posibilităţii de trăire şi într-un alt orizont decît acela al existenţei imediate.

Prevăzînd, la peste două decenii după apariţia ultimei sale cărţi de literatură editată în ţară *(Secretul doctorului Honigberger)*, resuscitarea literaturii fantastice, Eliade explica posibilul fenomen prin reacutizarea nevoii de mit, prin dorinţa de instaurare a unei „noi mitologii". La data formulării acestei profeţii (1966) conaţionalul nostru avea tipărit, de trei ani, la Madrid, volumul *Nuvele*. O altă culegere, *În curte la Dionis*, avea să apară în anul 1977, la Paris, reluată, patru ani mai tîrziu, cu numeroase titluri în plus, la Bucureşti. Scriitorul vorbea în cunoştinţă de cauză ! Prezicînd apariţia unei literaturi fantastice în spirit modern, Mircea Eliade a şi produs-o în parte, i-a anticipat proliferarea. Zonă mirifică (pentru români cel puţin) a spaţiului său epic, nuvelistica de după război înscrie, cu siguranţă, în literatura fantastică universală un capitol original.

În ce constă originalitatea ? Nuvelele istorice sînt tot „experienţe", însă experienţe ale „ruperii de nivel ontologic". Asemenea aleşilor din societăţile arhaice, care traversînd „moartea iniţatică", descinzînd „ad inferos", suferă mutaţii ontologice, spre a deveni alţi oameni, prin „naşteri mistice", eroii unor nuvele transgresează, pe diverse căi, orizontul fenomenalităţilor, intrînd într-un „dincolo" numenal. Ai altora au doar revelaţia numenalului (absolutului). Gîndit de Eliade, numenalul capătă atributele „numinosului", altfel zis, ale „sacrului". Experienţele „ruperii de nivel" sînt, în consecinţă, evenimente ale trecerii din „profan" în „sacru". Sau, în orice caz, ale intuirii „sacrului". „Sacru" *(numinos)* însemnînd „puternic" *(kratos)*, *hierofaniile* (revelaţiile sacrului) sînt

kratofanii şi invers. Tot ce e puternic e, pentru omul arhaic, sacru ; termenii aceştia, în înţelesul lor originar, numesc o aceeaşi realitate : benefică sau terifiantă. Realitate semnalată în proza fantastică a lui Eliade încă de la început. Întîmplările din citatele scrieri apărute în deceniul al patrulea compun istorii ale unor krato (hiero) fanii. Domnişoara Cristina e, în romanul omonim, o „putere" din lumea cealaltă : strigoi. În *Şarpele*, Andronic aduce în faţa unor amici, din lac, printr-o acţiune magică, o reptilă ce pare a fi totemul seminţiei sale, strămoşul său mitic. Personajul nuvelei *Secretul doctorului Honigberger*, Zeriendi, se face, prin practici izoterice învăţate din scrierile defunctului doctor numit în titlul nuvelei, nevăzut : părăseşte spaţiul profan, spre a se instala în *Shambala*, o presupusă ţară miraculoasă, „care, după tradiţii, se află undeva în nordul Indiei", în realitate fiind un tărîm imaginar, „o ţară inaccesibilă geograficeşte", care nu poate fi cunoscută „decît după o prealabilă şi aspră pregătire spirituală". În *Nopţi la Serampore*, naratorul asistă la o întîmplare din alt secol — şi chiar intervine în derularea ei, modificînd-o. Un iniţiat, căruia îi dezvăluie cutremurătorul fapt, îi aminteşte că în lumea fenomenală totul e doar iluzie, nimic nu-i real şi, în consecinţă, orice devine posibil. Subiectele unor nuvele editate după 1960 se întocmesc prin semnalarea de relaţii ascunse între viaţa curentă şi „puteri" *(numina)* de „dincolo". Fapte ciudate, imposibile în sfera normalului, învederează puterea materială a credinţei *(O fotografie veche de 14 ani)*, posesia de către unii a facultăţii divinatorii *(Ghicitor în pietre)*, interferenţa realităţii cu visul *(Douăsprezece mii de capete de vite)*. Apar şi situaţii de-a dreptul miraculoase. Un ins oarecare începe, într-o zi, să crească, şi tot creşte mereu, ajungînd la înălţimea de douăzeci, după unii chiar treizeci de metri *(Un om mare)*. Nu acestea sînt însă scrierile în care fantasticul exprimă o viziune a existenţei specific eliadească.

Suportul acestei viziuni specific eliadeşti e ceea ce scriitorul numeşte „irecognoscibilitatea miracolului. Încă din fundamentalul său *Tratat*, apărut în prima ediţie în 1949, istoricul religiilor subliniază constant, în studiile de specialitate, că „sacrul" sălăş-

luiește în „profan", fiind „camuflat" de el și, implicit, limitat. Dar nu în tot cuprinsul „profanului" ! Nu toate pietrele sînt sfinte pentru acei ce li se închină, cu toate că în înțelegerea lor e foarte posibil ca oricare dintre ele (nu se poate ști care) să fie o piatră sfîntă. „Camuflajul" face încă și mai greu, infinit mai greu, recognoscibil, *numinos*-ul în lumea modernă, total desacralizată. Aici, „sacrul și suprafirescul sînt așa de amestecate în realitatea profană încît nu se disting". Iată premisa imaginarului din proza fantastică a scriitorului nostru ! Și, potrivit repetatelor specificări ale acestuia, chiar fiantul scrisului său în general. „În nuvelele mele — menționează Eliade în *L'épreuve du labyrinthe* — încerc totdeauna să camuflez fantasticul în cotidian (...) Cred că întotdeauna transistoricul e camuflat în istoric, extraordinarul în ordinar". Într-un alt interviu, acela ce include și precedenta aserțiune citată, Eliade accentuează de asemenea, repetat, că ideea prezenței „unei sacralități irecognoscibile în realitatea profană" este „elementul de unitate al prozelor mele, realiste și fantastice, și al cercetărilor mele de istoria religiilor". Scriitorul ține atît de mult la teoria aceasta, încît o formulează — în termeni discursivi — chiar și printr-un personaj, Ivan, în nuvela omonimă : „Spiritul e întotdeauna camuflat în Materie". „Dumnezeu, Spiritul Suprem", e „capturat, închis în Materie, orbit, alienat, ignorîndu-și propria lui identitate (...). Și așa sîntem și noi, noi toți (...) : nu numai indestructibili (...), ci și irecognoscibili..."

Ce particularizează fantasticul nuvelelor memorabile de după război e caracterul altfel insolit al experiențelor parcurse de personaje. Nespectaculoase — sau, în tot cazul, mai puțin extraordinare decît cele din *Domnișoara Cristina* sau *Nopți la Serampore* — aceste experiențe culminează cu revelații prin care privirile sufletești pătrund în însăși esența numenală, acoperită de „vălul Maiei". Pe felurite căi, unor inși comuni li se revelă „sacrul". Respectivii devin actorii unor întîmplări care fără a fi palpitante, excelînd chiar prin banalitate, unele, se văd smulși din „iluzie", din „insignifiant", din „profan" și transportați pe „celălalt tărîm", al performanțelor. Tărîm fantastic ? „Fantastic", fără discuție, însă numai pentru neinițiați. În sens înalt, acel tărîm e tocmai *realul*

însuși, realul absolut. „La sacralité — citim în *Traité d'histoire des religions* — est au premier chef réelle. Plus l'homme est religieux et plus il est réel, plus il s'arrache à l'irréalité d'un devenir privé de signification". Împrumutînd termenul — pivot al credinței budiste (și prin unele dintre personaje îl împrumută scriitorul însuși), se poate spune că evenimentele trăite de eroii marilor nuvele eliadești sînt tot atîtea „treziri". „Treziții" dobîndesc putința de a vedea „dincolo". Ei încep, așa zicînd, să privească lumea cu „ochiul din mijlocul frunții", cu „ochiul lui Șiva". Fantastică doar în aparență (chiar dacă include și episoade ce implică inserții ale supranaturalului), nuvelistica de maturitate a lui Eliade e, de fapt, o proză de cunoaștere *sui generis*, o proză de idei, revelatorie. Sensul ei, și modul în care acesta e declanșat, sînt semnalate alegoric în *Adio !* Cortina ce „există și totodată nu există" a scenei pe care se joacă aproape fără cuvinte piesa rezumată în cuvîntul titular închipuie limitele cunoașterii. Ridicările ei : șanse oferite vederilor în stare să înlăture vălul aparențelor. Existentă și inexistentă în același timp : existentă pentru public, dar nu și pentru actori, cortina e semnalul hotarului dintre „profan" și „sacru". Cei ce o văd — și nu pot vedea dincolo de ea — sînt înrădăcinații în teritoriul „profanului". Cei de pe scenă : instalații în sacralitate.

Fiindcă doar ea e reală, adică neschimbătoare și veșnică, sacralitatea posedă implicit — singură — caracterele realei autenticități, „Autentic" la modul absolut înseamnă, prin urmare, „sacru" și — scrie Eliade — „simbolul mersului spre centru («centrul» fiind sacralitatea — n.n.) s-ar traduce în vocabularul metafizicii contemporane prin mersul spre centrul esenței sale proprii și ieșirea din inautenticitate". Invers, „rezistența la sacru" apare, „în perspectiva metafizicii existențiale", ca *„fugă de autenticitate"*. Ce distanță între conceptul eliadesc juvenil al „autenticității" și cel din opera de maturitate ! Exact distanța dintre *Romanul adolescentului miop* și *La țigănci* sau *Pe strada Mîntuleasa*...

„Treziți", așadar, protagoniștii celor mai valoroase nuvele părăsesc universul profan, pentru a intra în domeniul sacrului. Această transcendere are, în viziunea scriitorului, semnificația

recuperării „paradisului pierdut". Replică la *Întoarcerea din rai!* De cînd există istorie — susține Mircea Eliade, și o demonstrează, în studiile sale, îndeosebi în cele din volumul *La nostalgie des origines* — omenirea trăiește cu „nostalgia paradisului". Cu — în alți termeni — visul evadării din lumea reală coruptă, al reinstalării undeva în afara timpului și a spațiului concret. Unora, acest vis, ce se poate exprima și ca năzuință inconștientă, li se împlinește. În planul psihic, se înțelege. Fantasticele lor aventuri (consumate, totuși, în climatul cotidianului) nu sînt „decît" anamneze : „treziri". Prin experiențe de speța aceleia a lui Saul din Tars, personajele unor nuvele ale prozatorului nostru ajung să „vadă" și „văzînd", regăsesc imperiul incoruptibil al „ideilor". Intrînd (aievea sau în vis, nu are importanță) „la țigănci", Gavrilescu nu-și dă seama unde a nimerit, dar cititorul înțelege, în cele din urmă, că a pătruns în netimp. Spațiul respectiv e un tărîm al tinereții fără bătrînețe, semnalat de narator (vag) încă în *Isabel*... Părăsindu-l, aventurierul fără voie se pomenește, asemenea eroului din basm, într-o altă lume și un alt timp decît cele în care crede a se găsi — cu toate că se înapoiază la propria locuință, după doar (potrivit calculului său) cîteva ore de absență. Inadvertențele de ordin temporal cu care se vede confruntat personajul amintesc și de legenda lui Narada. Trimis de Vișnu să-i aducă apă din satul apropiat, ascetul rămîne acolo, uitînd în ce scop s-a dus, doisprezece ani, întemeiază familie, se îmbogățește (asemenea întrucîtva personajului unei nuvele românești, *La moara lui Călifar*) și cînd, totuși, se înapoiază în pustiu, aude vocea zeului din nou. Vișnu îi reproșează că l-a făcut să aștepte peste o jumătate de ceas... Gavrilescu pierde socoteala timpului pentru că „la țigănci" e ca în țara zînelor din basmul lui Ispirescu. Bordeiul din incinta casei rău famate devine pentru personaj „centrum mundi", *Shambala*, Olimp. În altă lume, de *Vechi Testament* atemporal și aspațial, dispare un copil, în *Pe strada Mîntuleasa*. Prietenii lui caută „semnele" lumii aceleia prin pivniți, iar o femeie, Oana, o vede în vis : peșteră cu nestemate și mii de lumini — poate tărîmul „blajinilor" din folclorul românesc. Tărîm, în orice caz, al autenticității. Bănuit, visat sau (chiar) descoperit de oamenii lui Eliade,

acest empireu le restituie fericiților respectivi propriile identități, eurile esențiale. Găsit pe cîmp, muribund, soldatul rus Ivan „ascunde un mister impenetrabil și cutremurător" ; „el reprezintă sau exprimă pe Dumnezeul necunoscut, *agnostos Theos*, de care vorbea sfîntul Pavel". Modest profesor de pian, Gavrilescu năzuiește la „arta pură". Nu se realizează, totuși, ca mare artist nici măcar în vis („la țigănci") și aceasta, probabil, pentru că nu ghicește care dintre cele trei femei ce dansează în jurul său e „țigancă" ; cu alte cuvinte, fiindcă nu se abandonează total jocului, gratuității. În schimb își întîlnește — în moarte — iubita din tinerețe, presupusa pereche ideală, cu care, într-o birje, o ia „spre pădure"... Poveste a unei regăsiri, a refacerii unui cuplu, e și *În curte la Dionis*. Cuplul, aici e unul mitic și reconstituirea lui se înfăptuiește aparent într-un bar, în realitate „la curțile lui, ale împăratului, la curțile zeului..." Poet, mirele (Adrian) e încarnarea lui Orfeu. Ileana, mireasa, o fată ciudată, misterioasă, osîndită „pentru păcatele ei" să cînte în cîrciumi, este Euridice. „Curțile" zeiești în care amîndoi, regăsindu-se, își regăsesc prototipurile — și reinstalarea în ele e o nuntă tanatică — sînt ale marelui Dionysos. Mitice sub diverse travestiuri sînt și o seamă de personaje ale altor nuvele. Uriașa Oana e o Pasiphae. Vara, în munți, ea se împreună cu un taur (*Pe strada Mîntuleasa*). O prorociță (Casandra sau o alta) e, în aceeași nuvelă, Marina (Zamfira), care, cum am mai spus, „vede" și învață și pe alții să vadă dincolo de aparențe. Personajele feminine din *Les trois grâces* (Aglae, Italia, Frusina) sînt chiar „cele trei grații", ultima, avatar al Proserpinei, fiind vara femeie tînără și babă iarna, cînd trăiește ascunsă. Bolnavă de cancer, ea a fost vindecată, prin injectarea unui ser, și reîntinerită implicit de doctorul Aurelian Tătaru. În înțelegera acestui medic, „cancerul este efectul păcatului originar, pedepsit prin anamneză". Corpul omenesc a uitat pur și simplu că fusese înzestrat cu o funcție capitală : autoregenerarea celulelor." Drept urmare, aceste celule proliferează necontrolat, demential, distrugînd organismul. Pentru reintroducerea controlului, a unui control care ar restitui omului condiția primordială, paradisiacă : tinerețea fără bătrînețe și viața fără de moarte, e necesară anamneza. Obți-

nînd-o la nivel celular, Frusinel Chiperii a redevenit divinitate htoniană.

Cînd nu se reintegrează în prototipuri, personajele nuvelelor lui Eliade se apropie oricum de „sacru", de condiția adamică. Sau măcar intuiesc această condiție. Patru călători spre Dobrogea relatează, în tren, situații stranii, străbătute de ei înșiși sau știute, și unul are sentimentul de a mai fi trecut cîndva, împreună cu ceilalți trei, peste podul de la Cernavodă, care „ar putea camufla un mister" (*Podul*). Trăsnit în noaptea Învierii, Dominic Matei... întinerește. Și, totodată, renaște spiritual. Printr-un proces de anamneză radical, memoria sa adună întreaga cunoaștere umană. De îndată ce deschide o carte, Matei știe tot ce conține. În mintea lui sînt depozitate bibliotecile din lumea întreagă. Într-un vis, află că „în urma electrocutării activitatea lui mentală anticipează oarecum condiția pe care o vor dobîndi oamenii după cîteva zeci de mii de ani. Principala caracteristică a noii umanități va fi structura vieții psihomentale : tot ce fusese cîndva gîndit sau înfăptuit de oameni, exprimat oral sau în scris, era recuperat printr-un anumit exercițiu de concentrare (...)" (*Tinerețe fără de tinerețe*).

„Fantastică", în nuvelele menționate, redobîndirea stării originare nu e, totuși, în concepția prozatorului, un privilegiu acordat doar cîtorva rare exemplare ale umanității, ci o șansă oferită oricui, cu singura condiție a concentrării, a abstragerii din imediat. Toți ne putem întoarce *in illo tempore*, în timpul mitic, prin artă. Nu numai prin producerea artei, ci și prin „consumarea" ei. Acesta e sensul nuvelelor *Uniforme de general, Nouăsprezece trandafiri, Incognito la Büchenvald.* Impunînd interiorizarea, arta dăruiește omului *libertatea*. Îl învață cum poate fi liber, în orice împrejurări, chiar și în situații-limită, ca acele de la Büchenvald. Liber — în forul interior, *id est :* senin, sigur că nimic nu-i poate lua sau altera chintesența sufletească. Dintre toate artele, cea care mediază cu mai multă eficacitate accederea la condiția libertății e, în opinia unor personaje din citatele nuvele, teatrul. Prin spectacol, teatrul are posibilitatea nu de a spune doar, ci și de-a „arăta că oamenii din zilele noastre nu sînt în situația șoarecilor prinși în cursă", oricît ar fi, socialmente, „condiționați

și îngrădiți din toate părțile". Producînd în spectatori anamneze, teatrul (și, împreună cu el, coregrafia, mimosul, corul) îi transportă la „origini", la începutul începuturilor, îi așează în autentic. Sub stăpînirea aspirației la autenticitate, și implicit la libertatea deplină ca mod al sacralității, Ieronim Tănase pune la cale (*Uniforme de general*) și montează (*Nouăsprezece trandafiri*) spectacole teatrale cu subiecte mitologice.

Revelînd, prin semnalarea „sacrului", domeniul adevăratei autenticități, al autenticității absolute, nuvelele eliadești nu sînt compuse, însă, cu mijloace autentiste. Departe de a se integra antiliteraturii sau aliteraturii — ori a se pretinde cel puțin aliteratură sau antiliteratură, ele aparțin prozei eminamente literare. Nu prozei „artiste", evident, dar aceleia ce se vrea — și, fără îndoială, chiar este — artă. În timp ce în *Isabel...*, în *Șantier*, în *Întoarcerea...*, în *Huliganii*, literaritatea se realizează intermitent și parcă involuntar, în nuvele și în toată proza fantastică, ea este asumată, produsă deliberat.

Apropiată de principalele nuvele „fantastice" prin problematică cea mai complexă și izbutită scriere amplă a lui Mircea Eliade este romanul *Noaptea de Sînziene*. Specificînd, în *L'épreuve du labyrinthe*, cum s-a văzut, că nuvelele sale camuflează fantasticul în cotidian, scriitorul adaugă că, și „în acest roman" ce respectă toate regulile romanului «romanesc», ale celui din secolul al XIX-lea, în fond", el a vrut să camufleze o anume semnificație simbolică a condiției umane. Întreaga conduită a eroului principal, Ștefan Viziru, urmează principiul : „Să scapi din Timp. Să ieși din Timp." Economist de profesie, funcționar superior, Viziru „are fobia Istoriei, are groază de evenimente". Cel ce spune asta e prietenul său cel mai apropiat, și acesta știe că „Ștefan (...) ar vrea ca toate lucrurile să rămînă pe loc, așa cum i se părea lui că erau în paradisul copilăriei". Aserțiunile sale sînt confirmate de toate demersurile celui despre care e vorba. Potrivit chiar propriei mărturisiri, Ștefan Viziru are sentimentul, trăind „prea mult în Economia politică", de a se găsi „în stomacul unui cetaceu gigant, care ar acoperi tot pămîntul". Preocuparea lui obsesivă este : cum ne

putem elibera de „teroarea istoriei" (cum scăpăm „din pîntecul balenei"), menținîndu-ne, totuși, vii. Dacă singura salvare e moartea, existența umană își pierde orice sens. „Atunci ne-am afla aici, în viață, în istorie, din greșeală. Dacă numai moartea ne îngăduie să ieșim din Timp și din Istorie, nu ieșim, de fapt, nicăieri ; regăsim doar neantul." Angajîndu-se, pe această temă, în pasionate discuții cu toți acei pe care îi cunoaște, doi dintre interlocutori îl contrazic pe Ștefan Viziru — din perspective diametral opuse. Petre Biriș, amicul, se declară „împăcat cu Istoria", vrea să trăiască în ea. Anisie, un grădinar de lîngă Sighișoara, susține că omul își urmează adevăratul destin doar adaptîndu-și viața exclusiv „ritmurilor cosmice". Exemplul acestei integrări în cosmic îl oferă el însuși prin modul de a trăi. „Nu mai ține seama decît de timpul cosmic : de zi și noapte, de creșterea și descreșterea lumii, de anotimpuri". Solitar, sustras nu doar timpului istoric, ci și celui fiziologic, grădinarul și-a făcut din livada sa un eden atemporal, un petec de „lume primitivă", de „lume preistorică", asemănătoare cumva lumii „pe care o întîlnim la începutul oricărui ciclu" : „lume creatoare de mituri". Liber, prin integrarea în natură, și autentic, Anisie își este, implicit, pe deplin stăpîn sieși. „Omul ăsta — constată Viziru — a descoperit o mare taină (...) Trăiește *el*, ca om, ca ființă totală, și nu se lasă trăit de țesuturile lui, de glandele lui, de automatismele lui." Încercînd la rîndul său, din răsputeri, să nu se lase „confiscat, macerat și terorizat" de timpul profan, să trăiască „nu numai în Timp, ci și în Eternitate", însă fără a evada complet din istorie, Ștefan Viziru își procură un iluzoriu „spațiu privilegiat", „loc paradisiac", prin închirierea în secret a unei camere de hotel pe care o transformă imaginativ într-o „cameră extraistorică și atemporală". Aceasta îi amintește de o altă încăpere, tot de hotel, în care, copil, intra pe furiș. Numită atunci (prin stîlcirea, poate, a unui alt cuvînt) *Sambô*, acea odaie fusese pentru el, și avea să rămînă, *Shambala*. „Căci — relatează Viziru — în *Sambô* simțeam că nu mai trăiesc așa cum trăisem pînă atunci ; trăiam altfel, într-o continuă, inexplicabilă fericire (...). Mai tîrziu, amintindu-mi de *Sambô*, am fost sigur că acolo mă aștepta Dumnezeu (...)". Retragerea personajului din istorie nu-i însă doar intermitentă și iluzorie, ci și efemeră. Ascunzîndu-se de istorie, Viziru e găsit de ea. Istoria pătrunde chiar în camera lui secretă. Găzduind acolo un legionar căutat de poliție, demnitarul e arestat și internat în lagărul de la Miercurea-Ciuc. Mai tîrziu, diplomat, parcurge momentul istoric de groază al bombardării Londrei de către nemți. La București, în timpul tot al unui bombardament, își pierde soția și copilul. Ajunge și pe front. „S-a răzbunat pe el Istoria", comentează Biriș. Victimă a istoriei este însă și comentatorul. Pe el, istoria îl zdrobește. Încercînd să meargă, după război, la Paris, clandestin, Petre Biriș moare în beciurile Siguranței. Moare declamînd *Miorița !* În acest mod intră și el în netimp, în eternitate. Ștefan Viziru iese, în cele din urmă, din istorie, tocmai pe calea pe care voise să o evite. Reîntîlnită într-o pădure din apropierea Parisului, Ileana, fosta iubită cunoscută în noaptea de Sînziene a anului 1938, în pădurea Băneasa, și devenită pentru el, cu timpul, Isolda și Cosînzeana — îndeplinește (ca Leana pentru Adrian), tot într-o noapte de Sînziene, rolul de Înger al Morții. Mașina Ilenei, de care Ștefan fusese obsedat pe cînd nu exista, devine pentru amîndoi luntrea lui Caron...

Odisee a unui erou care își caută Ithaca aspațială pe pămînt, care speră să reobțină „condiția adamică primordială" rămînînd în istorie, *Noaptea de Sînziene* este, prin sens, și o carte a năzuinței la autenticitate. Scrisă însă fără utilizarea vreunui procedeu propriu „autentismului" !

Îl exprimă ea mai exact sau mai puțin exact pe autor decît scrierile afișat „autentiste ?" Ceea ce este cert, e că *Noaptea de Sînziene* exprimă profunzimi ale sufletului său. Nu doar Zaharia Fărîmă, personajul central din *Pe strada Mîntuleasa*, este — cum se exprimă interlocutorul scriitorului nostru, în *L'épreuve du labyrinthe* — „geamănul mitic și dublul fratern al lui Mircea Eliade", ci oricare dintre protagoniștii creației epice eliadești de după al doilea război mondial. În toți aventurierii spiritului, în toate personajele care traversează experiențe ale transcenderii orizontului fenomenal, Mircea Eliade s-a proiectat parțial pe sine însuși.

Scris în anii 1949—1951, în străinătate, apărut în 1955 la Gallimard, în traducerea lui Alain Guillermou, sub titlul *La forêt interdite*, romanul *Noaptea de Sînziene* nu putea, înainte de revoluția din decembrie, nici măcar să pătrundă în România, legal, necum să fie tipărit. Moartea lui Biriș, sub tortură, la Siguranță, e o situație pe care defunctul regim — provocînd-o constant, prin însăși natura lui criminală — nu o permitea, sub nici un cuvînt, în literatură. A fost necesară dărîmarea, prin miraculoasa erupție din zilele și noaptea solstițiului de iarnă a anului trecut, a înșiși pilonilor celei mai alienante societăți din istoria țării noastre pentru ca romanul cel mai amplu, cel mai solid, cel mai valoros al lui Mircea Eliade să poată ajunge — pe cale normală — în mîinile cititorului român. Cît s-ar fi bucurat autorul văzîndu-l apărut tocmai în colecția „Biblioteca pentru toți", primul izvor la care, copil, a început a-și potoli permanenta, insațiabila sete de cunoaștere !

Dumitru Micu

ULTIMUL ROMAN AL LUI MIRCEA ELIADE

Scrisă în limba română între 1949 și 1954, *Noaptea de Sînziene* a apărut în traducere franceză în 1955, sub titlul *Forêt interdite*. Ulterior a fost tipărită și în românește, într-un tiraj redus, la Paris, în 1971. „Începuturile" sînt însă cu mult mai îndepărtate. Mitul și simbolul solstițiului de vară îl obsedau pe Mircea Eliade de cîteva decenii. În sufocantele călduri ale Calcuttei din iulie 1929 scrie *Visul unei nopți de vară*, care va deveni un capitol în primul său roman, *Isabel și apele diavolului*.

Într-o conferință rostită la Radio București la 3 iulie 1937, Eliade se referea la importanța deosebită a solstițiului de vară în viața celor vechi. În societățile agricole sărbătorile cîmpenești încep cu „dansurile ce țin pînă în noaptea Sfîntului Ioan — miezul verii — și tot atunci se logodesc perechile. Viața omului ține pasul soarelui. Și dragostea crește odată cu pătrarul lunii". [1]

Din 1940—41 datează romanul neterminat *Viața nouă*. În decembrie 1942 începe o încercare similară, *Apocalips*, la care va renunța definitiv în primăvara lui 1944. Cîteva din episoadele semnificative ale acestei cărți vor fi folosite în *Noaptea de Sînziene*.

Geneza și procesul de elaborare sînt notate cu minuțiozitate în *Jurnal*, începînd cu 26. iunie 1949, cînd a „văzut" un roman

[1] *Vacanța intelectualului*, în Arhiva Societății Radiodifuziunii Române.

care-l încîntа, pînă la 7 iulie 1954, cînd a terminat de transcris ultima pagină. De fapt aceste însemnări debutează încă de la 21 iunie 1949, cînd scrie că solstițiul de vară și noaptea de Sînziene „își păstrează pentru mine toate farmecele și toate prestigiile. Se întîmplă ceva și ziua aceasta mi se pare nu numai cea mai lungă, ci pur și simplu alta decît cea de ieri sau cea de mîine.

Cîndva, în Portugalia, imaginasem un fel de poveste cu miracolul regenerării și tinereții veșnice dobîndite într-o noapte de Sînziene. Imaginasem e puțin spus. Multe zile de-a rîndul am trăit parcă sub vraja acestui mister. Trăiam așteptînd să mi se întîmple ceva, să mi se dezvăluie ceva". [2]

Dacă romanele din tinerețe au fost scrise dintr-o suflare, sau, în orice caz, au fost elaborate într-un ritm rapid, această carte a maturității, pentru desăvîrșirea căreia i-a fost necesar un lustru, a însemnat cu totul și cu totul altceva : corecturi, suprimări, amplificări, transcrieri, renunțarea la tot ce i se părea mediocru, superficial. Descurajat și încîntat, cuprins de tristețe, exasperat de dificultăți, intră în panică și vrea să întrerupă munca la carte, apoi se răzgîndește. Din cînd în cînd se destăinuie *Jurnalului*, impunîndu-și o mai severă disciplină a muncii, regretînd că se risipește în articole și conferințe „în loc să mă consacru în exclusivitate cărților mele majore și în primul rînd romanului". [3]

În iunie 1951, refăcînd și transcriind primele versiuni se gîndește la o soluție : să abandoneze întrupările incredibile și atmosfera de feerie din primele zeci de pagini. Deși își propune să renunțe la fantasticul asemănător celui din *Șarpele*, e atent în același timp să nu sacrifice elementul absurd, „predestinat", camuflat în „mașina care ar fi trebuit să dispară la miezul nopții" și la care nu putea, în orice caz, renunța. „Destinul, timpul, revelațiile de ordin suprafiresc, toate se «arătau» în romanul meu prin prezența mai mult sau mai puțin reală a unei mașini".

Încă din timpul redactării, autorul își pune problema tehnicii pe care s-o adopte și se fixează asupra unui procedeu similar cu cel din *Huliganii*. În acest sens, scrie în *Jurnal* la 3 iulie

[2] *Fragments d'un journal*, Gallimard, 1973, Paris, p. 106.

[3] *Idem*, p. 135.

1949 că trebuie să folosească „scene concentrate, aproape fragmente. Este singura modalitate de a putea acoperi 12 ani în șapte sau opt sute de pagini. Trebuie să evit să mă las antrenat de frînturi de dialog avînd un «sens filosofic». Să fac efortul de a părea mediocru, trecînd alături de «marile subiecte», fără să le aprofundez. Altfel mi-ar trebui 2000 de pagini". [4]

Amplă frescă social-istorică, de peste 700 de pagini, cu numeroase personaje, această carte este considerată de Mircea Eliade drept capodopera sa. Acțiunea se petrece între 1936 și 1948, cu întoarceri firești în timp.

În *Jurnalul* său, autorul nota la 27 iunie 1949 : „Doisprezece ani de realitate românească. Aș vrea să folosesc ceea ce am văzut eu însumi și am auzit de la alții, dar să mă las mai ales dus de imaginație, spre a regăsi ca într-un vis această epocă paradisiacă a Bucureștiului tinereții mele". [5]

Ștefan Viziru, personajul principal, are 34 de ani și e căsătorit cu Ioana, pe care o iubește. În după amiaza de 23 iunie 1936, ziua solstițiului de vară *(Sînzienele)*, Ștefan simte cum îi bate inima cu putere, fiind cuprins de dorul de a revedea locurile copilăriei din pădurea Băneasa. Aici o întîlnește pe Ileana, o fată tînără și frumoasă. Așa cum îi va spune mai tîrziu lui Biriș, „de-atunci viața mea și-a pierdut înțelesul". Deși o iubește în continuare pe Ioana „cum puțini bărbați și-au iubit soțiile", îi ascunde lucrurile *esențiale*, pe care i le spune totuși Ilenei. E permanent obsedat de pasiunea vieții lui, o visează mereu, o caută fără odihnă, o găsește pentru cîteva clipe numai, pentru a o pierde din nou. Aleargă după cea care i-a fost ursită fără să reușească s-o ajungă. „E ca Ileana Cosînzeana", îi spune el unui alt personaj. Cînd, după doisprezece ani, în aceeași noapte de Sînziene, în pădurea de la Royoumont, lîngă Paris, asemănătoare celei de la Băneasa, o regăsește și vrea s-o păstreze alături de el, vor pieri amîndoi într-un accident. Cuplul ideal, fericirea supremă — nu pot fi realizate vreodată decît în imaginație, în vis, pare să spună trecerea în neființă a lui Ștefan și Ilenei.

[4] *Ibidem*, p. 110.

[5] *Ibidem*, p. 103.

Cadrul romanului e cel românesc. Apar fugar și alte peisaje din Anglia, Portugalia și Franța. Bombardamentul Londrei de la 9 septembrie 1940 pornește de la un fapt real trăit de autorul însuși. De aceea paginile sînt atît de autentice. În convorbirile sale cu Claude-Henri Rocquet, Mirea Eliade arată că amintirile din anii celui de-al doilea război mondial le-a folosit în *Noaptea de Sînziene* : „Am avut o enormă admirație pentru curajul și rezistența englezilor, pentru acest gigantic efort de înarmare, plecînd de la aproximativ nimic. Iată pentru ce, la Londra sau la Lisabona, am crezut totdeauna în victoria aliaților". [6]

Prezența țării noastre în roman e însă obsedantă, iar atmosfera epocii e de o autenticitate unică. Trăim în Bucureștiul anilor 1936—1948. Se fac referiri — mai mult sau mai puțin ample — la Snagov, Miercurea Ciuc, Sighișoara, Rîmnicu-Sărat.

Romanul prezintă în pagini antologice teroarea rebeliunii legionare și vremile tulburi postbelice. Întreaga carte e impregnată de realitatea autohtonă, cu fapte familiare acelor cumpliți ani.

Lichelismul, oportunismul și cameleonismul cutărui sau cutărui personaj apar în cîteva portrete în aqua forte, din care nu lipsesc grotescul și insolitul.

Noaptea de Sînziene conține și elemente fantastice, stranii, fabuloase, introduse în mod firesc în țesătura realistă.

Umorul apare în numeroase forme : ironie, glumă blajină, satiră, sarcasm, caricatură.

Romanul pune problema „ieșirii din timp". Eroul ar fi vrut ca pentru el timpul să se oprească pe loc, în vreme ce pentru restul muritorilor să curgă înainte. Obsesia aceasta constituie singura beatitudine adevărată pentru Ștefan. El îi spune la un moment dat d-rei Zissu : „Vreau să trăiesc de-a pururi tînăr, ca în basmul nostru *Tinerețe fără bătrînețe și viață fără de moarte*".

Într-o discuție cu Biriș, Ștefan își aduce aminte că, în copilărie, într-o seară de vară, se întorcea acasă într-un car cu fîn.

[6] *L'Epreuve du labyrinthe*, Edition Pierre Belfond, 1978, Paris, p. 93

Adormise și, trezindu-se deodată, a văzut deasupra lui numai stele și a avut senzația că timpul nu mai curgea, se oprise pe loc.

Dorința lui obsesivă de a ieși din timp era un efort de a regăsi beatitudinea copilăriei.

În subtila analiză pe care o face romanului, regretatul Sergiu Al. George se oprește asupra ierarhizării personajelor în funcție de atitudinea lor în fața timpului. „Pe cînd Vădastra era străin de orice tentativă filosofică, Partenie se dedă unor speculații de pur experiențialism, calificîndu-se el însuși de raționalist, incapabil de a gusta miturile. Biriș este un teoretician al destinului, fără să reușească în a transcende istoria decît numai prin acceptarea martiriului său. Bibicescu, concepînd Destinul ca un timp comprimat în opera de artă, se limitează la catharsis-ul acesteia și nu reușește să exorcizeze Istoria, sucombînd în fața angoaselor care-i vor aduce sfîrșitul.

La polul opus acestora se găsesc Irina și Ștefan, din dialogul cărora se desprinde o viziune ce convertește diacronia Istoriei în sincronia Destinului. Fără sprijinul filosofiei, prin simpla credință într-o conștiință divină atotștiutoare, Irina deține certitudinea că orice lucru este dinainte hotărît, preexistînd în conștiința divină ; ea îndepărtează totuși orice încercare de a contempla de aici, de pe pămînt, sincroniile paradisiace, știind că pentru orice om care nu este un sfînt, viața trebuie trăită așa cum ne-o oferă condiția diacronică pentru a nu cădea în păcat și disperare. [7]

Anisie, omul care locuiește lîngă Sighișoara, a simțit *cum trece timpul*, a reușit să se sustragă Timpului, nu numai celui istoric — căci oricine se izolează de lume și nu are legătură cu ziarele și radioul o face — ci și timpului fiziologic. El pare cu mult mai tînăr decît e în realitate.

Finalul — singurul plauzibil, moartea celor doi — e în același timp începutul unei noi vieți. Fericirea supremă dinaintea „ieșirii din Timp", cînd îl orbiră farurile mașinii răsărite pe neașteptate, apropiindu-se mult de Ileana : „Simți în acea unică,

[7] Sergiu Al. George, *Arhaic și universal*, Editura Eminescu, 1981, p. 213—214.

nesfîrşită clipă, întreaga beatitudine după care tînjise atîţia ani, dăruită de privirea ei înlăcrimată. Ştiuse de la început că aşa va fi. Ştiuse că, simţindu-l foarte aproape de ea, Ileana va întoarce capul şi-l va privi. Ştiuse că acea ultimă, nesfîrşită clipă, îi va fi de-ajuns".[1]

Ultimul capitol este o transfigurare artistică a credinţei populare româneşti că în noaptea de Sînziene cerurile se deschid (pentru cine ştie să vadă).

La miezul nopţii n-a avut loc un banal accident mortal, ci o trecere în altă viaţă, o ieşire din timp şi spaţiu. Ultima clipă trăită pe pămînt de cei doi a durat cît o eternitate.

Jurnalul lui Mircea Eliade relatează, la 7 iulie 1954, tristeţea şi neliniştea pe care le avea în momentul scrierii ultimelor pagini ale cărţii. Îi era imposibil să se opună destinului, care hotărîse de multă vreme ca Ştefan şi Ileana să se piardă în acea noapte. „Scriam într-o permanentă stare de tensiune şi timpul chiar părea să reflecte furtuna mea interioară : tunete, furtună, ploaie repede, frig de toamnă se succedau fără întrerupere".[8]

Noaptea de Sînziene prezintă — ca şi *Întoarcerea din rai* — tema dublului. Personajele feminine au aceeaşi prospeţime şi suavitate ca în *Maitreyi* şi *Nunta în cer.*

Teatrul şi lumea lui sînt prezente, de asemenea, în cîteva episoade ale romanului. Unul din personaje, Dan Bibicescu, actor, regizor şi discipol al lui Gordon Craig, un tip de ratat interesant, e preocupat de problema Timpului. El nu citeşte piesa unui debutant înainte de a fi convins că acesta „nu l-a studiat şi nu l-a asimilat pe Shakespeare". Pentru el, „o piesă de teatru înseamnă un spectacol care are loc în Timp, într-un Timp concentrat în cîteva destine". Iată-l pe Bibicescu vorbind (cu sublinieri) despre Shakespeare : „Geniul lui, spunea, numai *spectacolul* îl revelează pe de-a întregul ; şi sublinia cu emfază cuvîntul *spectacol.* Textul lui Shakespeare, ca să ne emoţioneze, trebuie jucat, adică inserat în Timp, pentru emoţii poetice solitare ; a scris pentru a fi *jucat,* adică pentru a

[8] *Fragments d'un journal*, ed. cit., p. 222.

alcătui un *spectacol.* Spectacolul, domnilor mei, spectacolul este marea beatitudine supratemporală care ne este îngăduită". Nu ştie să joace şi-şi dă seama de propria-i ratare, visează că Mişu Weismann (dacă o să-i reuşească marea lui afacere) îi va îndeplini dorinţa : un teatru după concepţia lui Gordon Craig. Înainte de a muri, celebrul scriitor Ciru Partenie începuse să scrie o piesă de teatru *Priveghiul,* concepută în urma unei lungi convorbiri cu Bibicescu. Acesta îi vorbise despre timpul comprimat al spectacolului, „despre acele cîteva ceasuri în care se concentrează atîtea evenimente şi se împlinesc atîtea destine". Tot el îşi expune teoria lui asupra actorului. Acesta, deoarece întruchipează pe rînd nenumărate personaje, „trăieşte un număr considerabil de existenţe şi deci îşi consumă propria lui *Karma* într-un timp mult mai scurt decît restul omenirii". Identificîndu-se cu zeci de eroi, cunoaşte într-o singură existenţă pasiunile, speranţele, suferinţele, revelaţiile acestora.

Este discutată şi o problemă de principiu : aceea a autenticităţii operei dramatice. Cătălina arată că totul nu e ideea sugerată de cineva, ci creaţia finită : „Ai compus piesa după capul tău şi o joci sub semnătura unui mare autor. Dar piesa ta e proastă, şi ce faci tu e o fraudă şi o nelegiuire. Doar dacă nu e un act de supremă gelozie menit să compromită un autor postmortem. Tu întotdeauna ai fost puţin gelos pe Ciru Partenie. De ce nu vrei să recunoşti ?" În cuvintele Cătălinei (personaj deloc angelic !) răsună denunţul imposturii, al imixtiunii în opera literară, al falsificării substanţei ei.

În 1946, găzduit la Irina, Bibicescu scrie piesa *Întoarcerea de la Stalingrad,* pretinzînd că a descoperit un mit românesc al Morţii, necunoscut sau dispărut din restul Europei. El transpune acest mit într-o dramă modernă, a cărei lectură o face în faţa celor trei-patru auditori, întrerupîndu-se necontenit pentru a explica decorurile, indicaţiile scenice şi jocurile de lumini. Cu toate că unele idei despre Teatru ale autorului au fost împrumutate personajului, acesta este înfăţişat ca un cabotin şi nu îi este cruţat veleitarismul.

Regăsim și alte cîteva idei cu care eram familiarizați din lucrările științifice ale lui Mircea Eliade : a sacrului camuflat în profan, a ieșirii din Labirint. Pentru a „înțelege" miracolele, trebuie să fii inițiat. Altfel, treci pe lîngă ele fără să-ți dai seama.

Alături de *Moromeții, Bietul Ioanide și Scrinul negru* — *Noaptea de Sînziene* este una din marile realizări literare ale deceniului al șaselea. Istoriei literaturii noastre nu-i mai este îngăduită ignorarea acestei capodopere.

MIRCEA HANDOCA

TABEL CRONOLOGIC

1907 ***martie 9*** Se naște, la București, Mircea Eliade, ca al doilea fiu al căpitanului Gheorghe Ieremia, care, din admirație pentru Heliade Rădulescu, își va schimba numele în Eliade. Ascendența răzeșească a lui Mircea Eliade este evidentă : „Mai tîrziu am aflat o parte din povestea străbunicului. Tatăl lui venise de copil la București, muncise cîțiva ani argat la grajdurile de la barieră, ajunsese vizitiu de diligență, apoi geambaș și în cele din urmă cumpărase nu știu cîte hectare de grădină și-și clădise hanul. Nimeni nu știa să-mi spună exact de unde venise străbunicul. De la Dunăre, spune unchiul Mitache. De la Olt, pretindea una din mătușii și-mi spunea chiar numele satului : Arvirești. Drept dovadă îmi amintea că pe mama o chema Ioana Arvira. În orice caz, îmi plăcea să mă știu descinzînd dintr-o familie de răzeși moldoveni și un hangiu de la Dunăre sau de la Olt. Tatăl bunicului din Tecuci fusese răzeș și mă mîndream că eram doar a treia generație de la opinci, că, deși născut și crescut la oraș, eram încă atît de aproape de «talpa țării». De bunici și de casa lor îmi aduc bine aminte. Bunicul era înalt, uscat, țeapăn, cu părul alb. În fiecare după-amiază mă lua cu el la cafenea, să-l

privesc jucînd table. Aveam dreptul la dulceață și rahat, dar cînd cîștiga partida de table mai primeam o dulceață. Către seară, ne întorceam acasă pe Strada Mare. Bunica era mărunță, cu părul cenușiu strîns în jurul tîmplelor, cu ochii palizi. În anul acela, 1919, i-am văzut pe amîndoi pentru ultima oară". (Mircea Eliade, *Amintiri, I, Mansarda,* Madrid, Colecția „Destin", 1966, p. 19).

Fratele mai mare al lui Mircea, Nicolae Remus, se născuse în 1906, iar după 4 ani a venit pe lume sora sa, Cornelia (Corina).

Cele dintîi amintiri sînt legate de Rîmnicu-Sărat, unde tatăl a fost mutat cu garnizoana.

1912-1914 La Cernavodă. Aici face clasa I primară : „În amintirile mele, timpul acela se desfășoară în plin soare, între Dunăre și dealurile cărămizii calcinate, pe care creșteau măceși și flori mărunte cu petale palide, uscate".

1912 vara La Techirghiol „Tata închiriase pentru două luni o cameră spațioasă într-o vilă. Toată familia făcea dimineața băi calde de nămol. Ne întorceam apoi repede la vilă și ne culcam din nou ca să transpirăm." (*Idem,* p. 16).

1914-1917 Se mută la București. Elev la școala primară din strada Mîntuleasa. „Era o clădire mare, robustă, străjuită de castani, cu o curte vastă în spate, în care ne jucam în timpul recreațiilor." (*Idem,* p. 26). Premiat în fiecare an, e fascinat în special de zoologie și istorie antică.

1914 „Nu știu cum s-au cunoscut părinții mei. Cînd s-a căsătorit, tata era flăcău tomnatic : avea vreo 15 ani mai mult ca mama. În fotografia nupțială, de prin

1904, tata nu arăta cei 35 de ani pe care-i avea, cu toate că era deja plești. Brun, uscat, cu mustață neagră, în furculiță, sprîncenele groase și ochii oțeliți, pătrunzători, tata părea că nu îmbătrînește. Avea o mare rezistență fizică. La 70 de ani umbla pe jos de la un capăt la celălalt al Bucureștiului și nu putea rămîne o clipă locului ; își găsea necontenit de lucru, în casă, în pivniță, în curte. Era de felul lui frugal, dar la petreceri mînca și bea cît cinci.

La instalarea noastră definitivă la București, mama era foarte tînără, nu împlinise încă 30 de ani. Pe atunci era frumoasă și încă elegantă, dar puțini ani în urmă, în timpul ocupației germane și imediat după război, cînd am sărăcit, mama a renunțat treptat la eleganță și cochetărie. La 35 de ani a hotărît că nu mai e tînără, că are copii mari și că trebuie să trăiască numai pentru ei. N-a mai vrut să-și cumpere nimic pentru ea și ducea singură toată casa, renunțînd vreo zece ani chiar la o biată slujnică de la țară ca să-și poată ține copiii la liceu și la Universitate. În schimb, îmi dădea întotdeauna oricîți bani îi ceream ca să-mi cumpăr cărți." *(Ibidem, p. 20-21).*

1917-1925 Elev al liceului Spiru Haret. Pasionat de științele naturale. Premiantul din școala primară rămîne, în prima clasă de liceu, corijent la română, franceză și germană. „Voi ajunge un mare zoolog, un mare pianist, un mare doctor, sau un inventator, sau un explorator, sau voi descifra o limbă moartă ? Dar un lucru era sigur, că nu voi fi niciodată premiant, că de-abia voi izbuti să trec dintr-o clasă într-alta. În acele după-amiezi de vară, cu una din cele trei gramatici în fața mea, ghicisem deja ceea ce s-a dovedit mai tîrziu a fi o caracteristică a temperamentului meu : îmi era imposibil să învăț ceva la comandă, așa cum învăța toată lumea, în conformitate cu programul

școlar." (*Ibidem*, p. 49-50). În clasa a II-a obține însă, cu ușurință, un 10 la română. În primăvara aceea începe să scrie primele nuvele fantastice. „Descoperisem oina și, deși eram miop, ajunsesem repede mare meșter, mă apăram în careu mai bine ca mulți alții mai în vîrstă decît mine și ținteam cu mingea aproape fără greș." (*Ibidem*, p. 40).

1918 „În mai 1918 am început să plecăm, duminicile, dis-de-dimineață, către mănăstirile din jurul Bucureștiului. Mă reîntorceam aproape de miezul nopții, obosit, ars de soare, plin de praf, dar cu cutiile pline de insecte, cu borcane în care aduceam șopîrle, broaște și tritoni. Dintr-o lădiță acoperită cu geam îmi făcusem un «terarum». Petreceam ceasuri întregi urmărind viața domoală, mohorîtă a gîndacilor de tot felul, a brotăceilor, a șopîrlelor. Făceam planuri pentru excursiile de vară. Să coborîm pe malul Dîmboviței pînă la Dunăre, să cercetez nămoalele și mlaștinile bogate în larve." (*Ibidem*, p. 47).

1919 Pensia de căpitan a tatălui este prea modestă ca să poată ține trei copii în școală. Casa din strada Melodiei e închiriată, și cei cinci membri ai familiei se mută în cele două odăițe de la mansardă. „Mansarda aceea a avut o importanță hotărîtoare în viața mea. Mi-e greu să mă închipui cel care am devenit mai tîrziu, cel care sînt încă și astăzi, fără aceste două odăițe scunde, vopsite cu var, cu ferestruici mărunte (una din ele e rotundă ca la o cabină de vapor), cu o sobă de cărămidă nemaivăzută, căci avea gura într-o odaie și trupul în odaia cealaltă. A fost marele noroc al adolescenței și tinereții mele că am putut locui 12 ani acolo, că, mai ales, am putut locui ultimii cinci, șase ani, singur." (*Ibidem*, p. 23).

1919-1920 „Chimia m-a cucerit ca nici o altă știință pînă atunci. Într-asemenea chip, încît am crezut că mi-am părăsit adevărata mea vocație și în decursul anului școlar 1919—1920 mi-am alcătuit primul laborator. La început, destul de modest : în pod, alături de mansarda noastră, pe o măsuță de tablă, mi-am instalat o retortă, o duzină de eprubete, o lampă cu alcool și cîteva borcane cu «substanțe». Cînd veneau colegii să mă vadă, le arătam cîteva experiențe clasice : fosforul arzînd, sfîrîind cînd îi dădeau drumul în apă, transformările misterioase ale sulfului pe măsură ce se topea, și celelalte. În anul următor, cînd ne veni rîndul să studiem chimia, cîțiva dintre colegii mei încercaseră să mă imite și și-au improvizat și ei laboratoare. Profesorul de fizică și chimie Voitinovici a observat repede cît eram de pasionat și cît de mult știam pentru vîrsta mea și mi-a încredințat cheia laboratorului liceului. Veneam de cîte ori puteam, după-amiezile, singur sau cu unul din colegii mei, și încercam tot felul de experiențe." (*Ibidem*, p. 62).

1921 *mai 12* Debutul lui Mircea Eliade cu articolul *Dușmanul viermelui de mătase* în „Ziarul științelor populare și al călătoriilor", nr. 21. Era semnat Eliade Gh. Mircea. „Cînd mi-am văzut numele tipărit — la sumar și din nou la sfîrșitul articolului — inima a început să se zbată. De la chioșcul de unde cumpărăsem revista și pînă acasă mi s-a părut că toată lumea mă privește. Triumfător, l-am arătat părinților." (*Ibidem*, p. 64).

La 11 martie 1965, Mircea Eliade notează în *Jurnal* cu referire la acest an : „Sînt pe cale să recitesc *Agamemnon*. Amintiri : prima lectură, în franțuzește, în clasa a IV-a de liceu. Haig Acterian a fost atît de entuziasmat, încît s-a hotărît să învețe greaca. Îmi spunea : «Ar trebui să faci același lucru, să nu citești de-

cît în greceşte şi cărţi despre Grecia». În aceeaşi săptămînă, îndemnat de el, am citit *Apollo*, manualul de istorie a artelor al lui Solomon Reinach. Haig îmi spunea : «Noi ar trebui să scriem împreună o istorie a tuturor artelor în Grecia. Eu voi scrie istoria teatrului şi a arhitecturii, tu trebuie să începi cu Homer». «Asupra lui Homer, i-am răspuns, ar trebui să scriu o carte întreagă. Un volum de cinci sute de pagini. Poate chiar două volume. » Făceam aceste proiecte în mansarda din strada Melodiei, cu 42 de ani în urmă." (*Fragments d'un journal*, Paris, Editura Gallimard, 1973, p. 417).

Povestirea fantastică, *Cum am găsit piatra filosofală*, capătă premiul I al „Ziarului ştiinţelor populare şi al călătoriilor". Este perioada în care a scris în cîteva caiete *Călătoria celor cinci cărăbuşi în ţara furnicilor roşii*, „un fel de roman de aventuri în care amestecam entomologia, humorul şi fantasticul. Ceea ce mă pasiona mai mult scriindu-l era descrierea diverselor locuri, aşa cum le vedeau cărăbuşii străbătîndu-le pe îndelete sau zburînd pe deasupra lor" (*Amintiri, I, Mansarda*, p. 66).

1922 vara La Săcele, unul dintre cele „şapte sate" din apropierea Braşovului : „Între miile de alte lucruri eram pasionat de entomologie." (*Fragments...*, p.234). În „Ziarul ştiinţelor populare şi al călătoriilor" apăreau, alături de *Convorbiri entomologice*, o serie de schiţe sub titlul general *Din carnetul unui cercetaş* : „Nu cred că erau bine scrise, dar pentru mine aveau o valoare sentimentală. Era un fel de jurnal romanţat al excursiilor mele în Carpaţi, la mănăstirile din Prahova şi Moldova, al călătoriilor din Bucovina şi Transilvania." (*Amintiri*, p. 82).

Alături de *Jurnal* începe un nou roman fantastic, plăsmuit pe „dimensiuni ciclopice" : *Memoriile unui soldat de plumb* : „Era un roman de nesăbuite proporţii, înglobînd nu numai istoria universală, ci întreaga istorie a cosmosului, de la începuturile galaxiei noastre la alcătuirea Pămîntului, de la originea vieţii pînă la apariţia omului." (*Ibidem*, p. 75).

Semnează şi cu pseudonimele Silviu Nicoară şi M. Gheorghe.

1922-1923 Lucrează la prima operă mai amplă : *Romanul adolescentului miop* : „Mă socoteam pregătit să scriu un roman. Publicasem vreo 50 de articole şi schiţe literare în diferite reviste, colaboram regulat la revista liceului, «Vlăstarul», şi devenisem chiar redactorul responsabil : adunam materialul, îl duceam la tipografie, rămîneam ceasuri întregi lîngă culegător, ca să mă conving că descifrează corect anumite manuscrise. Şi, apoi, dispuneam de un *Jurnal* voluminos ; mi se părea că, dacă voi şti cum să utilizez aceste materiale, romanul ar putea fi gata în cîteva luni.

Era mai mult decît un roman autobiografic. Voiam să fie în acelaşi timp un document exemplar al adolescenţei. Îmi propusesem să nu inventez nimic, nici să nu înfrumuseţez, şi cred că m-am ţinut de cuvînt. Îmi spuneam că, pentru întîia oară, un adolescent scrie despre adolescenţă şi scrie întemeiat pe «documente»" (*Ibidem*, p. 89). Capitolul despre Societatea „Muza" din *Romanul adolescentului miop* se va tipări în decembrie 1926 în „Cuvîntul". Cartea a rămas timp de peste 60 de ani inedită : „Mă revăd în acei ani în mansardă, revăd masa de lemn acoperită cu hîrtie albastră, lampa cu abajurul alb sub care îmi împingeam cartea pe măsură ce mi se împăienjeneau ochii şi distingeam tot mai anevoie literele. Erau anii de «miopie galopantă», după expresia unuia din oculiştii la care fusesem. Dioptriile creşteau mai repede decît aveam eu timp să-mi schimb

lentilele. Nu era, spusese doctorul, decît o soluţie, să nu-mi obosesc ochii citind prea mult la lumina lămpii. Dar cum aş fi putut (şi mă întreb acum : cine ar fi putut ?) să-mi menajez ochii într-un timp cînd aproape în fiecare săptămînă descopeream un nou autor, alte lumi, alte destine ? Încercam totuşi să mă apăr, citind fără ochelari, cu bărbia lipită de carte. sau închizînd cînd un ochi, cînd pe celălalt, sau apăsîndu-mi ochelarii pe nas, sau schimbînd becurile cînd albastre, cînd albe, cînd slabe, cînd foarte puternice. Apoi, cînd ochii îmi lăcrimau şi mi se împăienjeneau de-a binelea, treceam în odăiţa de-alături şi mă spălam cu apă rece. Rămîneam apoi, cîteva minute, întins pe pat, cu ochii închişi, încercînd să nu mă gîndesc la nimic." (*Ibidem*, p. 71).

1923 „Într-o barcă pe Marea Neagră, în timp ce, surprinşi de furtună, catargul s-a rupt şi noi am fost împinşi spre larg ; ca urmare a acestei aventuri, pe care am avut-o la 15 sau 16 ani, mi-a rămas un traumatism bizar : nu pot să suport furtuna, tunetele, fulgerele (mai ales fulgerele). Este cu atît mai ciudat, precizez, că pînă la această dată aveam o slăbiciune pentru fulgere. (Cu un an înainte era să fiu trăsnit în Carpaţi pentru că, în momentul cînd s-a dezlănţuit furtuna, am fost cuprins de un fel de exaltare dionisiacă, săream, strigam printre stînci. Trăsnetul a căzut la zece metri de mine, fără să reuşească să-mi domolească exaltarea.) Pe mare, în timpul furtunii, vedeam valuri enorme şi îmi spuneam tot timpul : de data aceasta nu voi scăpa. Şi închideam ochii şi totuşi nu mi-a rămas nici o fobie faţă de apă. Îmi plăcea să înot. Şi sînt fericit de fiecare dată cînd pot să fac o călătorie pe mare." (*Fragments...*, p. 182—183).

1923-1925 Învaţă italiana pentru a-l putea citi în original pe Papini şi engleza pentru a-l citi pe Frazer. Începe studiul limbii ebraice şi persane.

1924-1925 Publică articole de istorie a religiilor, orientalistică şi alchimie în revistele „Orizontul", „Foaia tinerimii", „Universul", „Lumea", „Adevărul literar", „Ştiu tot".

„Evident, neglijam şcoala şi mai pe faţă ca în trecut. Dar pentru că publicam în revista liceului, „Vlăstarul", o seamă de articole erudite, pentru că, mai ales, publicasem un rticol despre Nicolae Iorga, care-i plăcuse marelui savant şi impresionase pe toţi profesorii mă bucuram de un anumit prestigiu şi mi se treceau cu vederea lipsurile.

Trăiam o perioadă de euforie. Învăţasem englezeşte ca să-l pot citi pe Frazer, cumpăram tot mai multe cărţi de istoria religiilor şi orientalism, instalasem o nouă bibliotecă în mansardă. Cămăruţa mea de lucru începu să semene acum cu cabinetul unui erudit din alte vremi. Adunasem peste o mie de volume şi, alături de colecţiile pe care le ţineam pe unde puteam — pe podea, pe sub pat, peste lădiţa cu manuscrise — se mai aflau în odăiţă insectarele, ierbarele, colecţia de mineralogie, un rest de laborator, iar pe pereţi planşe pe care copiasem hieroglife şi basoreliefuri egiptene." (*Amintiri, I, Mansarda*, p. 106).

1925 *octombrie* Student la Facultatea de Litere şi Filosofie. „Continuam să dorm patru, cel mult cinci ore pe noapte, şi poate m-aş fi mulţumit să rămîn aici dacă n-aş fi citit undeva că Alexandru von Humboldt nu avea nevoie decît de două ceasuri de somn." (*Ibidem*, p. 125).

1926 *ianuarie* Scoate „Revista universitară" : „Primul număr a apărut odată cu deschiderea cursurilor. Ca și la «Vlăstarul», adunasem singur materialul și mă îngrijeam de cursuri. Dar de data aceasta era vorba de o revistă care trebuia distribuită la chioșcuri și librării. Eu am publicat printre altele un articol despre Ionel Teodoreanu și o critică a primului volum din *Essai de synthèse de l'histoire universelle* a lui N. Iorga. Paginile acestea au jucat un rol hotărîtor în tinerețea mea. Critica volumului lui Iorga era exagerată și plină de teribilisme juvenile. Paradoxal și tragic a fost faptul că, abia intrat în Universtitate, criticasem violent și mă rupsesem definitiv de profesorul pe care-l admiram mai mult, de omul pe care mi-l alesesem de model și a cărui viață și operă jucaseră în adolescența mea, și au continuat să joace și mai tîrziu, un rol aproape magic. Într-adevăr, de cîte ori mă simțeam obosit sau deprimat, îmi era destul să privesc cele cîteva zeci de volume de Iorga pe care le adunasem în rafturile mele, ca să-mi regăsesc forțele intacte. Și tocmai pe acest uriaș în umbra căruia jinduisem să cresc, îl jignisem adînc." (*Ibidem*, p. 131).

Noiembrie Redactor la „Cuvîntul", unde trebuiau date două foiletoane pe săptămînă, plus notițe și informații pentru pagina literară.

1927 *martie-aprilie* Prima călătorie în Italia. Îl vizitează pe Giovanni Papini, care a avut o deosebită înrîurire asupra adolescentului și tînărului Mircea Eliade. Impresiile despre Papini îi vor fi întipărite de Perpessicius în „Universul literar". După un sfert de secol de la această întîlnire, autorul lui *Gog* îi va scrie printre altele :

„24 decembrie 1953

Dragă Eliade,

De mult timp nu știu nimic despre d-stră, dar sînt sigur că nu m-ați uitat. Eu, de asemenea, n-am uitat scumpa prietenie pe care mi-ați acordat-o, mai mult decît o dată, într-o manieră deschisă și cordială. „Cahiers de l'Herne", Paris, 1978, p. 286).

Iulie-august Călătorie în Austria și Elveția. Reușește la un concurs pentru o bursă la Geneva, organizat de Societatea Națiunilor : „În principiu, trebuia să urmăm niște cursuri despre structura și viitorul Societății Națiunilor, dar eu m-am mulțumit să mă înscriu la Biblioteca Universității și să citesc cărți inaccesibile la București, îndeosebi lucrări de orientalistică. Mîncam la o cantină studențească sau mă mulțumeam, serile, cu cafea cu lapte, iar cu banii economisiți îmi cumpăram cărți." (*Amintiri, I, Mansarda*, p. 147).

Septembrie 6 Apare primul din seria celor 12 articole intitulate *Itinerariu spiritual*, unde își caracteriza confrații de aceeași vîrstă drept „întîia generație torturată de imperativul sintezei".

Sfîrșitul toamnei Vorbește pentru prima oară în public, în cadrul unui ciclu de conferințe consacrat *Romantismului*. „De la cele dintîi cuvinte pe care le-am rostit, am știut că totul se va petrece mai bine decît îmi închipuiam eu. Găsisem fără efort tonul și debitul verbal care se cuvenea și eram atît de sigur că voi reuși să spun tot ce aveam de spus, încît nici măcar nu mi-am scos planul și notițele din buzunar." (*Amintiri, I, Mansarda*, p. 155).

1928, *aprilie-iunie* La Roma : „Ziua mi-o petreceam la Biblioteca Universității, seara hoinăream prin oraș,

iar noaptea lucram acasă, pregătindu-mi teza de licență sau scriind articole pentru «Cuvîntul» și pentru presa italiană." (*Idem*, p. 161). „Plănuita *Istorie a Renașterii italiene* trebuia să fie monumentală — și nu știu în cîte volume — căci voiam să spun totul și eram sigur că voi spune lucruri pe care nimeni nu le-a întrevăzut vreodată. Un volum de exemplu era consacrat raporturilor dintre curentele mistice și oculte ale Evului Mediu — Joachim de Flore, *Kaballa*, alchimie, ermetism — și umanismul lui Ficino și Picco della Mirandola. Îmi amintesc încă, am lucrat la acest volum toată toamna lui 1928, pînă în ajunul plecării mele în Italia." (*Fragments...*, p. 246—247).

Octombrie Licențiat în filosofie la Universitatea din București cu o teză asupra lui Campanella.

Noiembrie 20 Pleacă cu un vapor românesc spre India, unde maharajahul Manindra Chandra Nady de Kassimbazar îi promite o bursă de studii.

Noiembrie 25-decembrie 5 Călătorie în Egipt.

Decembrie 17-20 Debarcarea la Colombo și vizitarea Ceylonului.

Decembrie 21 În biblioteca Societății teosofice din Adyar îl întîlnește pe Dasgupta : „Îi scrisesem cu 5 sau 6 luni înainte ; m-a asigurat că puteam veni la Calcutta și să lucrez cu el. Nu mă așteptam să-l găsesc la Adyar. Era acolo pentru manuscrisele Societății teosofice." (*Fragments...*, p. 215).

Decembrie 26 Sosirea la Calcutta, unde se stabilește la pensiunea anglo-indiană a doamnei Perris, din Ripon Street 82 : „M-am consacrat exclusiv gramaticii sanscrite și filosofiei hinduse. Nu părăseam manualul meu de sanscrită decît pentru a studia un text filosofic într-o traducere englezească. După 3-4 luni de muncă, gramatica sanscrită mi-a devenit familiară." „Cahiers de l'Herne", p. 36). Frecventa, de asemenea, cursurile lui Dasgupta la Universitate. Noaptea citea literatură și mai ales *Jurnale*.

1929 *iunie-august* Redactează *Isabel și apele diavolului*.

Septembrie Merge împreună cu Dasgupta în Shantiniketan, pentru a-l cunoaște pe Rabindranath Tagore.

1930 *ianuarie 2-septembrie* Locuiește în casa lui Dasgupta, unde o cunoaște pe fiica acestuia, Maitreyi.

Februarie Se hotărăște asupra tezei de doctorat, *Istoria comparată a tehnicilor Yoga*, pe care o va redacta între 1930-1932 și o va publica în 1936.

N. Iorga, ca ministru al Instrucțiunii, îi prelungește bursa de 180 de lire pe an, dobîndită în 1928, pentru studii la Universitatea din Calcutta.

Vara Dasgupta îi dictează cartea sa despre *Upanișade*.

Septembrie 18 „Ruptura" cu Dasgupta. Acesta, aflînd despre legăturile dintre fiica sa Maitreyi și Mircea Eliade, îi cere oaspetelui său să părăsească imediat locuința.

1930 *octombrie—1931 martie* Locuiește în mănăstirile din Himalaya, la Svargashram, Rishikesh : „Mă deșteaptă toaca fără vrere. Nu deslușesc nimic în întunericul cămăruței în care mă adăpostesc de atîtea luni. N-am lumînare și n-am lampă. Rămîn întins pe patul de lemn, învelit cu pătura de bumbac. O cameră de pustnic himalayan, cu o singură ferestruică fără geamuri." („Vremea", 28 februarie 1932). Aici îl are drept „guru" pe Swami Shivenanda, cu care se scălda în fiecare dimineață în Gange. În deceniile următoare, mentorul său va deveni celebrul autor al cîtorva sute de cărți și broșuri.

După trei luni în Himalaya își regăsește ritmul de altădată : „Dormeam doar cîteva ore pe noapte

(...), cu multă muncă, fără să resimt oboseala. În afara orelor consacrate meditației și exercițiilor yoga, citeam în fiecre zi texte sanscrite, lucram la teza mea, scriam articole pentru «Cuvîntul» și, noaptea, continuam lucrul la *Lumina ce se stinge.*" *(Mémoires,* I, 1907-1937. *Les promesses de l' équinoxe,* Éditions Gallimard, 1980, Paris, p. 269).

Revine la pensiunea doamnei Perris din Calcutta. Lucrează fără încetare. Începe să învețe tibetana și apoi se consacră studiului etnografiei Asiei orientale.

August Face cîteva excursii în delta Gangelui.

Decembrie Părăsește India, în urma unei scrisori primită de la tatăl său : „Neprezentîndu-mă la încorporare, aș fi riscat să fiu considerat dezertor, și aceasta era cea mai mare dezonoare pe care putea să o cunoască un ofițer. Evident, nu-mi rămînea decît să mă închin..." *(Mémoires,* I, p. 224).

1932 *ianuarie 16* Prima din cele 50 de conferințe rostite la Radio București. Imediat după întoarcerea în țară începe colaborarea la „Vremea".

Ianuarie-noiembrie Își satisface serviciul militar într-un regiment de artilerie antiaeriană din București. Pentru a ajunge la Ghencea, la celălalt capăt al Bucureștiului, unde se afla regimentul, îi trebuia mai bine de o oră.

Martie Obține o permisie de o lună (cu ajutorul lui C. Rădulescu-Motru) pentru a lucra la teza de doctorat : „Locuiam iarăși în mansarda mea. Puteam să lucrez ca altădată, pînă tîrziu în noapte, fără să-mi fie frică de a nu mă putea scula la 4 dimineața pentru a merge la cazarmă." *(Idem,* p. 312).

Aprilie E mutat la Marele Stat Major, la biroul traducătorilor. Traduce articole apărute în revistele militare americane și italiene.

1932 Apare prima cărticică de eseuri intitulată *Soliloquii* (Editura Cartea cu semne).

1933 *mai* Apare, la Editura Cultura Națională, *Maitreyi,* roman care îl face celebru la 26 de ani. Cartea fusese premiată (20.000 de lei) cu premiul Techirghiol-Eforie de o comisie din care făceau parte : Perpessicius, Cezar Petrescu, Mihail Ralea, G. Călinescu, Șerban Cioculescu.

Sfîrșitul lui iunie Doctor în filosofie cu teza despre Yoga. Comisia, avîndu-l președinte pe D. Gusti și raportori pe P. P. Negulescu și C. Rădulescu-Motru, îi atribuie „Magna cum laude".

Noiembrie Suplinitor la catedra de filosofie a Universității din București ; își deschide cursul despre *Problema răului în filosofia indiană.* În aceeași toamnă, toate nopțile, între orele 11 și 4 1/2 dimineața, și le consacră redactării romanului *Întoarcerea din rai.*

1933-1934 Semnează la „Credința" cu pseudonimul Ion Plăieșu.

Ianuarie Face parte, alături de Tudor Vianu, Șerban Cioculescu, Petre Comarnescu din Comisia Fundațiilor Culturale pentru premierea scriitorilor tineri. Acest juriu va acorda premiul de debut viitoarei triplete de aur a spiritualității românești : Noica *(Mathesis sau despre bucuriile simple),* Cioran *(Pe culmile disperării),* Eugen Ionescu *(Nu).*

1934 *ianuarie* Căsătoria cu Nina Mareș. Apare la Editura Națională S. Ciornei *Întoarcerea din rai.*

Martie La Editura Cartea Românească îi apare romanul *Lumina ce se stinge.*

August-septembrie Merge la Berlin, „pentru a lua cunoştinţă cu documentele cele mai recente relative la teza mea şi a consulta revistele de orientalistică, inaccesibile în România (...). De dimineaţă pînă seara lucram la Sdadtbibliothek, de la deschidere la închidere, aşa cum am făcut-o altădată la Roma sau Calcutta. În timpul celor cinci sau şase săptămîni ale şederii mele la Berlin am pus la punct bibliografia cea mai recentă pentru *Yoga* şi am putut strînge documentaţia necesară pentru a scrie *Alchimia asiatică şi mătrăguna.*" (*Mémoires*, I, pp. 390—440).
Noiembrie Îşi deschide cursul la Universitate cu tema *Salutul în religiile orientale.*

În acest an văd lumina tiparului volumele : *Oceanografie* (Editura Cultura poporului), *India* (Editura Cugetarea) şi *Alchimia asiatică* (Editura Cultura Poporului).

1935 *aprilie* 7 E ales în Comitetul Societăţii Scriitorilor Români de sub preşedenţia lui N. N. Condiescu.
Îi apar cărţile *Şantier* (Editura Cugetarea) şi *Huliganii* (Editura Naţionala S. Ciornei).

1936 *ianuarie* Seminar asupra cărţii a XII-a din *Metafizica* lui Aristotel.

1936 La Paris se publică teza de doctorat *Yoga. Essai sur les origines de la mystique indienne* (Librairie orientaliste Paul Genthner). Elogiat de zeci de orientalişti străini. Un confrate, Petre Manoliu, îi scrie entuziasmat la 8 mai 1936 : „Odinioară se vorbea de un Heliade, mîine se va vorbi despre un Eliade."
Iulie-august Călătorie la Londra, Oxford, Berlin.
La Editura Cultura Naţională se publică romanul fantastic *Domnişoara Christina.*

1937 *mai* Ministerul Educaţiei Naţionale cere consiliului profesoral al Facultăţii de Litere din Bucureşti îndepărtarea din învăţămînt a lui Mircea Eliade sub pretextul absurd că ar fi autor de „literatură pornografică". În aceeaşi lună Editura Fundaţiilor publică, sub îngrijirea lui Mircea Eliade, cele două volume de *Scrieri literare, morale şi politice* ale lui B. P. Hasdeu. În prefaţă, Mircea Eliade arată printre altele : „Ediţia operelor complete ar fi trebuit să cuprindă cam 20 de volume mari, în care absolut toate scrierile lui Hasdeu, publicate sau inedite, ar fi fost tipărite în ordine cronologică, după modelul ediţiei lui Goethe de la Weimar. Un an de cercetări preliminare ne-a convins că o asemenea monumentală ediţie nu este încă posibilă şi mai ales nu este oportună, înainte de a face accesibilă marelui public măcar o parte din opera literară şi morală a lui Hasdeu. Cu alte cuvinte, înainte de toate, era urgentă descoperirea lui Hasdeu de către publicul românesc ; era necesară restaurarea acestui uluitor scriitor în istoria literaturii româneşti şi integrarea lui, în locul pe care îl merită, în istoria vieţii civile, morale şi profetice a veacului XIX românesc. O ediţie a operelor complete, distribuită pe cel puţin douăzeci de ani, ar fi întîrziat restaurarea lui Hasdeu în cultura românească. Pe de altă parte, o asemenea ediţie, cuprinzînd absolut toate scrierile lui Hasdeu — aşadar şi cele şapte-opt mii de pagini ştiinţifice — ar fi fost oarecum inaccesibilă marelui public şi ar fi îngreuiat asimilarea acestui genial scriitor, care a făcut tot ceea ce i-a fost posibil, în timpul şi, mai ales, spre sfîrşitul vieţii sale, ca să rămînă un izolat şi un neînţeles. Ceea ce voiam noi, în primul rînd, era să se vadă întregul acestei opere uriaşe, în aparenţă haotică şi dezordonată ; să se ia cunoştinţă directă cu poetul, romancierul, eseistul, moralistul

și scriitorul Hasdeu, să fie descoperit gînditorul politic, profetul, filosoful istoriei, pe care o soartă tulbure l-a ținut treizeci de ani în întuneric. Numai după ce Hasdeu va «reintra în circulație», va fi citit și gustat, ne putem gîndi la ediția monumentală a operelor sale. De aceea am primit cu bucurie propunerea d-lui profesor Alexandru Rosetti de a pregăti o culegere critică din scrierile literare și morale ale lui Hasdeu. În ceea ce ne privește, n-am renunțat la hotărîrea ediției operelor complete. Chiar dacă puterile noastre nu ne vor ajunge s-o ducem pînă la capăt, nu disperăm de soarta acestei *Opere complete*, căci ceea ce a fost mai greu — liniile de orientare, bibliografia, șantierul — a fost făcut prin ediția de față." (*Op. cit.*, p. V-VI).

Iunie Comitetul Societății Scriitorilor Români sărbătorește pe Mircea Eliade pentru editarea operelor lui Hasdeu.

Iulie În drum spre Berna, unde se duce să-l viziteze pe Lucian Blaga, se oprește pentru cîteva ore la Veneția. Convorbirea cu Blaga va fi concretizată într-o pagină antologică, publicată în „Vremea" la sfîrșitul lui august.

Îi apare volumul *Cosmologie și alchimie babiloniană* (Editura Vremea).

Tipărește volumul *Șarpele*, în Editura Națională S. Ciornei. Curs asupra *Simbolismului religios.*

1938 Ține la Universitate un curs despre *Istoria budismului.*

Decembrie Apare, la Editura Cugetarea, *Nunta în cer.*

1939, primăvara Apariția primului volum din revista „Zalmoxis" (Paris).

Vara Ascensiune în Carpați.

Toamna Publică, în Editura Vremea, volumul de eseuri *Fragmentarium.*

1940 Apare la Paris cel de-al doilea volum din „Zalmoxis".

Aprilie 10-septembrie Se află la Londra, ca atașat cultural la Legația română.

Septembrie Evacuarea la Oxford.

Tipărește, la Editura Socec, amplele nuvele fantastice *Secretul doctorului Honigberger* și *Nopți la Serampore.*

Octombrie Începe să scrie romanul *Viața nouă*, pe care-l va părăsi apoi.

1941 februarie 10—1944 Consilier cultural la Lisabona : „Am rămas patru ani. Am muncit, am învățat portugheza destul de bine. Am început să lucrez în românește, la *Tratatul de istoria religiilor* și la *Mitul veșniciei reîntoarceri.* Voiam să scriu o carte despre Camões ; nu numai pentru că-mi plăcea mult acest poet, ci și pentru că a trăit în Indii și *Luisiadele* evocă Ceylonul, Africa, Oceanul Atlantic. Iubesc Lisabona. Această mare piață din fața enormului Estuar al Togo-ului, o piață superbă, n-aș putea s-o uit vreodată. Și culoarea pastel a orașului, peste tot albul și albastrul deschis. Și seara melodii pe toate străzile, toată lumea cîntă. Era un oraș în afara istoriei, în orice caz a istoriei contemporane și a infernului războiului. Era un oraș neutru. (...). Mă ocupam de schimburi culturale : conferențiari, muzicieni, matematicieni, autori și trupe de teatru." (Mircea Eliade, *L'Epreuve du labyrinthe. Entretiens avec Claude-Henri Rocquet*, Éditions Pierre Belfond, 1978, Paris, p. 94).

Februarie 12 Pe scena Teatrului Național are loc premiera *Iphigeniei* de Mircea Eliade, sub direcția de scenă a lui Ion Șahighian. În distribuție : Aura

Buzescu, Lilly Popovici, Clody Berthola, Gh. Calboreanu, Mihai Popescu, Ovid Brădescu, D. Sireteanu, Toma Dimitriu etc.

1942 În Portugalia a avut numeroase întrevederi şi convorbiri cu Ortega y Gasset şi Eugenio d'Ors, cu care s-a împrietenit şi care i-au apreciat în mod deosebit lucrările filosofice şi literare. Vorbind de Ortega y Gasset, Eliade îşi aminteşte printre altele : „Da, îl admiram mult. Nu era numai un profesor de filosofie, un excelent eseist şi magnificul scriitor pe care îl cunoşti, ci şi un mare ziarist. El credea (...) că ziarul este astăzi adevărata arenă, şi nu revistele şi cărţile. Cu ajutorul jurnalului poţi găsi contactul cu publicul, pe care poţi să-l influenţezi, să-l cultivi. În Spania, Ortega este mereu citit, reeditat, comentat." (Mircea Eliade, *L'Épreuve du labyrinthe,* ed. cit., p. 101). Vorbind despre Eugenio d'Ors, Eliade apreciază pe jurnalistul de geniu, eleganţa lui literară şi erudiţia.

August Vine pentru o săptămînă la Bucureşti.

Decembrie 12 Începe redactarea romanului *Apocalips,* la care va renunţa definitiv în primăvara anului 1944. O parte din episoadele semnificative ale acestui proiect vor fi folosite şi „topite" peste 7 ani în *Noaptea de Sînziene.*

În acest an îi apare, la Editura Vremea, *Mitul reintegrării.*

1943 Apar volumele *Comentarii la legenda Meşterului Manole* (Editura Publicom) şi *Insula lui Euthanasius* (Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă).

1944 noiembrie Moartea Ninei Mareş : „Aşa cum se aştepta, a murit încă tînără. Ultimul ei an de viaţă a fost deosebit de penibil nu numai datorită bolii, ci mai

ales că îi era teamă să nu cumva să aflu că avea cancer. A implorat pe doctori, familia mea, prietenii mei de la Bucureşti şi de la Lisabona să nu-mi spună nimic de frica suferinţei sau a neliniştii pe care aş avea-o în privinţa ei, ceea ce m-ar fi împiedicat să lucrez. Spre surprinderea tuturor, secretul a fost bine păzit. Am aflat adevărata natură a bolii cu cîteva zile înaintea morţii ei." *(Mèmoires,* I, p. 386).

Decembrie Eliade se instalează la Cascaes, sat de pescari din apropierea Lisabonei.

1945 septembrie 16 Soseşte la Paris împreună cu Giza, fetiţa soţiei lui, Nina. Pentru prima oară la Luvru.

Noiembrie Invitat de profesorul G. Dumézil, ţine un curs liber la L'École des Hautes Études (primele trei capitole ale viitorului tratat de *Istorie a religiilor).*

Decembrie Este ales membru al Societăţii asiatice de la Paris.

1947 Vizite şi îndelungi discuţii cu personalităţi româneşti aflate la Paris : Elena Văcărescu, Emil Cioran, Eugen Ionescu, George Enescu. Notează :„Îl cunoşteam bine pe Caillois. L-am folosit mult şi i-am citit cărţile şi articolele. Ceea ce mă atrăgea la el era universalismul, enciclopedismul. Era un om al Renaşterii, care se interesa tot atît de mult de romantismul german ca şi de miturile din Amazonia, de romanul poliţist ca şi de arta politică." (*L'Épreuve du labyrinthe,* ed. cit., p. 109). Eliade recunoaştea că datorează lui Dumézil întreaga sa „carieră" ştiinţifică în Franţa. Îşi exprimă admiraţia faţă de geniul acestui savant : „Mă îndoiesc că mai există în întreaga lume un alt savant care să posede prodigioasa lui erudiţie lingvistică (cunoaşte peste 30 de limbi şi dialecte !), imensa lui ştiinţă în materie de istorie a re-

ligiilor și care să fie în același timp dotat cu un asemenea talent literar. Georges Dumézil a revoluționat studiile religiilor și mitologilor indo-europene." (*L'Épreuve du labyrinthe,* ed. cit., p. 161).

1946—1949 Invitat să țină cursuri la Sorbona. Colaborează la revistele „Critique", „Revue de l'Histoire des religions", „Comprendre", „Paru" etc.

1946 februarie 8 În prezența lui G. Dumézil și a tibetanistei Marcelle Lalou își deschide cursul la L'École des Hautes Études.

Octombrie Începe să lucreze la piesa de teatru *Aventura spirituală* (pe care n-o va definitiva) : „Mă întreb pentru ce n-aș avea curajul să amestec și aici comicul cu fantasticul, cum am făcut-o în unele din romanele și nuvelele mele." (*Fragments...,* ed. cit., p. 41).

1947 martie 5 Primește din partea lui Joachim Wach, profesor la Universitatea din Chicago, invitația de a ține cursuri sau lecții la secția de istorie a religiilor de la facultatea sa. „Dar mă îndoiesc că aș obține viza". (*Fragments...,* ed. cit., p. 62).

Septembrie 2 Lucrările memorialistice ale lui Mircea Eliade cuprind numeroase însemnări cu proiecte și autocaracterizări. Iată una din cele mai însemnate : „Mă gîndeam uneori să scriu o carte care mă exprimă în întregime. Să mă retrag timp de cîteva săptămîni într-un loc dezolant, o insulă, o cabană în vîrful unui munte (idealul ar fi Țara de Foc !), fără cărți, fără manuscrise. Cum natura n-ar prezenta nici un interes, aș începe prin a-mi rememora viața pentru a «popula» acest deșert. Aș scrie un fel de *Jurnal,* dar fără date sau ordine. Amintiri, reflexii, comentarii asupra propriei mele gîndiri, asupra cărților mele

etc. În această solitudine absolută, în acest peisaj pustiu, voi încerca să-mi arăt cu exactitate ceea ce sînt, cu toate pasiunile mele : literatură, filosofie, istoria religiilor, orientalism, gustul pentru aventură." (*Fragments...,* ed. cit., p. 76—77).

1948 martie Începe colaborarea la revista „Critique" condusă de Georges Bataille.

Mai Îi apare la Paris cartea *Technique du yoga* (Éditions Gallimard) : „Surprins și încîntat de reacția atît de pozitivă a primilor cititori (Puech, Gaston Bachelard etc.), Louis Renou îmi scrie : «În masa literaturii insipide sau false relativ la Yoga, ați reușit primul să scrieți o carte exactă, bine documentată, temeinic gîndită»" (*Fragments...,* ed. cit., p. 97).

Iunie Participă la Congresul Internațional al Orientaliștilor de la Paris.

Vara Ține, provizoriu, locul unui funcționar belgian de la UNESCO. Începe un studiu asupra tinereții lui Balzac, în care își propune să facă o analiză a operei sale. Manuscrisul, de circa 100 de pagini, nu a mai fost terminat.

1949 ianuarie 18 Apare în vitrinele pariziene tratatul de *Istorie a religiilor* (Éditions Payot).

Februarie 21 „Sistemul" de lucru al lui Mircea Eliade este sintetizat în următoarea însemnare : „Sinologul Paul Demieville îl întreabă pe Puech : «Unde găsește Eliade toate referințele sale ?» În concluzie, adaugă Puech, «care este sistemul d-stră de lucru ? Cum vă documentați ? Lăsați impresia că nimic nu vă scapă, că ați răsfoit și citit totul. Cum faceți ?» I-am explicat : cum aparțin unei culturi minore, unde diletantismul și improvizația sînt aproape fatale, am intrat în viața științifică plin de complexe, mai ales sub teroarea de a nu poseda o informație la

zi. Aceasta m-a împiedicat, de cînd mă știu, de a trimite un manuscris la tipografie înainte de a fi sigur că am citit tot ceea ce a fost scris asupra acestei probleme. Spaima de a descoperi lucruri cunoscute de multă vreme, de a repeta observații făcute de alții, teroarea mai ales de a ignora un document fundamental, îngropat într-o colecție care lipsea din bibliotecile românești. Iată pentru ce nu îndrăznesc niciodată să public un text înainte de a-mi fi petrecut o parte din vară într-una din marile biblioteci europene". (*Fragments...*, ed. cit., p. 194.) Peste aproape trei decenii după aceea, Eliade îi va răspunde lui Claude-Henri Rocquet : „Primul lucru pe care-l fac este să mă îndrept spre cele mai bune surse, cele mai bune traduceri sau comentarii. Pentru aceasta mă informez de la colegii mei și de la specialiști. Aceasta mă scutește de lectura a mii de pagini de un mai slab interes. Grija de a cunoaște în profunzime sursele este, de altfel, una din cauzele pentru care mi-am consacrat șapte sau opt ani studiului Australiei : aveam sentimentul de a putea citi eu însumi toate documentele necesare, lucru imposibil pentru Africa sau triburile americane." (*L'Épreuve du labyrinthe*, ed. cit., p. 104).

Iunie, 27 Mircea Eliade începe să scrie primul capitol al capodoperei sale *Noaptea de Sînziene*, notîndu-și în același timp în *Jurnal* : „Văd începutul și sfîrșitul romanului. Știu destul de vag ceea ce se va petrece între început (1936-1937) și sfîrșit (1948-1949). Doisprezece ani de viață românească. Aș vrea să folosesc ceea ce am văzut eu însumi și am auzit de la alții, dar să mă las mai ales dus de imaginație spre a regăsi ca într-un vis această epocă paradisiacă a Bucureștiului tinereții mele." (*Fragments...*, ed. cit., p. 108).

Iulie 15 Călătorie în Italia : „Mă întreb cum am putut lăsa să treacă atîția ani fără să o revăd." (*Fragments...*, ed. cit., p. 111). La Capri scrie primele 300 de pagini ale *Nopții de Sînziene*. Publică unul din cele mai îndrăgite eseuri : *Le Mythe de l'èternel retour* (colecția „Les Essais, XXXIV", Éditions Gallimard).

1950 ianuarie 9 Căsătoria cu Christinel Cotescu, sora Lizettei Perlea.

Ianuarie, 13 și 20 Conferențiază la Collège Philosophique despre *Structura miturilor* și *Mitul în lumea modernă*. Dintre numeroasele conferințe ținute, cea mai interesantă o consideră pe cea consacrată lui Eminescu, cu prilejul centenarului nașterii.

Martie Conferențiază la Roma despre *Șamanism* (la Universitate, invitat de Petazzoni) și dspre *Tantrism și șamanism* (la Institutul Oriental, invitat de Tucci).

August Prima conferință „Eranos" la Ascona, unde Eliade întîlnește pe C.G. Jung, G.van Leeuw, Joachim Wach, Louis Massignon.

Septembrie Participă la Congresul Internațional de Istorie a Religiilor de la Amsterdam.

Septembrie 14 Sub titlul *La Nuit Bengali* apare la Editura Gallimard traducerea franceză a romanului *Maitreyi*, considerat de Gaston Bachelard drept „o mitologie a voluptății".

1951 Editura Payot publică *Le Chamanisme et les Techniques archaïques de l'Extase*.

August Revine la Ascona pentru a ține conferințe în cadrul întîlnirilor „Eranos".

1951-1955 Ține conferințe la Universitățile din Roma, Paris, Strasbourg, München, Freiburg. Ia parte la Congresul Internațional de Orientalistică (München) și

la Congresul de Istoria Religiilor (Roma).

1952 *aprilie 21-28* Conferințe la Universitatea din Lund, Suedia, asupra șamanismului. Îl cunoaște pe Alf Lombard. Ține un curs de limba română la Institutul de Studii Romanice din Lund.

Mai Călătorie în Italia. La Roma ține conferințe la Institutul Oriental, de sub conducerea lui Tucci. Reîntîlnirea cu Giovanni Papini la Florența.

Iunie-august Din nou la Ascona. Prietenia cu Jung devine mai puternică. Îi ia un interviu celebrului psihanalist, pe care-l va publica în octombrie în „Combat".

Decembrie Termină redactarea nuvelei fantastice *12.000 capete de vite.*

La Editura Gallimard se publică, în colecția de eseuri, *Images et symboles.*

1953 *august* Din nou la Ascona.

Septembrie 4 Invitat să conferențieze în cadrul celebrelor „Rencontres internationales de Genève". Franța va fi reprezentată de François Mauriac și Robert Schumann.

Noiembrie 10 „Din cînd în cînd sînt luat de pasiunea pentru Dacia și pentru Zalmoxis. Revin atunci la textul lui Herodot citit și recitit deja de 30 sau de 40 de ori, la mieile mărturii asupra credinței geților, adunate în caietele din 1941-1942, cînd eram la Lisabona. Timp de cîteva zile sînt ca și posedat, nu fac decît să recitesc și să visez deasupra manuscriselor. Scriu pagini și pagini, remarci, comentarii, planuri de studii și cercetări de făcut. Apoi, ca de obicei, într-o bună dimineață totul se potolește și mă reîntorc la muncă întreruptă." (*Fragments...*, ed. cit., p. 217).

1954 *iunie* La Ascona.

Iulie 7 Despre *Noaptea de Sînziene* : „În dimineața

aceasta, la ora 11,35, am terminat să scriu și să transcriu ultima pagină. Romanul e terminat." (*Fragments...*, ed. cit., p. 221).

Decembrie Apare la Paris *Le Yoga. Immortalité et liberté* (Éditions Payot).

1955 *aprilie 25* La Congresul de Istorie a Religiilor, Joachim Wach îl invită pentru anul următor la Chicago.

Iulie Termină nuvela fantastică intitulată *Fata căpitanului.*

August Începe o lungă povestire, *Pe strada Mîntuleasa,* care îl pasionează : „Ajung să scriu cîte opt pînă la nouă ore pe zi, ca în tinerețe. Mă scufund pe nesimțite într-o mitologie bucureșteană, în hibernare de 15 ani." (*Fragments...*, ed. cit., p. 226).

Noaptea de Sînziene apare în acest an în traducere franceză cu titlul *Forêt interdite.*

1956 Redactează capitolul *Littérature orale* din *Histoire des Littératures, Encyclopédie de la Pléiade,* de sub redacția lui Raymond Queneau, Éditions Gallimard, Paris, p. 3-26). Se tipărește la Paris volumul *Forgerons et alchimistes* (Éditions Flammarion).

Octombrie 1 Pentru prima oară la Chicago.

1957 *martie* Se stabilește la Chicago ca profesor de istoria religiilor : „Traiectoria mea biografică și culturală : București, Calcutta, Lisabona, Paris, Chicago. Numai după epoca de activitate intensă și frenetică de la 1933 la 1940, aveam dreptul să mă detașez de momentul românesc și să încep să mă gîndesc să scriu pentru un public mai vast și într-o perspectivă unixersitară..." (*Fragments...*, ed. cit., p. 420, 425).

Iulie Cu toată celebritatea, își deplînge soarta : Ascona — „Am descuiat valiza cu cărți și manuscrise

și am căutat dosarul cu note pentru conferințele «Eranos». Pentru a cîta oară îngenuncheam în fața acestei valize, căutînd printre caiete și cărți, scoțînd dosarele unul cîte unul, terorizat la răstimpuri de gîndul că tocmai notele de care aveam nevoie ar fi putut fi lăsate într-unul din locurile pe unde am trecut în ultimii ani, în pivnița din Rue Duhenne sau sus, în biblioteca Jacquelinei, la Val d'Or sau la Chicago. Mă revăd acum o lună, în apartamentul Lizettei, la New York, acum două săptămîni în cabina îngustă de la «Liberté», apoi din nou la Collège Sainte Thérèse, îngenunchind în fața aceleiași valize ca s-o pregătesc pentru lucrul de vară. Și deodată îmi dau seama ce-am ajuns : un nomad, un *wandering scholar*. Nu mai am nicăieri, într-o casă, o odaie a mea. Locuiesc pe unde pot, la cine mă poftește, la rude, la prieteni sau la oameni de omenie. Îmi aduc aminte de melancolica indignare a lui Camil Petrescu, prin 1937 : «La 40 de ani eu n-am nici măcar o garsonieră...» L-am privit atunci ca pe un martir exemplar. Dar mai mult decît toate mă întristează faptul că, pentru multă vreme încă, nu voi mai putea scrie și citi în voie. Visez uneori la o lungă, nesfîrșită vară, în care să mă las deșteptat în fiecare dimineață de bucuria că ziua va fi numai a mea, că voi putea, dacă vreau, s-o risipesc sau s-o mistui întreagă într-o carte." (*Fragments...*, ed. cit., p. 231—232).

August La Veneția.

Septembrie La München, Congresul Orientaliștilor. Apare, în acest an, *Mythes, Rèves et Mystères* în colecția de eseuri a Editurii Gallimard.

1958 *ianuarie* Își deschide cursul la Universitatea din Chicago : „Universitatea se găsește într-un imens parc, aproape de lac, la zece kilometri de centru.

Totul este concentrat acolo : enorma bibliotecă. Institutul Oriental cu admirabilele lui arhive, un muzeu mic, dar atît de frumos, și marii specialiști ai orientalismului. În fine... totul ! Ceea ce ușurează nu numai informația, dar în același timp verificarea informațiilor. Pot oricînd consulta un hititolog, un asiriolog sau pe cineva care vine din India și a făcut studii asupra unui sat. Aceasta valorează mai mult, pentru un cercetător, decît dispersarea locurilor și a profesorilor dintr-o universitate europeană. Cambridge și Oxford sînt, în parte, modelul universităților americane. Îmi place campusul de la Chicago." Orașul însă nu îi e pe plac, pentru că este negru : „Locuiesc la etajul al doilea al unei mici case, cu grădină și cu terasă de lemn într-o foarte mare alee plantată cu arbori, destul de frumoasă. La 30 de pași de birou îmi păstrez o parte din biblioteca mea, unde lucrez adesea în timpul zilei și unde-mi primesc studenții. Biblioteca este la o distanță de 400 de metri, iar sălile de curs la mai puțin de un kilometru." (*L'Épreuve du labyrinthe*, ed. cit., p. 126).

Iunie Se întoarce la Paris.

Septembrie În Japonia, împreună cu soția. Participă la Congresul Internațional de Istorie a Religiilor de la Tokio.

Octombrie Întoarcere la Chicago, prin Hawai și San Francisco.

1959 *iulie* Termină de redactat nuvela fantastică *La țigănci*.

Octombrie Mircea Eliade își intitulează seminarul pe care-l ține la Universitatea din Chicago *Psihologia și istoria religiilor*.

Apare la Editura Gallimard volumul *Naissances mystiques. Essai sur quelques types d'initiation.*

1960 iulie 24 Începe redactarea *Amintirilor.*

Septembrie Participă la Congresul de Istorie a Religiilor de la Marburg.

1960—1972 Conduce, împreună cu Ernest Jünger, revista „Antaios". Studiile sale publicate în cele 12 volume ale revistei constituie o prezentare pluridisciplinară a mitului şi a simbolului.

1961 Începînd cu acest an şi pînă la moarte, Mircea Eliade este conducătorul publicaţiei *History of religions* ((împreună cu J. M. Kitagawa şi Charles Long).

1962 Apare la Paris volumul *Pantajali et le Yoga.*

1963 Editura Gallimard publică *Aspects du mythe.*

Profesorul Thomas Y. Altizer publică monografia *Mircea Eliade and the Dialectics of the Sacred.*

Se publică la Madrid (în limba română), în colecţia „Destin", condusă de George Uscătescu, volumul *Nuvele.*

Aprilie 5 „Încep cel de-al doilea volum din autobiografia mea. Voi încerca să rezum anii petrecuţi în India, insistînd exclusiv asupra anumitor evenimente şi omiţînd altele. Mă gîndesc că această carte — autobiografia — este astăzi singura care trebuie să fie scrisă cu orice preţ. Toate celelalte lucrări pot să aştepte." *(Fragments...,* ed. cit., p. 419).

1964 Colaborează la *Encyclopaedia of World Art* (New York).

Universitatea din Chicago îi conferă titlul de „Sewele L. Avery Distinguished Service Professor".

1965 ianuarie-martie La Mexico City. Ţine la Colegiul din Mexico un curs asupra religiei indienilor.

1966 februarie 10 Un articol din „Times" îl numeşte „savant al simbolurilor".

Mai 11 Devine membru al Academiei Americane de Arte şi Ştiinţe.

Se tipăreşte în româneşte, la Madrid, în colecţia „Destin" (director George Uscătescu), volumul *Amintiri,* I, *Mansarda.*

Iunie 13 Devine Doctor Honoris Causa la Universitatea din Yale: „.... ceremonialul era pur şi simplu extraordinar. Cei zece mii de studenţi înaintau în togile lor de culori diferite cu drapele, muzică, în procesiune. Timpul era ploios, dar în răstimp, pînă la sfîrşitul ceremoniei, nici o picătură de apă.

Ne urcăm pe estradă. Noi, onorificii, luăm loc în primul rînd. Prezidentul Kingman Brewster jr. ne cheamă unul după altul şi ne citeşte «citaţiunea» scurtă, puţin aulică. Despre mine a spus următoarele: «Aparţineţi universului. În prima d-stră tinereţe aţi călătorit din Europa spre înţelepciunea interioară a Estului şi, după ce aţi sondat esenţa spiritualităţii hinduse, aţi muncit pentru a reda Estul mai inteligibil Vestului. Venerînd marile mistere exprimate în mit şi simbol, aţi contribuit la găsirea unui limbaj uman al adevărului veşnic. Yale vă conferă gradul de Doctor Honoris Causa.» Sînt, natural, mîndru, şi în acelaşi timp melancolic; este începutul seriei onorurilor, începutul bătrîneţii?" *(Fragments...,* ed. cit., p. 525).

1967 Colaborează la Enciclopedia britanică. Apare în limba engleză, la Londra şi New York, Editura Har-

per and Row, un impunător tratat : *From Primitives to Zen. A Thematic Sourcebook on the History of Religions.*

1968 *august 17* Apare în „Luceafărul", București, interviul pe care Marin Sorescu i-l ia lui Mircea Eliade.

Universitatea din Windsor (Canada) îi acordă medalia de aur „Christian Culture Award" pe anul respectiv. Se publică la Paris, în limbă română, nuvela *Pe strada Mîntuleasa* („Caietele Inorogului").

1969 *aprilie-mai* Călătorie în Argentina. Conferință la Universitatea din La Plata.

Aprilie 22 Doctor Honoris Causa la Universitatea din La Plata (Argentina).

Mai 7 Profesor extraordinar al Școlii de Studii Orientale a Universității din Argentina (Buenos Aires).

Mai 18 Doctor Honoris Causa la Ripon College.

Apare, sub îngrijirea lui J. M. Kitagawa și Charles Long, volumul *Mit și simbol. Studii în onoarea lui Mircea Eliade* (Universitatea din Chicago, 1969). Editura pentru Literatură din București tipărește două volume din beletristica lui Eliade : *Maitreyi. Nunta în cer* și *La țigănci și alte povestiri.*

1970 *ianuarie 7* Doctor Honoris Causa la Universitatea Loyola din Chicago.

Iulie 8 Membru corespondent *(felow)* al Academiei Britanice.

August-septembrie Călătorie în Suedia și Norvegia. Participă la Congresul Internațional de Istorie a Religiilor de la Stockholm.

Apare, la Paris, în Editura Payot, *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, magistrală sinteză asupra miturilor

geto-dace și a capodoperelor folclorului românesc în care acestea s-au întruchipat.

1971 *iunie, 14* Doctor Honoris Causa la Colegiul din Boston.

Apare, la Paris, în limba română, *Noaptea de Sînziene* (Editura Ioan Cușa). Un alt eseu la Editura Gallimard : *La nostalgie des origines.*

1972 *martie* În „Contemporanul", București, se publică interviul luat de Adrian Păunescu lui Mircea Eliade : *Scriu în limba română, limba în care visez.*

Mai 17 Doctor Honoris Causa la Colegiul Law Salle din Philadelphia.

Mai 21 Doctor Honoris Causa la Colegiul Oberlin.

1973 *mai 22* Membru corespondent al Academiei Austriece de Științe (clasa de filosofie și istorie din Viena).

August Călătorie în Finlanda. Ia parte la Colocviul de Istorie a Religiilor din Turku.

Toamna În Editura Gallimard apare *Fragments d'un journal (1945—1969).*

1974 „Manuscriptum" tipărește piesa lui Mircea Eliade *Iphigenia.*

1975 *august* 12 Doctor Honoris Causa la Universitatea din Lancaster.

Septembrie Membru al Academiei Belgiene.

Apare la New York, Editura Harper Colophon Book, volumul *Myths, Rites, Symbols.*

1976 *februarie* 14 Doctor Honoris Causa la Universitatea Sorbona.

Continuă lecțiile la Chicago, care se desfășoară ca pe vremuri la București : „Îmi fac un plan, me-

ditez cîteva ore înaintea lecției, îmi aleg citatele, dar nu scriu nimic. Riscul nu e prea mare : dacă mă repet, nu este prea grav, iar dacă uit cîte un lucru, vorbesc despre el a doua zi sau la sfîrșitul lecției... Dar ceea ce iubesc încă mult este seminarul, unde lucrăm împreună. Ultimul meu seminar, cel din 1976, discuta despre alchimie și ermetismul Renașterii : era pasionant. Asta îmi place : să studiez cu atenție detaliile cu o mică grupă bine pregătită, să aprofundez anumite probleme care îmi sînt scumpe. Și acolo studentul învață să muncească, acolo învață metoda. Pregătește o expunere, e ascultat, invit pe colegii săi să-i comenteze spusele, intervin, și dialogul durează uneori ore și ore. Dar îmi dau seama că nu-mi pierd timpul, pentru că ceea ce le ofer acolo n-ar fi putut să găsească numai în cărți. În aceeași manieră, întrevederile personale de la începutul anului sînt de neînlocuit."

I se tipărește un alt volum în limba engleză : *Ocultism Withcraft and Cultural Passions. Essays in Comparative Religions,* Chicago—London, Chicago University Press, 1976. Apare primul volum al monumentalei opere *Histoire des croyances et des idées religieuses* la Editura Payot din Paris.

1977 *februarie 18* Citește la Academia Belgiană discursul inaugural despre Martha Bibescu, strălucit elogiu adus culturii românești : „Aparțin unei tradiții culturale care nu acceptă incompatibilitatea între investigarea științifică și activitatea literară. Numeroși mari savanți români — Cantemir, Hasdeu, Iorga, Pârvan — au fost în aceeași măsură străluciți scriitori ; cel mai ilustru poet român, Mihai Eminescu, a fost de asemenea un filosof original și unul din marii eruditi printre contemporanii săi. În ceea ce mă privește, consider că există o analogie între

munca științifică și imaginația literară." Elogiul adus literaturii Marthei Bibescu se oprește în primul rînd asupra capodoperei sale : „*Isvor* poate fi comparată cu cărțile unor antropologi americani, devenite *best-seller* în ultimele decenii. Cartea prezintă viața unei societăți românești în întreaga ei complexitate și profunzime. Cu precizie, delicatețe și inteligență, în pagini care nu au pierdut nimic din prospețimea lor, Martha Bibescu evocă un ciclu ritual al unui sat românesc, costumele, legendele și muncile cîmpului în fiecare anotimp. De multe ori, ea este frapată de arhaismul lor. Datorită ghidului și confidentei sale, bătrîna țărancă Uța, prințesa descoperă vestigiile unui cult imemorial și secret, rar descris de etnologi și folcloriști. Descoperind această moștenire a preistoriei, descifrînd zi de zi viața profundă și secretă a țăranilor români, Martha Bibescu nu se îndoiește de posibilitatea lor creatoare". (*Séance publique du 15 février 1977. Réception de M. Mircea Eliade,* Académie de Langue et de Littérature Française, Bruxelles, Palais des Académies, 1977. *Extrait* du „Bulletin de l'Académie Royale de Langue et Littérature Française", tome LIV, nr. 1).

Iunie Academia Franceză acordă lui Mircea Eliade premiul Bordin pentru lucrarea *Histoire des croyances et des idées religieuses.*

Se tipărește la Paris, în românește, volumul de nuvele fantastice *(În curte la Dionis* („Caietele Inorogului" IV).

1978 *septembrie 11* Este sărbătorit la Paris cu prilejul primirii Legiunii de Onoare.

Decembrie Apare la Editura Univers volumul *Aspecte ale mitului,* tradus de Paul G. Dinopol, cu o prefață de Vasile Nicolescu.

Apare cel de-al doilea volum al lucrării de sinteză *Histoire des croyances et des idées religieuses.* Se publică traducerea în limba franceză a romanului fantastic *Șarpele,* intitulat *Andronic et le serpent* (Editura l'Herne). Numărul 33 din „Cahiers de l'Herne" este consacrat în întregime lui Mircea Eliade. Se tipărește la Paris, la Editura Pierre Belfond, *L'Épreuve du labyrinthe. Entretiens avec Claude-Henri Rocquet.*

1979 *sfîrșitul lui august* Apare în „L'Express" un amplu interviu cu Mircea Eliade.

Decembrie „Les Cahiers roumains d'études littéraires" publică un masiv grupaj de texte : *Mircea Eliade despre roman.*

Revista „Entologica", București, condusă de Romulus Vulcănescu, este închinată lui Mircea Eliade, conținînd numeroase studii de și despre marele savant. Apare traducerea franceză a romanului fantastic *Domnișoara Christina* (Editura L'Herne).

1980 *ianuarie* Se publică versiunea românească a cărții *De Zalmoxis à Gengis-Khan,* în traducerea Mariei și a lui Cezar Ivănescu.

Februarie Sub egida Institutului de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu" vede lumina tiparului cartea *Contribuții bibliografice. Mircea Eliade* de Mircea Handoca.

Februarie 10 Universitatea Jean Moulin, Lyon III (Franța), secția română și italiană, prin prof. Jacques Goudet și Gh. Bulgăr, înaintează către președintele juriului Premiului Nobel o adresă documentată, care se încheie cu următoarea frază : „L'originalité expressive de son art littéraire et la profondeur de ses analyses doivent convaincre le Grand Jury du Prix

Nobel à donner à Mircea Eliade cette haute distinction."

Martie Adrian Marino — *Hermeneutica lui Mircea Eliade* (Editura Dacia, Cluj).

Aprilie La Editura Gallimard o nouă carte memorialistică a lui Mircea Eliade : *Mémoires, I (1907—1937). Les promesses de l'equinoxe.* Teatrul din Botoșani prezintă piesa lui Mircea Eliade *Coloana nesfîrșită.* Spectacolul s-a jucat în turneu la București, Tîrgu-Jiu și alte orașe, obținînd un răsunător succes.

Mai Apare la New York cartea lui Douglas Allen și Dennis Doeing *Mircea Eliade. An Annotated Bibliography.*

Iunie Apare la Paris, în limba română, nuvela fantastică *Tinerețe fără tinerețe.*

Septembrie Mircea Eliade publică în limba română la Paris o altă nuvelă fantastică : *Nouăsprezece trandafiri.*

Noiembrie Editura Minerva publică *Introducere în opera lui Mircea Eliade* de Ion Lotreanu.

1981 *martie 20* La sărbătoarea echinoxului de primăvară, printre comunicările științifice care s-au susținut la Observatorul Astronomic al Municipiului București, s-a aflat și cea intitulată *Activitatea solară și principalele etape creatoare ale lui Mihai Eminescu și Mircea Eliade* (Ion Corvin Sîngeorzan, Maria Neacșu, Adriana Paralescu).

Iunie Apare la Editura Cartea Românească, sub îngrijirea lui Eugen Simion, volumul de nuvele *În curte la Dionis.*

Iulie Se tipărește în America, în traducerea lui Mac Linscott Ricketts, versiunea engleză a memoriilor intitulată *Autobiography* (New York and San Francisco, Harper and Row).

Septembrie Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică din Bucureşti tipăreşte în traducerea poetului Cezar Baltag primul volum din *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*. Vede lumina tiparului în Editura Eminescu cartea lui Sergiu Al. George *Arhaic şi universal*, unde, alături de capitolele consacrate lui Eminscu, Blaga, Brâncuşi, se află peste 80 de pagini intitulate *India în destinul cultural al lui Mircea Eliade*.

Octombrie La Editura Gallimard apar, traduse din românește, cele două nuvele ample ale lui Mircea Eliade : *Le temps d'un centenaire (Tinereţe fără tinereţe)* şi *Dayan*.

Noiembrie La Editura Gallimard se publică cel de al doilea volum din *Jurnalul* lui Mircea Eliade (perioada 1970-1978).

1982 *ianuarie* Apare în *Viaţa românească* o convorbire cu Constantin Noica despre Mircea Eliade (semnată : Mircea Handoca). Sub regia lui Ion Cojar are loc pe scena Teatrului Naţional din Bucureşti premiera *Ifigeniei* de Mircea Eliade. În distribuţie : Mircea Albulescu, Ion Marinescu, Damian Crîşmaru, Constantin Dinulescu, Victor Moldovan, Adrian Pintea, Valeria Gagealov, Tania Filip etc.

Februarie Mircea Handoca publică în nr. 2 al „Vieţii româneşti" o *Convorbire cu Mircea Eliade*.

Martie Apare în America volumul omagial *Imagination and Meaning*, editat de Norman J. Girardot şi Mac Linscott Ricketts.

Numărul 8/1982 al revistei „Dialogue" de la Universitatea „Paul Valéry" din Montpellier este dedicat în întregime savantului : *Mircea Eliade aujourd'hui*.

Martie 17 Institutul de Istorie şi Teorie Literară „G. Călinescu" din Bucureşti a organizat un colocviu dedicat lui Mircea Eliade cu prilejul împlinirii vîrstei de 75 de ani. După cuvîntul de deschidere rostit de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, directoarea Institutului, au fost prezentate mai multe comunicări, vizînd diferite aspecte ale creaţiei lui Mircea Eliade: evocări şi precizări de natură biografică (Barbu Brezianu — *Mircea Eliade şcolar)* sau privind epoca de formare a personalităţii viitorului savant (Mircea Anghelescu — *Primul Eliade;* Mircea Handoca — *Eliade inedit ;* Nicolae Mecu — *Eliade „par lui-même")*, abordări ale contribuţiei în domeniul istoriei religiilor şi a mitologiei comparate (Valeriu Anania — *Concepţia lui Mircea Eliade despre istoria religiei şi a credinţelor populare ;* Enver Kamut — *Aspecte ale mitologiei turcice la Mircea Eliade ;* Mihai Moraru — *Scenarii mitice în proza de început a lui Mircea Eliade),* precum şi în domeniul istoriei literare (Al. Săndulescu — *B. P. Hasdeu în viziunea lui Mircea Eliade. Istoria unei ediţii)* sau al literaturii propriu-zise (Emil Manu — *Mircea Eliade, comparatistul ;* Roxana Sorescu — *Mircea Eliade. Feţele lui Ianus ;* Dan Mihăilescu — *Mircea Eliade citit de Mihai Sebastian* etc.). În cea de-a doua parte a colocviului, masa rotundă cu tema *Semnificaţia operei lui Mircea Eliade în contextul culturii româneşti contemporane* a reunit punctele de vedere exprimate de Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Valeriu Anania, Octavian Barbosa, Ion Frunzetti, Dan Hăulică, Al. Paleologu, Eugen Simion, Răzvan Theodorescu, Marin Bucur etc.

Noiembrie Editura Payot publică lucrarea de referinţă a lui Douglas Allen, *Mircea Eliade et le phénomène religieux*.

Noiembrie 5 Midwest Modam Language Asociation organizează la Cincinnati, Ohio (S.U.A.) un simpozion „Eliade", cu referire specială la beletristică.

Printre comunicările prezentate : John Miles Foley — *Time and Muth of the Forbidden Forest*, Mac Linscott Ricketts — *On reading Eliade's Stories as Myths for Moderns* și Lawrence E. Sullivan — *Creative Writing and Imitatio Dei : The Book and the Fall.*

1983 mai În cinstea lui Mircea Eliade se organizează în America un simpozion de trei zile cu participarea lui M. Meslin (Universitatea Sorbona ; N.Bianchi, Roma) și alți 50 de savanți din America. Mircea Eliade inaugurează acest simpozion cu conferința *Homo faber and Homo religiosus.*

Iunie Apare în Editura Payot cel de-al treilea volum al monumentalei lucrări a lui Mircea Eliade *Histoire des croyances et des idées religieuses.*

Decembrie Sub îngrijirea lui Hans Peter Duerr, apar în R. F. Germania două volume omagiale în onoarea lui Mircea Eliade.

1984 *Același* elev al lui Eliade, Hans Peter Duerr, scoate la Frankfurt am Main cel de-al treilea volum omagial, intitulat *Die Mitte der Welt.* Printre studii se află și cele ale românilor : Constantin Noica, Adrian Marino, Eugen Simion.

Martie Are loc prima audiție a operei lui Șerban Nichifor — *Domnișoara Christina.*

Aprilie În R.F. Germania se tipărește primul volum din seria *Opere complete (Kosmos und Geschichte. Le Mythe de l'éternel retour).*

Mai Sub auspiciile Departamentului de Studii Franceze de la Brown University (Providence) este sărbătorit Mircea Eliade, printre altele, prin conferința doamnei Florence M. Hetzler, profesor la Fordham University din New-York și președintă a Societății Internaționale „Brâncuși" — *Two Views of Infinity : Brâncuși and Eliade,* cea a lui Ionel Jianu (Paris) — *Mircea Eliade și „tînăra generație a anilor 1930"*, Mac Linscott Ricketts — *Romanul adolescentului miop.*

Mai 3, 4 și 5 La Universitatea Aix-en-Provance are loc un colocviu „Mircea Eliade", organizat de Florin Mihăilescu.

Iunie La Borgo alla Collina i se înmînează lui Mircea Eliade premiul internațional Dante Alighieri, oferit de Academia Casentinese (Castello di Borgo alla Collina Arezzo).

Iulie 3 I se înmînează Cordonul Legiunii de Onoare, într-unul din saloanele Sorbonei.

Septembrie 29 Premiul Insula d'Elba pentru *Nozze in Ciello*, considerat cel mai bun roman străin al anului 1984. Mircea Eliade dăruiește Bibliotecii universității din București un prim lot de 1.000 de volume de orietalistică, folclor, antropologie și istoria religiilor, printre care colecția unor reviste de specialitate de o valoare inestimabilă.

Decembrie 9 Academia Americană de Religie, sărbătorindu-și cea de-a 75-a aniversare, a omagiat personalitatea lui Mircea Eliade pentru distinsele sale contribuții în domeniul religiilor. Cu această ocazie, compozitorul Frank Burch Brown, de la Institutul Politehnic al Universității din Virginia, i-a dedicat cvartetul pentru pian, vioară și oboi *Ritual Compass.* Isamu Noguchi a creat și a oferit o sculptură inspirată din opera profesorului Mircea Eliade. Profesorul Joseph M. Kitagawa, de la Universitatea din Chicago, a prezentat activitatea lui Mircea Eliade ca a unuia dintre cei mai mari istorici ai religiilor din lume.

1985 28 februarie — 2 martie Casa de cultură a R. F. Germania din București și Uniunea scriitorilor din R. S. România au organizat un colocviu pe tema *Povestirea*

populară, legende și basme. Printre altele, Mihai Moraru a ținut comunicarea *B. P. Hasdeu și Mircea Eliade,* asupra raportului dintre cărțile populare și folclor.

Aprilie 15—21 Mircea Eliade a ținut mai multe conferințe la Universitatea Washington, unde i s-a decernat titlul de Doctor Honoris Causa.

Mai La Universitatea Boulden (Colorado) a apărut un superb album de lux cu fotografii și studii despre Mircea Eliade.

Mai 15 Universitatea din Chicago atribuie numele lui Mircea Eliade Catedrei de istoria religiilor Este pentru prima oară în lume cînd unei catedre universitare i se atribuie numele unei personalități în viață.

Mircea Eliade definitivează cele 16 volume din *Encyclopaedia of Religions.*

La București apare teza de licență a lui Mircea Eliade *Contribuții la filosofia Renașterii,* ca supliment al „Revistei de istorie și teorie literară". Textele îngrijite de Constantin Popescu-Cadem, prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga.

1986 februarie La Editura Gallimard vede lumina tiparului ultimul volum antum : *Briser le toit de la maison. La creativité et les symboles,* cuprinzînd, printre altele, eseuri despre : Constantin Brâncuși, Eugen Ionescu, C. G. Jung, Giovanni Papini, Martha Bibescu, Ernst Junger, Matila Ghyka, G. Tucci etc.

Aprilie 14 Mircea Eliade acuză simptome de congestie cerebrală. În zilele următoare, analizele constată un cancer pe cale de generalizare.

Aprilie 22 La ora 9,40, Mircea Eliade trece în neființă. Incinerarea a avut loc a doua zi. La serviciul funerar de la Capela Rockfeller din Hyde Park, campusul Universității din Chicago, au citit din opera lui în limba română, franceză și engleză cei apropiați : Saul

Below, Paul Ricoeur, Wendy O. Flaherty, Ioan P. Culianu.

Aprilie-mai În România, Franța, Italia, America și numeroase alte țări apar articole și omagii asupra personalității lui Mircea Eliade, în cele mai importante publicații.

Mai, 31 În Amfiteatrul Edgar Quinet de la Sorbona a avut loc o evocare a omului, savantului și scriitorului Mircea Eliade, la 40 de zile de la moarte.

Noiembrie Editura Minerva publică o nouă ediție a romanelor *Maitreyi* și *Nuntă în cer.*

Decembrie La Editura Științifică și Enciclopedică se tipărește cel de-al doilea volum al *Istoriei credințelor și ideilor religioase* în traducerea lui Cezar Baltag. „Revista de istorie și teorie literară" consacră un număr dublu (2—3) vieții și operei lui Mircea Eliade. Apare numeroase materiale inedite : *Gaudeamus, 1241, Jurnal, Memorii* etc.

1987 martie La împlinirea a 80 de ani de la nașterea lui Mircea Eliade revistele românești publică articole, eseuri despre operă și inedite „România literară", „Manuscriptum", „Revista de istorie literară", „Steaua", „Cronica" etc.). La Milano are loc colocviul *Mircea Eliade — tradizione e mito* organizat de Centro Italo-Romeno di Studi storici. Printre altele, s-au prezentat comuncările : Roberto Scagno — *Mircea Eliade și folclorul ;* Marco Cugno — *Mircea Eliade și Lucian Blaga.* Au mai vorbit : M. Marconi (Milano), Mariano Baffi (Roma), Constantin Țoiu (București), Mircea Vaida (Cluj) etc. Adrian Marino, care a tras și concluziile lucrărilor, a ținut comunicarea *Mircea Eliade despre mit și literatură.*

Mai Editura Jaca Book publică un elegant și substanțial volum, *Mircea Eliade e l'Italia,* sub îngrijirea lui Marin Mincu și Roberto Scagno (406 p.). În afară

de numeroase studii şi eseuri ale cercetătorilor români şi italieni se publică din corespondenţa inedită a lui Eliade (cu Giovanni Papini, Ernesto Buonaiuti, Vittorio Macchioro, Raffaele Pettazzoni, Giuseppe Tucci, Ernesto de Martino, Julius Evola, Constantin Noica, Eugen Ionescu, Lucian Blaga, Emil Cioran etc. Editura Junimea, Iaşi, publică antologia de texte Mircea Eliade — *Despre Eminescu şi Hasdeu* într-un tiraj de masă. La Paris vede lumina tiparului cartea *Mircea Eliade. Dialogues avec le sacré.* Îngrijitori : Ioan Culianu, Gilbert Durand, Edgar Morin, Frédérick Tristan etc. Editura Gallimard prezintă versiunea franceză a romanului *Huliganii.*

Iunie 17 şi 19 Centrul Georges Pompidou organizează la Paris un *Hommage à Mircea Eliade,* deschis de Eugen Ionescu (de la Academia Franceză). Au luat cuvîntul : Frédérick Tristan, Michel Meslin, David Tracy, Claude-Henri Rocquet etc.

Iunie 24—27 Congresul Internaţional al Academiei Româno-Americane în colaborare cu Universitatea Sorbona au organizat un nou *Omagiu lui Mircea Eliade* cu colaborarea a peste 40 de prestigioşi participanţi, dintre care citäm : Michel Meslin, Paul Ricoeur, Charles Long, Gilbert Durand, David Tracy, Ionel Jianu.

Iulie 25 În „Le Figaro" apare un articol al lui Eugen Ionescu în care este evocată personalitatea marelui său prieten.

Iulie În sala de concerte a Radioteleviziunii Române are loc premiera operei în două acte *Arşiţa,* de Nicolae Brînduş, după nuvela *La ţigănci* de Mircea Eliade.

Decembrie În „Biblioteca Manuscriptum" vede lumina tiparului primului volum din *Romanul adolescentului miop.*

„Revista de istorie şi teorie literară" publică — în premieră mondială — volumul al doilea al *Amintirilor* în nr. 1—2 şi 3—4. Regizorul Paul Barbă-Neagră termină filmul *Despre şi cu Mircea Eliade.* Producţie F.R. 3/Cluny, Télé — Films, 1987. Operator : Stefan de Fay. Asistent de regie : Mihaela Bacon. Montaj : Jacques Oger. Ilustraţia muzicală : Florence Palon. Texte de Mircea Eliade redate de actorul Pierre Veneck. Editura Macmillan din New York publică cele 16 volume monumentale din *The Encyclopaedia of Religions.* Mircea Eliade este *Editor in chief.* Prefaţa semnată de el este datată martie 1986. În afara coordonării şi revizuirii întregului text au apărut sub redactarea şi semnătura lui următoarele articole : *Alchemy* (vol.I, pp.183—186) ; *Androgynes* (vol.I, pp. 276—281) ; *Center of the World* (vol.III, pp. 166—171) ; *Deus otiosus* (vol.IV, pp.314—318) ; *Earth* (vol. V, pp. 534—541) ; *Hierophany* (vol. VI, pp.313—317) ; *Initiation* (vol.VII, pp.224—229) ; *Orientation* (vol.II, pp.105—108) ; *Sexuality : An Overview* (vol.XIII, pp.184—186) ; *Shamanism : An Overview* (vol. XIII, pp. 202—208), *Yoga* (vol. XV, pp. 519—523).

1988 *martie* Editura Gallimard prezintă versiunea în limba franceză a amintirilor intitulată *Mémoires,* II. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică publică în aceeaşi traducere, a lui Cezar Baltag, cel de-al treilea volum al *Istoriei credinţelor şi ideilor religioase.*

Mai 19 La Paris, în Place Charles Dullin, pe faţada apartamentului în care savantul român a locuit, a fost dezvelită o placă memorială cu următorul text : „Aici a locuit Mircea Eliade, scriitor şi filosof român, născut la Bucureşti în 1907 şi mort la Chicago în 1986".

Notă asupra ediției

Această primă editare în România a romanului *Noaptea de Sînziene* reproduce integral textul apărut în românește la Paris în 1971.

S-a procedat la următoarele revizii redacționale :

— actualizarea normelor ortografice și gramaticale în spiritul limbii române literare contemporane ;

— păstrarea particularităților dialectale ale autorului, precum și a tuturor acelora menite să caracterizeze personajele ;

— renunțarea la liniile de dialog, care uniformizau textul, și introducerea ghilimelelor și aliniatelor ori de cîte ori discursul se referă la un alt moment temporal sau la o altă acțiune față de monologul interior al personajelor.

M. H.

PARTEA I.

I.

Deschise cît putu de încet ușa și aprinse lumina. Odaia era caldă ; mirosea a praf. Obloanele ferestrelor erau lăsate. Alături de pat se afla o masă de lemn încărcată cu cărți, aproape toate noi, unele cu foile încă netăiate. De celalt perete era rezemată o bibliotecă șubredă, făcută parcă de un amator, plină și ea cu cărți. „Ce ți-ar place să ajungi ? auzi glasul femeii din camera vecină Ți-ar place să ajungi deputat ?...“

E cu Arethia, își spuse, și se îndepărtă, în vîrful picioarelor, către pat. De cînd se mutase alături Spiridon Vădastra, pătrundea cu emoție în camera lui de hotel. Aproape în fiecare seară Vădastra avea vizite. Pereții erau de paiantă și conversațiile se auzeau în întregime. În cîteva săptămîni aflase foarte multe lucruri despre Vădastra. Aflase că-și trecuse de curînd doctoratul în drept, că era directorul unui ziar, „Avîntul studențesc“, pe care i-l subvenționa Prefectura Poliției, că tovarășul lui și administratorul ziarului, un oarecare Voinea, fugise la Iași cu întreaga subvenție a numărului următor : 50.000 de lei. Aflase, mai ales, că e iubit de domnișoara Arethia. Îi zărise de cîteva ori pe amîndoi. Spiridon Vădastra era un tînăr mărunțel, cu monoclu negru, cu părul țepos și mersul arogant, de om sigur de sine ; era întocmai așa

cum şi-l închipuise Ştefan ascultîndu-l. Arethia părea fără vîrstă : era uscăţivă, avea părul spălăcit, pometii obrajilor accentuat fardaţi şi buzele subţiri. Cînd zîmbea, închidea din cochetărie ochii. Şi de cîte ori o întîlnise Ştefan pe scară, o surprinsese trăgîndu-şi bluza în jos, ca să i se poată contura pieptul uscat.

„Eu ? ! răspunse Vădastra ridicînd glasul. Deputat poate ajunge oricine. Şi unul ca Voinea poate ajunge deputat..." „Atunci ministru ? !" făcu Arethia. „Poate, răspunse Spiridon după o scurtă şovăială. Dar ce înseamnă să fii ministru ? ! Astăzi eşti şi mîine nu mai eşti. Pe urmă treci în opoziţie şi cine ştie cînd îţi mai vine rîndul... Da, e bine să fii ministru, adăugă. Poate că am să fiu... Dar, oricum, ce contează să fii ministru cînd sînt atîtea alte lucruri ? !...." „Ce fel de lucruri ? !" „Lucruri mari ! exclamă Spiridon cu o stranie excitare în glas. Lucruri pe care nu le poate face oricine. De pildă, să descoperi Polul Nord ! Să nu fi fost încă descoperit şi eu să fi plecat într-o expediţie, singur, şi după ani de luptă, să-l fi descoperit !... Asta da ! Ar fi vorbit toate ziarele de mine, m-ar fi invitat toţi regii la curţile lor, aş fi devenit membru al Academiilor din lumea întreagă !... Şi cîte altele !..."

Îl doboară părerile de rău, înţelese Ştefan ascultînd tăcerea prelungă de alături. Ca şi atunci, în seara aceea, cînd povestise marea lui înfrîngere din liceu : cum în timp ce cînta Sonata Patetică pe scena Teatrului Naţional, la serbarea de sfîrşit de an a liceului, cortina s-a lăsat pe neaşteptate, pentru că durase prea mult conferinţa profesorului de istorie şi trebuia redus programul cu o jumătate de oră.

„Dar de ce să mă reducă tocmai pe mine ?! strigase Vădastra. De ce tocmai pe mine, care eram premiant şi eram o personalitate ?!... Voisem să le fac o surpriză. Nu ştia nimeni că m-am apucat de pian. Nu ştia decît d-na Zissu, căci exersasem la ea trei-patru ceasuri pe zi, şi-i plă-

team cincisprezece lei ora. Dar erau toţi invidioşi pe mine. Nu le convenea că învăţasem şi asta : să cînt la pian. Eram cel mai bun la compoziţii şi la latină şi acum învăţasem să cînt şi la pian !..."

În seara aceea, Ştefan încă nu ştia că Vădastra avea un ochi de sticlă şi că-i lipseau două degete de la mîna dreaptă. Doar cîteva zile în urmă pomenise de accident : îl împuşcase din greşeală băiatul unui colonel, jucîndu-se cu o puşcă de vînătoare. Colonelul îi dăduse atunci o mare sumă de bani. Încă de cînd se afla în spital, Vădastra hotărîse cum se va răzbuna : se va apuca să înveţe la pian, ca să arate celorlalţi cît de puţin îi pasă de „accident". Pentru un om ca el nu existau obstacole. Şi atunci, tot căutând un pian pe care să-l poată închiria cu ora, o întîlnise pe d-na Zissu...

„Bine, dar ce poţi face tu de aici ?!" întrebă tîrziu Arethia. „Cum, ce pot face ? ! Dacă un om vrea ceva cu adevărat, dacă vrea cu toată voinţa lui, izbuteşte. Şi nu e nevoie să rămîi în România. Ce contează România ? ! E o ţară mică. Dar ia închipuieşte-ţi să fii în America şi să faci ceva mare ! Ceva care n-a mai făcut nimeni, ceva care numai tu poţi face ! Ia închipuieşte-ţi, să descoperi ceva ca radium, ceva de o mie de ori mai important ca radium !... Aş deveni cel mai celebru om din lume şi cel mai puternic, şi cel mai bogat în acelaşi timp. Ce-ar mai conta un Edison pe lîngă mine ? ! Ar tremura toţi de numele meu ! Aş putea să fac ce vreau cu toată lumea ; să schimb chiar regii, dacă aş vrea". „...Păcat că s-a descoperit, şopti Arethia după o pauză. Radium vreau să spun : păcat că s-a descoperit", repetă cu oarecare curaj. „Ce-are a face ?! exclamă Spiridon. Cîte alte lucruri nu se mai pot descoperi ! Şi în afară de astea, cîte lucruri mari nu se mai pot face ! Dar nu aşa, o invenţie oarecare, cum fac alţii. Ceva extraordinar, ceva unic, de care să vorbească toată lumea. Să descoperi, bunăoară, un nou continent sau

altceva ! Uite, de exemplu să descoperi o substanță prin care tot ce atingi să se transforme în aur !..."

„Nu se poate ! Asta e povestea regelui ăluia care... Știi ce vreau să spun..., dar nu se poate."

„De ce să nu se poată ?! se aprinse mai aprig Spiridon. Chimia poate face orice. E o chestiune de atomi. Să schimbi doar numărul atomilor. Și într-o zi are s-o descopere cineva, cum s-au mai descoperit atîtea altele... Dar ce mă interesează pe mine dacă o descoperă altcineva ? ! Frumos ar fi fost s-o descopăr eu !... O substanță care transformă în aur tot ce atinge. Bunăoară, ating acum scaunul ăsta și se transformă în aur ! Îți dai seama ce-ar însemna asta ?! Aș deveni stăpînul lumii ! Aș putea cumpăra orice, toate palatele, toate muzeele. Aș cumpăra Luvrul și l-aș aduce la mine acasă ! Și cîte alte lucruri n-aș putea face ! Ar tremura toți de mine ! Aș trece pe stradă și dacă mi s-ar părea că cineva nu mă salută destul de respectuos, aș chema un sergent și i-aș da ordin să-l aresteze imediat ! Ce-ar putea să-mi facă ? Dacă aș vrea, aș putea chiar să-l omor ! Dar n-aș omorî pe nimeni. Îți spun asta numai așa, ca să vezi ce putere aș avea și cum le-ar fi frică tuturor de mine. Ar ști ei, atunci, cum să se poarte cu mine. Ar ști cine e Spiridon Vădastra. Ar fi destul să pronunțe cineva numele meu, ca toți să întoarcă capetele. Cînd aș intra undeva, într-un local, vreau să spun, s-ar scula toți în picioare... Și cîte altele..."

Tăcerea se lăsă din nou, pe neașteptate. Doar un fluture de noapte se trezi dintr-o dată și începu să se rotească orbește în jurul becului. Tot căutînd un pian pe care să-l poată închiria cu ora, o întîlnise pe d-na Zissu. Vădastra ar fi avut, pe atunci, 15—16 ani ; poate d-na Zissu a fost prima lui dragoste. Vorbea mereu de ea, dar nu o descrisese niciodată, nu făcuse nici o aluzie la vîrsta ei, nu spusese nici măcar dacă era frumoasă.

Își dăduse seama că se bate la ușa lui, dar nu răspunse. E o greșeală, își spuse ; s-o fi stricat lumina pe coridor și

a greșit cineva numărul camerei. „Parcă bate cineva", o auzi pe Arethia. „Nu e pentru noi, spuse Vădastra. E alături..." Ciocănirile se auziră din nou, mai puternice. „Intră !" strigă Ștefan.

Era portarul. Rămase în prag, politicos, aproape absent, neprivind nicăieri. Îi întinse o pereche de mănuși. „Le-a adus șoferul adineauri. Spunea că sînt ale domnișoarei cu care ați fost d-stră și că s-a întors de la Statuia Brătianu ca să le aducă. I-am dat o sută de lei..." Ștefan luă mănușile și le privi lung, concentrat, încruntîndu-se. „De ce nu deschideți fereastra ? vorbi din nou portarul. O să vă îmbolnăviți. E foarte cald la d-stră..." „Care domnișoară ?" întrebă Ștefan. Dar în acea clipă își aduse deodată aminte și se lumină. „Ah, da, știu, spuse. Așteaptă..." Căută în portmoneu și îi întinse o bancnotă. „Poate îmi mai dați o carte să citesc", spuse portarul după ce mulțumi, împăturind cu grijă bancnota. Ștefan se îndreptă spre biblioteca de perete și-și zvîrli ochii la întîmplare peste rafturi. „Dar măcar e sigur că sînt mănușile ei ?" întrebă el deodată. „Spunea că s-a întors de la Statuia Brătianu ca să le aducă. Spunea că sînt ale domnișoarei cu care ați fost d-stră... Aș vrea un roman frumos", adăugă cu un glas mai coborît, zîmbind.

După ce plecă portarul, ținînd cartea sub braț, cu o infinită grijă, aproape cu spaimă, Ștefan rămase o clipă în mijlocul odăii, ascultînd. Nu se mai auzeau glasurile în camera vecină. Se apropie de fereastră și o deschise larg. Îl întîmpină un miros de grădină proaspăt stropită. Tot mai am timp, își spuse rezemîndu-se de fereastră. Nu e încă miezul nopții...

...Fata ridicase din umeri și zîmbise. În lumina serii obrazul ei părea și mai pîrlit de soare, și părul căpătase un luciu stins, de metal vechi. „Nu te înțeleg, spusese. Nu-mi dau seama dacă glumești sau crezi cu adevărat..."

Pe nesimțite, deasupra lor, cerul își domolise sclipirea. O stea răsărise din senin, stingheră, în creștetul pădurii.

„S-ar putea întîmpla fel de fel de miracole, continuase el fără s-o privească. Dar trebuie să te învețe cineva cum să le privești, ca să știi că sînt miracole. Altminteri, nici măcar nu le vezi. Treci pe lîngă ele și nu știi că sînt miracole. Nu le vezi..." „Îmi pare rău că nu te pot urmări, vorbise ea tîrziu. Mi-ar fi plăcut să te pot înțelege..." „Unii spun că în noaptea aceasta, exact la miezul nopții, se deschid cerurile. Nu prea înțeleg cum s-ar putea deschide, dar așa se spune : că în noaptea de Sînziene se deschid cerurile. Dar probabil că se deschid numai pentru cei care știu cum să le privească..." „Nu înțeleg nimic, spusese ea. Nu înțeleg..."

Tresări și se smuci emoționat de lîngă fereastră. Mănușile erau încă pe pat, așa cum le lăsase. Le apropie o clipă de nări. Parcă n-ar fi ale ei, își spuse, nedumerit. Parcă n-ar fi parfumul ei...

Cînd își apropie bricheta ca să-și aprindă țigara, observă că ochii ei nu erau, cum crezuse, verzi ; păreau așa pentru că obrazul îi era pîrlit de soare, dar culoarea ochilor era mai degrabă de un verde deschis, bătut în aur. Gura foarte roșie și dinții prea albi, strălucitori, pe care-i descoperea cel mai sfios zîmbet, îi luminau și mai mult figura.

„Te-am ascultat toată seara vorbind, începu Ileana jucîndu-se distrată cu bricheta, și nu înțeleg de ce prelungești gluma. De ce nu mi-ai spus că ești scriitor și că te numești Ciru Partenie ?..."

El o privi încurcat, silindu-se să-i întoarcă zîmbetul. „Nu-ți puteam spune asta pentru că nu sînt scriitor și mă numesc Ștefan Viziru. Foarte exact : Ștefan I. Viziru, căci pe tatăl meu îl chema Ioan..."

Cu un gest scurt, Ileana își plecă fruntea. În clipa aceea Ștefan își aminti dintr-o dată, fără nici un efort, ceea ce se trudise într-una să afle în ultimele zile : unde mai văzuse el acea culoare stranie de păr, care nu era nici neagră, nici albastră, nici argintie ? Acum știa : era culoarea unei specii rare de pansele, pe care o privise fermecat, cînd, copil, familia lui abia sosită în capitală, fusese adus pentru prima oară în Cișmigiu. Descoperirea aceasta îl înseninâ. „Sînt de abia de cîteva luni în București, vorbi din nou Ileana. Nu cunosc aproape pe nimeni. Și n-am citit nimic de Ciru Partenie. Auzisem vag despre el. Dar cînd am intrat în restaurant, am văzut cum te arăta cineva din ochi : «Uite și pe Partenie, spunea. Mă mir că a călcat pe aici. Are probabil vreo întîlnire !...» Și toată seara am observat cum te căutau, curioși, atîția ochi. Ai fost recunoscut, dragă Maestre ! Inutil să te mai ascunzi !..." Ștefan se mulțumi s-o privească, tăcînd. „Te-ai supărat, într-adevăr ? continuă Ileana. Am auzit asta la ușă, intrînd ; a fost fără voia mea. Și am fost destul de intimidată toată seara..." „Te asigur că nu sînt Ciru Partenie, o întrerupse el calm, aproape cu gravitate. Uite, dacă vrei, am să-ți fac dovada..." Începu să se caute în amîndouă buzunarele deodată. Găsi un plic și i-l întinse. Dar i-l luă repede înapoi și-i întinse un pașaport. „Are și o fotografie, spuse. E cea mai bună piesă de identitate..." Ea îl deschise și citi tare numele : „Ștefan Viziru. Treizeci și patru de ani ?! Nu pari..."

...Se apropiase de ea, fără să-i spună cine e și cum îl cheamă. „Uite, începuse el arătînd către pădure, pe locurile astea erau bălți..." Întoarse brusc capul și tresări văzîndu-l atît de aproape de ea. Nu-l simțise. Nu auzise pași în urma ei. Era un bărbat înalt, bine legat și totuși zvelt, aproape fraged, și o intimidase lumina zîmbetului lui. „...În locul pădurii acesteia, erau bălți. Aici veneam să mă scald cu băieții, cînd eram mici..." Vorbea mereu. Despre bălțile din jurul Bucureștiului, despre arborii pe care-i văzuse sădindu-se. Vorbea mai ales despre copilăria lui. „... În liceu, aveam un arici cu care mă împrietenisem. Cînd veneam să-l văd, mă simțea de departe și ieșea să mă întîmpine..."

Se oprise și întorsese brusc capul. Apoi își trecu mîna prin păr, privind-o pe furiș, cu un zîmbet timid, încurcat. „E curios, adăugase, dar nu-mi dau încă seama ce e. D-ta ai un accent ciudat, aproape străin..." „Am copilărit departe de țară și am învățat tîrziu românește. Dar am învățat la moșie, cu țăranii..." „Am citit odată o carte, continuase el ca și cînd n-ar fi ascultat-o, o carte cu un tînăr care chema șerpii și ședea de vorbă cu ei. Sînt sigur că lucrurile acestea sînt cu putință. Dar trebuie să te învețe cineva... Ariciul meu, bunăoară, se rostogolea în fața mea, își ascundea țepii și mă lăsa să-l mîngîi pe pîntec. Sînt sigur că aș fi putut învăța multe de la el, dar nu știam cum să-i vorbesc..."

Soarele asfințise. Începuse să pătrundă pînă la ei un miros de fîn proaspăt cosit. „Dacă vrei, rămînem puțin aici", îi spusese. Se așezaseră amîndoi pe iarbă, cu fața spre pădure. „Îmi pare rău, reîncepu el tîrziu, dar trebuie să te întreb ceva..." Se opri o clipă, încurcat, și o privi. Simțise cum privirile lui trec peste ea, mai departe, fără s-o vadă.

„*Probabil că nici nu ai mașină.* Probabil că ai venit pînă la Șoseaua Jianu cu tramvaiul sau cu autobuzul." Ea începu să rîdă. „Cu autobuzul, spuse. Ar fi trebuit să vin cu mașina ?" „Bănuiam, șoptise el. Bănuiam că n-ai mașină..."

Se ridicase în genunchi, în iarbă, și se trase mai aproape de ea. Nu mai părea atît de tînăr, dar parcă era mai frumos așa ; fruntea dreaptă, palidă, netedă, cu tîmplele descoperite ; gura mare, calmă, contrastînd cu dogoarea privirilor și luciul clar al dinților. „Ghicisem mai de mult că n-ai mașină, repetase el fără să încerce să-și ascundă părerea de rău, că ai venit cu autobuzul sau cu tramvaiul pînă la Șoseaua Jianu..."

Îi înapoiase pașaportul înălțînd din umeri. Ștefan o privise lung și zîmbise. „Nu e așa că-ți pare rău că nu sînt Ciru Partenie ? Nu e așa că ai fi preferat să stai la masă cu

un om celebru, cu un bărbat ilustru, admirat de toată lumea, adulat de femei ?! Să se șoptească în jurul d-tale : uite, fata asta frumoasă e cea mai proaspătă pasiune a lui Partenie..." Ileana îl asculta silindu-se să-și păstreze zîmbetul. „Toate acestea nu mă privesc, spuse, și nici nu mă interesează. Dar aș vrea să-ți atrag și eu atenția că s-ar putea foarte bine să te cheme într-adevăr Viziru, așa cum o dovedește pașaportul, iar Ciru Partenie să fie pseudonimul d-tale literar. În orice caz, aici, în restaurantul acesta, și probabil pretutindeni în București, ești cunoscut sub numele de Partenie... Dar dacă vrei să continuăm jocul din pădure, evident, am să mă prefac păcălită și am să-ți spun înainte Ștefan..." „...D-ta, probabil, nu crezi în lucrurile astea, îi spusese el atunci, în iarbă. Și totuși, eram sigur că se va întîmpla *ceva*. Cînd te-am zărit de departe, am simțit cum începe să mi se bată inima. Eram sigur că mi se făcuse un *semn*... Nu e numaidecît nevoie să vezi cerurile deschizîndu-se. *Dacă ai fi venit într-adevăr cu mașina*, așa cum mi-am închipuit eu la început..." „Nu înțeleg..." „Uite, s-ar fi întîmplat așa, o întrerupse el : ne-am fi plimbat în pădure, ne-am fi tot plimbat, și cînd ne-am fi întors n-am mai fi găsit nici urmă de mașină. Pur și simplu ar fi dispărut. *Exact la miezul nopții*, ar fi dispărut..." „Ar fi furat-o cineva ?" întrebase ea cu o neînțeleasă timiditate. „Nu putea s-o fure. Era încuiată. *Mi-ai arătat cheile.* Te-am *văzut* cum mi le-ai arătat. Un inel cu mai multe chei și cheițe : l-am *văzut*. Și nu ți l-aș mai fi dat înapoi. L-aș fi păstrat eu..." „Nu înțeleg nimic, spusese ea. Explică-mi, te rog, și mie. Nu înțeleg..."

Ștefan își băgă pașaportul în buzunar, apoi izbucni pe neașteptate în rîs. Dar nu mai era rîsul acela tineresc pe care-l cunoștea Ileana și care-i lumina atît de neînțeles figura ; rîdea, acum, așa cum rîd unii oameni cînd sînt singuri, confidențial și strident totodată, și puțin ridicol.

„Îmi pare rău că n-am ținut socoteala, vorbi el. Ar fi trebuit să notez de cîte ori pe an sînt confundat cu acest

mare om și, mai ales, *în ce împrejurări*, repeta rostind rar cuvintele. Și ar fi trebuit de asemenea să notez reacțiile diferitelor persoane care-mi fac cinstea să se apropie de mine luîndu-mă drept Marele Om ; uneori o teribilă deziluzie, alteori neîncredere, suspiciune ; alteori, chiar o nestăpînită pornire de furie : cum, domnule, d-ta, un simplu civil, îți permiți să treci în fața ochilor noștri drept Marele Om ? ! îți permiți să ne faci farsa asta tocmai *nouă*, care nu privim decît la Oameni Mari ?! Ar trebui să ți se interzică circulația pe străzile principale și intrarea în localurile frecventate de Maestru !..." Ileana îl ascultă derutată. „Nu știu ce să cred, spuse. S-ar putea să ai dreptate. Dar s-ar putea, iarăși, să mă amăgești. În fond, cum de se face că umbli cu pașaportul la d-ta ?! Parcă te-ai fi așteptat să fii descoperit și ți-ai fi pregătit mai dinainte răspunsurile..." Ștefan ridică din umeri, cu un gest resemnat. „Îmi dau prea bine seama cît de mult te costă că nu sînt El, Marele Om, spuse. Te înțeleg : e atît de agreabil să stai la masă cu o vedetă, să te privească toată lumea dimprejur, să te invidieze..." „Dar, în fond, ce ai cu el ?" îl întrerupse Ileana. „Semănăm foarte mult, spuse Ștefan cu un ton oarecare. Sîntem tot timpul confundați unul cu altul... Uneori e exasperant !" „Îl cunoști ?" „Nu personal. Îl știu doar din vedere..." Și după o scurtă șovăire continuă. „Adică, de departe l-am văzut destul de des. Acum cîțiva ani locuiam în același cartier. Dar parcă era un făcut, nu ne întîlneam niciodată pe același trotuar ; parcă unul din noi presimțea de departe apropierea celuilalt și schimba trotuarul... Și cu toate acestea... În sfîrșit, n-ar trebui, totuși, să mă plîng, adăugă silindu-se să zîmbească. Asemănării acesteia uluitoare îi datorez foarte mult în viață. Femeia pe care am iubit-o cel mai mult, datorită lui am cunoscut-o și-am iubit-o : m-a confundat cu el... De atunci ne leagă foarte multe lucruri..."

Tăcu iar.

„Foarte multe lucruri poate e exagerat spus, dar ne leagă un lucru esențial. Soția mea a fost logodită cu el. M-a confundat odată, pe stradă, cu Ciru Partenie, cu logodnicul ei, și mi-a sărit de gît... Și-a dat repede seama de confuzie, dar era prea tîrziu : a rămas cu mine. Pretinde că sînt irezistibil, adăugă Ștefan rîzînd. Pretinde că femeia care m-a sărutat o singură dată, nu mă mai poate uita. Dar e probabil că exagerează..." „Probabil", spuse Ileana stingîndu-și distrată țigara.

Ioana observase demult că Ștefan se poartă și vorbește cu ea altfel decît cu cealaltă lume ; parcă s-ar fi silit mereu să n-o ia în serios. Noi nu sîntem la fel cu ceilalți, îi spunea, noi ne iubim !... Se întorceau odată de la Teatrul Național, și pentru că îl ascultase în antract discutînd *Domnișoara Iulia*, îi spusese pe drum : „Nu m-am gîndit niciodată că *Domnișoara Iulia* s-ar putea explica prin magia Nopții de Sînziene. Mie nu-mi vorbești niciodată de asemenea lucruri..." El îi cuprinse atunci mijlocul : „Pe tine te iubesc, îi spusese. Noi ne iubim..." Își închipuie că dacă mi-ar vorbi de *Domnișoara Iulia*, îmi voi aminti de Partenie, înțelesese ea.

Ioana era înaltă, aproape tot atît de înaltă ca Ștefan; blondă, cu obrazul prelung, cu pometii ușor pronunțați (ca nimfele germanice, îi spusese odată Ștefan, ca fecioarele din Niebelungen) și avea ochii neobișnuit de mari, căprui. Te așteptai la orice altă culoare în afară de căprui, îi spunea Ștefan. Pentru o blondă de tip scandinav, ca tine, te așteptai la ochi albaștri, sau verzi, te așteptai chiar la ochi negri — numai la această nuanță nu te așteptai ; acesta e lucrul tău cel mai straniu, cred că de aici izvorăște magia ta... „Magia Nopții de Sînziene, stăruise atunci Ioana. Ce se întîmplă în noaptea aceea ? Ce s-ar putea întîmpla ?... „Ștefan se apropiase din nou de ea și încercase s-o sărute. „Noi doi", începuse el. „În fond, tu ai o părere foarte proastă despre inteligența mea, îl întrerupsese Ioana. Tu

crezi că nu sînt în stare să înțeleg nimic altceva în afară de romane. Îți închipui că în camera lui Barbă Albastră..."

Camera pe care o închiriase Ștefan la hotel era ținută în mare secret. Nu știa de ea nici familia Ioanei, nici prietenii. Ștefan îi vorbise de o locuință secretă înainte de căsătorie. Ioana nu înțelesese de ce simțea el nevoia unei camere într-un hotel modest și într-un cartier depărtat, în care ea să nu poată să pătrundă. (Întocmai ca odaia aceea interzisă din povestea lui Barbă-Albastră, îi spusese el ; căci nici o femeie n-a pătruns acolo și nici nu va pătrunde vreodată ; *vie*, adăugase el cu un alt prilej). Dar nu avusese curajul să-i refuze această fantezie. Alte perechi, spunea Ștefan, au dormitoare separate ; eu am nevoie de o odaie a mea, în care să mă pot închide din cînd în cînd fără să mă știe nimeni. „...Îți închipui că acolo, în camera secretă, eu nu te mai pot urmări. Că n-am ghicit nimic altceva în afară de faptul că citești acolo romane..."

Ștefan evita să aducă vorba de literatură cînd erau numai ei doi, singuri. Întorcîndu-se nopțile acasă, o găsea adesea citind. Ioana îl surprindea uneori zvîrlindu-și ochii pe copertă, dar niciodată nu o întreba ce citește. Acasă, alături de ea, Ștefan nu citea romane. Și cu toate acestea Ioana era uimită de cîte lucruri știa. Dar afla de lecturile lui literare întîmplător, oprindu-se în fața vitrinelor sau cînd, răsfoind o revistă, ea menționa vreun titlu de carte. „E proastă", spunea el. Sau : „Am citit-o. E destul de interesantă. Dacă vrei ți-o trec și ție..." Își închipuie că-mi plac romanele pentru că am fost logodnica lui Partenie — înțelegea Ioana.

„Și cu toate acestea, continuase ea, am ghicit de mult ce faci tu acolo, în camera ta secretă... Evident, n-ar fi trebuit să-ți spun. Dar, în sfîrșit, prea mă crezi naivă. Te-am ghicit de mult, de cînd ai venit în seara aceea acasă cu mîinile mirosind a terebentină. Tu ai, acolo, un laborator. Probabil că nici nu e vorba de o cameră de hotel. Tu lucrezi într-un laborator..."

În primele luni de căsătorie, Ioana îl aștepta uneori la fereastră. Îl zărea de departe și îl ghicea după aerul lui absent, după cum călca pe trotuar, că trecuse pe la camera secretă. I se părea că Ștefan nu se trezește definitiv decît după ce-l păstra mult timp în brațele ei. „Azi am dreptul să te întreb ?" începea ea. El răspundea întotdeauna : „Este o cameră de doi metri și jumătate pe patru..." „Nu, nu, îl întrerupea ea continuînd să-l strîngă în brațe. Vreau să te întreb altceva. Dar n-am să te întreb decît dacă am dreptul..." Îl privea adînc, silindu-se să nu-i zîmbească, și Ștefan regăsea tulburat magia aceea neînțeleasă, purtată de ochii ei imenși, inuman de limpezi. „Ce vezi de la fereastră ? îl întreba ea. Spune-mi doar atît : cînd stai în dreptul ferestrei, sau o deschizi și te pleci peste pervaz, ce vezi ?..."

Se așezau pe canapea, foarte aproape unul de altul. „Întîi și întîi, începea el, această cameră secretă are mai multe ferestre. Una din ele dă deasupra parcului. A doua, se deschide către mare..." „Ștefan !" îl întrerupea Ioana. „Nu, am greșit, se corecta el. Camera secretă are numai o singură fereastră. Cred că se deschide asupra unui parc. Nu l-am văzut niciodată. Cînd intru eu în camera secretă, perdelele sînt întotdeauna trase..." „Cum sînt perdelele ? stăruia Ioana. Vorbește-mi despre perdele, despre mobilă, despre culoarea pereților. Ca să-mi pot imagina. Să te pot urmări cu gîndul, cît ești tu acolo..." „Cred că nu sînt perdele, începea Ștefan după o scurtă tăcere. Nu-mi amintesc să le fi văzut. În cameră, cînd intru, e întotdeauna întuneric, pentru că sînt lăsate obloanele".

„Cînd o să avem un copil, spuse odată Ioana, rezemîndu-și capul de canapea și închizînd ochii, cînd o să avem un copil, am să-i povestesc lui ce văd eu în camera lui Barbă-Albastră și am să-ți dau voie să mă asculți. Tu crezi că sînt cu totul lipsită de imaginație. Cu atît mai bine ; ai să te minunezi și tu, atunci, de cîte știu, de cîte știam eu din prima zi cînd mi-ai vorbit de camera secretă.

Deschisese repede ochii şi-l privise. I se păru că e foarte departe de ea, pierdut în gînduri. Tu încă nu te-ai hotărît să mă iei în serios, adăugase Ioana. Îţi închipui că dacă mă iubeşti..." „Mai lasă-mă un an, o întrerupsese el devenind dintr-odată grav. Lasă-mă să încerc şi altceva. Poate că mai există şi altceva. Tu ştii foarte bine ce vreau să spun, adăugase coborînd glasul".

Acum începe Marea Scenă, ghicea Ioana. Simţea o neînţeleasă istovire în toată fiinţa ei. Încerca zadarnic să zîmbească, să prindă curaj. Şi cu toate acestea, îşi pregătise de mult fiecare replică, se ascultase, mental, de nenumărate ori. N-ar fi trebuit să se tulbure. Ar fi trebuit să înceapă deodată, cuprinzîndu-l în braţe, aşa cum făcuse cu cîteva zile înainte de căsătorie. „Pe el l-am admirat numai, îi spusese atunci, şi continui să-l admir. Este un foarte mare scriitor, dar asta nu înseamnă că-l iubesc. De abia cînd te-am întîlnit pe tine am înţeles că nu-l iubeam, că nu te iubeam decît pe tine !..." Nu izbutise să-i spună mai mult atunci. În Marea Scenă, i-ar fi mărturisit tot. „Te rog, fă un efort şi ascultă-mă, i-ar fi spus. Ne chinuim amîndoi. Pe el nu l-am iubit niciodată. De ce ţi-e teamă de el ? De ce ţi-e teamă de trecutul meu ? Înţelege-mă, *nu există nimic ;* n-am nimic de *uitat,* pentru că nu există *nimic...*"

„Tu ştii foarte bine ce vreau să spun, repetase Ştefan. Poate mai există şi altceva în afară de dragoste. Poate există undeva o posibilitate deschisă miracolelor, un mister ireductibil, un secret pe care nu izbutim încă să-l descifrăm. Aşa cum s-a întîmplat cu tine". „Tu ştii foarte bine că nu e vorba de nici un mister, răspunsese Ioana. Nu l-am iubit. Nu te-am iubit decît pe tine. Din clipa cînd te-am întîlnit, nu te-am iubit decît pe tine." „Nu mă gîndeam la asta, o întrerupsese Ştefan. Nu era vorba de dragoste. Mă întreb dacă nu există şi altceva ; ceva care să plece tot de-aici, dintr-o dragoste, dar care să ducă *în altă parte.* Mi-e foarte greu să-ţi explic. Nu înţeleg nici eu. S-ar putea, totuşi, ca să mai fie o ieşire, pe care noi n-o vedem. Faptul acesta că tu ne-ai întîlnit pe amîndoi ar putea fi un *semn* ar putea semnifica ceva..."

Continua aşa multă vreme, vorbind parcă mai mult pentru sine. Ioana nu izbutea să-l înţeleagă întotdeauna. Nici măcar nu putea să-l asculte tot timpul. Se trezea că-i răspunde în gînd. „Dar ce legătură au toate acestea cu camera secretă ? l-ar fi întrerupt ea. Îi făgăduise, însă, că nu-l va întreba niciodată. N-am să fiu curioasă, îi spusese cînd erau încă logodiţi. Am încredere în tine. N-am să te întreb. Dacă ai să-mi spui tu, bine — dar eu n-am să te întreb niciodată..." „...Probabil că nici nu există camera secretă, îi repetase atunci, pe stradă, cînd se întorceau de la Teatrul Naţional. Am ghicit asta de mult. Tu lucrezi într-un laborator..."

Uneori, serile, cînd venea acasă, absent, întinerit şi obosit totodată, hainele lui miroseau într-un chip ciudat, mîinile lui erau pătate. „Nu există camera secretă ! exclamase ea victorioasă. Tu faci experienţe într-un laborator. Mi-a spus Adela că, în liceu, îţi plăcea chimia. Căutai Piatra Filosofală. O cauţi şi acum. E absurd, dar tu crezi, încă, în secolul XX, că există Piatra Filosofală..."

Ioana îl ghicise după cum o privea, după cum îi cuprinsese umerii cu braţul, că era tulburat, aproape intimidat.

Şi apoi, pe neaşteptate, apăruse Vădastra. „Am întîlnit un om extraordinar, un fel de nebun, dar extraordinar, îi spusese într-o seară întorcîndu-se acasă. S-a mutat alături de mine, la hotel. Îmi pare rău că nu-l poţi asculta şi tu..."

Ioana îl privise derutată. „Faci experienţe acolo, într-o cameră de hotel ? îl întrebase ea. Nu lucrezi într-un laborator ?..."

A urmat apoi descoperirea lui Voinea, care fugise la Iaşi cu subvenţia de 50.000 de lei, descoperirea domni-

soarei Arethia, a d-nei Zissu. „Dar nu-mi dau seama cine este această d-nă Zissu, repeta el din cînd în cînd, la masă, nu înțeleg ce-l leagă de această prea misterioasă doamnă...“ Și apoi, într-o zi, îi luase mîna și o privise adînc în ochi : „Mai lasă-mă încă un an ! Poate mi s-a făcut un *semn*. Poate chiar d-na Zissu...“ Ioana începuse să rîdă. „Tu crezi cu adevărat ce-mi spui ? Crezi că amintirile unui om pe care de abia îl cunoști...“ „Nu-l cunosc, o întrerupse Ștefan. Îl aud mereu vorbind, l-am întîlnit de vreo două ori pe coridor, dar nu-l cunosc personal. Și tocmai faptul acesta mă tulbură : că mi se îngăduie să ascult, fără să vreau, confesiunile unui exaltat. Poate e un semn... S-a întîmplat așa, începu el odată. Probabil că alături de locuința d-nei Zissu se dărîma o casă. Probabil că tocmai se încărca molozul într-un camion cînd trecea Vădastra pe-acolo, căci i-a intrat praf sub pleoapă, sub pleoapa ochiului de sticlă. În liceu, spunea Vădastra, purtam ochelari albaștri, *pince-nez*. Ducîndu-și repede mîna la ochi, i-au căzut ochelarii și s-au făcut țăndări. Și și-a întors ochiul de sticlă în orbită. S-a înapoiat atunci la d-na Zissu, acoperindu-și cu palma ochiul drept, și i-a cerut un lighean cu apă. Mi-am spart ochelarii și m-am rănit, i-a spus. D-na Zissu a încercat să vadă ce s-a întîmplat, dar el n-a vrut să-și ia mîna de la ochi. De abia cînd i-a adus un lighean cu apă și l-a lăsat singur, și-a scos ochiul de sticlă, l-a spălat și l-a pus deoparte, apoi a început să-și spele pleoapa și orbita. Dar atunci a intrat d-na Zissu și, neînțelegînd ce s-a întîmplat, văzîndu-l cu pleoapa stoarsă și roșie, a început să țipe. «Nu vă speriați ! i-a spus repede Vădastra căutînd ochiul de sticlă și arătîndu-i-l. Nu e nimic. Am rămas așa de la accident...» Și atunci, spunea Vădastra, cu un patetic orgoliu, am văzut pe d-na Zissu că începe să plîngă. Atunci mi-am dat seama cît de mult mă iubea d-na Zissu. Privind-o cum plînge din cauza mea am

simțit că ar fi trebui să plîng și eu. Am încercat. Mă gîndeam mereu la ochelarii pe care îi spărsesem și mă sileam să plîng. Dar n-am putut. Dar d-na Zissu a plîns așa, într-una, pînă s-a făcut tîrziu și i-am spus, scuzîndu-mă, că trebuie să plec...“

În noaptea aceea, Ștefan se întorsese tîrziu acasă. Părea tulburat. „Tu citești chiar în noaptea de Sînziene ?“ o întrebă. „N-am știut că e noaptea de Sînziene...“ „A fost. Acum a trecut de miezul nopții. Nu se mai poate întîmpla nimic...“ Se apropiase de ea și o cuprinse în brațe. „Par atît de bătrîn ? o întrebă. E de necrezut cum poate să treacă Timpul... Sper să nu am nici o plictiseală, mîine dimineață, la minister, adăugă desprinzîndu-se ușor din brațele ei.“ „Ce s-a întîmplat ?“ îl întrebă. „Am fugit fără să anunț pe nimeni. Am fost în pădure. În pădurea Băneasa. Mi-am adus deodată aminte că e noaptea de Sînziene. Ți-am telefonat doar ție și am fugit... Simțeam că mă atrăgea ceva, continuă el după o tăcere. Mi se făcuse deodată dor să văd locurile pe unde am copilărit cu Ionel. Sînt-într-adevăr atît de bătrîn ? Veneam acolo, în fiecare vară, să mă scald cu Ionel. Erau bălți mari, adînci. Și acum, pe locul lor, au crescut arbori. Pretutindeni nu vezi decît arbori înalți... Mi se bătea mereu inima, adăugă. Mi-am adus aminte de arici...“ Ioana începuse să se dezbrace, absentă. „Ai fi putut să mă iei și pe mine, spuse fără să ridice ochii. Cînd mi-ai telefonat, credeam că ai să mă chemi să ne plimbăm împreună...“ Uneori, mai ales înainte de apariția lui Vădastra, Ștefan îi telefona de la minister și-i da întîlnire în oraș. Dar în ultimul an nu se întîlniseră decît o singură dată. Ioana îl zărise de departe. Părea posomorît, și ea ghicise : iar l-a confundat ! Iar l-a salutat cineva necunoscut pe stradă... „Ar trebui să-mi las mustață, începuse el. Sau, poate, și mai bine, ar trebui să mă rad în cap... Mi-era dor de tine, aș fi vrut să te chem,

să ne plimbăm împreună în pădure, şi totuşi ceva mă împiedica. Parcă ar fi trebuit să mă întorc acolo, pe locurile copilăriei, singur... Dar am să te întreb ceva, adăugase el repede, şi am să te rog să-mi răspunzi drept, oricare ar fi răspunsul tău."

Ioana întoarse capul şi-l privi mirată. Glasul lui Ştefan i se păruse uscat, necunoscut. „Tu crezi că, în zilele noastre, o maşină poate dispare fără s-o fi furat cineva, se poate topi în nevăzut, fără să lase nici un fel de urmă ?..." Îşi desprinse privirile din ochii Ioanei şi continuă, încurcat : „Eşti sigură că nu mi-ai vorbit niciodată de aşa ceva ? N-ai citit undeva, în vreo carte, o poveste asemănătoare ? ! O maşină bine închisă, care dispare la miezul nopţii, fără s-o fi furat cineva ? Dispare pur şi simplu ? „Nu-mi amintesc." „Încep să mă liniştesc", spuse Ştefan şi-şi trecu batista pe frunte.

Îşi scoase haina şi se aşezase pe covor, rezemîndu-şi capul de fotoliu. „Deci nu vine de-acolo, din vreo carte citită sau povestită, continuă el înseninîndu-se. Mai degrabă este o nălucire a mea..." Ioana se aşezase pe scăunaşul din faţa oglinzii. „Dar, în orice caz, tu *crezi* că s-ar putea întîmpla aevea un asemenea lucru ? stărui el. Crezi că o maşină poate să dispară fără urme ?..." „De ce nu", făcu Ioana întorcîndu-se ca să-l poată privi mai bine. „Ştiam eu de ce te iubesc atît de mult," şopti Ştefan, înseninîndu-se. „Dar ce s-a întîmplat cu maşina ? De ce m-ai întrebat dacă cred cu adevărat..." „Nu ştiu ce-am avut astăzi. Poate pentru că îmi adusesem aminte de copilărie. Poate pentru că văzusem arborii aceia mari, crescuţi pe locul bălţilor. Sădisem şi eu un pom acolo, cînd eram în liceu... Mi s-a părut că *văzusem* o maşină. Ceva mai mult. Mi s-a părut că *ştiam* ce se va întîmpla cu maşina aceea : exact la miezul nopţii trebuia să dispară. Am fost obsedat toată seara de maşina aceasta pe care o *văzusem*, deşi nu se afla acolo, în pădure, şi care trebuia să dispară la miezul nopţii. *Ştiam*

că va dispare şi că nu o voi mai revedea toată viaţa. Şi gîndul ăsta mă întrista într-un chip neînţeles, gîndul că n-am s-o mai revăd toată viaţa... Din fericire, exişti tu, adăugă zîmbind înseninat. Şi la 15 iulie sîntem la Predeal, pe munte..."

Se întîmplă ceva în noaptea de Sînziene, îşi aminti Ioana pătrunzînd în răcoarea patului. *Domnişoara Iulia*. „În fond, tu crezi cu adevărat în toate lucrurile acestea ? îl întrebă. Crezi în Piatra Filosofală, în magie şi în miracolele din noaptea de Sînziene ?" Cum se întîmpla adesea, Ştefan nu-i răspunse. „Mi s-a făcut dor de munte", vorbi ridicîndu-se brusc de pe covor. „Poate se repetă anul decisiv", spuse Ioana.

Nu înţelegea ce o îndemnase să spună cuvintele acestea, dar îi părea bine că le spusese, şi zîmbi. Ştefan se oprise în dreptul ei, lîngă pat, şi o privea. „Care an ? o întrebă. 1923 sau 1919 ?" „Anul decisiv, repetă Ioana, cînd ai fost singur pe munte. Cînd erai în liceu şi ai fost singur pe munte..." Îşi dădea seama că încurcă două mari evenimente din viaţa lui Ştefan, dar nu se corectă. Aştepta s-o corecteze el, aşa cum făcuse chiar din primele zile de căsătorie. Asta se petrecea în 1928, în vara cînd m-am întors de la Paris, începea el să povestească. Avem atunci... Şi spunea repede cîţi ani avea. Îi arătase într-o zi fotografiile din liceu. Ştefan alesese una, care arăta un adolescent frumos, cu ochii mari şi părul tuns cu breton pe frunte. Asta e din 1919, îi spusese. Aveam atunci 17 ani. Eram în ultima clasă de liceu. Atunci cînd am urcat la cabană cu Ionel... Ioana luase fotografia şi o privise îndelung. Îşi aminti deodată timpul ireal al logodnei. Ştefan îi povestise întîmplarea de la cabană cîteva zile după ce se logodise. Aventura avusese loc în primăvara lui 1919, cea dintîi primăvară după război. Ştefan, cu Ionel Paraschivescu şi încă alţi trei colegi, n-au mai avut răbdare să aştepte vacanţa de vară ca să urce Bucegii. De cîţiva ani nu visau decît la asta : să vadă munţii. Dar ţara era ocupată de ger-

mani și războiul continua, an după an. Cînd, în noiembrie, se încheiase armistițiul, era prea tîrziu să încerce aventura. Au încercat-o în martie, păcăliți de o primăvară timpurie la București. Crestele munților se zăreau încă înzăpezite ; dar la poale era cald, senin. I-a apucat viforul cînd ajunseseră sus, pe Pietrele Arse. Rătăciseră drumul. Abia pe seară au nimerit la o cabană a funicularului care transporta lemne. Au spart lacătul de la ușă și au intrat. Au aprins focul și, pentru că aveau mîncare din belșug și chiar o sticlă mare cu rom, s-au înveselit repede. Apoi s-au culcat cum s-a nimerit, pe dușumele. Dar către miezul nopții i-au trezit din somn glasuri de oameni în fața ușii. Zăpada se adunase pînă dincolo de clanță, și ușa nu putea fi deschisă decît opintindu-se și cei dinlăuntru. La început le-a fost frică, dar oamenii stăruiau. Erau muncitori din vale, de la lemne, și cunoșteau cabana. S-au bucurat că i-au găsit pe ei acolo. „Avem un mort cu noi, le-au spus. Îl tot cărăm de astă-seară, de la șase. Iar dacă-l lăsăm în drum, îl mănîncă lupii pînă dimineața. Așa că l-am adus aici... Și e mai bine dacă sînteți și d-stră..." Apoi le-au mulțumit și au plecat. Dimineața trebuiau să fie la lucru, în vale. „L-am vegheat toată noaptea, fără să vrem, îi povestise Ștefan. Și dimineața au venit oamenii din sat și l-au încărcat într-o sanie... Dar lui Ionel i-a fost frică. Nu privea deloc în spatele lui, unde știa că era mortul. A terminat, el singur, sticla de rom. Și spunea mereu : «Mă, să nu mă lăsați ! Orice s-o întîmpla, să nu mă lăsați !...» Săracul Ionel ! El n-avea cum să știe, atunci..."

„Cînd am fost singur pe munte, vorbi Ștefan începînd să se dezbrace absent, nu mai eram în liceu. Asta se petrecea în 1923..." Ioana îl asculta cu ochii pe jumătate închiși, zîmbind. Anul decisiv, își repeta ea. Atunci, în 1923, cînd avea 21 de ani și-și pregătea licența, Ștefan fugise de-acasă. Găsise chiar un vapor de marfă care să-l ducă, clandestin, pînă la Constantinopole. Dar, înainte de fugă, venise să-și ia rămas bun de la Carpați. În primul lor

drum împreună pe munte, îndată după căsătorie, Ștefan îi arătase cărarea pe care o urcase atunci, înainte de fugă. „Parcă timpul n-ar fi trecut pe aici, îi spusese. Stîncile, brazii, iarba, cerul, au rămas pe loc. Și de cîte ori evoc opririle pe loc, simt o neînțeleasă emoție, aproape o beatitudine. Tu nu poți înțelege asta, adăugase. Ești încă prea tînără..." Acum trei ani, în 1933, cînd îi vorbea astfel, Ioana avea 23 de ani, cu opt ani mai puțin ca el. „Am uitat să-ți mai spun ceva, adăugă Ștefan însuflețindu-se deodată, și Vădastra crede, în felul lui, în Piatra Filosofală. Îi povestea astă seară Arethiei de o substanță care transformă în aur tot ce atinge. Regreta că n-a descoperit-o el..."

În compartiment, Ioana observă că un tînăr cu ochii vineți, pătrunzători, și un început de chelie, îl privea necontenit pe Ștefan, cu un fel de încruntată nedumerire. Iar îl confundă, gîndi Ioana, și fără voia ei roși. Îi era teamă să nu observe și Ștefan. Dar Ștefan părea fascinat de un domn cu barbișon care, în clipa cînd trenul se puse lent în mișcare, își scosese ceasul și verificase ora. Avea un profil de o surprinzătoare noblețe ; fruntea corect bombată, nasul drept, mustățile pline și fără aroganță, barbișonul ușor arcuit înainte, toate acestea îi dădeau un aer seniorial, oarecum vetust. Fața, însă, îl arăta altfel ; obrajii erau lați, cu pielea atîrnînd moale pe fălci, și cele cîteva șuvițe de păr decolorat lipite de-a curmezișul craniului aminteau chipurile de medici și profesori de pe la 1900. „În 45 de minute sîntem la Ploiești," spuse el privindu-și pe rînd vecinii. Ca la un semnal toți începură să vorbească. Domnul cu barbișon părea erudit ; citase de mai multe ori versuri din primii poeți români, și chiar un text latinesc. Vorbea mai ales cu tînărul cu ochii vineți. Dar curînd, conversația deveni generală, și înainte de a coborî la Sinaia, se înclină politicos și se prezentă : profesorul Iancu Antim. „Sper că vom mai avea plăcerea să ne mai întîlnim," le spuse.

O săptămînă mai tîrziu, Ştefan se lăsase convins de Ioana şi plecase pentru două zile, singur, pe Bucegi. Îl privise de la fereastră cum se pierde în pădure şi se înapoie în pat cu o neînţeleasă tristeţe. Ca de obicei se reîntoarse cu gîndul la Marea Veste. Fusese o zi fierbinte, apăsătoare, şi Ştefan îşi lepădase pantofii şi haina de la uşă, şi alergase imediat în odaia de baie. Cu un zîmbet misterios, ea îl urmase cuminte şi-l privise cum intră pe de-a-ntregul sub duş. „Nu cred că am să pot urca pînă la cabană," îi spusese.

Şi, pentru că i se păruse că, aşa cum era, cu capul necontenit sub apă, s-ar putea ca Ştefan să nu audă bine, repetase, aproape strigînd. „N-am să pot urca ! *Cred că o să avem un copil !...*"

În clipa următoare, Ştefan ieşise cu un salt, ca opărit, de sub duş. Părul lung i se lipise de obraz şi-l dăduse la o parte cu un gest speriat. O privise o clipă nedumerit, ca şi cum n-ar fi înţeles, apoi sărise din baie şi, aşa cum era, o prinsese în braţe. Faţa aceea umedă şi răcoroasă i se păruse Ioanei scăldată în lacrimi. Asculta cum curge duşul, în neştire.

„Închipuieşte-ţi pe cine am întîlnit la Casa Peşterii ?" o întrebă Ştefan la întoarcere. „Pe Iancu Antim", răspunse repede Ioana. Dar nu-l întîlnise pe el. Întîlnise pe un oarecare Petre Biriş. Ioana nu auzise niciodată de el. „E cel mai mare cunoscător al operei lui Partenie, spuse Ştefan cu un glas care pregătea parcă o sumă de revelaţii. Dar nu-l cunoaşte personal ; nu l-a văzut decît la conferinţe. Şi, evident, m-a confundat cu el. Aşa am intrat în vorbă..." Apoi, fără să-i lase timp să spună ceva, adăugă : „L-a cam criticat pe Maestru. L-a criticat chiar rău de tot. Spunea că, de la o bucată de vreme, se grăbeşte, că scrie prea repede şi publică la întîmplare. *De la o bucată de vreme*, repetă Ştefan subliniind cuvintele. La ce crezi tu c-a voit să facă aluzie băiatul ăsta, Biriş ?" Ioana ridică din umeri. „Mie mi-a plăcut Biriş, continuă Ştefan. Dar mă întreb

ce-a vrut să spună el precizînd că, *de la o bucată de vreme*, Partenie nu mai e ce-a fost la început, că-şi cam bate joc de opera lui. Tu ai observat vreo schimbare ?" Dar nici măcar nu-i lăsă timp să răspundă, ci continuă cu un glas mai grav, ca şi cînd ar fi vroit să reproducă însăşi cuvintele lui Biriş. „Spunea că este ceva imoral în ultima producţie a lui Partenie. Că el vrea să şi trăiască şi să şi scrie, în acelaşi ritm *ca mai înainte*, dar că asta nu se poate, că acela care o face trişează. Un scriitor poate trăi *înainte* sau *după* ce a compus o carte, spunea el. Dar nu poate să trăiască şi să creeze în *acelaşi timp*. Actul creaţiei îl confiscă în întregime şi deci îi interzice să trăiască... Dar, în fond, de ce-ţi spun eu ţie toate astea ? ! şi îndreptă el brusc privirile către Ioana. Tu trebuie că le ştii şi le înţelegi mai bine ca mine..." „Poate că nu le înţeleg nici eu atît de bine," vorbi Ioana simţind că trebuie şă spună şi ea ceva. „Voiam doar să te întreb dacă ai remarcat şi tu că Partenie se grăbeşte de la o vreme sau, cum se exprima Biriş, că vrea să profite de viaţă fără să renunţe, totuşi, la scris ? Spunea că pentru cei care-i cunosc bine opera sare în ochi lucrul ăsta : că, de la o vreme, Partenie îşi bate joc de talentul şi inteligenţa lui... Tu nu mi-ai vorbit niciodată de aşa ceva..." „Nu mi-am dat seama de vreo schimbare," spuse Ioana. Ştefan o privi lung, pe gînduri. „Dar de ce credeai că l-am întîlnit pe Iancu Antim ?" o întrebă. Ioana zîmbi. „Nu ştiu ce mi-a venit să-ţi spun. Poate pentru că îl visasem azi noapte..." Dar nu i-a spus cum îl visase : Antim se apropiase de fereastra compartimentului ei, şi ridicîndu-se în picioare ca s-o vadă mai bine, îi bătuse nervos în geam : „Soţul d-tale a avut un accident, îi strigase el. A avut un accident, repetă. Un accident..."

Terminîndu-i-se concediul, Ştefan se întoarse la Bucureşti în seara de 14 august şi, de la gară, se duse direct la hotel. Ioana mai rămînea la Predeal încă cincisprezece

zile și, singur, casa din Bulevardul Domniței i s-ar fi părut pustie.

Camera mirosea a căldură închisă și era plină de molii. Ștefan stropi podeaua cu apă, se schimbă, apoi coborî și se duse să mănînce la cîrciuma din colțul străzii. Se întoarse destul de tîrziu acasă și, pentru că în camera dealături nu se auzeau voci, ațipise destul de repede. Dar, cîtva timp în urmă, îi trezise din somn glasul strident al lui Vădastra. „...Eu nu sînt ca ceilalți bărbați, spunea, Nu-mi place să mint. Eu vorbesc întotdeauna omului în față..." „Nu înțeleg unde vrei să ajungi, îl întrerupse Arethia. Nu înțeleg și nici nu mă interesează !..." „Stai că n-am terminat ! Vreau să-ți mai spun cîteva cuvinte... Tu crezi că mă cunoști pe mine pentru că... înțelegi pentru ce... Ei bine, dă-mi voie să-ți spun : nu mă cunoști deloc ! Tu crezi că dacă am venit atunci în odaie, cînd mi-a furat Voinea banii, și am cerut să-mi împrumuți 12.000 de lei, sînt un om slab, care a avut nevoie de ajutor și am strigat după ajutor. Ei bine, dă-mi voie să-ți spun că te-ai înșelat. Am venit pentru că mi-ai inspirat întotdeauna încredere, și aveam nevoie de cineva cu care să mă sfătuiesc, atîta... Ce-a urmat după aceea nu mă privește. Eu, personal, drept să-ți spun, nici nu mă gîndeam..." Probabil că Arethia voise să plece, pentru că Ștefan auzi pașii repezi ai lui Spiridon tăindu-i drumul în fața ușii. „Stai, de ce te superi ? Că n-am terminat. Spuneai că bărbații sînt mincinoși. Dă-mi voie să-ți dovedesc contrariul..." „Mersi ! exclamă Arethia, acum devii și obraznic !..." „Nu sînt obraznic deloc, continuă Spiridon cu aceeași seriozitate. Dacă ți-aș spune că te iubesc cu pasiune, m-ai crede ? Ai crede că-mi bat joc de tine. Și nu vreau să-mi bat joc de tine. Nu mi-ai făcut nimic. Am fost întotdeauna buni prieteni..." „Te rog să-mi dai drumul ! țipă Arethia. Eu sînt de vină că m-am încrezut în dumneata, om lipsit de maniere. Te rog să-mi dai imediat drumul !..."

În acea clipă, se auziră de alături, din odaia lui Daniil, cîteva bătăi în perete. „Terminați, domnilor, odată, că nu putem dormi !" striga Daniil. „Vezi ce-ai făcut ? șopti Arethia cu oarecare teamă, deschizînd ușa. M-ai compromis !..." „Lasă că mai vorbim mîine," îi spuse Spiridon tot în șoaptă.

Cîteva seri în șir Ștefan nu mai auzi glasul Arethiei. Doar din cînd în cînd, răbufnea din senin Vădastra, vorbind singur : „Lasă, c-o să-mi vină și mie rîndul ! Am să le arăt eu atunci, la toți !... Am să-i învăț eu minte !..."

Într-o seară se auziră ciocănituri la una din ușile de pe coridor. Nu e la mine, își spuse Ștefan. Fusese o zi neobișnuit de fierbinte și se trîntise în pat istovit, gol, cu un prosop în jurul gîtului ; zăpușeala stăruia încă în odaie, pe caldarîm, peste acoperișurile caselor care miroseau a tablă și cuptoare de var. Ciocănițurile se auzeau din ce în ce mai puternice. „Intră !" strigă deodată Vădastra.

Dar nu intră nimeni. Nu e nici la el, își spuse Ștefan ; este probabil la Arethia. Atunci i se păru că se trezește, și inima începu să-i bată astfel ; simțea din nou, și dintr-odată, prezența Ilenei ca o stranie și nevinovată obsesie. Așa i-o simțise necontenit pînă în clipa cînd Ioana intrase după el în baie și strigase : *cred că o să avem un copil !* Rămase nemișcat, cu ochii închiși, concentrîndu-se ; timpul se întorcea înapoi. Își mai amintise de cîteva ori de Ileana, dar niciodată cu emoția cu care se gîndea la ea înainte de Marea Veste. Întîlnirea din pădurea Băneasa, masa de la restaurant, celelalte două scurte întîlniri care urmaseră, i se păruseră de atunci întîmplări oarecare. Acum, timpul se întorsese înapoi și acele puține clipe petrecute împreună îi reveneau încărcate de dor. Rochia ei din după-amiaza cînd o întîlnise ultima oară : albă imprimată. Parcă îi subția și mai mult mijlocul, întinerind-o. Nu înțelegea cum izbutise să fie atît de bronzată la începutul verii. „Cît rămîne zăpada pe munți, rămîn și

eu la ski. Iar primăvara o petrec de obicei la moșie...“ „Intră !!“ strigă din nou, aproape cu furie, Vădastra. Nu e la el, își spuse Ștefan, degeaba țipă. Ciocăniturile amuțiră, parcă ar fi fost speriate. Îi părea rău că nu avusese timp să afle mai mult despre viața ei. Știa doar că a crescut-o Tante Cecile, care avea o moșie în Moldova, pe malurile Siretului. Acolo își petrecuse adolescența. Dar aproape că nu mai știa nimic altceva despre ea. Doar că se întorsese de curînd în țară și că locuiește la o altă mătușă, pe strada Batiștei. Încet, timide, ciocăniturile reîncepură, parcă foarte departe, la capătul coridorului. Îl auzi pe Vădastra deschizînd ușor ușa, ca și cum ar fi vrut să surprindă un delict. „Nu e nimeni !“ exclamă el, oarecum decepționat. Nu e la el își repetă Ștefan. Conducînd-o în acea seară acasă îi plăcea s-o privească mergînd ; avea un mers aproape băiețesc, ținîndu-și mîinile la spate și scuturîndu-și la răstimpuri buclele cu un gest scurt, ca și cum ar fi tresărit prin somn. De cîte ori simțea că Ștefan o privește îndelung, întorcea capul și-i zîmbea, parcă ar fi vrut să-l întrebe. Dar știa să-l privească și altfel, cu o gravă seriozitate ; așa cum l-a privit aflînd de Ioana sau cînd, cîteva zile după aceea, reîntîlnind-o, el a întrebat-o : „Ce-ați făcut cu geamantanele ?“ și ea n-a înțeles. N-ar mai fi putut închide geamantanele, dacă i-ar fi dat lui inelul acela de chei, i-a explicat Ștefan. „Ce inel ?“ a întrebat ea. Uitase, și Ștefan o privi o clipă, derutat. I-a adus aminte : mașina cu care ai fi putut veni în pădure, și care ar fi putut dispare... Cheile de la geamantane s-ar fi aflat prinse în același inel, alături de cheile mașinii, și, așa cum îi spusese atunci, inelul l-ar fi păstrat el. Dar nu i-a spus mai mult. Nu i-a povestit scena finală, scena de la miezul nopții, așa cum o văzuse el. „E straniu ! o auzi el exclamînd. Și totuși aici am lăsat-o. Mașina mea, vreau să spun... Îmi aduc foarte bine aminte că *aici* am lăsat-o...“ „Ești sigură că ai venit cu ea ?“ o întrebase el în glumă. O vedea

cum îl privește cu o stăpînită enervare, cum caută ceva în poșetă și-i întinde un inel cu chei. „Poftim ! spunea ea. Iată cheile !...“ Era un inel de metal, fără luciu, cu o cheie yale și alte cîteva cheițe ; cheițele de la geamantane. Ștefan îl lua cu o neînțeleasă, ascunsă bucurie, și îl privea cîteva clipe, foarte emoționat... „Parcă-l văd, continuase el. Un inel de metal, fără luciu, cu o cheie yale și alte cîteva cheițe. Cheițele de la geamantane...“ Ea îl privise din nou, cu seriozitate, apoi izbucni deodată în rîs. „Știi că începi să mă interesezi ?“ îi spuse. „Cine bate, domnule, așa într-una ? se auzi deodată glasul lui Daniil. Deschisese ușa și strigase din prag, adresîndu-se către fundul coridorului. Dar nu-i răspunse nimeni. Ciocăniturile amuțiră. „E cineva acolo ? strigă din nou Daniil. Căutați pe cineva ?“ „Ar trebui să se cheme portarul, „strigă Vădastra din camera lui. Ștefan zîmbi în întuneric. „Știi că începi să mă interesezi ? repetase ea. Dacă n-ai fi fost căsătorit, aș fi făcut, poate, o pasiune pentru d-ta. Dar am să-i scriu Valkiriei despre d-ta. Valkiria este o fostă colegă de-a mea de la Lausanne. Am poreclit-o așa pentru că e blondă, grasă și cîntă. Dar ești genul ei. Ea, Valkiria, e romantică și spirituală. Doar că ești cam prea robust pentru ea. Dacă ai fi fost mai slab, mai întristat, aproape tuberculos, sînt sigură că ar fi venit la București, să-ți cînte...“ Se oprise o clipă, și-și trecu mîna prin bucle. „Și totuși, ești prost crescut, adăugase. Aș fi putut să mă supăr. Credeam că m-ai acostat ca să-mi faci curte. Dar acum înțeleg că m-ai acostat pentru că credeai că am mașină și ai fi vrut să vezi cum aș fi reacționat dacă mi-ar fi dispărut mașina... Să-ți spun eu cum aș fi reacționat ; aș fi anunțat imediat Prefectura Poliției...“

Îl auzi deodată pe Vădastra vorbind singur. „Parcă ce poate să-mi facă ?! Am păstrat toate chitanțele ; odată trei, și odată șase. Total 12.000 de lei. Dacă spune ceva, o distrug ! Mă duc la șef și o dă afară în 24 de ceasuri...“

Nu se mai auzeau ciocăniturile. Ştefan deschise ochii şi aşteptă aşa mult timp, în întuneric ; nu se mai auzeau. Îi era încă foarte cald. Dar parcă totul era altfel, acum, în odaie, în aerul nopţii calde care intra leneş pe fereastră, parcă totul era schimbat.

Odată, de mult, voise s-o întrebe pe Ioana dacă ea, care i-a iubit pe amîndoi, şi în acelaşi timp, a ghicit atunci ceva *schimbat* în jurul ei, dacă lumea rămăsese aceeaşi pentru ea, aceeaşi ca *mai înainte*. Dar nu îndrăznise s-o întrebe. Aproape că nu-i vorbea Ioanei de presimţirile şi reveriile lui, de dorinţele lui ascunse.

Îi vorbea din cînd în cînd despre Timp şi despre posibilităţile deschise, dar nu îndrăznea niciodată să-i spună că dorinţa lui secretă era de a deveni sfînt, de a putea iubi pe toţi oamenii cu aceeaşi intensitate. „Am să-ţi destăinuiesc ceva, spusese atunci Ilenei, în pădure. Nu te cunosc, nu ştiu cine eşti, nu ştiu ce faci. Nu pot avea secrete faţă de dumneata. N-am spus asta la nimeni, dar d-tale ţi-o pot spune : totul depinde de Timp. Dacă nu rezolvi problema asta chiar acum, cît eşti tînără, te prinde viaţa şi te macină pe dinlăuntru, şi într-o zi te trezeşti bătrînă, iar în ziua următoare te trezeşti pe patul de moarte, şi atunci e prea tîrziu ca să mai încerci ceva. Trebuie să cauţi asta acum, cît eşti tînără. Asta e o problemă de tinereţe..." „Ce trebuie să caut ?" îl întrebase Ileana. „Să scapi de Timp. Să ieşi din Timp. Priveşte bine în jurul d-tale : ţi se fac din toate părţile *semne*. Încrede-te în semne. Urmăreşte-le..."

Sări brusc din pat şi din cîţiva paşi ajunse în faţa rafturilor cu cărţi. Îngenunche şi începu să bîjbîie cu mîna înapoia cărţilor ultimului raft. După cîteva lungi secunde găsi mănuşile şi le scoase cu mare grijă. Le simţea, prin întuneric, uscate, murdare, pline de praf. Aproape sigur că nu sînt ale ei, îşi spuse ridicîndu-se în picioare. Atunci îşi dete seama că e gol ; îşi simţea corpul fierbinte, jilav.

Începu să se îmbrace repede. *Cred că o să avem un copil !* o auzi din nou pe Ioana, dar continuă să se îmbrace, nervos, aproape tremurînd. Cînd aprinse lumina, privi cu mare atenţie mănuşile. Erau prăfuite, ciuruite de molii. Nu sînt ale ei, îşi repeta într-una, dar trebuie să i le dau. Îşi luă haina şi, fără să şi-o îmbrace, ieşi din odaie. „D-stră aţi auzit ceva ? îi tăie drumul portarul cînd ajunse la capătul scărilor. A fost un domn care a bătut la toate uşile. L-aţi auzit ?" „La mine n-a fost," răspunse repede Ştefan. „Dacă e tot ăla de astă iarnă, îl ştiu eu cine e, vorbi portarul. E un adventist. Vinde *Biblii*. A mai fost odată pe-aici, dar l-am simţit de cum a intrat. «Căutaţi pe cineva ?» l-am întrebat. S-a prefăcut că nu m-aude, şi a dat să urce scările..."

În acest moment chiar, Ileana ar putea fi pe punctul de plecare. S-ar putea, bunăoară, ca acum, cînd el ascultă pe portar, Ileana să încuie uşa de la intrare, să traverseze cei cîţiva metri de grădiniţă cu pietriş din faţa casei şi să se pregătească să se urce în taxiul care o aşteaptă la poartă. Ştefan grăbi pasul şi, odată trecut de colţul străzii, începu să alerge, ţinîndu-şi strîns haina sub braţ. Probabil că pleacă la moşie, înţelese el. (Şi era totuşi obsedat de acea întrebare absurdă : *Dar cum a putut închide geamantanele ?...*). Inima începu să i se bată cu putere. Făcu semn unui taxi şi dădu adresa din strada Batiştei. „Cît poţi de repede," adăugă el plecîndu-se către şofer.

Văzu de departe casa adormită în întuneric. Cînd taxiul se opri în dreptul numărului 27, îl lovi mirosul de mixandre. O pisică sări chiar atunci de pe zid şi se pierdu nevăzută către fundul curţii. Toate obloanele erau trase. Încercă de mai multe ori clanţa, în neştire, apoi se întoarse în maşină şi strigă şoferului : „La Gara de Nord..."

Îşi aminti de un gest al Ilenei pe care nu-l remarcase imediat : ea îşi rezema uneori obrazul pe mîna strînsă pumn, înclinînd puţin capul. Era un gest de şcolăriţă, şi Ştefan se întreba de cînd l-o fi purtînd aşa cu ea, prin lume.

Probabil că așa o va regăsi, la fereastra vagonului, privind drept înaintea ei, așteptîndu-l. Dar Ștefan află că acceleratul pentru Moldova plecase de două ceasuri. Mai era un tren personal către miezul nopții. „Exact la 23,45", i se spusese la ghișeu. Își dădu atunci seama că alergase degeaba, și se simți deodată ridicol. Fără îndoială că Ileana plecase mai demult la moșie. Mai demult, adică acum o săptămînă, o lună chiar. Greu de crezut că ar fi putut rămîne pînă la sfîrșitul lui august în București...

Cînd se simțea ridcol, încerca să nu se mai gîndească la nimic. Scutură încă o dată mănușile și, strîngîndu-le sul, le bagă în buzunarul hainei. O sută de lei, își aminti el. A spus șoferul că s-a întors de la Statuia Brătianu ca să le aducă. *Cred că o să avem un copil !* Grăbi deodată pasul. Traversînd Bulevardul Dinicu Golescu, se auzi strigat din urmă și întoarse mirat capul. Era Biriș. „Încotro, Maestre ?" îl întrebă el.

Își ținea haina atîrnată pe umeri ; o ținea cu un deget, de cheotoare. „Are să se rupă, își spuse Ștefan. Imposibil să nu se rupă." Biriș își scosese cravata și își descheiase și gulerul de la cămașă. Nu era prea înalt și părea încă tînăr, deși avea părul rar, fruntea puțin încrețită și ochii fără nici o sclipire, inexpresivi. „Maestre dragă, adaugă el scoborînd glasul, ce să-ți spun, m-ai decepționat..."

Așa cum prevăzuse Ștefan, tot gesticulînd, cheotoarea se rupse și haina căzu pe trotuar. Se plecară amîndoi s-o ridice. „Dar cred că am avut deja prilejul să vă explic că nu sînt Ciru Partenie," spuse Ștefan. „Știu, știu, îl liniști Biriș bătîndu-l familiar pe umăr. D-ta ești Viziru, te cunosc doar foarte bine. Dar îmi place să vorbesc cu d-ta așa, pe un alt plan ; *impersonal*, dacă se poate spune, sublinie el cu emfază cuvîntul. Pe planul ideilor... Cum spuneai foarte just în ultimul d-tale articol..." „Dar tocmai asta îți spuneam, îl întrerupse Ștefan, că *nu sînt* Partenie..." „Ce-are a face ? exclamă puțin plictisit Biriș. Să nu confundăm planurile. D-ta ești și rămîi Viziru — dar discutînd

idei cu d-ta, dă-mi voie să mă situez pe planul ideilor. Sau nu m-am exprimat destul de clar ?..." Ștefan zîmbi împăciuitor și înălță din umeri. Biriș îl privi lung ; apoi îi luă brațul și îl îndemnă spre o bancă. „N-ai vrea să ne așezăm o clipă aici ? Am umblat teribil de mult astăzi. Mă simt cam obosit..."

Se așezară amîndoi și Biriș începu să caute, fără grabă, prin toate buzunarele, pachetul cu țigări. Își alese o țigară, apoi își trecu încet mîna pe frunte. „Mă întreb dacă nu cumva am avut o insolație, spuse el cu oarecare timiditate. A fost teribil de cald azi..." Îi era peste putință să înțeleagă cum de nu i-a mai telefonat. Ultima oară a fost... *Cred că o să avem un copil !* Fusese o zi tot atît de fierbinte, apăsătoare, și alergase de-a dreptul sub duș. Biriș își aprinse țigara, se înecă de la primul fum și începu să tușească. „Dar în fond, începu el după ce-și găsise batista și scuipase, să nu crezi că, o singură clipă măcar, te-am confundat cu Ciru Partenie. Nu, ferească Dumnezeu !... Doar că mie îmi place să vorbesc *direct* cu omul ale cărui idei le discut. Bunăoară, în cazul d-tale : cînd te-am văzut, mi-am adus aminte de articolul lui Partenie ; foarte inteligent, foarte amuzant, dar nu trage nici o concluzie. Cum îți mai spuneam și atunci : omul ăsta se grăbește parcă tot i-ar fi teamă că n-o să mai aibă timp să spună ce are de spus."

Îi spusese asta pe Bucegi, la cheile Tătarului. Acolo, pe piatra pe care se odihneau, soarele apunea mai tîrziu. Partenie vrea să și trăiască și să și scrie. Dar asta nu se poate, spunea Biriș. Scrisul te confiscă pe dinlăutru, te împiedică să trăiești. Nu orice muncă te confiscă pe dinlăuntru. Poți încărca o vagonetă cu cărbuni sau poți semna hîrtii administrative și mintea îți aleargă liberă. Timpul d-tale interior, singurul care contează, îți aparține. Poți munci visînd, sau amintindu-ți, sau gîndind. Numai munca săvîrșită întru împlinirea unei vocații, și în primul rînd

scrisul, pentru că procesul lui e cel mai complicat, numai această muncă te confiscă definitiv. Numai actul creației îți cere această jertfă... Putem să mergem, adăugase el tîrziu. A apus și aici soarele. „Pleca de la o observație interesantă, începu Biriș cu un glas potolit ; că sînt oameni care se comportă întreaga lor viață ca un organ ; ca un ficat, bunăoară, sau ca un rinichi, ca un stomac, ca un sex, ca un creier. Ce intuiție admirabilă ! exclamă întorcîndu-se brusc către Ștefan. S-ar putea stabili o caracteologie sau chiar o antropologie pe temeiul ei. Ia de pildă omul care se comportă ca un stomac, care se situează în lume și în istorie prin perspectiva unui stomac. Nu trebuie confundat, cum ar părea la prima vedere, cu un om căruia îi place să mănînce și să digere. Existența lui însăși fiind identificată cu comportamentul unui stomac, el ar putea să aibă sau să nu aibă pasiunea digestiei alimentare ; dar, în orice caz, *existența lui istorică* va fi redusă la *digerarea propriului său Univers*. Față de Univers acest om se va comporta ca un stomac : va încerca să-l digere, să-l despartă în materii grase și nutritive, să dozeze sucurile de care are nevoie, să elimine toxinele etc. Cu totul altul va fi comportamentul unui om-rinichi : el își va filtra Universul ; viața lui va fi redusă numai la această funcțiune de a despărți lichidele, de a le filtra...“

Un tramvai se apropia cu zgomot. Biriș se opri brusc și întoarse din nou privirile spre Ștefan. Surprins, Ștefan clătină din cap ; izbutise tocmai atunci să-și introducă mîna în buzunarul hainei și să atingă mănușile. Nu puteau fi ale ei. Nu-și amintea s-o fi văzut o singură dată cu mănuși. Își ducea mîinile la spate călcînd băiețește, scuturîndu-și buclele. Evident că ar fi anunțat Prefectura Poliției, dar toate cercetările ar fi fost zadarnice. Nu era vorba de un furt, de o mașină furată. Era cu totul altceva. Ar fi putut să fie altceva... „Ceea ce îți reproșez eu, dragă Maestre, reluă Biriș după ce lăsă să treacă tramvaiul, este că n-ai adîncit această intuiție. Ai fi putut examina însăși

istoria universală la lumina acestei caracterologii de structură fiziologică. Ai fi găsit Națiuni și State care s-au comportat ca un creier, sau ca un ficat, sau, mai ales, ca intestinul gros. Și pînă la urmă aceste Națiuni și State au *pierit.*“ Sublinie cu atîta putere ultimul cuvînt, încît Ștefan se simți deodată emoționat. „De ce-au pierit ? îl întrebă el. De ce spuneai c-au pierit ? “ Biriș îl privi lung ; își prinse mucul de țigară între două unghii și-l zvîrli, cu o smucitură a degetului arătător, foarte departe, în mijlocul bulevardului. „Au pierit, reîncepu el, pentru că *istoria* pe care o făceau aceste Națiuni și aceste State era într-un anumit sens dictatura unui singur organ : a splinei, bunăoară, sau a intestinelor. Mă întreb chiar dacă istoria nu ne apare atît de absurdă tocmai din cauza acestei confiscări monstruoase în profitul *unui singur fel* de a vedea lumea, a unui *singur* comportament, care nu poate fi decît limitat și, deci, fals...“ „Adoră să sublinieze cuvintele“, observă încă o dată Ștefan. Biriș le sublinia uneori fără să schimbe glasul, ci numai ridicînd brusc sprîncenele sau, dimpotrivă, apropiindu-și pleoapele, micșorîndu-și ochii. „*Istoria universală sau jalnica dictatură a organelor* ți-ai fi putut intitula articolul, reîncepu Biriș după o scurtă pauză. Dar pe d-ta, dragă Maestre, nu te interesează *istoria* : D-ta rămîi în psihologie, te preocupi exclusiv de individ...“ „Păcat că nu-l cunoști, vorbi Ștefan. Pe Partenie, vreau să spun ; ar trebui să-l cunoști...“

Biriș nu întoarse capul. Începu să-și caute pachetul cu țigări. „Știu că nu-i plac belferii, spuse, că nu-i plac mai ales profesorii de filosofie. Partenie umblă după «experiențe» ; tot cu femei frumoase, prin cofetării și restaurante de lux. Dar am să-l caut într-o zi. Am să dau buzna peste el și am să intru direct în subiect. Ascultă, Maestre, am să-i spun, n-ai vrea să stăm puțin de vorbă ? Dar nu aici, la d-ta. Te poftesc în strada Măcelari. În strada Măcelari numărul 10 locuiesc eu“, adăugă Biriș cu un glas mai scăzut, întorcîndu-se către Ștefan. „Știu. Mi-ai spus-o

odată, cînd m-ai confundat cu Partenie. Nu, nu m-am supărat, adăugă Ştefan repede, dar ar trebui să i-o spui şi lui, lui Partenie. Ar trebui să-l cunoşti." „Am să-i spun o seamă de lucruri, continuă Biriş. Am să dau într-o zi buzna peste el şi am să i le spun."

În strada Măcelari numărul 10 locuiesc eu, îşi aminti Ştefan dezamăgit, aproape enervat. Îi mai repetase asta cînd, vreo zece zile în urmă, îl întîlnise întîmplător în dreptul librăriei Cartea Românească. Te poftesc şi pe d-ta să stăm de vorbă în strada Măcelari. Dar cînd îi deschisese uşa şi îl văzuse, păruse surprins, ca şi cînd nu s-ar fi aşteptat să-l întîmpine pe el. Era în cămaşă, nebărbierit şi încă somnoros ; îşi ascundea cu greutate căscatul. „Sper că nu deranjez", spuse Ştefan. „Te aşteptam, făcu Biriş fără nici un fel de elan. Şi o să intrăm direct în materie. Acesta e obiceiul casei, adăugase ; intrăm direct în subiect..."

Era o odăiţă bătrînească, tristă, aproape mizeră. Tapetul fusese pe alocuri jupuit şi pe pereţii goi se aflau lipite reproduceri în culori ieftine de tablouri celebre. Unele erau deja îngălbenite, scorojite. „Despre ce trebuia să vorbim ? întrebase Biriş. Ah, da, îmi amintesc..." Şi începuse să-i vorbească despre articolul lui Partenie. „Nu cred că o să putem fi prieteni, înţelegea Ştefan ascultîndu-l ; sîntem amîndoi prea bătrîni. Sperasem o clipă că am putea fi prieteni..." „Am impresia că te cam plictisesc", îl auzise deodată şi-i simţise privirile pironite asupra-i. Biriş se întrerupsese şi-şi desfăcea pachetul ca să-şi aprindă o ţigară. „Nu. E foarte interesant ce spui. Dar mă gîndeam la altceva. Mă gîndeam..." „Dacă era interesant, cum de te gîndeai la altceva," îl întrerupse Biriş. „Mă gîndeam că tot ce-mi spui l-ar fi interesat pe Ionel Paraschivescu. Eram prieteni vechi. L-am cunoscut în clasele primare..." Biriş îl privise din nou, lung, cercetător. „Eşti un om curios, d-ta..."

În acea clipă se auzise o bătaie cu piciorul, repetată, în uşă, şi Biriş sări să deschidă. În prag se afla o femeie bătrînă, sărăcăcios îmbrăcată, cu un şorţ de bucătărie pe deasupra unei rochii de stambă decolorată şi cu papuci de lînă, zdrenţuiţi. Adusese, pe o tavă, dulceţuri şi cafele. „Dă-mi voie să te prezint mătuşii mele, d-na Porumbache", spuse Biriş cu un glas solemn luîndu-i tava. Ştefan se apropie de ea şi-i sărută politicos mîna. „Mersi", spuse bătrîna. Se îndreptă cu paşi mărunţi către masă şi se aşeză pe un scaun. Îl privea pe Ştefan cu multă curiozitate. „Ce-aţi mai vorbitără ?" întrebă ea văzînd că tinerii tac amîndoi. „Vorbeam de-ale noastre", spuse Biriş calm. Apoi îşi luă ceaşca cu cafea şi tăcu. Ştefan îşi pironise ochii pe fotografia îngălbenită a unei femei tinere, aşezată, într-o ramă pirogravată, lîngă fereastră. „E soră-mea, Aneta, mama lui Petrică, spuse bătrîna urmărindu-i privirile. A mîncat-o oftica de tînără, sărăcuţa !... A fost şi în pension, la Nôtre Dame. Cînta şi la pian ! Şi la ce i-a folosit ? Nici n-a avut parte să se bucure de viaţă ! Doar ce s-a chinuit să-l nască pe Petrică !... Că ce naştere grea a mai avut şi ea, sărăcuţa !... Aia i-a mîncat zilele ; cînd l-a născut pe Petrică. De-atunci nu şi-a mai venit în fire ! Şi ce l-a mai iubit ! Că ea se prăpădea, şi mie tot îmi spunea : «Ai văzut, ţăţicule, că v-am făcut un băiat ?...» Ea ştia, sărăcuţa, că atîta dor avusesem şi eu : să am un băiat ! Dar n-a vrut Dumnezeu !...

A vorbit aşa tot timpul cît şi-a băut, pe îndelete, cafeaua şi a fumat trei ţigări din pachetul lui Biriş. El o asculta cu un interes deosebit, ca şi cum atunci ar fi aflat pentru întîia oară de toate amănuntele acelea familiale. O întrerupea uneori ca să adauge, pentru Ştefan, o scurtă explicaţie. Iar după ce d-na Porumbache a ieşit cu tava, a exclamat cu un glas scăzut, confidenţial. „Ce comoară de om !... Ai să vezi cînd ai s-o cunoşti mai bine. Apoi s-a întors brusc spre Ştefan şi l-a întrebat : Cum spuneai că-l cheamă pe prietenul d-tale, acela din clasele primare ?"

„Ionel Paraschivescu. Dar a murit acum vreo cinci ani. S-a înecat la Snagov. S-a răsturnat barca și s-a încurcat între ierburi." „Mi-aduc aminte acum, îl întrerupse Biriș. Am citit în jurnale. Parcă era și sora lui în barcă, și s-a înecat și ea..."

„Eram și eu, spuse Ștefan. A fost un accident absurd."

Simțea că de aceea era enervat, pentru că vorbise de Ionel și Mia. „Să vezi cum a fost," începuse el să povestească. Așa i se întîmpla întotdeauna ; povestea necunoscuților lucrurile cele mai tainice, cele mai intime. Ioanei nu-i vorbise niciodată, nu-i mărturisise cît i-a fost de frică simțind, atunci, prinzîndu-i-se ierburile de picioare, și cum a vrut să strige după ajutor, și-a simțit că nu poate striga ; parcă i s-ar fi închircit grumazul, parcă ar fi fost sugrumat. „Să vezi cum a fost..." Ioanei nu-i spusese că a văzut-o ultima oară pe Mia încercînd să-și ridice capul, dar plesnindu-și repede fruntea de apă, parcă s-ar fi înăbușit, și mîinile care mai ieșiseră odată din baltă și încercau să apuce ceva, întortochindu-și degetele cu mișcări neverosimile, spasmodice, parcă i-ar fi fost toate degetele scrîntite. „Să vezi..." Și i-a povestit lui Biriș căutarea din noaptea aceea, la lumina faclelor, pînă i-au găsit, destul de aproape de mal, și le-au tras corpurile de sub ierburi cu niște cîrlige prinse în vîrf de prăjini...

Se simți atunci apucat de braț și tresări. Era d-na Porumbache. „Ascultă, maică ! N-ai o țigară ?" „M-am lăsat de fumat", spuse Ștefan încurcat. „E tutungeria alături... Dă-mi de un pachet..." Ștefan scoase stînjenit portmoneul ; în clipa următoare îi fu rușine și voi să treacă drumul către tutungerie, să-i cumpere el țigările. „Lasă, nu te mai obosi d-ta, îl opri bătrîna. Trec eu pe urmă și-mi cumpăr..." Luă cu o sclipire bancnota de o sută de lei și o ascunse în buzunarul șorțului. Oftă adînc. „Dar de pricopsitul de nepotu-meu ce spui ? L-am crescut eu, cu munculița mea, și iată ce-a ajuns : o sărăcie !... D-ta tot profesor ești ?" „Nu, sînt funcționar", răspunse Ștefan plecînd ochii. „Dar te văd bine îmbrăcat, îl măsură femeia. Faci cumva politică ? Ai leafă mare ?" „Îmi ajunge", spuse Ștefan tot mai încurcat. „De ce nu-l bagi și pe el, pe nepotu-meu, în politică ? Eu de cînd îi tot bat capul. Dar parcă m-ascultă ? Și doar oi fi trăit și eu destul și oi fi văzut multe. Răposatu', Dumnezeu să-l ierte, făcea politică cu takiștii. Cine nu venea pe la noi ? Aveam casele ălea mari, din Calea Moșilor, de le-am pierdut mai tîrziu, că am avut un avocat, un netrebnic, un hoț : se-nțelesese cu ăilalți, și la tribunal tăcea ca un pește. Unul Dumitrescu, Mitache îi spuneam noi, poate oi fi auzit și d-ta de el ? !" „Nu," spuse Ștefan. „Un netrebnic, hoț și bețiv. Ce-am mai pătimit și de pe urma lui !... Toată nădejdea mea, după ce s-a prăpădit răposatu', a fost în Petrică. Și uite ce-a ajuns. Profesor, muritor de foame. Și cînd are un ban mai mult, își cumpără cărți ! Ce-o să facă cu ele ? că de cînd cu legile astea noi, am rămas pe drumuri !... Să mă fi cunoscut d-ta pe mine înainte de război !... He, he !... Cine mai era ca mine în Ferendari ? ! Eram frumoasă de întorceau toți capul după mine. Și ce lux ! Aveam și gabrioletă cu un cal sur. Mînam chiar eu. Lumea îmi spunea Prințesa. Cînd veneam de la Șosea, numai oftaturi în jurul meu. La cîți nu le-am fript eu inima !... Ei, și cu ce m-am ales ? S-au dus toate ! Parcă nici n-ar fi fost... Oftă, și, după o pauză, adăugă, cu un alt glas : Dar nu vreau să te țin din drum. Oi fi grăbit... Mersi, maică, mersi pentru țigări !..."

II.

Spiridon Vădastra sări din pat și se îndreptă grăbit către oglinda din perete. Începu să se privească pătrunzător, cu seriozitate. Un ochi ardea întunecat, ca de obicei, iar celalt arăta numai o pleoapă umedă, roșie, strivită, căci Spiridon își scotea ochiul de sticlă în timpul nopții. Numai după ce se spăla și se bărbierea și-l fixa în orbită cu o chibzuită grijă, așezîndu-și apoi monoclul fumuriu, care-i schimba atît de surprinzător înfățișarea. „Azi mă mut în casă nouă !" exclamă el cu glas tare adresîndu-se chipului din oglindă. Se îmbrăcă repede, dar cu oarecare greutate. În odaie toate erau răvășite. Pe canapea se aflau un palton, un pardesiu, o manta de ploaie și două costume de vară. Lîngă canapea erau două geamantane, aproape noi, dar de cea mai proastă calitate, amîndouă cu capacele ridicate, lăsînd să se vadă cămăși și rufărie. Mai era un cufăr în care-și adunase ghetele, cărțile și mărunțișurile. Dar încă nu fusese totul împachetat.

„Slavă Domnului ! exclamă după ce se văzu îmbrăcat. Mult a fost puțin a rămas !..." Se apropie din nou de oglindă, își fixă cu dexteritate ochiul de sticlă, apoi începu să strîngă lucrurile răvășite. Pe cînd încerca să închidă cufărul intră portarul. Se vedea că aduce o veste neplăcută. Se apropie de el și îi șopti în taină. „A venit domnul mare !..."

Spiridon înălță mîinile într-un gest exasperat și plictisit în același timp „I-ai spus că sînt acasă ?" întrebă el. „Știe, zice că știe că vă mutați astăzi."

Atunci intră în odaie, cu un pas greu, împleticit, un bărbat aproape bătrîn, îmbrăcat pe jumătate țărănește, cu o tunică închisă la guler, așa cum poartă învățătorii de sate, și cu o pălărie mare, rotundă, răsturnată pe ceafă.

„Ce-i cu d-ta, tată ? întrebă Spiridon apropiindu-se. Cînd ai venit ?" Bătrînul nu-i răspunse, ci îl privi clătinîndu-se, încruntat. „Unde ți-e sticla ? întrebă el tîrziu cu un glas răgușit. Sticla !... Monoclul, de, cum îi spuneți voi !" Spiridon începu să rîdă, dar se vedea că era stingherit. „Mai bine stai jos, spuse el arătîndu-i un scaun. Stai jos, că văd că ești obosit !... Pe mine mă ierți că mă grăbesc... Trebuie să împachetez lucrurile astea..." Arătă cu un gest vag cufărul, pachetele, biroul. Dar bătrînul nu se așează pe scaun, ci continuă să-l privească, anevoie ținîndu-se pe picioare, prefăcîndu-se nedumerit. „Cînd ai venit ? întrebă din nou Spiridon ca și cum n-ar fi observat privirile cu care îl urmărea tatăl. Cu ce tren ?..." „Ce-ți pasă ? răspunse bătrînul. Ce-ți pasă cu ce tren am venit ? Vorba e că am venit ca să văd ce mai faci... Să văd cum îți mai merge", adăugă el ca pentru sine, zîmbind viclean. „Bine, mulțumesc lui Dumnezeu ! spuse Spiridon. Îmi merge bine..." „Bravo ! exclamă cu greutate bătrînul, pot zice că mă bucur dacă îți merge bine !... Și mie tot așa îmi merge, să nu-mi fie de deochi, adăugă el cu glas mai scăzut, zîmbind. Dar cu politica cum mai stăm ? Te face, sau nu te face deputat ?..." Spiridon trecu repede prin fața lui cu cîteva cărți în mînă avînd un aer solemn și preocupat în același timp. „Ce e aia, să fii deputat ? Toți proștii pot fi deputați..." „Ei, că doar n-oi vrea tu să schimbi lumea, reflectă bătrînul. Vorba e, să te facă întîi..." „Am lucruri mai importante de făcut, răspunse Spiridon puțin enervat. O să vezi dumneata mai tîrziu." Dar se opri brusc, observînd că Arethia intrase pe neașteptate în odaie.

Își caută nervos monoclul în buzunarul de sus al hainei ; apoi, cu pasul sigur, se apropie de ea și o întrebă, foarte rece : „Aveți ceva cu mine, domnișoară ?“ „Venisem să văd dacă v-ați mutat, spuse Arethia. Văd că mai aveți...“ Părea acum mai uscată, îmbătrînită înainte de vreme, cu privirile reci și răutăcioase. Privi cu mirare la tatăl lui Spiridon. Netezindu-și tunica, bătrînul se apropie de Arethia și se înclină, politicos. „Îmi dați voie, sînt învățătorul Gheorghe Vasile, tatăl dumnealui. Apostol, cum ne spuneți d-stră, unul din apostoli... Ducem lumina la sate...“ Arethia se întoarse către Spiridon, care se prefăcea că își vede înainte de treabă. „Și dăm țării oameni mari, continuă bătrînul. Aceasta e chemarea noastră : să creștem oamenii mari ai neamului... Dumnealui, fiul meu, cum îl vedeți, mîine, poimîine are să fie deputat... Și cine l-a crescut ? Mă rog, cine îl putea crește ?... Ai crescut aproape de focarul de lumină...“ „Tată, te rog încetează ! îl întrerupse Spiridon cu asprime. Poate că d-ra Florian e grăbită, și n-o interesează lucrurile astea...“ „Dimpotrivă, sînt foarte interesante, răspunse Arethia. Nu știam că tatăl d-stră e învățător...“ „Apostol, doamnă, apostol ! spuse bătrînul zîmbind ironic și închizînd semnificativ un ochi. Dumnealui, fiul meu, poate n-a avut ocazia să vă vorbească despre mine. Dar și eu, în felul meu, sînt cineva. Eu, stimată doamnă, l-am cunoscut pe Haret, pe marele bărbat Spiru Haret. D-stră trebuie că ați auzit de el. Și în cinstea lui l-am botezat pe dumnealui, fiul meu, Spiru Ghe. Vasile. Nu Spiridon, cum i-a zis mai tîrziu, ci Spiru — în cinstea marelui Spiru Haret... Și nici Vădastra ; numele ăsta și l-a adăugat el... Pe mine mă chiamă Vasile... Noi n-avem nimic cu Vădastra, nici eu, nici maică-sa, care e fata popii Florea, din Dobrești...“ „Acum ce te-ai apucat d-ta să discuți lucrurile acestea care nu mai interesează pe nimeni ? “ îl întrerupse Spiridon enervat.

„Cum nu interesează pe nimeni ? se răsti bătrînul. Ce vorbă e aia că nu interesează pe nimeni ? Fiind fiul meu, sigur că mă interesează... Dar cine o să știe, mai tîrziu, că Vasilescu-Vădastra e fiul învățătorului Gheorghe Vasile din Droboiești ?“ Tatăl meu regretă că nu mi-am adăugat numele satului unde a fost el învățător, spuse zîmbind Spiridon adresîndu-se Arethiei. După cum vedeți, este o chestiune pur familială...“ „Ce să spun, făcu bătrînul clipind din ochi către Arethia, chestia cu familia mi-a plăcut ! Zău că mi-a plăcut ! Poate că îi e rușine de mine ? De unde mai știi ? Poate că îi e rușine că sînt numai un modest învățător în Dobrești și acum, la cinzeci și trei de ani trecuți...“ „Tată, te-am rugat să încetezi !“ făcu exasperat Spiridon. De ce vrei să ne dăm în spectacol față de d-ra Florian, care e străină ?...“ „Parcă doamna nu mă vede, vorbi bătrînul mai mult pentru sine. Nu mă vede că sînt cu chef ? La cinzeci și trei de ani trecuți, eu, care l-am cunoscut pe Spiru Haret, sînt acum, pot spune, un om în afara societății... Dar pentru ce, mă rog ?“ „Ar fi mai bine dacă m-aș duce să aduc o mașină.“ îl întrerupse Spiridon. „Ce să faci cu mașina ?“ întrebă, cu mirare, tatăl său. „Să iau pachetele astea cu mine. Mă mut, nu vezi că mă mut ? Și d-ra Florian arde de nerăbdare să mă vadă plecat. Nu că ar avea mai multe drepturi ca mine în hotelul acesta, dar așa e dînsa : îi pare rău că am păstrat anumite chitanțe...“ „Ce sarcastic sînteți !“ spuse Arethia.

Și ridicînd din umeri, ieși trîntind ușa. Spiridon își privi tatăl cu o expresie de furie abia reținută. Bătrînul se lăsă să cadă într-un fotoliu și începu să se scarpine gînditor pe cap. „M-ai făcut de rîs ! izbucni printre dinți Spiridon. Ce-o să creadă lumea despre mine ?... Te-am rugat de atîtea ori să nu mai vii niciodată așa... Cînd ai ceva, ori îmi scrii, ori ne dăm întîlnire în oraș...“ Taică-său îl privi îngîndurat, cu un zîmbet amar, și oftă adînc.

„Vreau să citesc o carte, spuse. Poate o ai tu... O carte de astronomie. *Minunile cerului*, parcă așa îi spunea." „N-o am, dar o găsești la librării," făcu Spiridon scoțînd portmoneul și alegînd din teancul de bancnote trei hîrtii de cîte o sută de lei pe care i le întinse cu un gest grăbit. „Atîta costă ?" întrebă bătrînul.

„Nu știu cît costă, dar cred că banii îți ajung în orice caz..."

„Bine ; am să-ți aduc restul..."

„Lasă restul, îl întrerupse Spiridon. Spune-mi cît mai stai în București ?..."

„Vreo două zile, am venit cu niște treburi..."

„Bine, atunci să-ți mai dau niște bani, făcu Spiridon plictisit, căutîndu-și din nou în portmoneu. Și vezi, termină-ți treburile cît mai repede..."

„Asta depinde ! spuse bătrînul cu ironie. Depinde de autorități. Să ne vedem sănătoși !... Dar se întoarse din prag, fericit că își adusese aminte la timp : Uitasem să te întreb. Unde te muți ?"

„Deocamdată în Calea Victoriei 119, la un prieten, minți Spiridon. Dar nu știu cît stau acolo. Dacă ai nevoie de ceva, îmi scrii la aceeași adresă ca și pînă acum..."

Într-o seară din preajma Crăciunului, Ștefan auzi glasuri străine în odaia lui Spiridon. Rămase cîteva clipe la pîndă, dar nu recunoscu nici unul. Plecă tîrziu, cu o neînțeleasă tristețe în suflet. Cel dintîi lucru pe care îl făcu în seara următoare, întorcîndu-se la hotel, a fost să bată la ușa lui Daniil. Îl cunoștea prea puțin, dar știa că e un om căruia îi place să vorbească. Îl întrebă de Spiridon.

„S-a mutat, spuse Daniil poftindu-l să intre în odaie. S-a mutat în centru. Are apartament acolo. Și-a pus și tablă la ușă, căci e avocat acum. Mi-a arătat și cartea de vizită. Nu mi-a lăsat-o, căci zicea, nu vrea să i se afle adresa. O fi avînd el socotelile lui", adăugă după o clipă, rîzînd tăcut, ca pentru sine. Ștefan se trezi gîndind : Va trebui să

mă mut și eu. Va trebui să-mi găsesc alt hotel. „Au mai venit să-l caute niște tineri, continuă Daniil. Dar dacă n-a lăsat adresa, n-au putut să-l găsească..." Ștefan se hotărî deodată și-l întrebă. „D-ta ce crezi despre d-na Zissu ? Ce-o fi fost cu femeia aceea ?" Lui Daniil îi sclipiră o clipă ochii. Își scoase tabacherea din buzunar și-și răsuci o țigară tăcînd cu înțeles. „Cocoana asta ascunde o mare taină, începu el coborînd glasul. N-o cunoaște nimeni ; n-o cunoștea nici măcar Voinea. Și cu toate acestea îi vorbea mereu de ea. Și de cîte ori îi pomenea numele, Vădastra se făcea foc. Odată erau să se certe din cauza ei. Și totuși, din cauza ei, n-a îndrăznit să-l reclame pe Voinea cînd i-a mîncat banii jurnalului. A fost destul să-i spună : «Acum au să afle și ceilalți chestia cu d-na Zissu», ca Spiridon să tacă chitic. Dar ce chestie o fi la mijloc, nu m-am putut dumiri. Asta e o taină mare..." „Taina aceasta este mare..." sînt cuvintele Sfîntului Pavel, își aminti dintr-odată Ștefan, și se tulbură. Așa ar trebui să-i răspundă Ilenei : „taina aceasta este mare.." Așa ar fi trebuit să-i spună atunci, înainte de a-i strînge mîna și a-și relua goana prin ploaie.

O zărise întîmplător de la fereastra tramvaiului, într-o după amiază ploioasă de la sfîrșitul lui octombrie. Avea un impermeabil scurt, strîns cu un cordon la mijloc, și se adăpostea sub o imensă umbrelă neagră. Ar fi trebuit să pară ridicolă, dar părea numai excentrică. Ștefan coborî la prima stație, își ridică gulerul macferlanului și începu să alerge cu pași mari pe bulevard, căutînd-o. Ploaia se înteți. Cînd o ajunse, în dreptul vitrinei unui bijutier, era ud leoarcă. Intră imediat sub umbrelă și-i luă brațul. „De cînd te căutam", îi spuse. Ileana îl privi cu o prefăcută indiferență. „De unde ai cumpărat umbrela asta ?" o întrebă Ștefan. „Nu e a mea. E a lui Tante Alice. E de la Expoziție. A fost și brevetată ; îi spunea «famille nombreuse». Dar a trebuit să-i tăiem din baston ; era mult prea lung pentru o singură persoană..." „Te-am căutat și pe-acasă,

o întrerupse Ştefan, dar nu mai era nimeni. Eraţi plecaţi la moşie." „Cînd m-ai căutat ?" „Acum vreo două luni. Într-o seară de august. Exact în seara de 20 august." „Ţine-mi, te rog, o clipă umbrela", spuse Ileana. Deschise poşeta şi scoase batista. Zîmbind, se înălţă puţin şi începu să-i şteargă fruntea, ochii, obrazul. „Mulţumesc", spuse Ştefan. Ileana stoarse batista, o puse în buzunarul impermeabilului şi apucă din nou umbrela. „Ce era la 20 august ? îl întrebă. Vreo aniversare ?" „Nu, nu era nimic, vorbi repede Ştefan. O zi ca oricare alta. Dar eu îmi amintesc întotdeauna zilele. Am mania asta, că nu uit niciodată ziua cînd mi s-a întîmplat ceva, sau am întîlnit pe cineva sau..." „Azi în ce zi sîntem ?" îl întrerupse Ileana cu seriozitate. „27 octombrie." „N-are nici o semnificaţie ?" întrebă Ileana.

Ştefan o privi adînc, cu o naivă gravitate. „În noaptea asta nu se deschid cerurile ? continuă ea. N-ar putea dispare maşinile, presupunînd că ar fi lăsate undeva la colţul străzii ?..." „Tocmai asta voiam să te întreb şi eu, spuse Ştefan înseninîndu-se din nou. Asta voiam să te întreb atunci, cînd te-am căutat, la 20 august : cum aţi făcut cu cheile de la geamantane ? Îţi aduci doar aminte..." „Ştiu, îl întrerupse Ileana. Inelul acela cu chei care a rămas la d-ta..." „Ar fi rămas, o corectă Ştefan. Ar fi putut rămîne..." „E cam acelaşi lucru, vorbi Ileana. Cum îţi spuneam..." „Şi mai era ceva, o întrerupse Ştefan zîmbind. Mai erau mănuşile. Mi le-a adus şoferul, chiar în noaptea aceea. Spunea că s-a întors de la Statuia Brătianu ca să mi le aducă. Dar în camera secretă se fac întotdeauna molii. Le ascunsesem foarte bine; le ascunsesem după un raft cu cărţi, ca să nu le găsească nimeni, dar cînd m-am întors de la munte erau mîncate de molii. Şi cu toate acestea, m-am suit într-o maşină — mi-era teamă să nu fi plecat tocmai atunci la gară — şi ţi le-am adus. 20 august ! Probabil că eraţi de mult plecate la moşie... Nu le mai am la mine !" exclamă el, în cele din urmă,

extenuat. „Te-ai ostenit degeaba, făcu Ileana ; nu erau ale mele. Eu nu port mănuşi." „Eram aproape sigur, o întrerupse Ştefan. Le priveam, le ţineam în mînă, şi nu te simţeam mai aproape..." „Dar crezi că asta n-are nici o semnificaţie ? îl întrerupse Ileana. Nu se poate să nu aibă. Cum îi spuneam şi lui Partenie..."

Citi foarte bine mirarea de pe figura lui Ştefan, dar continuă ca şi cum n-ar fi observat nimic. „Cum îi spuneam şi lui, adevărata imaginaţie creatoare o ai d-ta. El, Partenie, e doar un observator de oameni ; n-are imaginaţia d-tale. Îl vezi cît de colo că nu crede în minuni..." Ploaia se înteţise din nou şi începuse să bată un vînt rece, morocănos, în care parcă se presimţea deja iarna. Ileana coborî mai mult umbrela deasupra lor şi se trase încet către vitrina bijutierului. „Mă tot întreba : dacă te cunosc mai bine, dacă eşti într-adevăr un tip bizar, cum a auzit spunîndu-se. Bizar, nu, i-am răspuns. Dar are imaginaţie. Bunăoară, nu cumva să te întîlneşti cu el în noaptea de Sînziene, căci atunci, dacă ai maşină, dispare — iar dacă nu, îţi povesteşte ce s-ar fi întîmplat dacă ai fi avut..." În clipa aceea, ca trezit dintr-o lungă reverie, Ştefan îi prinse capul în palme şi o sărută, înfometat, pe gură. Ileana încercă să se smucească, dar nu reuşi decît să coboare mai mult umbrela deasupra lor. I se părea că e sărutată de cineva necunoscut, într-un vis visat de mult, din care nu-şi mai amintea nimic altceva decît îmbrăţişarea aceasta bruscă, ireală, ameninţătoare. Cîtva timp în urmă simţi că se sufocă şi se zbătu, cu un geamăt surd. Ştefan îi dădu drumul din braţe, o susţinu o clipă cu un gest timid, încurcat, şi încercă să ridice umbrela. Ileana respira agitată. Îşi trecu mîna prin păr, apoi şi-o opri pe frunte şi plecă privirile în caldarîm fără să spună un cuvînt. „Îmi pare foarte bine că te-am întîlnit, şopti Ştefan apropiindu-se mai mult de ea. Am să mai trec într-o seară să te văd..." Îi căută repede mîna, i-o strînse puternic, prelung,

și fără s-o mai privească, ieși de sub umbrelă și începu să alerge prin ploaie...

Dar ar fi trebuit să-i spun : „Taina aceasta este mare !...", își repetă el într-una privindu-l pe Daniil fumînd. Asta ar fi trebuit să-i spun...

Așa cum ghicise Ștefan, Ileana nu-l întîlnise pe Partenie. Îi citise în timpul verii cîteva cărți și, reîntoarsă la București, încercase să-l cunoască. Se hotărîse, brusc, într-o dimineață și-l chemase la telefon. Partenie nu era acasă. „Cine întreabă ?" Era un glas de femeie ; i se păru puțin cam aspru. „O admiratoare", răspunse Ileana. „Încercați altădată..." E bine păzit, își spuse Ileana așezînd receptorul. Dar mai tîrziu își aminti că Partenie nu e căsătorit și nici măcar nu i se cunoștea o legătură. Aflase, dimpotrivă, că e văzut întotdeauna cu altă femeie. Își caută partenera ideală, i se spusese odată, cu un zîmbet plin de subînțelesuri. Era la conacul lui Stravopoulos. „Trebuie să le facem o vizită, îi spusese Tante Alice. E și nepotul lor acolo, magistratul, cela care și-a luat doctoratul la Paris". „Își caută partenera ideală, dacă înțelegeți ce vreau să spun", repetase magistratul prelungindu-și zîmbetul. „Cine e Partenie ăsta, de care se vorbește atît ?" o întrebase Tante Alice la întoarcere, în trăsură. „Un Don Juan, spusese Ileana pe gînduri. Teribil aș vrea să-l cunosc..." „*Mai, tu es folle !*" exclamase Tante Alice. Exact ca și în dimineața aceea în care-i spusese că i-a telefonat și că în locul lui i-a răspuns un glas de femeie. „Probabil, metresa lui, spuse Ileana. Oare cîte zile are s-o țină ? Dacă o concediază înainte de Crăciun, mă prezint eu în loc și-l iau cu mine la ski. Mi-ar place să am un amant ilustru. L-aș arăta la toată lumea, dar l-aș ține legat cu un lanț tot timpul de mine..." „*Mai tu es folle !*" exclamă Tante Alice. „Nu cu un lanț, continuă Ileana, pe gînduri. Ar trebui să găsesc altceva. Dar, în orice caz, l-aș lega. Un lacăt, cît ar fi el de mic, și cînd aș pleca de-acasă aș lua cheița cu

mine... O cheiță mică de tot, pe care aș purta-o tot timpul cu mine"... Începu să rîdă, ca din senin. Își dădea foarte bine seama că, vorbind de Partenie, se gîndea tot timpul la Ștefan. „Și cu toate acestea, cred că nu mi-am pierdut într-atît mințile... Nici măcar nu-l iubesc. Ar fi fost poate amuzant să iubesc, așa, un bărbat, de la prima ochire ; un adevărat *coup de foudre*... Dar nu-l iubesc. E un om bizar, atît. Nu e deloc genul meu. E un fantast."

Și cu toate acestea, își amintea uneori, în acea seară de la Băneasa se simțise peste măsură de tulburată. Ar fi fost gata să creadă că toate lucrurile acelea pe care i le spunea el s-ar putea întîmpla. Ca și atunci, la Lausanne, cînd, în preajma examenelor, fetele făcuseră din nou spiritism și o chemaseră și pe ea să asiste. Venise mai mult în glumă. Nu putea crede că morții se vor apropia de masa lor și le vor vorbi — și cu toate acestea, în fundul sufletului, dorea cu deznădejde ca un asemenea lucru să se întîmple. Cînd pusese degetul pe pahar, se gîndise : Are să vină Duduca Ralu... Dar venise o profesoară moartă în iarna aceea, și paharul dictase, cu scurte ezitări, cîteva fraze complicate, în care li se spunea să dorească din toată puterea lor Binele Omenirii. Ileana fusese sigură că una din colege — probabil Valkiria — mișcase tot timpul paharul, dar îi păruse rău că se întîmplase așa. Ar fi vrut ca paharul să fie mișcat de un mort adevărat, pentru că un asemenea lucru i se părea cu neputință.

Așa ar fi vrut să creadă, ascultîndu-l, că cerurile s-ar putea deschide la miezul nopții. Ștefan era un om ciudat. Avea o frumusețe virilă și totuși fragedă, copilăroasă, care o tulburase. Nu-și putea explica prea bine ce o atrăgea la el ; poate lipsa lui de vulgaritate și felul lui straniu, aproape misterios, de a fi ; o privea uneori lung și zîmbea ca și cum ar fi citit cine știe ce gînduri ascunse înapoia frunții ei, gînduri pe care ea nu le ghicea. Se simțea atrasă și de neînțeleasa lui tristețe, pe care o trădau tăcerile, absențele lui. Ștefan era deosebit de toți bărbații pe care-i

cunoscuse ea. Nu știa niciodată ce are să-i spună în clipa următoare. O întrerupea uneori ca să-i pună întrebări absurde. Așa cum făcuse atunci, ieșind din restaurant : ea îi vorbea despre moșia de la Zinca și el a întrerupt-o, cu un zîmbet vinovat : „Aveți o pivniță veche, adîncă, la Zinca ?...“

Toate acestea și altele multe îi trecuseră prin minte într-o învălmășeală absurdă, cînd Ștefan îi strînsese repede mîna și o abandonasee acolo, sub umbrelă, și fugise ca un năuc prin ploaie. De abia mult mai tîrziu, cînd nu-l mai zări, își aminti amănuntul aflat la restaurant și se îmbujoră. Își închipuie că dacă m-a sărutat, are să se întîmple exact *același lucru,* că am să-mi pierd mințile după el. Își închipuie că e irezistibil, că îi e de-ajuns să sărute o femeie ca să nu-l mai poată uita...

Atunci înțelese și de ce n-o mai căutase, de ce nu-i mai dăduse nici un semn de viață toată vara. Aștepta poate să-l caut eu. Apare cîteodată, pe stradă, și-ți spune cîteva cuvinte, te întreabă de pivnița de la Zinca, și apoi dispare. „O să ne mai vedem... Am să trec într-o seară să te văd... Cum ați putut închide geamantanele ? Cheile acelea erau la mine. Inelul acela cu chei pe care mi l-ai arătat, vreau să spun ; a rămas la mine...“ „Uită-te bine unde calci !“ îi strigă o cucoană. „Pardon“, spuse Ileana cu un zîmbet timid.

Ploaia aproape încetase. Bura acum foarte fin și umbrela „famille nombreuse“ îi apăru deodată absurdă, aproape provocatoare. Ileana șovăi mult timp, în mijlocul trotuarului, dar în cele din urmă ridică din umeri și își continuă drumul cu umbrela deschisă.

Începuse să ningă și Ioana simți că nu mai îi e frică. Pe neștiute, o mare liniște o învălui din toate părțile. Bradul încărcat de zăpadă, pe care-l vedea foarte bine chiar fără să-și ridice capul de pe pernă, i se păru deodată cunoscut ; era același brad din grădina copilăriei ei.

„Cît te iubesc de mult, așa cum ești, îi șoptise Ștefan în seara cînd, întorcîndu-se pe neașteptate acasă, o surprinsese nepudrată și nefardată. Ești foarte urîtă, cum n-am crezut pînă acum că ar putea deveni vreodată o femeie atît de frumoasă ca tine.

Era în preajma Crăciunului, în a șaptea lună de sarcină, și Ioana se trezea cîteodată înspăimîntată privindu-se în fața oglinzii ; obrazul era pătat, cu pete mari, roz-vestede, și gura și-o simțea uscată, palidă. „Ești foarte urîtă, continuase el luîndu-i mîna și sărutîndu-i-o lung. Și totuși, niciodată nu mi-ai fost mai scumpă ca acuma !... Ești numai a mea. Nu mai mi-e frică de nimeni acum...“ Se gîndește mereu la *el.* Și cu toate acestea, înțelesese de mult Ioana, nici măcar nu seamănă ; n-ar putea fi confundați decît de departe și numai de către cineva care nu-i cunoaște bine nici pe unul, nici pe altul. Așa cum nu-l cunoștea ea pe Ciru. Îl văzuse poate de zece, douăsprezece ori. Îl știa mai bine din fotografii. Și cînd venise atunci, la „Ziua Cărții“, cu un teanc de volume ca să i le semneze, venise și cu o fotografie. „Pe asta n-o semnez“, spusese Partenie dînd-o indiferent la o parte. Apoi, fără să ridice capul, o întrebase : „Doamnă sau domnișoară ?...“ „Domnișoară...“

Așa l-a cunoscut. Era mai puțin frumos ca în fotografii. Părea mai ursuz, mai întunecat. Și își pierdea foarte repede răbdarea. Nu vrei să discutăm altceva decît literatură ? o întrerupsese el la începutul primei întîlniri pe care i-o dăduse. Literatură fac eu destulă și infinit mai bună decît aceea pe care o citești d-ta... Și cînd, la întîlnirea următoare, Ioana pronunțase numele unui mare scriitor contemporan, o întrerupse : „Nu există ! îmi pare foarte rău să-ți spulber încă o iluzie, dar acest domn nu există.“ „L-am învățat și la școală“, spusese timid Ioana. „Cu atît mai rău pentru d-ta ! Singurul scriitor român pînă la ora actuală, sînt, din nefericire, eu. Spun din nefericire, pentru că și eu sînt un scriitor de mîna a doua, de mîna a treia

chiar. Alături de Eschil, de Shakespeare, de Dante, nu exist. Cum vrei să mai existe atunci idolii d-tale ?!..."

„Idolul meu literar eşti d-ta, spusese, cu un efort, Ioana. Am citit tot ce-ai scris, am păstrat toate articolele d-tale, toate criticele..." El o privise amuzat : „Atunci, probabil că eşti îndrăgostită de mine", spusese. „Da, şoptise Ioana. Vă iubesc din clasa a patra de liceu, de cînd am citit *Tinereţea Melaniei.*"

...Cum am îndrăznit ? se întrebase ea de nenumărate ori de atunci. Îl iubeam mai mult pe Gary Cooper. Pe el îl admiram doar, aşa cum îl admir şi acum... Şi nici măcar nu-l puteam confunda. Îl îmbrăţişase pentru că îi zîmbea de departe, aşa cum nu-i zîmbise niciodată pînă atunci ; văzuse dintr-odată cît era de frumos cînd zîmbea şi voise să-i arate cît de mult îi plăcea aşa cum era atunci ; adică aşa cum nu putea fi el niciodată. Aşa nu putea fi decît Ştefan. „Pardon", şoptise ea încurcată. „Eu ce trebuie să spun ?" o întrebase Ştefan. „Vă rog să mă iertaţi, bîigui ea. V-am confundat... Semănaţi cu cineva..." „Bine, o întrerupse el, dar eu ce trebuie să spun ? Trebuie să spun şi eu ceva, nu e aşa ? Ce-o să credeţi despre mine ? Că sînt un ignorant, că sînt incapabil de o singură replică inteligentă... Mă puteţi oare lăsa aşa ? Trebuie să găsim o replică..."

„Evident că te iubesc şi eu, îi spuse Ciru. Dar ce poate însemna o iubire ? Cît poate ea dura ? Nimic nu durează în lumea asta ; totul trece, totul se preface, totul moare ca să se nască din nou, altfel, în altă parte, cu alţi oameni... De ce te-ai întristat ? Te aşteptai poate să-ţi vorbesc de iubirea eternă ? Nu sînt poet. Din nefericire, nu sînt decît romancier şi autor dramatic. M-am specializat în materia aceasta trivială şi teribilă : omul de toate zilele. Omul cu o mic. Să nu cumva să te aud vreodată vorbind în majuscule, să nu cumva să scrii sau să pronunţi Om cu majusculă..."

„Ursitoarele îl vor îmbia, fiecare, cu aceeaşi majusculă, îi spusese ieri Ştefan, în drum spre clinică. Îi vorbise într-una, cît ţinuse drumul cu maşina. Îi vorbise cu glasul lui neînţeles, fermecat, ţinîndu-i amîndouă mîinile în mîinile lui... „...Dacă o să fie fată o facem Regină, spunea. Nu e numaidecît nevoie să aibă un tron al ei, o situaţie dinastică, vreau să spun. Dar va fi o Regină a ceva care n-a mai fost pînă acum. O regină a spaţiilor geometrice dificile, bunăoară : se va mişca într-un Univers al ei, stăpînit de ea, poate chiar fondat de ea ; un Univers inaccesibil muritorilor de rînd, ca noi. Şi în care revoluţiile nu sînt posibile decît de sus în jos, pornind din alte spaţii geometrice, încă şi mai dificile. Dacă va fi s-o răstoarne cineva, va fi tot o Regină, ca ea, sau un Rege, cu mintea mai îndrăzneaţă... Iar de va fi băiat, băiatul nostru va fi Muzicant, Matematician, sau Metafizician. Ursitoarele îl vor îmbia, fiecare, cu aceeaşi majusculă : un M... Dacă nu, adăugase el după o clipă, cu o urmă de regret în ochi, copilul va fi al lumii..."

Ioana zîmbi lung. Nu-i mai era deloc frică. Visul cu Antim i se părea un vis visat de mult. Antim, care se ridicase din nou în vîrful picioarelor, şi îi bătuse, ca şi atunci, la fereastra vagonului, strigîndu-i... : „A avut un accident, un accident... Dar nu era soţul d-tale. L-am confundat eu cu el. Eu l-am confundat, el l-a confundat, noi l-am confundat. L-am confundat, l-am confundat."

Ştefan îşi repeta întruna : 17 februarie 1937, 17 februarie 1937. Voia parcă să ghicească ce destin ascunde ziua aceasta. Aduna cifrele, le împărţea în chip arbitrar, se oprea asupra fiecărei combinaţii. Pe urmă, brusc, îşi aminti că n-au căzut încă de acord asupra numelui, şi începu să caute. Dar îl împiedica mereu o formulă care-i revenea automat în minte : un copil de sex masculin, un copil de sex masculin... Aşa va trebui să declare la pri-

mărie și să semneze hîrtia. Și se simți din nou responsabil, fără să-și poată preciza față de cine și în ce fel.

Se apropia de casă. I-ar fi plăcut să se afle într-un compartiment cu lume multă și cineva să-l întrebe, aflînd că e căsătorit de patru ani : „Aveți copii ?“ „Da, un băiat, ar fi răspuns el. „Ce vîrstă ?“ Ștefan ar fi privit atent ceasul și ar fi răspuns, după un scurt calcul : „Trei ceasuri și douăzeci și trei de minute !...“

Dar simțise că făcuse undeva o greșeală. Urcînd scările, socoti din nou și văzu că băiatul lui are în acel moment trei ceasuri și treizeci și opt de minute.

A doua zi, întorcîndu-se de la Clinică, îl găsi pe Biriș așteptîndu-l pe scări, fumînd. „Nu ne-am mai văzut de mult, îi spuse. Credeam că te-ai supărat, în seara aceea, din pricina lui Bursuc...“

Ștefan intrase în cafenea numai pentru că îl zărise pe Biriș în dreptul ferestrei și i se păruse că fusese văzut și el. Dar Biriș îl asculta pe Bursuc, și nu-l văzuse. Îi făcu repede loc la masa lui, prezentîndu-l vag și colectiv : „Domnul Viziru“ — și apoi se întoarse către un bărbat încă tînăr, gras, cu un obraz rotund și lucios, cu buzele groase, lenețe, și ochi care îi rîdeau mărunți în fundul capului, îndemnîndu-l : „Spune, Bursuc ! Spune cum a fost !...“ Bursuc, înțelese Ștefan, era licențiat în teologie și povestea cum era să fie hirotonisit preot ; familia îi găsise și o nevastă, într-un sat vecin cu al lui, lîngă Brașov. „Am renunțat, își reluă el povestea. Nu-mi plac oamenii care nu se țin de cuvînt. Ne-am înțeles că în afară de zestrea fetei, mie să-mi cumpere o motocicletă. Socrul s-a împotrivit la început : că ce-or să spună credincioșii cînd și-or vedea popa pe motocicletă ? ! Ne modernizăm și noi, Sfînta Biserică, i-am răspuns. Ne modernizăm !...“ Și izbucni în rîs, închizîndu-și pe jumătate ochii. Un rîs scurt, gros, răgușit. „De ce să nu ne modernizăm ? ! Cu motocicleta slujești mai bine Biserica. Te cheamă un credincios la miezul

nopții să-l spovedești și să-l împărtășești — cu motocicleta ajungi într-o clipă. Îl găsești sigur în viață și ai timp să-i ierți toate păcatele !...“ Rîse din nou. Îl ascultau toți cu încîntare. Îl ascultau și ceilalți de la mesele vecine. „...Și în ultima zi, în ziua nunții, mi-a spus că n-a cumpărat motocicleta. Că îi e rușine. Că n-are nici bani. Că șapte sate îl cunosc pe el drept om vrednic și cu frica lui Dumnezeu... Eu n-am zis nimic. Și seara, cînd m-aștepta mireasa acasă, eu mi-am văzut frumușel de treabă. Mi-am ras barba, mi-am schimbat hainele și am plecat. Nu știu ce s-o fi ales în urma mea, că n-am trimis bărbat în loc !...“ „Nu m-am supărat, spuse Ștefan conducîndu-l în birou, dar eram cam grăbit. Și mă întreb și acum ce-ați găsit la Bursuc. Știu doar că i-a mers de mult vestea că are geniu și e diabolic. Am auzit de el și la minister...“ Biriș se opri o clipă în fața rafturilor cu cărți, apoi se apropie de fereastră și privi acoperișurile caselor ; depărtate, risipite, se zăreau turlele de biserici. „Povestea asta cu Bursuc, începu el potolit reîntorcîndu-se în mijlocul camerei, e o poveste lungă. O să stăm de vorbă cu un alt prilej. Deocamdată, îmi pare bine că nu te-ai supărat. Vedeam că nu dai nici un semn de viață, că nu mai treci prin Strada Măcelari, și mă întrebam ce o fi cu d-ta, dacă nu cumva oi fi supărat...“

Se întrerupse brusc, și ca și cum de-abia atunci le-ar fi văzut, se apropie de unul din cele două tablouri ; un buchet de flori de cîmp alături de o mănușă neagră de femeie. Îl privi adînc, mult timp, fără să scoată un cuvînt.

„Dar de ce ar fi trebuit să mă supăr ?“ întrebă tîrziu Ștefan. „Mi-a fost teamă să nu te fi jignit chesia lui cu motorizarea Bisericii“, spuse Biriș așezîndu-se în fotoliu. Ștefan începu să rîdă oarecum absent. „Nu sînt un ortodox practicant. Dar chiar dacă aș fi fost, nu m-aș fi simțit jignit de aventurile unui seminarist care-și lasă să crească barbă pentru o parohie și și-o rade pentru o motocicletă. Abe-

rații de felul ăsta se întîlnesc în toate religiile din lume..." „Nu vorbi așa, făcu Biriș cu seriozitate. Bursuc ăsta e mult mai profund decît crezi, mult mai îndrăcit. Să înveți să-ți fie frică de el. Eu, dacă aș crede, dacă aș fi, adică, un adevărat creștin ortodox, aș tremura la gîndul că Bursuc *există*." „Dar de ce ?" întrebă Ștefan rezemîndu-se de birou. Biriș șovăi și-și pipăi încurcat creștetul capului. „E o poveste lungă, spuse. Dar Bursuc are steaua lui ; ăsta ajunge departe... Dar oricum, adăugă schimbînd brusc glasul, e un om interesant. E un ratat, un nihilist sută la sută. E interesant din punct de vedere literar, vreau să spun. Mă mir chiar că scriitorii noștri nu l-au folosit pînă acum în nici o carte. Ar fi trebuit să-l cunoască Partenie. Dar, evident, Partenie nu întîlnește oameni interesanți ; el umblă tot timpul după «experiențe»..." „Ascultă, îl întrerupse Ștefan, nu ți-am dat marea veste. Sînt tată. Am un băiat. De ieri, am un băiat..." „Felicitările mele, vorbi Biriș, fără prea mare entuziasm. Felicitările mele." Întoarse apoi capul și privi din nou tabloul de deasupra fotoliului. „Dar să nu-i spui mătușii mele, adăugă. Ea crede că nu ești însurat și ar vrea să te însoare... N-are nici o importanță, continuă repede văzînd că Ștefan vrea să-l întrerupă, n-are nici o importanță că ai nevastă și copil. Ei îi face foarte multă plecere să-ți pețească o fată. Așa îmi pețește mie de cîțiva ani. Asta e marea ei bucurie ; de ce să i-o stricăm ?..." „Și încă nu știu ce nume să-i dăm", spuse Ștefan zîmbind dintr-o dată, înseninat. Biriș îl privi lung, fără nici o expresie. Își căută apoi pachetul cu țigări și, înălțîndu-l, i-l arătă. „E pachetul ei, vorbi. M-a trimis să i-l cumpăr și mi-a spus, din prag : «Și poate te duci să vezi ce mai face domnul Viziru...» Are un suflet extraordinar, adăugă cu un alt glas. N-a uitat nici pînă acum că i-ai dat astă vară niște bani să-și cumpere un pachet cu țigări."

Vădastra și-a păzit bine taina. Tată-su nu avea cum să-i afle noua lui locuință. Închiriase împreună cu locotenentul Băleanu apartamentul unui diplomat plecat în străinătate. Băleanu era un bărbat înalt, cu umerii largi, cu grumazul totuși delicat și cu o expresie de copilărească fericire în ochi. Rămînea rareori serile acasă. „Sînt invitat în familie", spunea.

Vădastra începuse să fie intrigat de absențele acestea, care i se păreau misterioase. Odată, plictisindu-se singur, se apucă să cerceteze cu de amănuntul odaia lui Băleanu. Luă carte cu carte, răsfoindu-le cu mare grijă, doar o găsi vreo scrisoare senzațională, dar fără nici un rezultat. Sertarele de la birou erau toate închise, dar se îndreptă spre garderob și începu să desfacă sertarele, privind cu mare atenție rufele, apoi examină apa de colonie, batistele și, în cele din urmă, uniformele. Alese pe cea mai elegantă și o scoase afară. Haina de militar, pe care Spiridon o visase în copilărie, avea încă o foarte mare atracție pentru el. O privi cu multă emoție ; rangul de ofițer era singurul lucru pe care nici cele mai îndrăznețe închipuiri ale lui nu i-l putea da. În cele din urmă nu se mai putu stăpîni, își scoase haina și îmbrăcă, aproape tremurînd, vestonul de locotenent. Apoi se apropie de oglindă și se privi cu nesaț. Tunica îi venea aproape pe măsură ; doar umerii, cu mult mai lați, l-ar fi făcut să pară un uriaș dacă nu cădeau puțin în jos, dîndu-i aerul unui manechin prost îmbrăcat. Spiridon, însă, nu mai obosea admirîndu-se. Se depărta și se apropia de oglindă, ținîndu-și grumazul țeapăn, marțial, privindu-se cînd din față, cînd din profil, cu și fără monoclu. De abia în această uniformă cu umeri enormi, cu linia bărbătesc tăiată, se regăsea pe el însuși ; așa se văzuse el întotdeauna, și acum se contempla în carne și oase așa cum nu se întrezărise decît în propria lui închipuire. Mustața scurt tunsă și monoclul negru, adăugau o trăsătură de picantă impertinență staturii vaste și

marțiale. Spiridon se dezbrăcă tîrziu, cu melancolie, dar cu o tainică bucurie în suflet.

A doua zi, Băleanu veni să-l vadă și Spiridon tresări ; poate că a observat ceva, își spuse. Locotenentul avea într-adevăr o expresie curioasă ; parcă s-ar fi trudit să-și ascundă nervozitatea sub un zîmbet mai stăruitor ca de obicei. „Știi, începu el după ce se scuză că-l deranjează, vreau să-ți spun un secret..." Ochiul lui Spiridon se aprinse brusc. Cum Băleanu făcu o pauză, așteptînd să fie încurajat, Spiridon trase scaunul aproape de el și-l îndemnă cu un gest scurt. „Ia spune..." „Știi că învăț nemțește", mărturisi Băleanu. O clipă Spiridon crezu că celălalt glumește, dar locotenentul continuă cu seriozitate. ...M-am gîndit să fac un an, doi de școală germană, și e mai bine să mă apuc de pe acum. Dar este o limbă foarte grea... Atîtea declinări, domnule !" exclamă el cu admirație și teamă. Spiridon simți cum îl cuprinde mila pentru acest militar frumos, care consideră un fapt vrednic de cel mai mare secret și admirație învățarea unei limbi europene moderne. „Și după ce-ai să-ți termini școala în Germania, ce-ai să faci ? întrebă el sarcastic. „Cum, ce-am să fac ? Am să fiu atunci căpitan..." „Și după asta ?" stărui, implacabil, Spiridon. „Ce vrei să spui ?" „Ce-ai să faci după ce vei ajunge căpitan ?" „Ce facem toți, noi, ostașii..." „Mă rog, toate acestea unde duc ? În cele din urmă, ce ai să fii ? întrebă agitat Spiridon. Drumul pe care mergi, trebuie să aibă o țintă... Ei, bine, eu te întreb care este această țintă finală, către care tinzi ? ! Dacă toate îți vor ieși din plin, cum îți urez să-ți iasă, ce-ai să ajungi ?..." „General, răspunse cu seriozitate jignită Băleanu. General, general de divizie, poate chiar de corp de armată." „Să spunem c-ai să fii chiar ministru de război", îl întrerupse Spiridon. „Nu, asta e greu... Trebuie să ai relații..." „Mă rog, să presupunem totuși c-ai să fii într-o zi ministru de război. Ei și ? Ce-ai realizat cu asta ? Ce înseamnă să fii ministru de război ? ! Mai întîi de toate, România e o țară

mică și la noi guvernele se schimbă foarte des..." Locotenentul îl privea cu mai multă atenție ca de obicei, închizînd puțin ochii ca să înțeleagă mai bine, trudindu-se să ghicească sensul ascuns al celor spuse de Spiridon după gesturile lui, după felul cum sublinia anumite cuvinte. Totuși, cînd îl auzi vorbind despre eventualitatea și zădărnicia unui post de ministru al războiului — nu-i veni să-și creadă urechilor. Nu mai înțelegea nimic. „Dar atunci, după d-ta, ce-ar trebui să fac ?" întrebă el neștiind ce să întrebe altceva. „Nu, eu nu zic nimic, începu Spiridon cu un glas mai domolit. Eu nu zic că această carieră pe care ai ales-o nu e frumoasă... Dimpotrivă, ca să-ți mărturisesc, și eu visam cînd eram copil să ajung ofițer... Eu nu zic că ai făcut rău că ți-ai ales această carieră. Dar, în fond, ce satisfacții poate să-ți dea ? Ce înseamnă să fii general ? Dacă ai avea posibilitatea să ajungi un al doilea Napoleon, atunci înțeleg. Prin cariera armelor îți cucerești un loc unic în Europa și după aceea poți face ce vrei. Așa înțeleg și eu. Dar, vezi, la noi e greu să ajungi așa ceva. Sîntem o țară mică..." „Nu te înțeleg", repetă tulburat Băleanu. „Vreau să spun că oricît ai ajunge de departe, tot nu înseamnă mare lucru... Să nu crezi că vreau să te jignesc. Majoritatea carierelor sînt așa. Ai impresia că-ți dau ceva, și cînd te gîndești bine vezi că nu-ți dau nimic... Eu, cînd eram băiat de liceu, continuă el cu un alt glas, zîmbind, visam să ajung într-o zi cel mai mare pianist român. Vis de băiat de 17 ani ! Cînd te gîndești bine, ce satisfacții aș fi avut ? Muncă de dimineață pînă-n seară, și la urmă, ca recompensă, intrigi și calomnii." „Atunci, pentru dumneata, ce carieră merită să fie îmbrățișată ? întrebă Băleanu. D-ta ce-ai vrea să faci în viață ?..." „Asta rămîne deocamdată un secret al meu, răspunse Spiridon zîmbind. Eu mă pot lăuda că am descoperit calea către ținta care merită să fie atinsă. Recunosc, nu e un lucru ușor ; nu e pentru toată lumea." „Știu la ce te referi, făcu locotenentul. Avocatura..." Vădastra rîse și-și netezi apoi mustața

cu arătătorul de la mîna dreaptă. Îi plăcea să prelungească, măcar cîteva clipe, pauza aceasta de mister și îndoială. „Avocatura e numai un instrument, rosti el cu o voită încetineală. Un instrument, mai bine zis unul din instrumentele pentru apropierea de ținta pe care mi-am propus-o. Avocatura în sine nu e mai interesantă decît orice altă carieră. Totul depinde de ce faci cu ea, adăugă Vădastra confidențial, dar pe același ton misterios. *Ce faci cu ea...*"

Într-o seară friguroasă de la începutul lui martie, Ileana se întîlni cu Partenie. După mai multe încercări, izbutise să-l găsească la telefon și-l invitase, ea, la ceai la cofetăria Nestor. La cofetăria Nestor își invita întotdeauna Tante Alice prietenii și, mai ales, prietenii străini ai rudelor și prietenilor ei. La răstimpuri, cineva, necunoscut, telefona din partea d-lui Economu de la Iași, sau a d-nei și d-lui Ifim de la Bîrlad, pe care-i întîlnise, cu un an sau doi înainte, pe Coasta de Azur, sau în Italia, sau în Elveția. Tante Alice îi invita în aceeași zi să ia ceaiul cu ea la cofetăria Nestor. De cele mai multe ori, relațiile se opreau aici. Tante Alice venea cu taxiul, aproape întotdeauna singură (căci Ileana era ori plecată, ori găsea un motiv oarecare să rămînă acasă), căuta o masă lîngă fereastră, stătea de vorbă cu patronul, alegeau, împreună și laborios, prăjiturile și fursecurile pentru musafiri, apoi îi aștepta, făcîndu-și vînt cu evantaiul, vara, sau aranjîndu-și necontenit blana, punîndu-și-o, scoțîndu-și-o sau punîndu-și-o din nou pe umeri, în timpul iernii. Singură, nu putea rămîne niciodată liniștită ; trebuia să facă ceva cu mîinile. Curînd, apăreau prietenii rudelor din Moldova, și Tante Alice începea imediat să le povestească ; despre călătoriile ei în Italia, dacă erau italieni, despre Lausanne sau St. Moritz, dacă erau elvețieni. Îi ținea așa de vorbă pînă seara tîrziu, îndemnîndu-i cu prăjituri și descriindu-le propriile lor țări, citîndu-le nume de hoteluri și pensiuni, reproducîndu-le conversațiile auzite în tren, povestind întîmplările care îi fuseseră povestite cu 30—40 de ani în urmă ; povestind îndeosebi aventura îmblînzitoarei de tigri, pe care i-o povestise, în 1905, Prințul Moruzov.

Cînd Ileana își invita cunoscuții la cofetăria Nestor, Tante Alice îi dădea fără șovăire cele cîteva mii de lei, pe care altminteri i le-ar fi refuzat. Și una din sursele ei de venituri erau imaginarele invitații la cofetăria Nestor. Așa își strîngea bani pentru scurtele ei escapade la ski, spunînd apoi lui Tante Alice că e invitată la munte de prieteni, sau că nu plătește trenul, că va fi dusă pînă la Predeal cu mașina. În realitate, pleca aproape întotdeauna singură, în clasa III-a, și-și alegea o gazdă ieftină, făcînd economie la mîncare și țigări. I-ar fi plăcut să poată rămîne toată iarna la ski, așa cum se lăuda, de altfel. Cît e zăpadă pe munți, rămîn și eu la ski... Dar nu putea rămîne niciodată mai mult de opt, nouă zile. Și pentru că nu-i plăcea să stea la București, petrecea săptămîni și luni de-a rîndul la moșie, la Zinca.

Ileana se așezase la o masă din fundul cofetăriei. Cînd îl văzu intrînd, tresări ; ar fi putut crede că e Ștefan. Îi făcu semn cu mîna și Partenie se îndreptă spre ea cu un pas repede și totuși fără grabă. De-abia cînd îl văzu de aproape, Ileana își dădu seama că nu seamănă atît de mult cu Ștefan. Partenie avea grumazul ceva mai scurt și mai gros, și figura îi era mai matură, mai concentrată, cu o expresie curioasă de ironie și de resemnare totodată. Se înclină, îi sărută mîna și, după ce se așeză la masa ei, își roti o clipă privirile în jurul lui.

La Zinca, în timpul iernii, Ileana își imaginase de mai multe ori întîlnirea cu Partenie. Voia să-l cunoască și din curiozitatea de a întîlni un autor ale cărui cărți îi plăcuseră (deși, uneori, parcă vrea să se arate cît e de inteligent, cît e de deosebit de noi, ceștilalți, și asta mi-l făcea antipatic), dar mai ales ca să se răzbune pe Ștefan. Începea s-o irite și s-o jignească purtarea lui. Venise odată s-o vadă, înainte de Crăciun. Era singură acasă. „Știi, începu

el, voiam să-ţi spun ceva atunci, în seara cînd ne-am întîlnit. Şi n-am îndrăznit. Dar acum trebuie să ţi-o spun. Cred că am să te iubesc foarte mult, adăugă după o scurtă tăcere — şi toată faţa i se lumină dintr-un zîmbet. Cred că te iubesc deja foarte mult. Să nu rîzi de mine. Ţi-am spus că-mi iubesc soţia, şi acum, curînd, o să avem şi un copil. Şi cu toate acestea, simt că te iubesc din ce în ce mai mult. Voiam să-ţi spun asta ca să nu plutească între noi nici un echivoc. Sînt îndrăgostit de d-ta şi uneori simt cum iubirea aceasta nu mă mai lasă să trăiesc. Umblu ca un năuc, vorbesc singur, vorbesc în gînd cu Vădastra. Aş fi vrut să-i spun Ioanei, dar sînt sigur că n-are să înţeleagă ce se petrece cu mine. Nici d-ta nu înţelegi. Prea bine nu înţeleg nici eu. Dar iubirea aceasta ar putea să-mi revele ceva. Poate te-am întîlnit şi m-am îndrăgostit de d-ta ca să mă înveţi ceva. Învaţă-mă, atunci! Spune-mi de ce mi-ai apărut în cale. Nu te-am întîlnit aşa, din întîmplare, doar ca să flirtez cu d-ta ; nu-mi place să flirtez. Nu mi-am înşelat niciodată soţia. Dar am simţit, întîlnindu-te, că mi s-a făcut un semn. Am văzut, atunci, în clipa aceea..." „Ştiu, ştiu îl întrerupse Ileana cu un gest de nerăbdare, cunosc povestea : maşina, cheile, ariciul, fluturii, cerurile, le cunosc, le cunosc, nu mai e nevoie să mi le repeţi." Simţise cum o cuprinde indignarea, şi nu se mai putuse stăpîni. Îmi vorbeşte de flirt, îmi repetă că nu şi-a înşelat niciodată soţia, ca şi cum ar crede că nu aştept decît asta, să flirtez cu el, că aş fi chiar dispusă să mă culc cu el, doar că el nu s-a hotărît să-mi facă această onoare. Îşi închipuie că dacă m-a sărutat o singură dată, atunci, pe stradă... „Toate acestea le cunosc, le cunosc, continuă ea fără să-i dea timp să răspundă. Sînt doar două lucruri noi de care nu mi-ai vorbit încă pînă acum. Unul, mai interesant : că ţi se pare că s-ar putea să fii îndrăgostit de mine. Mi s-au mai făcut declaraţii de felul acesta şi le-am trecut cu vederea. Dar ai mai spus ceva, adăugă cu un zîmbet. Ai pronunţat un nume..."

„Vădastra", spuse Ştefan. „Exact. Ce e cu el ?..." Ştefan o privi lung, nesăţios, cu un zîmbet întristat. „Venisem să-ţi spun o mare taină, începu el foarte tulburat. Să nu crezi că glumesc. Să nu crezi că e atît de uşor să simţi că iubeşti cu o dragoste nouă, nemăsurată, două fiinţe, două femei." „Cine e acest Vădastra ?" îl întrerupse Ileana. „Vorbesc uneori de el, pentru că nu-l cunosc şi totuşi mă simt atras de el. Poate pentru că ascunde şi el o taină. Poate pentru că mi-a fost multă vreme vecin." „Dar ce fel de om este acest Vădastra ? îl întrerupse din nou Ileana aprinzîndu-şi o ţigară. Vorbeşte-mi despre el. Mă interesează..." Ştefan o privi din nou, cu o intensitate care o intimidă, şi apoi se ridică brusc de pe scaun. „Am să-ţi povestesc, vorbi el, cu un glas schimbat începînd să se plimbe prin odaie. Fără să ştie, am fost confidentul lui aproape un an de zile. Acum, în ultimul timp, e confidentul meu — tot fără să ştie. Îi vorbesc aşa, în gînd, cînd mă plimb singur pe stradă..." Ascultîndu-l, Ileana simţi deodată că inima începe să-i bată mai repede. Sînt nebună, îşi spuse roşind. Începe să-mi intre în cap că-l iubesc. Tristan şi Isolda... Dar îi părea rău că nu-l lăsase să-i spună mai mult, că nu-l lăsase să-i spună cît de mult o iubeşte şi cum o iubeşte. Ştefan vorbea despre Vădastra, plimbîndu-se înfrigurat prin cameră, şi ea nici nu-l asculta, nici măcar nu-l privea. Îşi pironise ochii pe fereastră şi fuma ; mi-a spus că e îndrăgostit de mine. Şi, din nou sărutarea aceea nesfîrşită, din care se trezise zbătîndu-se. E îndrăgostit de mine.

Din fericire, intrase în acea clipă Tante Alice. „Domnul Ştefan Viziru", îl prezentă Ileana. „Care Viziru eşti mata ? îl întrebase Tante Alice, măsurîndu-l din cap pînă în picioare. Am cunoscut şi eu un Viziru. Generalul Viziru. L-am cunoscut la Iaşi, în timpul războiului." „Era bunicul meu," spuse Ştefan. „Dar încă n-am aflat sfîrşitul poveştii cu Vădastra," vorbi Ileana cînd, o jumătate de ceas mai tîrziu, Ştefan se ridicase să plece. „Am să mai

trec eu pe-aici, să continuăm povestea, spusese Ștefan. Am să mai trec într-o zi..." Are să treacă azi, presimțea uneori Ileana, și rămînea toată ziua acasă. Are să treacă azi... Se surprinse într-o seară privind fără gînduri pe fereastră, privind cum cad, rar, fulgii de zăpadă și cum se topesc, alunecînd ca lacrimile pe geam — și se hotărî brusc ; a doua zi plecă la Zinca. Cînd se întoarse, pe la începutul lui februarie, Tante Alice îi spuse în treacăt : „A fost alaltăieri pe aici nepotul generalului Viziru. Îi părea rău că nu te-a găsit. Dar spunea că are să mai treacă."

„Nu cumva am ieșit fără cravată ?" o întrebă Partenie observînd că Ileana îl privește insistent, surîzînd.

Își puse mîna la gît, dar fără grabă, fără emoție. „Semănați foarte mult cu un prieten al meu, spuse Ileana. Ștefan Viziru, Cred că îl cunoașteți..." „N-am avut onoarea, vorbi Partenie privind-o calm, aproape indiferent. Doar pe soția lui am cunoscut-o în treacăt ; așa cum poți cunoaște pe cineva cu care ai fost logodit șaisprezece zile... Nu, mulțumesc, fără lămîie, ridică el palma ca și cum ar fi vrut să-și acopere ceașca de ceai. Sînteți prietenă cu el, sau cu soția lui ?" o întrebă cîteva clipe în urmă. „Cu el, cu Ștefan, spuse Ileana simțindu-se deodată intimidată. Pe ea n-o cunosc." „Ah, înțeleg", vorbi Partenie, și-și roti din nou privirile în jurul lui. Zîmbi și clătină din cap, salutînd o pereche tînără care ieșea. „E totuși agreabil să fii invitat de o admiratoare atît de frumoasă, aici, la Néstor, vorbi el. Asta îmi ridică și mai mult acțiunile. Cred că am înțeles bine, la telefon : ați spus : o admiratoare..."

La Zinca, Ileana se gîndise că ar putea chiar să-i propună să fie secretara lui. Nu am nimic de făcut, i-ar fi spus, totuși aș vrea să fac o muncă inteligentă. Mi-ar place, bunăoară, să fiu secretara unui scriitor. De aceea v-am telefonat. Poate mă recomandați unui coleg. Sau, poate, aveți chiar d-stră nevoie de o secretară. Știu să bat la

mașină și pot face corespondență... Dar ascultîndu-l simți deodată nevoia să-i vorbească de altceva și-l întrerupse brusc. „Voiam să vă comunic un lucru foarte interesant, vorbi ea repede. De aceea v-am telefonat. Voiam să vă comunic un subiect de roman..." Partenie apucă, cu mare grijă, un fursec, și-și aplecă puțin fruntea deaspura farfuriei. Nu părea surprins. „Nu știu dacă ați auzit de un domn, Vasilescu-Vădastra, continuă Ileana cu același glas precipitat. Mi-a vorbit Ștefan Viziru de el. E un om foarte interesant, plin de mistere. E chiar mai mult decît atît. E o adevărată enigmă. Nici Ștefan nu înțelege bine ce e cu el. Și m-am gîndit că ați putea rezolva d-stră enigma aceasta. Un scriitor are întotdeauna mai multă imaginație decît noi, ceștilalți, muritorii de rînd... M-am gîndit că ați putea scrie un roman... E un subiect foarte interesant..." Partenie își mîncase fursecul fără să scoată un cuvînt, și aproape fără s-o privească. Ileana se simți din nou intimidată, și cu un efort zîmbi. „Atît cît am înțeles eu, reluă după o lungă pauză, cred că ar putea fi un foarte interesant subiect de roman. Închipuiți-vă un om mic, urît și cu un monoclu negru, care are o cameră de hotel..." Dar în acea clipă se simți deodată ridicolă și tăcu roșindu-se. Partenie continua să-și bea ceaiul, absent ; doar, la răstimpuri, își plimba o clipă privirile prin sală, pironindu-le apoi deasupra cestii cu ceai. Tăcerea se prelungea, penibilă. Trebuie să spun ceva, trebuie să-i mai spun ceva. „Mai am și un alt subiect de roman, reîncepu din nou Ileana, simțind cum o cuprinde panica. Voiam să vă spun că m-a sărutat și pe mine. El, Viziru, m-a sărutat. Eram cu «famille nombreuse», căci ploua, și așa, dintr-odată, m-a sărutat. Nu mi-a spus nici un cuvînt, ci pur și simplu m-a sărutat. Are obsesia asta, să sărute femeile pe stradă. E obsedat de asta. E un obsedat. Cînd era mic, vorbea cu fluturii și cu gușterii. Doar cu aricii n-a știut niciodată să vorbească..." Se opri și-și mușcă buzele, privindu-l pe Partenie lung, aproape cu deznă-

dejde, implorîndu-l. „...:Cu aricii n-a izbutit niciodată să vorbească, repeta ea în neştire. Niciodată..."

Din acea seară, Ileana nu-l mai putea ierta pe Ştefan. Din cauza lui se făcuse ridicolă. Zîmbetul caritabil al lui Partenie cînd se ridicase să plece, cuvintele pe care i le spusese păstrîndu-i lung mîna în mîna lui, înainte să i-o sărute, toate acestea i se datorau lui Ştefan. Îl aştepta acum cu o crescîndă, intolerabilă nerăbdare. Îl vedea deja în faţa ei, vorbindu-i de Vădastra, sau de copilul lui, sau de iubirile lui — şi-şi vedea, cu voluptate, zîmbetul cu care l-ar fi întrerupt. Domnul Viziru, i-ar fi spus, am stat mult de vorbă despre d-ta cu Maestrul Partenie... Îşi întrerupea gîndul. Nu, nu era exact ceea ce ar fi trebuit să-i spună. Trebuie să găsească ceva mai insolent, mai provocator. Domnul Viziru, pentru că ai adus vorba de iubire, să-ţi spun ce crede Maestrul despre d-ta şi despre fosta lui logodnică... Nu, nu era nici asta. Altceva, mai crud, care să-l facă să sufere.

Şi într-o după-amiază, auzind soneria, se duse să deschidă, fără elan, căci ştia că Tante Alice aştepta o vizită. În prag o întîmpină, parcă mai palid, cu un zîmbet întunecat, Ştefan. „Nu vrei să facem o plimbare ? o întrebă el. Am venit să te iau la plimbare..."

Era o zi limpede, nefiresc de caldă, de aprilie. Parcă în dimineaţa aceea sosise primăvara. Săptămîni de-a rîndul fusese frig şi plouase şi uneori, în ultimele zile ale lui martie, ninsese din plin, troienind străzile ca în toiul iernii. Apoi reîncepuseră ploile, reci, mărunte, şi zăpada se topise murdară, noroioasă. Şi deodată, într-o singură zi, cerul se limpezise. Venise primăvara. Ştefan o aştepta acolo, în prag, zîmbind. „Nu pot. Tante Alice are musafiri. N-au sosit încă. Dar dacă vrei, intră o clipă... Ce-ţi face copilul ?" îl întrebă ea cîteva clipe în urmă, pătrunzînd în salon. Evident, asta trebuia să-i spună. Aşa trebuia să-i vorbească. Să-l întrebe de soţia şi copilul lui cu un ton degajat, politicos, oarecare. Să-l considere un cunoscut oarecare, şi el să înţeleagă repede că e cineva oarecare, pe care l-ai întîlnit în tren, sau la băi, şi cu care schimbi în treacăt cîteva cuvinte atunci cînd îl întîlneşti întîmplător. „Cum se simte tînăra mamă ? " îl întrebă ea din nou aşezîndu-se în fotoliul de lîngă fereastră. „Bine, se simte chiar foarte bine, răspunse corect Ştefan. E curios cum de-a venit deodată primăvara, adăugă el oprindu-se în mijlocul salonului şi lăsîndu-şi privirile să treacă departe, pe fereastră. Păcat că nu ne putem plimba..." Păcat, păcat. Lumina aceasta nu-l va aştepta. Aşa cum era acum, nu va mai fi niciodată. Niciodată. Cînd se despărţise de Biriş, întristat, aproape descurajat, o regăsise deodată, lumina aceasta dulce, nefirească, fragilă — şi respirase adînc. Timpul e ireversibil, fără îndoială, clipele aleargă, şi cu fiecare clipă ne apropiem de moarte, cum spusese Biriş, cum ştia şi el, cum ştie toată lumea — dar în afară de asta mai e şi altceva În afară de alergarea aceasta către moarte, mai e ceva. Lumina aceasta ascunde altceva. Viaţa întreagă ascunde altceva. Aşa cum sînt eu, aşa cum e Biriş, ascundem, fiecare din noi, altceva. Se află ascuns undeva în noi, în adîncul fiinţei noastre. Altceva. „Păcat că nu ne putem plimba, repetă el, cu un glas scăzut, ca şi cum ar fi vorbit singur. Aşa îi spusese şi Ioanei, cu o jumătate de ceas mai înainte. Întorcîndu-se din strada Măcelari, o găsi aşteptînd Copilul. Era acolo şi sora lui, Adela. Era familia. Nu mai putea pleca să se plimbe cu Ioana, ca altădată. Şi nici măcar nu-i putea povesti vizita la Biriş, căci era şi Adela. L-ar fi întrerupt de la cele dintîi cuvinte. „Ai rămas acelaşi, i-ar fi spus. Ai un talent să descoperi oameni insipizi şi maniaci. Jeannette, s-ar fi adresat ea Ioanei, a rămas acelaşi ; n-a mai evoluat din liceu. Are un talent..." „Cărei fericite împrejurări datoresc plăcerea acestei neprevăzute vizite ?" îl întrebă tîrziu Ileana. Ştefan întoarse încet capul către ea. Avea ceva neînţeles şi tulburător în privirile lui. „Venisem să te iau la plimbare. Voiam să-ţi spun ceva. Adică, începu el după

o scurtă șovăire, voiam să te întreb ceva. Dar așa nu știu, îmi va fi greu. Nu știu exact ce-ar trebui să-ți spun. Se tulbură deodată și zîmbi. „Vino aici, lîngă fereastră, îi spuse Ileana arătîndu-i un taburet de catifea. Poate n-are să-ți mai pară atît de rău că nu ne putem plimba. De aici se vede toată grădina..."

Veniți aici către fereastră, le spuse Biriș, ca să vă arăt și punctul meu de vedere. Aici, lîngă fereastră, se vede mai bine... Se oprise, cu solemnitate, între ei, și deschisese larg gura, răsturnîndu-și puțin capul pe spate. Cu un deget indică o măsea.

„Ați văzut-o ?" îi întrebă. Și le-o mai arătă încă o dată, ciocănind-o ușor cu unghia. „Ați remarcat ceva ? întrebă din nou, privindu-i pe rînd. E doar puțin mai îngălbenită. Atîta tot. Și cu toate acestea, se deosebește radical de toate celelalte. Pentru că celelalte sînt măsele vii — iar asta, pe care v-o arătai, e o măsea moartă. I-a scos nervul acum trei ani. De atunci nu-mi mai aparține. E un mineral oarecare. Un os mort. Și cu toate acestea îl păstrez în mine, e încă integrat vieții mele... Nu știu dacă înțelegeți ce vreau să spun ?" „Nu", mărturisi poetul din provincie. (Ștefan nu înțelesese bine cum îl cheamă. Aflase doar că publicase o plachetă de versuri și că locuia în provincie). „Și cu toate acestea nu sînt profund, vorbi Biriș, reîntorcîndu-se la birou. Osul acesta mi se pare simbolic. Nu pentru că e o primă avangardă a mea ajunsă deja, de trei ani, în cîmpul morții. Mi se pare simbolic pentru că e *mai adevărat* decît vecinii lui, măselele așa zise vii. Asta sînt eu, cel adevărat : un os mort, un mineral oarecare." Ce mă deosebește, încă, de el, de Biriș Petre cel adevărat ?" Nu-i lăsase să răspundă ; ridicase aspru mîna în sus, ca și cum le-ar fi poruncit tăcere. Dar le făcu în același timp semn să se apropie de birou. Cu gesturi precaute, își plecă urechea pe lemn și ascultă. Clătină din cap și-și puse urechea cîțiva centimetri mai departe, ascultînd din nou.

„Nu e nici aci, șopti. Îl auzeam adineauri, dar acum s-a dat la fund. Asta e obiceiul lui : se apropie din cînd în cînd de suprafață, apoi se refugiază repede către fund. Cred că e, acum, în ultimul saltar. Are o galerie directă din dreptul călimării pînă în ultimul saltar..."

Dar plecă brusc fruntea și le făcu din nou semn, cu degetul la gură, să nu vorbească. „Îl auziți ?" șopti zîmbind cîteva clipe în urmă. Ștefan auzi trei lovituri scurte, nefiresc de clare, urmate de o tăcere întreruptă numai de răsuflările lor. „L-ați auzit ? întrebă din nou Biriș. E un cariu. Ceasornicul Morții, îi spun unii. Și într-adevăr este un ceasornic al morții. Numai bătăile lui îmi revelează Timpul—Moarte, timpul în care trăim noi, oamenii, atunci cînd spunem că trăim, că sîntem vii. Orice altă bătaie — de ceasornic, de orologiu, de clopot — mi se pare camuflată. Sîntem păcăliți ; ni se spune că a mai trecut o jumătate de oră, sau că e șase — ca și cum asta ar avea vreo importanță. Important e faptul că Timpul nostru, așa zis al Vieții, e un Timp al Morții. Asta, nici un ceasornic din lume nu ne-o spune. Dar mi-o spune ceasornicul meu, cariul ăsta care-mi roade zi și noapte biroul. Care, într-o bună zi, îl va omorî. Poate mai tîrziu ca pe mine, dar, fără îndoială, îl va omorî..." Se opri extenuat și-i privi pe rînd, cu un zîmbet amar. „Nu știu dacă am fost destul de clar, reluă după cîteva secunde. Am cumpărat biroul acesta puțin timp înainte de a-mi fi scos nervul la măsea. Am auzit chiar din prima seară cariul. N-a fost un presentiment : a fost o revelație. Ascultam și nu mă mai săturam. Cînd mă ridicam de la birou, nu mă simțeam mai bătrîn ; mă simțeam doar mai aproape de moarte... Filosoful cel mai profund pe care l-am cunoscut, pe care am avut prilejul să-l cunosc personal, vreau să spun, e dentistul meu, d-rul Zamfirescu. «Nu e nimic grav, mi-a spus după ce mi-a extras nervul, doar că o să porți de aici înainte un os mort cu d-ta». *Un os mort* ! Numai cuvîntul acesta mă înfioară !... Și care e deosebirea între osul mort și celelalte

oase ale mele ? Deosebirea pe care o numeam adineauri radicală ? Deosebirea între Viață cu un V mare și Moarte ? Uite-o aici, în biroul ăsta : un anumit număr de bătăi ale cariului. A bătut cîteva sute și un os a murit. Va mai bate cîteva zeci de mii, sau poate, să sperăm, cîteva sute de mii — și toate oasele mele vor fi moarte. Încă alte zeci sau sute de mii și biroul acesta se va prăbuși într-o zi, cenușă. Astfel vom intra cu toții în eternitate : os, birou și cu mine, cititorul lui Heidegger...

Pentru că, adăugase el cîteva clipe în urmă, aprinzîndu-și cu obișnuita-i încetineală o țigară, să nu credeți că tot ce v-am spus acum îmi aparține. Nu, cîtuși de puțin. Numai cariul și măseaua moartă sînt ale mele ; restul, Timpul-Moarte, Timpul-alergarea către Moarte, sînt din Heidegger... Și încă nu l-am terminat de citit. Și nici măcar nu sînt sigur că l-am înțeles bine. Dar ăsta e Timpul, domnule Viziru, se întoarse el către Ștefan, ăsta e Timpul *adevărat*, de care vrei să scapi d-ta, din care vrei să te salvezi d-ta, din care încerci să evadezi..." „Fără îndoială că azi nu prea ești inspirat", vorbi din nou Ileana. Și îi părea rău că e așa, trist, neajutorat, tăcut, implorînd parcă simpatia cu privirile lui lungi, cu zîmbetul acela obosit. Îi părea rău că tocmai într-o asemenea zi de descurajare o găsise acasă. „Mă gîndeam, începu el după ce se așeză pe taburet, mă gîndeam ce naivi sînt filosofii... Biriș, bunăoară, cu biroul lui mîncat de carii, cu osul lui mort, cu măseaua lui care a ajuns deja în cîmpul morții și cu lecturile lui din Heidegger..." Ileana îl privi din nou și zîmbi. Nu înțeleg nimic, ar fi vrut să spună, dar se răzgîndi. Îl lăsă să continue. Parcă ar vorbi cineva în somn și nu te înduri să-l trezești, nu cumva să-i fie rușine că l-ai auzit vorbind în somn. „Pretinde că ăsta e Timpul *adevărat*, continuă Ștefan. Ca și cum lucrul ăsta nu l-am ști, fiecare din noi, lucrul ăsta atît de evident : că Timpul trece, că e ireversibil... Dar eu, tocmai asta îl întrebam : cum se face că Timpul *nu trece* pentru sfinți, cum se face că un sfînt nu

simte lucrul ăsta pe care-l simțim noi : că trece Timpul. Un sfînt nu trăiește ca noi în Timp : trăiește numai în prezent, nu are trecut ; pentru el, Timpul nu curge : într-un anumit fel, neînțeles, stă pe loc. Și eu tocmai asta îl întrebam : cum izbutește el, sfîntul, un asemenea miracol, ca să nu mai simtă timpul trecînd prin el, măcinîndu-l, ucigîndu-l cu încetul ?..."

„Cine e acest Biriș ?" ar fi vrut să-l întrebe Ileana, dar în acea clipă își aminti de Vădastra, de Partenie, de tot ce urmase, și tăcu din nou, cu un zîmbet amar.

„Nu știu dacă ți-am spus vreodată de ce mi-am luat camera secretă, continuă Ștefan schimbînd brusc glasul. Nu cred că ți-am spus. N-am spus-o nimănui. Dar într-o bună zi am simțit că trebuie să am o a doua cameră a mea, cu totul și cu totul a mea, ca să-mi pot satisface, la adăpost de orice indiscreție, una din dorințele care mă obsedau de mult : să pictez." „Ești și pictor ?" îl întrerupse Ileana. „Nu, nu sînt. Mi-am dat repede seama că n-am nici cel mai mic talent. Dar aceasta n-avea nici o importanță. Important era să am o cameră a mea, o cameră secretă, în care să-mi pot satisface această dorință : să pictez. Mi-am cumpărat tot ce aveam nevoie și am început să pictez. Nu-ți pot spune ce revelație a fost pentru mine lucrul acesta în aparență atît de simplu : să pictez. Nu aveam nici cele mai elementare cunoștințe de pictură. Mă așezam în fața șevaletului, luam pensula și începeam..." „Ce pictai ?" îl întrebă Ileana. „De fapt, nu pictam nimic precis. Pur și simplu luam pensula și începeam să pictez. Mi-e greu să-ți explic. Simțeam o mare liniște, aproape o beatitudine. Parcă nu mai eram eu, cel de toate zilele. Revenea la suprafață, de undeva, din străfundurile ființei mele, un alt eu, cel adevărat, fără griji, fără dorinți, fără amintiri chiar. Faptul acesta mă impresiona îndeosebi : că pictînd, nu mai aveam amintiri. Vedeam, simțeam și gîndeam fel de fel de lucruri, dar parcă nu mai erau ale mele, nu veneau din trecutul meu. Pictînd, nu mai aveam trecut. Tră-

iam altfel decît trăiam în casa mea, sau la minister, sau pe stradă. Trăiam în prezent. Ca sfinții, adăugă Ștefan zîmbind. Citisem tocmai atunci o carte despre sfinți și am înțeles că, pictînd, trăiam și eu ca ei. Trăiam numai în prezent... Ceva mai tîrziu, înainte de a se muta Vădastra alături de mine, am mai descoperit și alt lucru : că în camera secretă, chiar cînd nu pictam, trăiam *altfel* decît acasă sau la minister. Orice aș fi făcut făceam altfel. Nu știu cum să-ți explic, dar acolo Timpul era *altfel*, curgea altfel. Cînd mă întorceam acasă, uneori foarte tîrziu, nopțile, parcă m-aș fi întors dintr-o călătorie îndepărtată, parcă aș fi venit dintr-un alt oraș, unde erau altfel de obiceiuri și întîlneam altfel de oameni... Va să zică se poate trăi și *altfel* decît cu un os mort ajuns deja în cîmpul morții, altfel decît spune Biriș. Se poate. Și mă întreb de ce numește el timpul ăsta, care pentru mine e mai adevărat decît timpul de acasă sau timpul de la minister, de ce-l numește el evaziune..."

Se schimbase cu totul vorbind. Nu mai părea, ca la început, palid, întunecat, absent. Ileana îl recunoscu din nou, așa cum fusese atunci, prima oară : mistuit de o flacără lăuntrică și cu fața neîntrerupt lumintă de același insezisabil zîmbet. Atunci se auzi soneria și Ileana se ridică repede din fotoliu. „Sînt musafirii lui Tante Alice, îi spuse în șoaptă. Te rog, nu pleca încă..." Ștefan se ridică și el și se apropie de fereastră. Lumina de-afară nu mai era aceeași. Era tot atît de transparentă, dar parcă își pierduse din intensitate ; nu mai era aceeași. „Intrați vă rog, o auzi pe Ileana cîteva clipe în urmă. Să vă prezint un bun prieten al meu, pictor. Ștefan Vizirụ, pictor, repetă ea apăsînd cuvintele. Ați auzit desigur de el. E un pictor de mare talent..." „Cum să nu ? cum să nu ? spuse un domn în vîrstă, care se sprijinea într-un baston. Cunoaștem. Felicitările mele. Mă bucur de cunoștință, spuse strîngînd viguros mîna lui Ștefan. Dumnealui e pictor, se adresă, cu glas răspicat, femeii de lîngă el. Pictor. Pictează. Rostea

prima silabă cu o forță neobișnuită ; *Pic*-tor, *Pic*-tează, ca scurte, neașteptate explozii, repede sugrumate. Doamna întinse mîna și se înclină cu respect. Era o femeie foarte bătrînă și părea speriată. „Doamna și domnul Theodosiu, continuă Ileana prezentările. Buni prieteni ai lui Tante Alice. D-l Theodosiu a fost mare proprietar. Sînt buni prieteni cu Tante Alice. Trebuie, de altfel, să mă duc s-o scol, adăugă ea cu un zîmbet. Vă tot așteaptă de vreun ceas și mi-e teamă că a adormit..." Ieși repede, făcînd cu ochiul lui Ștefan. „Cum merge cu pictura tinere ?" îl întrebă d-l Theodosiu căutînd un scaun pe care să se așeze.

„Bine, cred că merge destul de bine", spuse el încercînd să zîmbească.

Se simțea deodată vlăguit și ridicol și nu știa ce-ar mai putea spune ca să nu se mai simtă ca un hoț surprins în flagrant delict, ca un vicios care și-a ascuns ani de-a rîndul păcatele și e descoperit dintr-odată, în mijlocul unei mulțimi, e descoperit tocmai cînd se aștepta mai puțin. „Felicitările mele !" vorbi d-l Theodosiu așezîndu-se. „Ce spune ?" îl întrebă d-na Theodosiu, plecîndu-se spre el și fără să cuteze a ridica privirile spre Ștefan. Parcă a spus ceva..." „A spus că merge bine, răcni d-l Theodosiu. Dînsul e pictor. Pictează. E pictor de talent. Spune că merge bine cu pictura. A spus că-i merge bine..."

În orele lui libere Vădastra avea obiceiul să urmărească femeile care i se păreau frumoase și elegante. Înainte de căderea serii se plimba pe Calea Victoriei, la întretăierea cu Bulevardul Elisabeta, și privea cu multă îndrăzneală femeile care treceau pe lîngă el. De cele mai multe ori se mulțumea cu aceste priviri tăioase, insolente, prin care izbutea să-și imprime măcar pentru o fracțiune de secundă voința lui de posesiune. Cînd însă o femeie i se părea de o excepțională frumusețe, începea s-o urmărească. Îndată ce ieșea din puhoiul care năpădea, la acea oră, spre Calea Victoriei, se apropia de ea, o privea fix, îi zîmbea, și repeta această manevră de mai multe ori. Uneori îi vorbea,

folosind aceleași fraze : „Îmi dați voie să vă conduc, domnișoară ?“ sau : „Așa de frumoasă, și totuși singură ?“ Rareori mai adăuga ceva, deoarece Spiridon aștepta ca tînăra să-i răspundă, și văzînd că acest răspuns întîrzia, credea că n-a auzit bine cele ce-i spusese și le repeta de mai multe ori. Dar, de obicei, n-apuca să intre în vorbă, pentru că tînăra ori se urca într-un tramvai, ori se întîlnea cu cineva, ori ajungea acasă.

Odată, într-o seară de la începutul lui mai, o femeie care i se păruse foarte frumoasă, se opri în fața unei vitrine luminate. Asta a făcut-o pentru mine ! își spuse Spiridon, dar nu îndrăzni să se apropie. Poate că ar fi îndrăznit dacă ar fi știut ce să spună. Însă nu avea pregătite decît aceleași fraze stereotipe, și toată nădejdea lui era ca tînăra să-l întrebe ceva. Bunăoară : „De ce mă urmăriți, domnule, cu atîta insistență ?“ La care el ar fi răspuns : „Îngăduiți-mi, mai întîi, domnișoară, să mă prezint. Sînt avocatul Vasilescu-Vădastra, doctor în drept, și vă închipuiți că un om de situația mea nu și-ar fi permis să fie atît de indiscret dacă n-ar fi avut un motiv destul de serios. Ei bine, domnișoară, dați-mi voie să vă spun că am remarcat figura d-stră, expresia d-stră mai ales, încă de acum cîteva zile, cînd v-am zărit pentru întîia oară...“ Și conversația ar fi urmat, nu se îndoia, într-un ritm foarte vioi. Sau, tînăra, auzindu-l că-i spune „domnișoară“, ar fi putut să se întoarcă și să-i spună : „Nu vă supărați, dar sînt măritată de (să zicem) doi ani“. La care el ar fi replicat imediat : „Îmi dați voie să vă mărturisesc, domnișoară, că nu vă cred. Păreți atît de copilăroasă și de fragedă încît...“ Era sigur, apoi, că tînăra căsătorită nu i-ar mai fi rezistat. Spiridon avea o nelimitată încredere în forța de seducție a verbului său. Dar, neajutorat, nu știa ce să spună. Femeia părea că studiază cu destulă atenție vitrina. Pe mine mă așteaptă ! reflectă din nou Spiridon. Și, aproape fără să-și dea seama, făcu un pas spre ea. „Frumoase lucruri !“ începu la nimereală, neîndoindu-se că tînăra care întîrzi-

ase atîta ca să-l provoace, va spune ceva. Femeia întoarse într-adevăr capul, dar expresia lui Spiridon era atît de comică — monoclul părea pus exact pentru o asemenea împrejurare, ochiul celălalt o sorbea cu o speriată aviditate, lăsînd obrazul inert, cu urma unui zîmbet coclit în colțul gurii — încît izbucni în rîs și se depărtă cu un gest blînd de dispreț. Spiridon rămase aiurit, neștiind dacă ar mai trebui s-o urmărească sau ar face mai bine să renunțe. „Nu știi d-ta cine sînt eu ! strigă dezmeticindu-se. Ai să afli d-ta într-o bună zi de mine !...“ Amuzată, femeia mai întoarse odată capul, dar dînd cu ochii de monoclul acela atît de pretențios pentru figura și hainele lui Spiridon, începu iar să rîdă și grăbi pasul. „Degeaba rîzi ! Strigă Spiridon luîndu-se după ea. Ai să vezi d-ta mai tîrziu cine sînt eu ! Ține bine minte !...“

Dar la primul colț de stradă își reveni și încetă s-o mai urmărească. Adevărul este că nu știe cine sînt, își spuse el. Mă ia drept un foarte oarecare, și nu e vina ei, pentru că nu mă cunoaște. Dacă m-ar cunoaște n-ar mai rîde așa. Dar, odată și-odată, tot am s-o întîlnesc eu — sau poate chiar ea are să vrea să mă întîlnească. Are să vadă ea atunci !...

Alteori Vădastra pîndea pe străzi lăturalnice întoarcerea tinerelor fete de la lucru, îndeosebi modistele, croitoresele. Niciodată nu s-ar fi gîndit că ar putea întreține o legătură cu o asemenea fată ; dar îi plăcea să-și exercite puterea asupra lor, să-și verifice farmecul. Nu izbutea întotdeauna să intre în vorbă, pentru că fetele ori pufneau în rîs, ori grăbeau pasul. Dar erau unele care se lăsau acostate, și Spiridon le dădea întîlniri pe străzi obscure, unde știa că nu riscă să fie recunoscut. De altfel nu încuraja niciodată stabilirea unei legături și, după un anumit număr de întîlniri, dispărea fără urmă. Ceea ce căuta el în asemenea aventuri era voluptatea inițială, cînd își verifica puterea de seducție asupra unei necunoscute, și primele ceasuri de beție verbală, care-i îngăduiau să se des-

copere în integritatea lui, ascunsă sau fragmentar revelată celorlalți oameni.

După prima întîlnire, Vădastra avea obiceiul să-și invite tovarășa la una din cofetăriile de cartier sau în cîte un birt foarte retras, unde nu odată ceruse o cameră separarată, ca să poată vorbi în toată voia. De altfel era destul de generos și cerea lucruri scumpe, pe care nu întotdeauna le găsea, comanda din vinurile cele mai bune și, la socoteală, scotea portmoneul cu un gest de milionar, abia aruncîndu-și ochiul pe nota de plată, lăsînd în farfurie bacșișuri neobișnuite pentru acel local. „Hei, fetițo, eu nu sînt ca d-ăia care-i știi tu, începea Spiridon încruntat, pierde-vară și încurcă lume... Eu sînt un om cu personalitate... Nu pot eu să-ți spun toate, înțelegi... Dar dacă ai ști cine sînt eu... Eu nu mă uit la bani. Ce poate să însemne cincizeci, o sută sau chiar cinci sute de mii de lei ? Dacă aș fi vrut, aș fi fost pînă acum milionar. Dar n-am vrut, nu mă interesează. Ce înseamnă aia, milionar ? Sînt atîția milionari și uită-te la ei, ce fac ? Duc aceeași viață ca și ceilalți oameni. Pe mine toate acestea nu mă interesează. Eu urmăresc altceva, eu am un ideal în viață. Dacă ai ști !... Dar nu pot să-ți spun....“ Fata îl asculta, crezînd numai în parte cele ce-i spunea, dar nu mai puțin impresionată de volubilitatea și siguranța lui, Vădastra șovăia mult înainte de a se destăinui. Începea ceva, apoi se oprea, o privea bănuitor, rîdea nervos, repeta cu anumită disperare în glas : „Nu pot eu să-ți spun toate, înțelegi... Degeaba te uiți la mine, e greu să știi cine sînt. Nici nu-ți trece prin cap... Eu așa, ca să mă mai amuz, fac cîteodată semn unei fete drăguțe pe stradă. Am și eu nevoie, înțelegi, să mai respir, să mai iau aer... Dar încolo, abia dacă-mi mai văd capul de treabă. Și, slavă Domnului, dacă ar fi să caut femei, apoi ar fi deajuns să fac un semn. Și femei bine, din înalta societate... Ce știi tu !...Viața asta e plină de surprize. Uită-te la noi : în loc să fiu acum într-un salon elegant, în mijlocul a ce are mai distins Bucureștiul, am venit cu tine

într-un birt infam. De ce ? Ei, nu pot să-ți spun, dar dacă ai înțelege te-ai minuna și tu...“ Altădată, dacă tînăra era mai pretențioasă și-l îndemna să meargă într-un restaurant luxos sau la cinematograf, Vădastra refuza lăsînd să se înțeleagă că ar putea fi văzut de unul din cunoscuții sau „prietenele“ lui. „Nu pot să-ți spun numele, mă înțelegi de ce, dar tot ce-ți pot spune este că e una din femeile cele mai frumoase și mai elegante din București. Nu vreau să am discuții cu ea. E o femeie inteligentă, modernă, nu că m-ar controla ce fac și cu cine mă întîlnesc, dar înțelegi, e femeie, ține enorm la mine, și ar putea să-i spună cineva că ne-a văzut împreună...“ Sau dacă fata schimba tactica, încercînd să-l necăjească și amenințîndu-l cu degetul, de cîte ori el pomenea de legăturile amoroase, Spiridon o încuraja. „Da, spunea el mîngîindu-și cu unghia mustața, aici mă dau bătut. Trebuie să recunosc că ai ghicit : îmi plac femeile. Dacă aș avea timp să mă ocup de ele, n-aș mai prididi. Dar n-am timp. Am alte lucruri de făcut în viață...“

Uneori, în cursul unor asemenea convorbiri, Vădastra începea să-i explice tovărășei sale secretul succeselor lui la femei. „Ai observat și tu asta, nu e nevoie să fii frumos ca un manechin ca să te placă femeile ; o femeie inteligentă și rafinată nu e atrasă de asemenea bărbați. Lor le plac oameni interesanți, bărbații care au personalitate și au voință și au un țel în viață. Un asemenea bărbat impune oricui. Dar mai ales femeilor bine, femeilor culte, distinse. Eu nu pot să spun despre mine că sînt frumos. E adevărat că am o figură foarte interesantă, și asta atrage întotdeauna. Dar mai e ceva, în afară de figură ; e personalitatea. Eu am personalitate. Asta e ceva foarte rar în zilele noastre. Unde te uiți, nu vezi decît bărbați lipsiți de ideal, fără voință, inculți, proști. Se cred cine știe ce dacă au ajuns șefi de cabinet la un minister, sau deputați. Ce înseamnă să ii deputat ? Ce ai cîștigat cu asta ? Există ceva mult mai interesant, ceva care merită... Nu-ți

pot spune toate, dar înțelegi... De aceea o femeie distinsă caută întotdeauna ceva excepțional, o personalitate. Femeia care m-a iubit pe mine, distinsa doamnă Zissu..." Dar în clipa următoare regreta că pronunțase numele d-nei Zissu și, după o scurtă șovăire, reîncepea să vorbească despre personalitate.

„Ghici, cu cine m-am întîlnit astăzi ?" o întrebase Ștefan... „Cu profesorul Antim." Dar în noaptea aceea nu-l visase. Răspunsese așa, la întîmplare. Și totuși, cu el se întîlnise Ștefan. „Mi-a spus să trec odată să-l văd, să-mi arate colecțiile. Spune că are lucruri extraordinare..." Antim... Ioana își aminti de prima ei noapte la clinică, de visul care-o înspăimîntase atunci. I se păru că trecuse foarte mult timp de-atunci. Copilul (17 februarie), febra de lapte, reîntoarcerea acasă, spaima cea mare (cînd îl auzise tușind, înecîndu-se brusc, și crezuse că nu mai respiră). Și pe urmă, într-o dimineață, descoperise că se făcuse foarte frumoasă. Ștefan descoperise lucrul acesta : că era din nou frumoasă, că se făcuse chiar mai frumoasă ca înainte. În oglindă, întreagă, goală, se privise și ea : trupul înalt, bălai, parcă se împlinise, ochii i se limpeziseră ; numai obrazul părea schimbat. Intervenise ceva, o lumină discretă, un sentiment de triumf, de orgoliu chiar, care o schimbase, fără să înțeleagă cum. Mai bine m-aș fi dus să-l văd pe Antim, îi spusese Ștefan în acea seară de aprilie, cînd se întorsese abătut acasă. În loc să mai fi dus la Biriș ca să discutăm problema Timpului, mai bine m-aș fi dus la Antim..." Ioana îl simți că e abătut. Dar Copilul avea temperatură și era preocupată. „Mi se pare că are puțină febră, îi spuse. Nu cred că e ceva grav. A mai avut așa și alaltăieri... Ce s-a întîmplat la Biriș ?" îl întrebă ea. „Îmi pare rău că m-am dus", spuse Ștefan. Intră în biroul lui, dar reveni foarte curînd. Îi pîlpîia o lumină tulbure, necunoscută, în ochi. „Îmi pare rău că m-am dus, repetă cu un glas schimbat. Ne-am apucat să discutăm despre

Timp. Biriș pretindeà... Dar, în sfîrșit, nu prea are importanță ce pretindea el ; am să-ți spun altădată. Voiam doar să te întreb dacă mai crezi că se pot iubi două ființe deodată..." Ioana îl privi lung, pălind ușor. I se păru că e zvîrlită înapoi, într-un timp al cărui gust începuse să-l uite. Marea Scenă, își aminti ea brusc ; acum începe Marea Scenă. „Evident, continuă Ștefan cu același glas, nu ești obligată să-mi răspunzi acum, pe loc. Dacă vrei, stăm de vorbă după masă, sau mîine la dejun..." Mîine la dejun avem pe Răducu și pe Adela, vorbi încet Ioana. A trebuit să-i invit. Adela n-ar fi plecat nici pînă acum, dacă nu-i invitam pentru mîine, la masă." Se mira ea însăși ascultîndu-se vorbind. Își lăsase brațele să-i atîrne moi de-a lungul trupului. Acum are să înceapă Marea Scenă. Dar Ștefan parcă nici nu auzise ce-i spusese. O privea foarte adînc și începuse să zîmbească. „Ai văzut și tu ce lumină extraordinară a fost astăzi, spuse. Venisem să te iau la plimbare..." „Mi-am închipuit, șopti Ioana zîmbind. Mi-a părut rău..." „Ce lumină extraordinară, repetă Ștefan, scăzînd și mai mult glasul. Puteai înțelege orișice într-o asemenea zi, puteai pătrunde orice taină ; parcă vedeai de-a dreptul în firea lucrurilor. Astea nu sînt ceasuri ca toate celelalte ceasuri... De aceea te întrebam : tu crezi că se pot iubi două ființe deodată ?... Mai bine zis, aș fi vrut să te întreb în după amiaza asta. Acum, cred că e prea tîrziu. Poate că nici nu te-aș înțelege dacă ai încerca să-mi explici." Se așeză pe scaun și, fără s-o privească, își continuă monologul. „Dacă aș fi fost pictor, cred că asta m-aș fi trudit să înțeleg : s-ar putea păstra, într-un tablou, un anumit timp întru totul prielnic revelațiilor, un anumit moment calitativ deosebit de restul momentelor care alcătuiesc Timpul cosmic ? Cum aș fi putut păstra, măcar pentru propria mea folosință și beatitudine, ceasurile după-amiezei de astăzi, lumina, gustul, misterul lor ? De aceea mă gîndeam ; tu, care ai cunoscut de-a dreptul, nemijlocit, acest mister al iubirii a două ființe..." În acea clipă, Ioana

auzi Copilul scîncind și alergă spre leagăn. Abia avu timp să spună : „Iartă-mă, te rog !“ Ștefan se întoarse absent în birou. Zadarnic așteptase ea, înfiorîndu-se, să-i pună din nou întrebarea într-una din zilele următoare. Ștefan părea că uitase. O singură dată, aproape două luni mai tîrziu, într-o zi de la începutul lui iunie, Ioanei îi fu teamă. Ștefan se întoarse plictisit de la birou, oarecum abătut. Dar era vorba despre altceva : trebuia să plece chiar a doua zi la Sighișoara. „Nu înțeleg de ce m-au trimis tocmai pe mine, dar trebuie să mă duc.“

Ștefan pleca adesea în misiune în străinătate, cînd se pregăteau acordurile comerciale, dar niciodată pînă acum nu fusese trimis în provincie. O chestiune de arbitraj, crezu că înțelege Ioana ; dar nu era sigură că înțelesese bine. Ștefan plecă în dimineața următoare și lipsi aproape o săptămînă. Îi telefona în fiecare seară. Vorbea mai mult Ioana ; doar o singură dată îl ghicise tulburat, fericit, și atunci vorbise numai el. Cred că am să mă apuc de pictură, îi spuse. Am să te învăț și pe tine. Cred că o să fim fericiți amîndoi, adăugase. Și îi mai vorbise, repede, precipitat, despre primăvară, despre „un om extraordinar“, Anisie, despre livada lui de pomi roditori. La întoarcere, Ioana rămăsese surprinsă întîmpinîndu-l. Parcă întinerise. O lumină neînțeleasă îi scălda necontenit figura. „Am întîlnit un om extraordinar, începuse el. Și acum să-ți spun că și eu, în felul meu, și fără să știu, descoperisem ceva. Începusem să profit de o posibilitate deschisă...“ Apoi trecu în odaia de baie, își făcu dușul și ieși în halat ca să-și caute un costum. Era o dimineață clară, sclipitoare, și se vestea arșiță. „Trebuie să mă integrez ritmurilor cosmice, spuse el trecînd pe lîngă Ioana. Este și acesta un mare secret. L-am învățat de la Anisie. Trebuie să-mi aleg un costum potrivit cu ritmul cosmic,“ adăugă zîmbind.

Ștefan se îmbrăcă și plecă la minister. Peste două ceasuri îi telefonă spunîndu-i să nu-l aștepte la masă. Părea abătut. O fi avînd plictiseli cu arbitrajul de la Sighișoara,

își spuse Ioana. Dar cînd, pe seară, Ștefan îi telefonă din nou anunțînd-o că nu vine nici la cină, Ioana se tulbură. „Ce s-a întîmplat ? întrebă ea, în șoaptă. Sper că nu e nimic grav...“ Dar Ștefan nu o auzise. Telefonista de la centrala ministerului întrerupsese convorbirea.

În acea seară, ieșind de la minister, trecu pe la cafenea să-l caute pe Biriș. Se opri o clipă în prag și-și roti privirile în sală. Nu era, și Ștefan se îndreptă agale spre strada Măcelari. Îl întîmpină d-na Porumbache. Biriș încă nu se întorsese acasă, dar îl pofti să intre și să bea o țuică, așteptîndu-l.

„Sînt cam grăbit, minți el. Am să mă reîntorc peste vreun ceas.“ Plecă și începu să-l aștepte plimbîndu-se pe stradă, în dreptul stației de tramvai. Fusese o zi caldă și acum, la căderea nopții, curțile și grădinile erau din belșug stropite. Răzbătea de pretutindeni miros de pămînt proaspăt și de trandafiri. Cîteva ferestre rămăseseră deschise. Se auzea, la capătul străzii, un pian. Un băiat de liceu se opri o clipă să asculte, apoi își aprinse, pe furiș, o țigară, și-o ascunse în pumn, și trecu mai departe. Ștefan se apropie și el de fereastră. Cineva încerca să cînte *Sylvia Valse*, dar se poticnea mereu la aceeași măsură și reîncepea sîrguincios, fără elan. Ștefan simți că i se face foame și se hotărî să se reîntoarcă, oprindu-se în drum la o cîrciumă. Cîteva clipe în urmă cineva îl trase de braț. „Aici erai, maică ? ! exclamă d-na Porumbache. Păi de ce nu mi-ai spus că-ți place fata ? E a lui Trei-ochi-sub-plapumă. Așa-i spunem noi, că tată-su era chior de un ochi. Dar are avere frumoasă. Casele astea-s ale lor. Și au și prăvălia aia nouă pe Lipscani : «La trei Fazani», așa-i spune...“ „Mă duceam să-mi iau niște țigări, adăugă ca după un răstimp. Dar dacă nu ți-e somn, mergem aici, în colț, la cîrciumă, și-ți povestesc eu pe îndelete. E un negustor cinstit... Mă tratezi cu un vin ?“ „Tratez“, spuse Ștefan. Se așezară la o masă aproape de ușă, ca să-l poată vedea pe Biriș cînd s-o întoarce. „Trebuie să treacă pe aici, spuse

d-na Porumbache, că vine cu tramvaiul nr. 14..." Oftă și dădu peste cap paharul cu vin. „Păcat de el, că n-ar fi băiat rău, începu, dar dacă nu mă ascultă... De cînd îi tot bat capul să se însoare cu o fată bogată ! Cîte nu i-am găsit ! Fete cinstite, de negustori, nu haimanale d-alea de studente. Uite, că venise vorba : fata lui Trei-ochi-subplapumă. Știe franțuzește, cîntă și la pian, și ce avere are ! El era un pîrlit cînd l-am cunoscut eu întîi. Venea la noi, în Ferendari, să-i gireze bărbatu-meu polițe. Avea un magazin de fierărie. Magazin, vorba vine ; o dugheană, cu cîteva pachete de cuie și o legătură, două de tablă. Și acum are nu știu cîte milioane ! Ai mai pomenit așa ceva ?... Să nu-ți iei lumea în cap ?..." Își umplu al treilea pahar și începu să soarbă încet, gînditoare.

„Numai că, fiecare om cu necazurile lui... Fata asta, de cîntă la pian, nu e fata lui. A făcut-o nevastă-sa cu un locotenent. A ajuns și ăsta bine, acum ; e colonel. E însurat, are copii... Chioru' știa că nu-i fata lui, dar cum n-avea copii, s-a bucurat. Mai ales că-i mergea bine de pe atunci. Își deschisese prăvălie în Lipscani, lîngă noi. Că bărbatu-meu îmi spunea : «Uite și pe prăpăditu ăsta că vine în Lipscani !...» Dar i-a mers bine ; s-a înțeles cu unul de la Societate și făceau afaceri împreună : ridicau prețurile pe factură și restul îl împărțeau între ei ; au furat statul, cum se spune. Dar ce, parcă alții nu fură ?... La ce ne-a folosit dacă am fost cinstiți ? Uită-te la Petrică : muritor de foame !... N-ar fi fost mai bine să facă și el politică, așa cum face băiatul chiriașului ?" Se opri o clipă, apoi închise ochii și zîmbi, furată. „Numai un an, doi, aș vrea să mai fiu bogată, oftă ea, să mai fiu și eu om în rîndul oamenilor : cu trăsură cu doi cai, și vara să mă duc la băi, la Călimănești !... Hei ! dar nu mai apuc eu toate astea. N-am avut noroc !... Adică l-am avut, dar n-am știut ce să fac cu el... Credeam că ce-ai odată, rămîne al tău pînă la moarte. Că de averea ta nimeni nu se poate atinge... Eram tînără, eram frumoasă ; nimic nu-mi lipsea. Credeam că toate astea au să țină așa, cît mi-or place mie... Și s-au dus toate. Nici nu m-am desmeticit bine, și s-au dus... Parcă nici nu-mi vine a crede !... Parcă nici n-ar fi fost..." Își șterse o lacrimă și căută în buzunarul șorțului batista să-și sufle nasul. „Dar nu-mi spuseși dacă vrei să-ți fac vorbele cu fata", adăugă d-na Porumbache. „Sînt însurat", mărturisi Ștefan. Bătrîna îl privi mirată.

„Dar văd că nu porți verighetă, făcu ea bănuitoare. Păcat, adăugă ea după un răstimp, că e, poci spune, fată de colonel."

Îl întîlni pe Biriș coborînd din tramvai, cînd se hotărîse să se întoarcă acasă. „Te caut de două ceasuri, îi spuse. Voiam cu orice preț să-ți vorbesc..." Biriș părea absent, obosit. Trăgea ostenit din țigară. „Am fost la unul, Mihai Duma, tocmai la Cotroceni. Am umblat toată ziua. Să ne așezăm o clipă undeva", adăugă căutînd din ochi o bancă. „Hai mai bine la cîrciumă, propuse Ștefan. Am multe să-ți spun..." Se așezară la o masă din fundul grădinii. „Am fost tocmai la Cotroceni, vorbi din nou Biriș, zvîrlind plictisit mucul de țigară care i se stinsese în colțul buzelor. Ce-am putut umbla și azi..." „Cum îi spuneam și Ilenei atunci cînd am discutat problema timpului, începu deodată Ștefan, după ce umplu paharele, nici cariul, nici măseaua ajunsă în cîmpul morții nu m-au convins. Știam asta mai de mult, o știam de cînd am început să pictez. Dar acum am și o dovadă palpabilă : îl am pe Anisie..." Biriș sorbi însetat jumătate din pahar, apoi îl umplu iar cu sifon și-l dădu repede peste cap. „Mai spune odată, făcu el. N-am prea înțeles bine ce mi-ai spus. Mi s-a părut că vorbeai de pictură..." „Acesta era un secret, continuă Ștefan cu aceeași însuflețire, dar acum ți-l pot spune și d-tale. În orele mele libere pictez. Dar nu de asta venisem să te văd. Venisem să-ți vorbesc de Anisie." Biriș îl privi pătrunzător, își trecu ușor mîna peste părul rar din creștet, apoi îl întrebă, cu un glas obosit :

„Cine e persoana ?“ „E omul cel mai extraordinar pe care l-am cunoscut. Locuiește lîngă Sighișoara. Acum, că l-am cunoscut, nu mai regret atît de mult că i-am vorbit Ilenei de pictura mea...“ „Ileana e soția d-tale ?“ întrebă Biriș umplîndu-și din nou paharul. „Nu, spuse Ștefan pe un ton oarecare. Pe soția mea o cheamă Ioana. Ileana e o fată pe care am cunoscut-o anul trecut și de care cred că sînt îndrăgostit.“ Se opri o clipă, pierdut în gîndurile lui, și zîmbi. „E curios, reîncepu cu alt glas, acum, că mi-ai spus, parcă și Ileana ar putea fi soția mea. Nu mă gîndisem niciodată pînă acum la asta, adăugă visător. Nu că-mi pare rău că sînt căsătorit cu Ioana. Dimpotrivă, o iubesc foarte mult, foarte mult. Dar simt c-o iubesc și pe Ileana... Deși, după ce m-a prezentat în ziua aceea drept pictor, am simțit parcă un fel de ură împotriva ei. Parcă mi-ar fi trădat cel mai scump secret. Și, într-adevăr, pictura mea este un foarte mare și foarte scump secret... Dar, din fericire, l-am întîlnit pe Anisie. Și tocmai despre el, despre omul acesta, Anisie, vreau să-ți vorbesc...“ „Intră direct în materie, îl îndemnă Biriș văzîndu-l că a rămas din nou cu privirile pierdute. Cine e persoana ?...“ „Omul ăsta a descoperit o mare taină, șopti Ștefan aplecîndu-se peste masă. A învățat cum să trăiască. Trăiește *el*, ca om, ca ființă totală — și nu se lasă trăit de țesuturile lui, de glandele lui, de automatismele lui, ca noi toți, ceștilalți...“ „Dar de unde știi că trăiește astfel ? îl întrebă Biriș începînd să-și caute pachetul cu țigări.“ „L-am văzut cum își curăța pomii din livadă, începu Ștefan cu un zîmbet misterios. Stam pe prispă și-l observam. Atunci l-am înțeles. M-am convins că munca lui e de o altă calitate decît muncile noastre. Eram pregătit, de altfel, pentru asta, continuă Ștefan după o scurtă pauză, pentru că ceva din beatitudinea asta o cunoscusem și eu, cînd pictam. Numai că, în cazul meu, nu era vorba de o muncă responsabilă, cu un obiect precis, ca în cazul lui. El își curăța pomii de omizi. Îl observam și-l simțeam cum era prezent în fiecare gest.

În fața pomului nu era distrat, nu se gîndea la nimic altceva. Dar ghiceam că pomul acela i se revela în totalitatea lui. Nu era un simplu obiect, unul printre altele o mie la fel cu el, așa cum ni se arată nouă, majorității oamenilor. Lui, pomul acela pe care-l curăța, îi revela, în acel moment, Universul întreg. Îl vedea în totalitatea lui : cu rădăcinile, cu ramurile, cu frunzele și paraziții lui...“ „Ești sigur că *vedea* toate acestea ? îl întrerupse Biriș. Ești sigur că tot ce-mi spui nu e un fel de afabulație mitologică provocată de propriile d-tale extaze ?“ „Vedea toate acestea și vedea încă multe altele, pe care noi nu le putem vedea, spuse Ștefan cu gravitate. Stătusem mult timp de vorbă, în seara cînd îl cunoscusem. M-a dus la el un coleg de facultate. Și tot colegul acesta al meu îmi povestise ce s-a întîmplat cu Anisie. E un om cu cîțiva ani mai mare ca noi. A învățat multe ; a urmat conservatorul la Viena, s-a apucat apoi de teologie, a studiat matematicile, fizica, biologia. N-a vrut să sfîrșească nimic ; nu și-a luat nici o diplomă. Acum vreo cinci, șase ani, a avut un accident ; a alunecat în timpul unei ascensiuni și a zăcut nu știu cîte luni ; s-a crezut, la început, că și-a rupt șira spinării, dar era vorba de ceva mai ușor. În orice caz, atunci, în acele luni petrecute în ghips, a avut, să spunem, revelația : a simțit *cum trece timpul* și a ghicit, totodată, ce s-ar putea face ca timpul să nu mai treacă...“ „Începe să devină interesant, făcu Biriș ridicînd capul. Spune înainte !“ „De atunci, continuă Ștefan cu o bruscă fervoare, el nu mai trăiește, ca noi, după un orar mai mult sau mai puțin complicat, și nu mai are un program să-i spunem, personal. Nu mai ține seama decît de timpul cosmic : de zi și de noapte, de creșterea și de descreșterea lunii, de anotimpuri. Și acest timp cosmic, după cîte mi-a spus, va fi într-o bună zi, pentru el, abolit. Dar, deocamdată, are nevoie de Timp ca să se regăsească pe sine. Să se regăsească, adică, în sensul metafizic al cuvîntului : să ia cunoștință de ființa lui plenară, integrală. Și atunci, nu se mai lasă distras de-

la trăirea fiecărui moment esențial al acestui timp cosmic. Pentru el, luna nouă sau luna plină, echinoxurile și solstițiile, răsăriturile și crepusculele, nu au, ca pentru noi, o simplă funcție calendaristică. Fiecare din ele îi revelează un nou aspect al întregului, al Cosmosului. Neacceptînd nici un alt timp în afară de timpul cosmic — neacceptînd, în primul rînd, timpul istoric, timpul în care au loc, bunăoară, alegerile parlamentare, sau înarmările lui Hitler, sau războiul civil din Spania, hotărît să nu țină seama decît de timpul în care au loc evenimentele cosmice : evoluția lunii, anotimpurile, rotația pămîntului, — el se mulțumește să epuizeze semnificația fiecăruia din aceste evenimente cosmice. Trăiește astfel o neîntreruptă revelație. Te-ai fi convins și d-ta dacă l-ai fi ascultat vorbindu-ți despre o noapte cu lună, sau despre nămiaza de vară, sau despre semnificația tuturor cîntecelor de paseri și de insecte la diferite ceasuri ale zilei. Pentru el, Natura începe să devină nu numai transparentă, ci și purtătoare de valori. Nu e vorba de o regresiune în starea, să-i spunem, animalică a omului primitiv. El descoperă în Natură nu acea vacanță a Spiritului pe care o caută unii din noi, ci cheia primelor revelații metafizice : taina morții și a reînvierii, a trecerii de la neființă la ființă. Și omul ăsta, care e de abia la începutul experienței lui, a izbutit deja să se sustragă Timpului. Nu numai timpului istoric — căci din acest timp se poate sustrage oricine se hotărăște să trăiască departe de lume, fără ziare și fără radio, dar și timpului fiziologic. Deși are cîțiva ani mai mult ca noi, pare cu zece ani mai tînăr. Pare un băiat de 25 de ani..."

„Ascultă, exclamă Biriș, dînd la o parte, enervat, paharul gol din fața lui. D-ta ori îți bați joc de mine, ori ți s-a întîmplat într-adevăr un miracol : ai întîlnit, în carne și oase, un personagiu al lui Ciru Partenie..." „Ce vrei să spui ? " îl întrebă Ștefan cu un ton indiferent. „Nu citești «Viața românească ?» Partenie publică în ultimul număr o foarte ciudată nuvelă : *E departe stîna ?* așa îi

spune." „Nu înțeleg ce legătură are una cu alta", vorbi Ștefan.

„Ar trebui să citești nuvela, continuă Biriș. Este exact povestea d-tale. Cu singura deosebire că personagiul lui Partenie nu e din Sighișoara, ci din munții Moldovei. Autorul povestește cum l-a întîlnit într-o seară și-au rămas de vorbă pînă noaptea tîrziu. Și episodul cu accidentul la șira spinării, și retragerea lui la țară, și tehnica integrării în timpul cosmic, și tot ce mi-ai spus d-ta, toate acestea le-am citit acum vreo două, trei săptămîni, în nuvela lui Partenie." „Nu se poate !" șopti Ștefan. „Doar amănuntul cu curățatul pomilor de omizi și interpretarea pe care i-o dădeai d-ta, nu-mi amintesc să le fi citit acolo. Dar, evident, adăugă Biriș cu o ușoară ironie în glas, nici nu și-ar fi avut rostul în nuvelă ; întîlnirea lor avusese loc într-o seară de toamnă, și apoi, personagiul lui Ciru Partenie nu avea livadă. Trăia parcă și mai singuratec, în munte ; singurii lui vecini erau ciobanii de la o stînă !"

Se opri și-și înălță ochii spre Ștefan. Părea din nou pierdut în propriile lui gînduri ; își rezemase bărbia în pumn și privea drept înaintea lui, fără să scoată un cuvînt. Tăcură așa, amîndoi, multă vreme. „E de necrezut", vorbi tîrziu Ștefan, și-și umplu repede paharul. „Și totuși nu e nimic extraordinar, reîncepu Biriș. Ați întîlnit amîndoi același ins ; un om destul de bine, ce-i dreptul, dar totuși un om în carne și oase." „E curios că tot el, Marele Om, l-a întîlnit cel dintîi", spuse Ștefan silindu-se să zîmbească. „Indiscret cum e, continuă Biriș ca și cum nu l-ar fi auzit, Partenie a și scris o nuvelă inspirîndu-se din această întîmplare. El l-a transformat în personagiu. D-ta l-ai luat mai în serios. Și, în fond, cred că d-ta ai dreptate. Omul merită să fie cunoscut. Oricum ar fi, de la el se poate învăța ceva..." Ștefan clătină din cap. „Nu eu, în orice caz, spuse. Și-mi pare rău. Eu va trebui să mă mulțumesc cu pictura..." Dădu repede paharul peste cap și-l umplu din nou, cu furie.

„Cu pictura, repetă el tîrziu ca și cum ar fi vobit singur. Va trebui să mă mulțumesc cu pictura..." Își trecu mîna peste obraz și încercă din nou să zîmbească. *„Anch'io son pittore !"* exclamă. Luă de pe masă pachetul lui Biriș și-și aprinse absent o țigară. „N-am mai fumat de cîțiva ani", spuse lăsînd să ardă chibritul între degete. Biriș rămase cu brațele încrucișate, privindu-l. Tăcură iarăși amîndoi cîtăva vreme. „Cred că e tîrziu, începu Biriș. Mă simt cam obosit..." „Cum spuneai că se numește nuvela ? îl întrerupse Ștefan ca și cum s-ar fi trezit dintr-o lungă reverie. Cum spuneai că se numește ? *E departe stîna ?* Cu semn de întrebare ?" „Cu semn de întrebare", spuse Biriș. Căci așa începe nuvela : povestitorul se apropie de acel personagiu misterios și-l întreabă : «E departe stîna ?...»"

„Și crezi că are vreo semnificație asta, semnul ăsta de întrebare ?"

„Nu cred, făcu Biriș gînditor. E o simplă întrebare, o întrebare ca oricare altele. Povestitorul întîlnește un om singuratic, în munte, și-l întreabă : «E departe stîna ?»" „Eu totuși cred că are o semnificație, reîncepu Ștefan cu înfrigurare. În aparență, e o întrebare ca oricare altele. Dar dacă omul acela singuratic pe care l-a întîlnit Partenie este una și aceeași persoană cu Anisie, atunci întrebarea ar putea avea și o semnificație ascunsă. Bunăoară : Mai e mult pînă în rai ? Sau : E departe Dumnezeu ? Sau : Unde e Dumnezeu ? Mai e mult pînă la Dumnezeu ?" „Nu cred, făcu Biriș. Partenie e un realist, un psiholog realist. Opera lui nu are semnificații mistice."

Tăcu și-și umplu din nou paharul. I se păru că Ștefan nu-l mai ascultă și prelungi tăcerea, sorbind, la răstimpuri, din paharul prea plin. „Și acum, pentru că ai adus d-ta vorba, începu el tîrziu, mai pot să-ți spun ceva. Mai pot să-ți spun că Anisie al d-tale nu m-a convins. Integrat sau neintegrat în Timpul cosmic, tot cîmpul morții ne paște, tot

către moarte ne mînă Timpul..." Ștefan își trecu încurcat palma pe frunte, apoi și-o lăsă pe obraz și începu să și-o frece. „Păcat de Anisie, vorbi el, păcat că l-a descoperit și pe el Marele Om..." Se opri, încruntat. Biriș își pironi privirile pe becul puternic din mijlocul grădinii ; se adunaseră acum nenumărați fluturi de noapte și gîze verzi, străvezii, și-i dădeau tîrcoale orbește, zbătîndu-și aripele ca într-un spasm fără sfîrșit, lipindu-se o clipă de sticla încălzită și apoi depărtîndu-se ca să încerce din nou, alături, cu aceeași neînțeleasă, patetică indiferență, tremurîndu-și mai grăbit aripile, revenind de nenumărate ori, lovindu-se cu un sunet surd, neîntrerupt, de sticla lămpii, pînă ce căzeau amețite, istovite, pe pietriș. „Ce mă mir, vorbi Biriș fără să-și dezlipească privirile de lampă, este că Partenie a ajuns pînă la Sighișoara și a întîlnit un personagiu atît de deosebit de preocupările lui. El, care nu caută decît «experiențe» cu femeile din lumea bună... Acum, ar trebui să-l întîlnească și pe Bursuc..." „Numai că de data asta, nu mă retrag atît de ușor din joc, îl întrerupse Ștefan cu un glas aspru, tăios. *Anch'io son pittore !* Am fost și eu la stînă, l-am întîlnit și eu pe Anisie. *Et in Arcadia ego !* Nu i-am pus întrebarea, dar am să i-o pun... A propos de semnul de întrebare, făcu el după o scurtă pauză, și o lumină stranie i se aprinse deodată în ochi, n-ai vrea să-mi vezi picturile ? Nu le-am arătat nimănui pînă acum, dar d-tale trebuie să ți le arăt..." „E cam tîrziu, spuse Biriș, și sînt destul de obosit. Am fost pînă la Cotroceni..." „Nu e nici unsprezece, făcu Ștefan sculîndu-se brusc de la masă. Nu e tîrziu, și operația asta nu durează mai mult de un sfert de ceas. Mergem cu mașina. Așteaptă-mă o clipă doar. Vreau să dau un telefon..." Se întoarse după vreo zece minute, foarte bine dispus.

„Iartă-mă, te rog, spuse. Nu-i știam numărul și a trebuit să-l caut în cartea de telefon, și nu găseam cartea... Dar bine că era acasă. Trecem s-o luăm cu mașina. Ne-am dat întîlnire într-un sfert de ceas, în fața casei... Știi,

adăugă făcînd semn chelnerului la plată, e fata aceea, Ileana, de care ți-am spus că sînt îndrăgostit..."

„*Anch'io son pittore !* îi spusese la telefon. Vino să-ți arăt picturile. Să-ți arăt mașina aceea care a dispărut..." Ileana șovăise o clipă și-și zvîrlise ochii pe ceasornic : unsprezece". E nepotul generalului. Viziru la telefon, spuse lui Tante Alice. Mă invită la un pre-vernisaj al expoziției lui. Nu-l pot refuza..." Auzi clacsonul în fața ușii și coborî. O lovi răcoarea nopții, mirosul florilor din grădină. Se simți deodată, fără motiv, fericită. „Dumnealui e filosof, îi prezentă Ștefan pe Biriș. Ți-am vorbit odată de el ; el e acela cu osul mort, cu avangarda în cîmpul morții... O iei spre Hotel Boston, pe strada Bucovinei, se adresă șoferului." Apoi își aprinse precipitat o nouă țigară și se împinse către fundul mașinii.

„Dă-mi voie să te tutuiesc, îi spuse luîndu-i brațul. Astăzi e o zi foarte importantă din viața mea. Întîlnisem pe Anisie și azi am aflat că Marele Om îl întîlnise înaintea mea !..." „Cine e Anisie ?" îl întrerupse Ileana cu un zîmbet. Avea din nou sentimentul acela tulbure, greu de definit, că Ștefan începe un joc absurd, numai de el înțeles. „E un om extraordinar, spuse Ștefan. Extraordinar, întări domol Biriș. E chiar mai interesant decît personagiul lui Partenie." „Și sînt sigur, totuși, că semnul acela de întrebare are o semnificație simbolică, îl întrerupse Ștefan. Sînt sigur că tot înțelesul nuvelei stă în semnul acela de întrebare...",

Ileana voi să-i spună ceva, dar Ștefan nu-i lăsă timp. „Am ajuns, vorbi el repede. Aici e camera mea secretă. Vă implor să nu pomeniți nimănui de vizita aceasta. Am să vă spun eu altădată pentru ce..." Plăti șoferului și-i pofti să intre. Ridicîndu-și ochii, cu mirare, din cartea pe care o citea, portarul zîmbi și-i întinse stînjenit cheia de la odaie. Urcară tăcuți pînă la etajul doi. Era un hotel nou, destul de curat, dar lipsit de gust, ascunzîndu-și anevoie sărăcia. „Intrați, le spuse Ștefan din prag, după ce

aprinsese lumina. Și vă rog să vorbiți foarte încet, căci pereții sînt de paiantă și se aude tot". „Vădastra", șopti Ileana. „Locuia acolo, arătă Ștefan întinzînd brațul. Acum e o cameră de pasaj. Ultima oară era ocupată de un comisvoiajor din Brașov... Din fericire de partea ceastălaltă nu am vecini..." Ileana privi amuzată în jurul ei. Un interior banal de cameră de hotel modest, în care biblioteca ce parcă stătea să cadă și masa de lemn încărcată cu cărți păreau stinghere, aduse dintr-o altă lume. „Trebuie să știți că sînteți primii oameni care ați intrat în camera secretă, continuă Ștefan în șoaptă. Nu vă puteți da seama ce înseamnă asta pentru mine. Acesta e un secret al meu. Chiar dacă vi l-aș spune, nu l-ați înțelege..."

Se îndreptă spre fereastră și o deschise. Se plecă mult peste pervaz, întorcînd capul către camera vecină.

„Puteți vorbi, le spuse. Văd că e întuneric alături. Vecinul meu încă nu s-a întors." Ileana se așeză pe scaunul din fața patului : Biriș continua să privească titlurile din bibliotecă.

„*Anch'io son pittore*", începu Ștefan revenind în mijlocul camerei și îndreptîndu-se spre Biriș. Mai dă-mi, te rog, o țigară, spuse. Este a patra țigară pe care o fumez în mai puțin de-un ceas. M-am lăsat de fumat acum cîțiva ani, dar în noaptea asta simt că trebuie să fumez... Îmi pare rău că nu vă pot oferi nimic, adăugă el după ce-și aprinsese, tremurător, țigara. Aici nu se consumă nimic. Uneori, cînd mi-e foarte sete, beau un pahar cu apă de la robinet. Asta e tot. Ca și în camera *Sambô*, în această cameră secretă toate funcțiile fiziologice sînt oarecum suspendate. Cînd mi-e foame, cobor în stradă și-mi cumpăr un covrig. Dar nu pot mînca aici, nu pot urca în această cameră secretă cu un covrig, sau un iaurt, sau o pungă cu fructe. Așa era și în camera *Sambô*, adăugă el cu un zîmbet. Înainte de a vă revela secretul cel mare, trebuie să vă povestesc povestea camerei *Sambô*."

Se așează pe marginea patului și-i privi pătrunzător pe amîndoi. „Vă rog să nu mă întrerupeți, le spuse. Acum, că Anisie a devenit personagiu literar, vă pot revela și eu secretele copilăriei mele. Am să vă spun povestea camerei *Sambô*... Aveam vreo cinci, șase ani, începu el cu un glas înăbușit, și mă aflam cu familia la Movila. Locuiam într-un fel de vilă-hotel, care avea două etaje și vreo cincisprezece, douăzeci de camere. În sala de mese eram vecinii unui grup de tineri foarte misterioși. Mi se păreau misterioși pentru că, deși vorbeau românește, nu înțelegeam prea bine ce vorbeau. Din cînd în cînd unul din ei rostea un cuvînt straniu, fără sens pentru mine, și atunci toți începeau să exclame, să se agite, să ridice glasurile. Eu eram fascinat de misterele lor. Și într-o zi, întorcînd brusc capul către masa lor, într-un moment cînd discuția ajunsese neobișnuit de animată, am auzit pe unul din ei, pe cel care mi se părea cel mai bătrîn, pentru că avea mustăți, l-am văzut ridicînd brațul către tavan, parcă ar fi indicat o direcție, și l-am auzit rostind cu un glas solemn : *Sambô !* Toți au amuțit deodată și și-au plecat ochii în farfurie. Apoi au repetat pe rînd : *Sambô ! Sambô !*... În acea clipă am simțit un fior necunoscut pînă atunci : simțeam că pătrunsesem într-un mare și cutremurător secret. Toate misterele bărbaților de la masa alăturată erau concentrate în aceste două silabe : *Sambô*, și printr-o împrejurare providențială, întorsesem capul exact în momentul în care omul cu mustăți arătase direcția în care se afla această taină, *Sambô*. Se afla deasupra noastră, undeva deasupra noastră, la etajul doi... Și, evident, chiar în după amiaza aceea am plecat s-o descopăr. Noi, copiii, dormeam într-o cameră separată, cu doica, alături de cea a părinților. M-am prefăcut că dorm și, cînd am simțit că doica atipise, am ieșit, am alergat cît am putut de repede pe culoar și am urcat la etajul doi. Am simțit că mi se bate inima de cum am ajuns acolo, la etajul doi. Nu știam încotro să mă îndrept, dar simțeam cum mi se bate inima din ce în ce mai

tare. Am închis ochii, de frică, și am început să calc încet pe covor, îndreptîndu-mă către fundul culoarului. Nu știu cît am mers dar m-am trezit în fața unei uși și în acea clipă am simțit că acolo era *Sambô*. M-am întrebat mai tîrziu cum de am avut curajul să pun mîna pe clanță și să intru. Tremuram tot, și dacă aș fi auzit în acea clipă un zgomot mai puternic sau un țipăt de om, probabil că aș fi leșinat. Totuși, am pus mîna pe clanță și am intrat... O văd și acum. Storurile erau lăsate și în cameră era o penumbră misterioasă, o răcoare de o cu totul altă natură decît răcoarea celorlalte camere în care pătrunsesem pînă atunci. Nu știu de ce, mi se părea că totul plutește acolo într-o lumină verde ; poate unde perdelele erau verzi. Căci, altminteri, camera era plină de fel de fel de mobile și lăzi, și coșuri cu hîrtii și jurnale vechi. Dar mie mi se părea că e verde. Și atunci, în clipa aceea, am înțeles ce este *Sambô*. Am înțeles că există aici pe pămînt, lîngă noi, la îndemîna noastră, și totuși invizibil celorlalți, inaccesibil celor neinițiați — există un spațiu privilegiat, un loc paradisiac, pe care, dacă ai avut norocul să-l cunoști, nu-l mai poți uita toată viața. Căci în *Sambô* simțeam că nu mai trăiesc așa cum trăisem pînă atunci ; trăiam altfel, într-o continuă, inexprimabilă fericire. Nu știu de unde izvora beatitudinea asta fără nume. Mai tîrziu, amintindu-mi de *Sambô*, am fost sigur că acolo mă aștepta Dumnezeu și mă lua în brațe îndată ce-i călcam pragul. N-am mai simțit, apoi, nicăieri și niciodată, o asemenea fericire, în nici o biserică, în nici un muzeu ; nicăieri și niciodată. Rămîneam, probabil, ceasuri întregi acolo, pentru că, reîntorcîndu-mă lîngă ai mei, îi găseam agitați, neliniștiți, uneori furioși. «Unde ai fost ? mă întrebau. Te căutăm de trei ceasuri...» M-am jucat, mințeam eu. Și nici o amenințare, nici o pedeapsă, nu mă speria. Acceptam zîmbind toate : gîndul că mă voi putea întoarce în *Sambô* mă consola. Odată, venisem acolo cu cîteva bomboane în buzunar. Fără să-mi dau seama, am luat

o bomboană și am început s-o sug. Imposibil ! Nu avea nici un gust. Și nici n-o puteam suge. Gura mi-era uscată. Nu-mi puteam mișca limba. Nu puteam face nimic în *Sambô*. Nu mi-era foame, nu-mi era sete, nu mi-era somn. Trăiam pur și simplu în paradis. În seara aceleași zile, cînd venisem cu bomboane, am observat cum oamenii de la masa de alături mă priveau pe furiș și vorbeau în șoaptă între ei, arătîndu-mă. Evident, mi-am dat eu seama, ei știau de crima mea, știau că intrasem în *Sambô* cu cîteva bomboane în buzunar și că încercasem chiar să sug una din ele. Cred că sentimentul de rușine și teamă că fusesem descoperit a fost cauza indigestiei pe care am avut-o. Două zile am zăcut bolnav. Doica mi-a spus mai tîrziu că vorbeam prin somn și deliram, deși n-aveam febră prea mare. Bănuiam eu despre ce puteam vorbi, dar simțeam că nu mă trădasem. Ei, ceilalți, toți, familia, nu știau de *Sambô*, nu întorseseră capetele la timp ca să vadă direcția pe care o indicase omul cu mustăți. Așteptam, cu nerăbdare, să mi se dea voie să părăsesc patul. A treia zi, întorcîndu-mă de la plajă, am reușit să le scap de sub ochi și am alergat la etajul doi. Dar n-am mai putut intra. *Sambô* era încuiată. Am rămas acolo, zdrobit, multă vreme, încercînd din cînd în cînd clanța. Zadarnic. *Sambô* rămînea încuiată. Mă rugam în gînd, mă rugam așa cum învățasem să mă rog, și rosteam toate rugăciunile pe care le știam, către Dumnezeu, Maica Domnului, și Iisus Christos, și Îngerul meu păzitor, dar *Sambô* rămînea încuiată. M-am rugat în gînd la omul cu mustăți, m-am rugat la toți cei de la masa lui, oameni puternici, cunoscători de cuvinte neînțelese, inițiați în mistere — și puneam, apoi, tremurînd, mîna pe clanță. Zadarnic. Ușa nu se mai deschidea. Mi se interzisese intrarea. *Sambô* îmi devenise inaccesibilă... Am revenit a doua și a treia zi, am revenit în fiecare după-amiază, cît timp a durat vilegiatura noastră la Movila. Reveneam zadarnic. Mi se interzisese intrarea în *Sambô*. Îmi dădeam, de altfel, seama de asta

spionîndu-mi vecinii la masă. Nu mai mă priveau, nu mai ridicau glasurile. Vorbeau tot în șoaptă, cu frunțile plecate. Am aflat de la doică pentru ce : omul cu mustăți se înecase la plaja de la Tuzla. Nu-l mai aduseseră aici. Îl transportaseră direct la Constanța. Nu le-am spus nimic, dar eu știam de ce se înecase..." „Făceai, cu alte cuvinte, un complex de culpabilitate," îl întrerupse Biriș. „Nu, nu cred că era asta, continuă Ștefan. Nu aveam nici un sentiment de culpabilitate. Doar că mi se părea că *știam* ceva ; că participasem la o taină, alături de toți ceilalți de la masa vecină, și că această taină implica, printre altele, și o moarte... Atît."

Se opri extenuat și-și aprinse o altă țigară.

„Dar în fond, ce este *Sambô* ? întrebă Ileana. Ce-ar fi putut însemna cuvîntul acesta, *Sambô* ?..." Ștefan zîmbi. „Nu înțeleg nici eu, dar asta n-are mare importanță. Mai tîrziu, în liceu, m-am întrebat dacă tinerii aceia nu discutau cumva literatură, și dacă toate cuvintele acelea stranii, care mă înfioraseră pe mine, nu erau titluri de cărți și nume de autori. Poate că tînărul rostise cu emfază : *Salammbô* și ridicase mîna în sus — și mie mi se păruse că rostise *Sambô* și arătase spre etajul doi... Dar chiar dacă ar fi așa, experiența misterului nu rămîne mai puțin valabilă. În fond, poate că toate discuțiile acelea literare n-aveau decît scopul acesta, ignorat, bineînțeles, de către cei care le purtau, scopul acesta de a-mi revela mie experiența misterului. Nu vreau să intru, acum, în detalii... V-am spus povestea camerei *Sambô* ca să înțelegeți de ce nu pot să vă ofer nimic în această cameră secretă, de ce nu pot să vă dau nici măcar o dulceață. Aici, în camera secretă, nu pot mînca..." „Dacă am înțeles bine, vorbi Biriș, camera aceasta e o replică a camerei *Sambô*. Încerci acum, la maturitate, să regăsești experiența aceea inefabilă a copilăriei... Un psihanalist ar spune că e vorba de un complex de regresiune, de un infantilism..." „Nu, începu Ștefan, nu cred că ai dreptate. Camera aceasta

secretă are altă poveste. E prea lungă ca să v-o povestesc acum. De altfel, nici nu știu dacă aș reuși s-o povestesc. Dar sînt sigur că e vorba despre altceva. Mi-aduc aminte de un gînd care m-a obsedat cînd eram foarte tînăr : cum aș face să pot avea o altă identitate ? Adică, să fiu și alt om decît acela care mă știam că începeam să deviu, un om cu o anumită formație intelectuală, condiționat de anumite complexe sociale și morale, cu anumite gusturi, anumite automatisme ? Cum aș face, îmi spuneam, să pot trăi și altfel decît simțeam că începeam a fi obligat să trăiesc, obligat nu numai de familie sau societale, ci chiar de mine însumi, de propriul meu trecut, de propria mea *istorie*, cum ar spune Biriș. Ca să vă dau un exemplu, îmi plăceau anumiți autori și, deci, mă simțeam obligat să-mi placă întotdeauna, pentru că mă convinsesem că-mi plac și simțeam că m-aș contrazice dacă aș declara într-o bună zi că nu-mi plac ; aș fi avut, în acea zi, sentimentul că mă contrazic, că nu sînt consistent, că nu am, cum se spune, suită în idei... Ei bine, în camera aceasta secretă sînt liber să mă contrazic, liber să cred ce-mi place, chiar dacă acele credințe și opinii sînt efemere..." „Este, cum s-ar spune, o cameră extra-istorică și atemporală", făcu Biriș bine dispus și începu să rîdă. „Este, bineînțeles, și asta, continuă Ștefan cu fervoare, dar mai este și altceva. N-am să vă pot spune tot pentru că nu știu cum aș putea exprima asemenea lucruri obscure..."

„Arată-ne mai bine picturile d-tale, vorbi din nou Biriș. Poate o să înțelegem despre ce este vorba cînd le-om vedea..." Ștefan îi privi pe amîndoi, pe rînd, cu gravitate, apoi își trecu mîna pe obraz și zîmbi. „Tocmai lucrul ăsta e greu de explicat, începu el după o lungă tăcere. Pentru că picturile acestea pe care vreau să vi le arăt ascund un mare secret, și dacă nu vi-l revelez în prealabil, mă îndoiesc că-l veți putea vedea..." „Nu prea înțeleg ce vrei să spui, începu Biriș, dar eu tot cred că ar fi mai

bine să începi prin a ne arăta picturile." Ștefan tăcu din nou, încurcat.

„Mi-ai spus că ai să-mi arăți mașina, vorbi deodată Ileana. Și dacă vrei să știi adevărul, pentru asta am venit : ca să văd mașina... Dacă ar fi vorba de alt fel de picturi, poate aș fi refuzat ; aș fi venit altă dată să le văd. Dar, mi-am spus, poate că mașina aceea de la miezul nopții nu se vede decît noaptea... De aceea am venit..." Ștefan continua să tacă privind-o adînc, aproape încruntat. „Mi-ai spus : *Anch'io son pittore !*", reîncepu Ileana.

„Și sînt ! exclamă deodată Ștefan. În felul meu, sînt și eu pictor. Dar e o pictură cu totul specială. Ca s-o poți înțelege bine..." În clipa aceea se auzi din camera de alături un glas puternic, cu un accent provincial. „Arată-le, domnule, pictura, și nu mai lungiți vorba ! Arată-le odată și terminați, că e miezul nopții !... Să putem dormi și noi !..." Ștefan rămase încremenit în mijlocul odăii. Ileana zîmbi amuzată și-i făcu semn, arătîndu-i cu mîna spre camera vecină. „Răspunde-i ceva, șopti ea repede. Răspunde-i ceva ca să-l liniștești !..." Ștefan se apropia în vîrful picioarelor.

„Crezi că a auzit și el ? o întrebă, în șoaptă, foarte emoționat. Crezi că a putut auzi și el povestea camerei *Sambô ?*" „Nu, n-a putut, îl liniști, șoptind, Ileana. Știu cînd a intrat. L-am auzit intrînd. A intrat de vreo cîteva minute..." „Ești sigură că n-a auzit ?" întrebă din nou, tulburat, Ștefan." Ileana clătină din cap.

„Arată-ne acum, pînă ce nu adoarme", șopti Biriș, apropiindu-se. „Imposibil, vorbi foarte încet Ștefan. Trebuie să vă explic."

„Lasă explicația, îl întrerupse Biriș cu nerăbdare. E tîrziu. Arată-ne măcar o singură pînză..." „Arată-ne măcar mașina", șopti Ileana. Ștefan își trecu din nou mîna pe obraz, înfrigurat, agitat. „Nu există decît o singură pînză, spuse el tîrziu. Nu există decît una și aceeași pînză pentru

toate picturile. De aceea spuneam că trebuie să vă explic ; ca să știți cum s-o priviți. Mașina Ilenei, bunăoară, este ultimul tablou pe care l-am pictat ; dar l-am pictat pe aceeași pînză pe care am pictat toate celelalte tablouri. Și ca s-o puteți vedea, trebuie să vă explic cum s-o priviți ; altminteri, n-o puteți recunoaște." „Ce-are a face ! exclamă exasperat Biriș. D-ta arată-ne pînza, că ne descurcăm noi ; găsim noi mașina, n-avea nici o grijă..." „Dacă vă spun că este una și aceeași pînză !" făcu Ștefan ridicînd glasul. „Atunci de ce m-ai chemat ? îl întrebă Ileana. Mi-ai spus că ai să-mi arăți mașina..." „Am să ți-o arăt, vorbi Ștefan, dar după ce-am să-ți explic ce pictasem înainte de mașină..." „Încăpățînat mai e, domnule ! exclamă din nou omul din camera vecină. Încăpățînat l-a mai făcut Dumnezeu !..." Și bătu, furios, cu pumnul în perete, de mai multe ori. „Le-o arăți, domnule, sau mă duc să chem portarul ?..." „Nu pot să le-o arăt, strigă Ștefan, pentru că n-au cum s-o vadă !" „Atunci stingeți lumina și vă culcați, țipă cu toată puterea omul din camera vecină. Că dacă nu, mă duc și chem portarul !..." Ileana se ridicase, foarte bine dispusă, și se apropie de ușă. „Haide să mergem, șopti ea. Ne povestești mai bine pe stradă..." „Pe mine să nu contați, vorbi enervat Biriș. Eu mă duc acasă... Sînt foarte obosit... Am umblat toată ziua, am fost tocmai la Cotroceni. Mă simt foarte obosit..."

III.

Întorcîndu-se acasă după întîlnirea cu Voinea, totul i se păru în jurul lui feeric : mobila, lumina, covoarele.

„Sînt la Iași, dragă, m-am stabilit la Iași", spusese Voinea repede, cu privirile plecate. Nu mai rîdea cu insolența de acum cîțiva ani. Se îngrășase și femeia de lîngă el părea slabă, cu un aer timid, de provincială. „...Am o farmacie acolo, e proprietatea ei, și arătase spre nevastă-sa. Căci și ea e farmacistă. Ne străduim și noi cum putem... N-au prea mers bine lucrurile în ultima vreme... Dar, știi și tu, așa e la început..." Vădastra se răsturnă în fotoliul lui de lîngă birou și zîmbi. «O farmacie la Iași... O ducem cam greu...» Săracul Voinea !... Și cît îl făcuse să sufere cu cîțiva ani în urmă...

Rămase așa, privind în gol. Se trezi întrebîndu-se : are să mai întîrzie mult răspunsul lui Ford ?... Îi scrisese cu două luni mai înainte un lung memoriu în care îi comunicase planurile lui îndrăznețe : controlul întregii opinii publice mondiale printr-o foarte secretă asociație de episcopi catolici și protestanți, savanți cu renume universal, oameni politici și scriitori din toate țările, asociație pe care se oferea s-o organizeze și s-o conducă el. Îi scrisese lui Ford în mare taină, dîndu-și adresa la post-restant, mărturisindu-i experiența lui în serviciile secrete, dar stăruind mai ales asupra importanței mondiale pe care ar

putea-o avea această organizație, care ar aduce pacea în omenire și ar face nemuritor numele industriașului american. De cîțiva ani, Vădastra elaborase pînă în cele mai mici amănunte planul acestei organizații secrete, cu ramificații în toate capitalele globului. Lectura autobiografiei lui Ford îl încredințase că numai cu o avere considerabilă și un mare spirit de inițiativă planul acesta ar putea fi împlinit. Și atunci, după nesfîrșite șovăiri în fața numeroaselor ciorne și proiecte de memorii, îi scrisese. ...Într-o bună zi, nu se îndoia, întrebînd ca de obicei la ghișeul poștei, domnișoara îl va privi cu o nedumerită curiozitate și îi va spune : „Da, domnule, aveți o scrisoare din America !". Nici un mușchi al feței nu-i va tresări. Se pregătise demult pentru acesată întîmplare. Se va încrunta, doar, puțin plictisit, și va spune : „Ah ! asta era ! Credeam că era ceva mai interesant !" Apoi, foarte calm, va pune scrisoarea în buzunar și va continua să privească figurile femeilor, așa cum făcea întotdeauna cînd se afla în marea sală a palatului Poștelor. Și tot atît de calm va coborî treptele, șovăind încotro s-o apuce, hotărîndu-se în cele din urmă să se îndrepte spre Cercul Militar, mergînd agale, fără nici un fel de preocupare în privire. Iar apoi... Îi era greu să aleagă între atîtea alternative tot atît de îmbietoare : poate că va trebui să plece în Statele-Unite, și atunci ar intra în biroul d-lui Protopopescu și i-ar spune, aprinzîndu-și o țigară (ceea ce nu făcea niciodată, mai ales că fuma destul de rar) : „Sînt chemat în Statele-Unite, mi se pune la dispoziție un cec important. E vorba de o misiune foarte delicată ; nu vă pot spune decît în treacăt, înțelegeți și d-voastră..." Sau, rămînînd în București, i s-ar comunica din partea unei bănci că i s-a deschis un cont de, să spunem, cinzeci de milioane de lei pe an, cu rugămintea să fie discret și să nu semneze cecuri decît persoanelor de mare încredere. „Dar de unde atîția bani pe tine, Spiridoane ?" l-ar întreba într-o bună zi d-l Protopopescu, umilit că nu putuse afla prin propriile lui mijloace de informație izvorul nesecat al cecurilor. El l-ar privi în ochi, zîmbind sarcastic, apoi i-ar spune trăgînd din țigară : „Hei, șefule, îți mai aduci aminte cînd bombăneai că nu sînt bun de nimic și mănînc banii statului pe degeaba ? Ei, iată că s-au găsit alții, mai pricepuți ca d-ta, care să-mi aprecieze talentele. Nu pot să-ți spun cine, dar într-o zi ai să afli și d-ta."

Și după aceea s-ar așeza pe lucru. Mai întîi : o călătorie în America să-l cunoască pe Ford, în cazul cînd acesta n-ar cere de la început să se stabilească în Statele-Unite. Apoi închirierea unei case elegante la Șosea, cu mobilă modernă, biblioteci, secretare (toate străine, pentru corespondența cu personagiile ilustre din alte țări). El ar apărea destul de rar în lume. Din cînd în cînd ar cere să fie invitat la recepția vreunei Legații sau la balul Ministerului de Externe, unde ar apare în frac, foarte sever, neacceptînd să vorbească decît cu miniștrii, deși nici acestora nu le-ar putea spune mare lucru, ascunzîndu-se întotdeauna sub aceeași formulă : „Nu sînt autorizat să declar mai mult Excelenței Voastre, dar dacă voi primi noi instrucțiuni, voi ruga pe Excelența Voastră să treacă într-o zi pe la birourile noastre. Dar vă rog, insistent chiar, multă, foarte multă discreție ! Chestiunea este dintre cele mai delicate..." Sau, numai ca să poată savura surpriza foștilor lui cunoscuți și prieteni, ar intra uneori să ia masa în restaurantele pe care le-a frecventat atîția ani, și ar chema plictisit chelnerul : „Dragă Jeane, m-am săturat de meniuri cosmopolite, care încep cu eternele icre negre și sfîrșesc cu eterna șampanie. Dă-mi, dragă, ceva românesc, de-al nostru...". Apoi, fixîndu-și bine monoclul fumuriu, ar privi de jur împrejur, cu un aer de plăcută oboseală și melancolie în același timp. Ar zări pe un cunoscut. „Ce mai faci ? Ah, dragă, despre mine !... Am să-ți spun altădată. Proiecte, călătorii, viață agitată, mare răspundere... Dar ce să-ți spun, nu mă plîng. Este o muncă extrem de interesantă, care ar putea avea consecințe internaționale.

de cea mai mare importanță pentru noi, românii, ca și pentru Europa întreagă. Dragă, continentul nostru e prea mic ! Ceea ce face Titulescu la Geneva e interesant, nu zic nu, dar e insuficient. Problema e mult mai vastă, și e nevoie de spirit de inițiativă, perspicacitate, discreție... Tocmai de aceea ai să mă ierți că nu-ți pot spune prea mult. Înțelegi și tu, misiunea mea e plină de răspundere. Nu e vorba numai de România. Problema e infinit mai vastă... Sînt mulțumit că mi s-a încredințat această misiune, pentru că de ani de zile, cînd voi credeați că nu fac nimic... lasă, lasă, de altfel nici nu vă acuz, pentru că, înțelegi prea bine, trebuia să țin cel mai mare secret, și voi n-aveați de unde ști cu cine lucrez eu... Tot ce pot să-ți spun, este că misiunea aceasta mi s-a încredințat de către un for internațional..."

Sau, văzînd că intră în restaurant o femeie distinsă într-un grup de domni bine îmbrăcați, ar privi-o absent, pînă ce ar observa că frumoasa necunoscută se pleacă la urechea vecinului de masă ca să-l întrebe cine e domnul cu monoclu fumuriu. Atunci și-ar lăsa privirea să alunece nepăsător asupra grupului întreg. „În situația mea, ar spune prietenului de lîngă el, aproape că nu mai pot privi o femeie frumoasă fără să nu am complicații. Telefoane, invitații la ceai și tot ce urmează. Îți închipui cît trebuie să fiu de prudent..."

O farmacie la Iași !... O ducem cam greu acum... Săracul Voinea ! Dacă măcar și-ar da seama de viața pe care o duce... Dar, în acea clipă, auzi ușa de la ascensor deschizîndu-se, cîțiva pași, și apoi un rîs scurt, emoționat, de femeie. Tresări mirat, ciulind urechile. Pentru întîia oară de cînd se mutaseră împreună, Băleanu se întorcea acasă cu o femeie. Probabil că e una de-alea, gîndi Spiridon. Și-și aruncă ochii la ceas : trecuse de miezul nopții.

Zadarnic pîndise Vădastra a doua zi de dimineață plecarea necunoscutei ; ușa odăii lui Băleanu nu se deschise

decît o singură dată, și Spiridon, care aștepta momentul acesta ca să iasă chiar atunci, prefăcîndu-se că se îndreaptă spre bucătărie, dădu cu ochii de locotenent, gata de plecare. Îl privi cu surprindere :

„Te miră că mă vezi îmbrăcat așa ? făcu zîmbind Băleanu. E ținută reglementară. Azi sînt de jurnă pe regiment. Nu mai vin acasă decît mîine dimineață... S-auzim de bine !..."

Îndată ce-l văzu plecat, Vădastra nu se mai putu reține și, trimițînd ordonanța să-i cumpere un pachet de țigări, intră hotărît în odaia lui Băleanu. Își luase cîteva cărți, cu aerul că venise să-i înapoieze volumele. Se opri în prag, ca și cum ar fi voit să-și ceară scuze. Dar o repede ochire în toate colțurile îl convinse că odaia era goală. Așeză cărțile pe birou și începu să caute, dezamăgit, urmele vizitatoarei. În odaie plutea, într-adevăr, un vag parfum feminin, și asta îl întărîta și mai rău. Căută pe sub perne, trase cuvertura, privi sub pat, în dulap, dar nu întîlni nicăieri nici un fel de urmă, nici măcar o floare, o batistă, o țigară pe cotorul căreia să se fi imprimat roșul de buze. Răsfoi iritat dicționarul germano-român și gramatica, de care Băleanu nu se despărțea niciodată, păstrîndu-le alături de el, pe măsuța de lîngă pat. Ca de obicei, nici o scrisoare, nici o notiță, nici măcar o carte de vizită. Auzi ordonanța trecînd prin bucătărie și, cu cărțile sub braț, ieși repede din odaie. Cînd îi aduse pachetul cu țigări nu se putu stăpîni să-l întrebe.

„Ascultă, mă, cînd a plecat conița de la domnul locotenent ?"

Soldatul îl privi mirat.

„Eu nu știu nimic, dom' Vădastra, nu știu să fi fost vro coniță pe la dom' locotenent..."

În dimineața aceea, trecu din nou pe la poștă. Tresări cînd domnișoara îi întinse un plic, dar anevoie își reținu un gest de enervare privindu-l. Era de la tatăl lui.

îl deschise destul de tîrziu, la masă, după ce terminase de mîncat friptura. „Află despre noi că sîntem bine, sănătoşi, şi te dorim din inimă, cum spuneau bătrînii noştri cînd se adresau odraslelor lor la cătănie...“ Vrea să fie ironic, comentă mental Spiridon sărind rîndurile. „Am mai fost odată prin Bucureşti, capitala României Mari, dar la vechea adresă nu te-am mai găsit, iar la cea nouă, dac-o fi, pasă-mi-te noi, opincarii, nu avem intrarea nici pe scara cea din dos...“ Etcetera, etcetera, etcetera, făcu enervat Spiridon întorcînd pagina. Să vedem ce mai vrea... „Curînd voi veni cu nişte treburi pe la Măriile Voastre, necazuri cu pămîntul Sărăcenilor şi cu o amendă a soru-ti. Aş vrea măcar atunci să ne putem întîlni, că poate mai avem şi noi să ne spunem unul altuia din nevoi şi greutăţi. Din banii pe care ni i-ai trimis luna trecută mi-am reparat surtucul, am mai plătit o parte din dări şi mi-a rămas şi mie de un tutun mai bun. Dar tare aş vrea să mai citesc şi eu vreuna din cărţile care aud că ies la iveală cu nemiluita la Bucureşti, unele mai frumoase ca altele...“ Am înţeles, încheie Spiridon împăturind scrisoarea şi băgînd-o cu atenţie în buzunarul de sus al vestei. Odată ajuns acasă, procedă la distrugerea ei, cu multă precauţie, nu cumva să cadă sub privirile vreunui indiscret.

După masă se reîntoarse la poştă şi expedie un mandat de 2 000 de lei, dîndu-şi ca de obicei adresa tribunalului. Glasul femeii din noaptea trecută începea să-l obsedeze. Nu putea înţelege cum izbutise să plece din odaia lui Băleanu fără ca el să prindă de veste. Către seară curiozitatea îl doborî din nou, şi se întoarse acasă, hotărît să cerceteze încă o dată odaia. Cumpărase în drum un bilet de cinematograf şi-l dădu ordonanţei spunîndu-i că el aşteaptă o vizită şi că ar fi bine să nu se întoarcă acasă înainte de miezul nopţii, iar după aceea să nu mai iasă din bucătărie. Rămas singur, Spiridon intră în camera locotenentului şi reîncepu cercetarea. Amintirea parfumului feminin dispăruse. Ferestrele stătuseră mult timp deschise.

Totuşi, Spiridon nu pierduse speranţa. Deschise dulapul, dar nu găsi nimic care să-i atragă în chip deosebit luarea aminte. Reîncepu cercetarea buzunarelor tunicilor militare şi a pantalonilor. Dar, pe cînd cotrobăia, se trezi deodată emoţionat, aproape tremurînd de plăcere, şi se întrerupse, şovăind o clipă, în faţa oglinzii. Ispita de a se îmbrăca ofiţer şi a ieşi să se plimbe pe stradă era prea puternică. Hotărîndu-se brusc, scoase uniforma locotenentului, stinse lumina, şi, cu toate că ştia ordonanţa plecată, trecu tiptil în odaia lui.

De data aceasta nu îmbrăcă numai tunica, ci îşi puse mai întîi pantalonii, ceea ce îi dădu oarecum de lucru pentru că, deşi Băleanu nu era mult mai înalt ca el, era mai bine legat, şi Spiridon fu silit să fixeze strîns braţele şi să se încingă cît putu mai tare cu cureaua. În cele din urmă, rearanjîndu-şi monoclul şi îndesîndu-şi pe cap chipiul, se privi în oglindă. Răsuflă cîtva timp în neştire, oftînd lung, neîndrăznind să-şi ia ochiul după imaginea aceea restavurată, în care se regăsea aşa cum se visase în copilărie : vast, marţial, seducător. Se încruntă, ridică mai sus capul, îl întoarse încet, pînă ce monoclul dispăru aproape complet şi, cu coada ochiului, se urmări în oglindă, răsfăţîndu-se sub lumina lămpii. Apoi brusc, îşi scoase chipiul, se depărtă cîţiva paşi şi izbucni într-un rîs scurt, uscat, fibros. Rîdea ca să-şi stăpînească emoţia. Neştiind ce să facă, se trînti în fotoliu, îşi admiră pantalonii militari, întinzîndu-se cît putea mai mult, şi privindu-se de sus în jos deasupra trupului. Dar, pe neştiute, emoţia îl stăpîni din nou, şi atunci sări în picioare, îşi puse repede chipiul, se apropie de oglindă, şi, serios, lipi degetele de la mîna dreaptă, aşteptă nehotărît cîteva clipe, şovăind într-o poziţie de drepţi şi, în cele din urmă, se salută. Gestul acesta îl eliberă parcă de o povară care îi îngreuiase pînă atunci răsuflarea. Faţa i se lumină şi repetă mecanic salutul, desăvîrşind poziţia de drepţi, cînd foarte aproape de oglindă, cînd în mijlocul odăii. Apoi, fără să-şi dea seama, se trezi

făcînd cîțiva pași la stînga, cîțiva pași la dreapta, întoarceri pe loc, fiecare mișcare mai dificilă fiind urmată de o prezentare solemnă în fața oglinzii și de un salut.

O jumătate de ceas mai tîrziu, Vădastra se plimba prin odaie, cu pas de stradă, distrat, dar de cîte ori trecea prin fața oglinzii saluta. Uneori salutul lui era respectuos și corect, alteori amical, alteori indiferent sau chiar obosit, ca o corvoadă. Se închipuia întîlnind pe stradă superiori, camarazi, inferiori. Nu se gîndise o singură clipă că uniforma lui, largă și cu umerii căzuți, ar putea atrage privirile, nici că monoclul negru ar putea da de bănuit. De cînd schițase pentru prima oară salutul în fața oglinzii, hotărîrea lui fusese luată ; se va coborî să se plimbe îmbrăcat ofițer.

De abia cînd se văzu în ascensor începu să-l încerce teama. Nu era decît ceasul 11 și s-ar fi putut să-l recunoască unul din vecini. Își scoase brusc monoclul și traversă repede holul de la intrare, cu capul în jos, preocupat. Odată ajuns în stradă, porni cu pași mari către zona mai puțin luminată a trotuarului, șovăi cîtva timp încotro s-apuce, apoi se îndreptă hotărît către stația de taxiuri. Numai cînd se află la cîțiva pași de mașinile din stație își recăpătă aerul marțial și privi cu liniște în toate părțile. Șoferul moțăia, și trezindu-se la glasul lui Spiridon întoarse brusc capul și-i spuse : „Să trăiți domnule căpitan !“ Spiridon duse mașinal mîna la chipiu. „O iei spre șosea, băiete ! Și nu e nevoie s-o iei repede, că avem timp !“

Noaptea era clară și nu prea caldă. Pe bulevardul Lascăr Catargiu, aproape de statuia Brătianu, lumea încă nu se împuținase. Vădastra privea cînd în dreapta, cînd în stînga, calm, cu o neînchipuită fericire mocnindu-i în suflet. Aproape de un chioșc cu ziare făcu șoferului semn să oprească. Se coborî sprinten și, ducînd în treacăt mîna la chipiu, ceru un pachet de țigări Regale. I se păru că femeia îl privește cu oarecare suspiciune, dar nu se intimidă,

plăti, salută din nou și se întoarse în mașină fluierînd. „La șosea, băiete !“

Aprinse o țigară mai mult ca să se afle în treabă și se întinse mai comod în fundul mașinii. Ajuns la Șosea, plăti șoferului, salută și porni să se plimbe pe alee, sigur de el. Nu întîlnea aproape pe nimeni, iar cînd zărea de departe vreo pereche — el, civil — încetinea pasul și-i privea provocator, zîmbind. Doar o singură dată tresări, cînd auzi înaintea lui, în semi-întuneric, zgomot de pinteni. Își pregăti palma pentru salut, dar nu era decît un sergent de stradă, care nu-l văzu și trecu înainte.

Pe la miezul nopții se hotărî să se întoarcă. Observă de abia atunci că umblase destul de mult, căci făcu douăzeci de minute pînă în Piața Victoriei. Luminile de aici îl intimidară. Mai erau destule grupuri care așteptau tramvaiele și cîțiva cheflii cîntau îndreptîndu-se către Filantropie. Spiridon așteptă cîtva timp, să vadă dacă nu sînt cumva ofițeri prin apropiere, apoi porni grăbit către stația de taxiuri care se afla în cealaltă parte a pieții. Traversînd, însă, șoseaua, dintr-un tramvai coborî un maior, și Spiridon se trezi pe neașteptate în fața lui. Simți cum îl trec sudori reci pe tot trupul, dar salută cu atîta promptitudine, încît maiorul rămase surprins și întoarse capul să-l privească. În aceeași clipă întoarse și Spiridon capul. Neștiind ce să facă, îl mai salută odată, plecîndu-se istovit din umeri, apoi grăbi pasul. Dar i se păru că cineva s-a luat după el, și atunci, cum îi era frică să fugă în plină Piață, schimbă direcția, și, cu aceeași ardoare, se reîntoarse spre șosea, îndreptîndu-se către zona de întuneric din care venise. Pașii se țineau însă după el. Cînd ajunse sub arbori, Spiridon se opri o clipă, privi la ceas și, ca și cum abia atunci ar fi observat că se află în mare întîrziere la o importantă întîlnire, o luă la goană. În fugă își scoase monoclul, strîngîndu-l nervos în pumni, trecu prin mai multe alei și nu se opri decît cînd i se păru că din față se îndreaptă spre el o pereche. Pașii nu se mai auzeau. Înainta

acum ușor obosit, transpirat, silindu-se să-și domine respirația, ținînd gura închisă și răsuflînd numai pe nări. Se întoarse prin șoseaua Jianu și se sui în primul taxi pe care-l întîlni în cale.

Dar îndată ce se văzu la adăpost, îi trecu spaima și începu să rîdă. Ce-ar fi putut să-mi facă ? își spunea. De unde putea el să știe cine sînt ? I-a fost mai greu pînă s-a hotărît să intre în casă. Dăduse drumul taxiului pe o stradă vecină și umblase tot pe lîngă ziduri, fără monoclu, privind pe furiș toate umbrele. Fațada casei lor era bine luminată de un felinar. Așteptă cîtva timp lîngă colț, nu cumva să se mai afle cineva care ar fi voit să intre, apoi lungi pasul și deschise ușa nervos, privind în jos. Odată ajuns în odaia lui își puse din nou monoclul și se privi în oglindă triumfător, zîmbind și salutîndu-se de nenumărate ori. Apoi, cu o infinită grijă, începu să-și dezbrace tunica, cercetînd fiecare buzunar în parte, nu cumva să fi strecurat din nebăgare de seamă ceva. O scutură bine de praf, strînse cu atenție pantalonii, curăță chipiul și, cu o agreabilă emoție, în vîrful picioarelor goale, intră în odaia lui Băleanu, abia deschizînd ușa. Se apucă să așeze lucrurile așa cum au fost, tremurînd.

A doua zi dimineață așteptă cu oarecare neliniște întoarcerea locotenentului. Îl auzi venind către ceasurile opt și ducîndu-se imediat să-și facă baia. Apoi Băleanu se culcă, dînd ordin ordonanței să-l deștepte la trei după amiază. Vădastra plecă în oraș cu inima ușoară. Se întreba, acum, cum să afle de la Băleanu, și fără ca acesta să bănuiască ceva, zilele cînd va fi de jurnă pe regiment, ca să-și poată pregăti din vreme plimbările în uniformă militară. Plănuia să-și dea întîlnire cu una din cunoștințele lui întîmplătoare — croitorese, modiste, ucenice — și să mănînce împreună într-o cîrciumă mai retrasă, în care știa că nu riscă să fie recunoscut, nici cercetat cu prea multă suspiciune.

Se întrevedea cu o limpede preciziune, trecînd pe străzi la brațul fetei, salutînd în dreapta și în stînga și continuîndu-și totodată monologul. „Cred și eu că te surprinde văzîndu-mă în uniformă, i-ar fi spus, căci n-ai fi bănuit, după înfățișarea mea, care era adevărata mea profesiune. Nici acum n-ai s-o poți afla în întregime, pentru că, înțelegi de ce, n-am să-ți pot destăinui totul. Sînt ofițeri și ofițeri, dragă fată. Majoritatea îi cunoști și tu — d-ăia pe care îi vezi pe stradă, neserioși, cu ochii după femei. Ofițeri de trupă, așa le spunem noi, la Statul Major. Sînt niște inculți, lipsiți de ambiție, cu preocupări meschine. Dar, în afară de aceștia, mai există ó elită, creierul întregii armate. Noi ducem tot greul, noi facem planurile secrete; noi ne ocupăm de spionaj și contraspionaj. Unii din noi, foarte puțini, se înțelege, și cei mai dotați, avem însărcinări extrem de delicate. Uneori, de o asemenea misiune atîrnă nu numai viața noastră — asta n-ar fi nimic, ce contează o viață ? — dar atîrnă existența țării întregi, liniștea Europei, chiar. Evident, misiunea noastră ne impune cea mai mare discreție. Noi doi ne plimbăm acum pe stradă, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Și deodată, văd trecînd în fața mea un *anumit* om, care îmi face semn, în așa fel încît poți fi sigură că numai eu am să-l văd. De semnul acesta poate atîrna viața unei personalități importante în țara noastră. Zic, *poate*, pentru că, înțelegi și tu, nu-ți pot spune mai mult ; am dat numai un exemplu, dar s-ar putea să fie cu totul altceva ; bunăoară, prinderea unui primejdios spion, sau o declarație de război, sau furtul unui document secret, și cîte altele... Atunci, la semnul acela, eu m-aș preface că-mi aduc pe neașteptate aminte de ceva. M-aș uita, să zicem, la ceas, sau aș răsfoi agenda, să verific o adresă sau o întîlnire. Ăsta e un exemplu, ca să înțelegi cum se întîmplă lucrurile între noi. Apoi mi-aș cere scuze, spunîndu-ți o minciună oarecare — și aș dispare. Unde, nu-ți pot spune, dar nici prin gînd nu-ți trece

în ce locuri extraordinare ne adunăm noi, cei cîțiva din serviciul de contrainformații militare. Realitatea întrece cu mult imaginația, ascultă-mă pe mine. Sînt cazuri cînd nici nu ne cunoaștem între noi, căci fiecare e șeful unui serviciu secret special, și ne adunăm numai cînd sînt chestiuni grave și urgente de rezolvat. Dar sîntem îmbrăcați în așa fel — nu-ți pot spune mai mult — încît chiar dacă ne-am cunoaște, nu ne putem recunoaște. Unii își schimbă și glasul, iar alții nu vorbesc deloc, ci scriu ce vor să spună pe o tăbliță, scriu, evident, cu majuscule, ca să nu se trădeze... Și cîte altele !... Dacă ai ști măcar prin ce primejdii trecem, fiecare din noi, ca să ajungem la locul de întîlnire ! Și secretele pe care le cunoaștem noi ! Ar fi de ajuns să spunem cîteva cuvinte, ca să dispară un om ; și nu un oarecine, ci o figură importantă. În fond, noi aceștia cîțiva de la conducere, ținem cu adevărat destinele țării în mînă. Guvernul, miniștrii, toate mărimile de care auzi vorbindu-se în dreapta și în stînga, sau citești în ziare, nu sînt decît instrumentele noastre. Păpuși, dragă fată, simple marionete în mîna mea sau a altuia din conducere. Ce contează un guvern ? Dacă vreau eu, sau altul, îl schimbăm cum ai zice «bună-ziua». Numai că, pe noi nu ne știe nimeni. Conducem din umbră, asta e forța noastră. Chiar dacă cineva ar voi să ne facă rău, n-ar ști cum să ne lovească, pentru că sîntem invizibili. Dar imediat ce am simțit că un ministru, sau chiar un prim-ministru, vrea să ne facă rău, îl dăm imediat jos. Lumea citește a doua zi în jurnal că domnul cutare a demisionat, dar nimeni nu știe că e victima noastră. Și cîte altele... Te-ai fi întrebat, poate, de ce merg eu acum cu tine, cînd aș putea să intru în cel mai elegant salon și, mai ales, de ce îți spun eu ție toate lucrurile acestea atît de importante. Mai întîi, fii sigură că nu ți-am spus nici a mia parte din secretele noastre, și tot ce ți-am spus nu e decît un exemplu aproximativ de cum se întîmplă lucrurile în viața noastră. Iar în al doilea rînd, ție nici prin gînd nu-ți trece

care e misiunea mea în acest moment. Poate — zic, *poate*, ca să dau numai un exemplu — eu trebuie să mă aflu într-o anumită zi, la o anumită oră, pe o anumită stradă, în așteptarea unui mesagiu extrem de important. Tu ai impresia că am ieșit împreună ca să mîncăm și te întrebi de ce-am ales tocmai acest restaurant dosnic, cînd am fi putut cina în cel mai elegant local sau într-un separeu la Șosea. Asta e, să zicem, impresia ta. În realitate, ca să-ți dau un exemplu, eu am ales această stradă sau această cîrciumă pentru că *aștept* ceva. *Ce*, nu-ți pot spune..." Vădastra filmă așa timp îndelungat plimbarea lui cu o prietenă, îmbrăcat ofițer, și convorbirea care fără îndoială ar fi avut loc. Nu se abandonase decît după oarecare rezistență acestor reverii, ale căror delicii îl îmbătau. Dar, de data asta, întîmplarea de cu seară îi justifica orice închipuire ; la cel dintîi prilej, cînd Băleanu va fi plecat la regiment pentru toată noaptea, își va da cu adevărat întîlnire cu una din fete și se vor plimba pînă tîrziu împreună.

De abia cînd, într-o seară răcoroasă de la sfîrșitul lui august, au coborît în gara Ulm, Ioana se simți din nou fericită. În acea clipă uită tot și se strînse aproape de Ștefan. Era din nou ca înainte ; ca înainte de Marea Scenă.

În acea noapte nu putuse citi așteptîndu-l. Îl auzi, pe la două, deschizînd ușa, și se coborî repede din pat ca să-l întîmpine. „Ce s-a întîmplat ? îl întrebă ea speriată. Ce s-a întîmplat cu tine ? !" Ștefan o privi absent, încercînd să zîmbească. Era pămîntiu și arăta extrem de obosit. Trecu pe lîngă ea fără s-o sărute și se lăsă să cadă într-un fotoliu. „Ce s-a întîmplat ?" îl întrebă din nou Ioana apropiindu-se de el și apucîndu-i mîna. „Tu ai citit „Viața Românească ? o întrebă el cu un efort. Tu citești vreodată „Viața Românească" ?..." „Citeodată, șopti Ioana. Dar de ce mă întrebi ? Ce s-a întîmplat ?..." „L-a cunoscut și el pe Anisie, spuse Ștefan. L-a întîlnit și el. L-a întîlnit înaintea

mea... Acesta e destinul lui, de altfel, adăugă silindu-se să zîmbească. El, prototipul, el creează modelul ; eu nu fac altceva decît să-i calc pe urme, să-l imit, să mă modelez după el..."

Ioana se așează alături de el, pe fotoliu, și-i cuprinse umerii cu brațul. „Ștefan, îi șopti. Ștefan..." „Ca și atunci, pe stradă, continuă el cu același zîmbet silit. Dacă n-ar fi existat el, și existența mea ar fi fost alta..."

Ioana încercă să-l facă să tacă, strîngîndu-l foarte aproape de ea. Dar Ștefan se desprinse ușor din brațele ei și reîncepu : „Viața oricărui om este în bună parte opera întîmplării, dar în cazul nostru nu mai e vorba de întîmplare. Noi nu ne-am întîlnit întîmplător, așa cum se întîlnesc toți ceilalți oameni. Tu m-ai confundat cu el, așa cum, probabil, m-a confundat și Anisie. Tu m-ai confundat cu cineva de care erai deja îndrăgostită..." „Nu e adevărat ! țipă Ioana ridicîndu-se în picioare. Ți-am spus de-atîtea ori că nu e adevărat..." „Iar el, Anisie, continuă Ștefan, m-a confundat probabil cu cineva pe care-l cunoscuse deja, cu care mai stătuse de vorbă, și cu care se înțelesese destul de bine ca să i se poată destăinui..." „Nu e adevărat ! îl întrerupse Ioana, înțelegînd că nu mai poate evita Marea Scenă. Pe el nu l-am iubit nicodată așa cum te-am iubit pe tine, îndată ce te-am zărit..." „Dar tocmai asta e tragedia, vorbi Ștefan cu o stranie liniște în glas, că nu m-ai zărit pe mine, ci pe el. N-a fost un *coup-de-foudre,* ci o confuzie. De ce nu vrei să înțelegi ? ! Eu nu existam pentru tine, și n-aș fi existat nici acum, dacă n-ar fi fost el. Dacă m-ai fi zărit înainte de a-l fi cunoscut pe el, nu m-ai fi remarcat..." „Dar atunci nu m-ai fi remarcat nici tu pe mine", îl întrerupse Ioana, stăpînindu-se.

Ștefan o privi nedumerit. „E adevărat, vorbi el tîrziu. Și asta e tot atît de grav. Asta înseamnă că dragostea și viața noastră e întemeiată pe un echivoc. Nimic nu ne-ar fi adus împreună, dacă nu era la mijloc o confuzie. Am fi trecut unul pe lîngă altul, poate chiar fără să ne fi privit.

Nu ne-am fi întîlnit niciodată, nu ne-am fi iubit..." „De unde știi ? îl întrerupse Ioana. De unde știi că nu ne-am fi întîlnit niciodată ?"

Și văzîndu-l că tace, îl cuprinse din nou în brațe, înspăimîntată. „Iubitul meu, șopti. Iubitul meu ! Te-aș fi căutat pînă la sfîrșitul pămîntului și tot te-aș fi întîlnit !..." „Dacă nu exista el, n-ai fi avut cum să mă recunoști, vorbi însuflețindu-se deodată Ștefan. Ca să mă poți iubi pe mine, ai avut nevoie de un model, a cărui copie, mai mult sau mai puțin perfectă, eram eu... Dacă măcar am fi fost deosebiți, continuă el aproape în șoaptă, dacă măcar am fi fost tot atît de deosebiți fizicește pe cît sîntem de diferiți la minte și la suflete !... Dar, așa cum sîntem, mă simt necontenit vinovat față de el ; ca și cum i-aș fi contrafăcut semnătura și aș fi încasat o moștenire care nu mi se cuvenea mie, ci lui..." „Taci ! țipă Ioana, speriată. Taci ! Ai să mă înnebunești..." Și izbucni în plîns, lăsîndu-se să cadă, moale, pe brațul fotoliului. Ștefan începu s-o mîngîie pe păr, obosit, oarecum absent. „Și te iubesc, totuși, foarte mult, șopti el tîrziu. Te iubesc mult mai mult decît pe cealaltă..." Ioana se trezi brusc și-și înălță fruntea. „...Am întîlnit-o anul trecut, continuă Ștefan fără s-o privească, și am crezut că aș putea să vă iubesc pe amîndouă așa cum ne-ai iubit și tu pe amîndoi, deopotrivă. Dar mi-e peste putință. Pe tine te iubesc mult mai mult... Uneori parcă m-aș simți îndrăgostit și de ea, dar îmi dau repede seama că nu sînt, că mi se pare numai. Mi se pare așa pentru că aș vrea să mi se întîmple un miracol : aș vrea să pot iubi și eu, ca sfinții, mai mulți oameni cu aceași tărie cu care te iubesc pe tine. Dar nu pot... Nu te pot iubi decît pe tine !..."

Ioana nădăjduise zadarnic, în acea noapte, în dimineața următoare, în zilele care au urmat, să afle mai mult. „Este o fată pe care am întîlnit-o anul trecut, răspundea Ștefan. Dar n-o pot iubi ; nu te pot iubi decît pe tine... Tu ai avut mai mult noroc ca mine, adăugase el într-o zi, tu ai putut iubi doi bărbați în același timp." Ioana îl privise lung, cu o

oboseală tristă în priviri. Ar fi vrut să-i răspundă, dar se simțea vlăguită, aproape indiferentă. Atunci înțelese deodată cît fusese de zadarnică, de grotescă chiar, Marea Scenă. Nu se putuse stăpîni, în acea noapte, și nu avusese timp să-i spună toate acele fraze pe care le pregătise cu ani înainte ; începuse să plîngă prea devreme. În Marea Scenă pe care o repetase ea mental de nenumărate ori ar fi trebuit să izbucnească în plîns mult mai tîrziu. Dar parcă totul i se părea, acum, inutil, fără sens. Îi rămăsese doar o neînțeleasă oboseală în toată ființa ei, un pustiu fără nume ; parcă s-ar fi clătinat ceva în adîncul ei, parcă s-ar fi schimbat ceva în jurul ei, fără să-și dea seama ce. „Aici, pe pămînt străin, îi spusese Ștefan în Iugoslavia, știu că ești numai a mea. În țară, înainte de a te fi întîlnit, ți-au plăcut locuri pe care nu le-am văzut împreună. Dar aici, pe străzile acestea, calci acum pentru întîia oară, alături de mine..." Îi plăcea să-l asculte vorbindu-i astfel. Și totuși ceva, în adîncul ființei ei, rămînea pasiv, inert. Doar cînd au trecut frontiera elvețiană și a știut că se apropie de Ulm, a început să se trezească. Ajungem la Ulm, își repeta ea, ca și cum nu i-ar fi venit să creadă.

Cînd era mică, mama îi arăta un album cu cărți poștale ilustrate. Punea mîna pe cîte una din ele și întreba ce e. Ulm, i-a răspuns ea odată. Nu înțelegea de ce, dar numai de răspunsul acesta și-a amintit mai tîrziu : Ulm. La Ulm fusese odată unchiul Liviu, fratele tatălui, pe care ea nu-l cunoscuse ; murise cînd avea trei ani. Unchiul Liviu era singurul membru bogat al familiei ; tatăl Ioanei era profesor de istorie la liceul de băieți din Tîrgoviște, iar surorile lui rămăseseră în Ardeal și se măritaseră, cea mare cu un notar, cealaltă cu un preot, într-un sat de lîngă Sibiu. Unchiul Liviu studiase ingineria, apoi se întorsese în țară și instalase o rafinărie la Cîmpina. Murise destul de tînăr încă, într-un accident, și după

moartea lui, tatăl Ioanei moștenise destul ca să-și cumpere o vie lîngă Tîrgoviște și, cîțiva ani în urmă, cînd a fost strămutat la un liceu din București, o casă în cartierul Cotroceni. „În ce oraș din lume ți-ar place să trăiești ?" Acesta era jocul la modă la liceul „Regina Maria", în toamna cînd venise Ioana. Celelalte fete răspundeau Paris, Veneția, Napoli, Bombay. „Ulm", răspunse Ioana. „Dar de ce ?" o întrebaseră. „La Ulm e cea mai înaltă catedrală din Germania", spusese ea repede. Dar știa bine că nu pentru asta i-ar fi plăcut să trăiască acolo.

Visul ei, în primele clase de liceu, era să intre în corespondență cu o fată din Ulm, care s-o invite la ea într-o vacanță de vară. De aceea i-a plăcut să învețe limba germană. Apoi, într-o zi, l-a cunoscut pe Dan, fratele colegei ei de bancă, Stella Ciuceanu. Erau în clasa a patra de liceu ; Dan era într-a șasea și era poet. Publica versuri în revistele din provincie, și uneori Stella aducea revistele la școală și i le arăta. După ce l-a cunoscut, i se părea adesea că se recunoaște în fetele acelea suave și singuratece pe care le cînta Dan. Se recunoștea mai ales într-un poem care începea așa : „Îți plimbi melancolia în burg vetust, germanic..." E Ulm ! exclamase ea, și simțea cum i se bate inima. Voise să-l întrebe cînd s-au reîntîlnit, dar în acea zi Dan i-a vorbit de *Tinerețea Melaniei,* romanul unui tînăr scriitor, Ciru Partenie. Ce nume curios, Ciru, spusese Ioana. N-am auzit pînă acum de un asemenea nume, Ciru... Dar nici *Tinerețea Melaniei* nu semăna cu nimic din tot ce citise ea pînă atunci ; un roman simplu și totuși straniu, tulburător, obsedant. Ioana se simțea deja îndrăgostită, simțea că numai o dragoste ca în *Tinerețea Melaniei* merită să fie trăită, că numai o femeie ca Melania cunoscuse cu adevărat dragostea. O tulburase mai ales începutul romanului : un tînăr intrase într-o dimineață într-o școală primară de fete dintr-un oraș de la Dunăre. „Aș vrea să consult cataloagele de acum optesprezece, nouăsprezece ani, spuse el. Aș vrea să aflu numele unei fete care a învățat aici acum vreo

18, 19 ani. O chema Melania... Așa începea romanul. Nu, eu n-am cunoscut-o, spunea el. Un bun prieten al meu, care e acum bolnav, la Davos, m-a rugat să mă interesez de această fată, Melania. Nu-și mai aduce aminte numele de familie. Știe, doar, c-o cheamă Melania. Nu, eu nu cunosc pe nimeni în oraș. Am sosit azi dimineață și de la gară am venit direct aici, la școală. Aș vrea să pot pleca cu trenul de seară ; e un tren la nouă fără cinci..."

„E un tren la nouă fără cinci", devenise formula obișnuită la „Regina Maria" cînd una din fete voia să spună că nu mai e nimic de făcut, că e zadarnic să mai spere ceva, că o situație e definitiv hotărîtă. *Rien ne va plus !* Ioana auzise, mai tîrziu, strigînd crupierii la Cazinoul din Sinaia. Asta înseamnă că e un tren la nouă fără cinci, traduse ea în gînd, înseamnă că nu mai e nimic de făcut. *Les jeux sont faits !* Sebastian, eroul din *Tinerețea Melaniei,* nu mai putuse niciodată prinde trenul de seară de la nouă fără cinci.

La Sinaia fusese în vara cînd își luase bacalaureatul. Știa, atunci, că-l iubește pe Ciru Partenie și că, în toamna viitoare, se va înscrie la Facultatea de Litere. În acea vară, la Sinaia, d-na Bologa primi cea dintîi cerere în căsătorie pentru Ioana. Era un căpitan medic care voia să-și deschidă în toamnă un cabinet medical la București. „E mai sănătos așa, stimată doamnă, îl auzise Ioana de pe verandă. Vîrsta de 17-18 ani e vîrsta ideală pentru mariaj. Ce nevoie să mai studieze ? Că domnișoara nu e fată săracă, să muncească pentru a-și cîștiga viața. Eu dacă îmi deschid un cabinet medical în Cotroceni, îmi am clientela asigurată..." „Domnul căpitan ne jinduiește casa, spuse în acea seară bătrînul Bologa, zîmbind blajin. Asta l-a făcut să se hotărască așa de repede. Vrea să-și deschidă cabinet în Cotroceni..." „Pe mine e inutil să mă întrebați, spuse Ioana. Eu mă înscriu la Facultate. Puțin îmi pasă la ce speră domnul căpitan." (Căci medicul spusese, la despărțire : „Eu tot sper că domnișoara Bologa își va schimba hotărîrea...").

Și, în gînd, Ioana adăugase : „E un tren la nouă fără cinci..."

Citise și recitise toate cărțile lui Partenie și citea necontenit. La Seminarul de Literatură Română era probabil cea care citise mai mult. Dar era timidă și își găsea anevoie cuvintele cînd trebuia să vorbească nepregătită. Doar cînd își pregătea și scria de acasă lucrările de seminar se simțea sigură pe ea. Și cînd, după o asemenea lucrare asupra personagiilor feminine din opera lui Partenie, asistentul profesorului se ridicase și începuse s-o critice, Ioana tresărise. Toată interpretarea ei, spunea asistentul, era greșită, pentru că nu ținuse seama de influența lui Hamsun și Rilke asupra operei lui Partenie. Femeile lui, începînd cu Melania, se resimțeau de lecturile din Hamsun și Rilke, citiți, bineînțeles, în traduceri franceze, pentru că, așa cum mărturisise într-un interviu, Partenie nu știa altă limbă. Dar întreaga lui operă e inspirată de motive germanice...

„Îți plimbi melancolia în burg vetust, germanic..." își amintise atunci Ioana. Cînd, mai tîrziu, l-a cunoscut pe Partenie, l-a întrebat odată care sînt autorii lui favoriți. „Sînt atît de mulți, încît nici n-aș putea să ți-i înșir pe toți", răspunsese el. „Dar Hamsun și Rilke ?" întrebă din nou Ioana. „Și ei, și alții ca ei, mai mari ca ei..." „Ți-ar place să trăiești la Ulm ?" îl întrebă pe neașteptate Ioana, privindu-l în ochi. „La Ulm ? se mirase el. Nu-mi spune nimic asta. Ce e la Ulm ?..." „E cea mai înaltă catedrală din Germania, vorbise repede Ioana. Dar nu e numai atît. Se pare că e foarte, foarte frumos. Visul meu e să pot ajunge într-o zi la Ulm..." „Din fericire, spusese Partenie zîmbind, ți-ai ales un vis foarte ușor de izbîndit..." „Evident că vom merge întîi la Ulm", îi spusese Ciru în seara logodnei. Fusese nervos și prost dispus toată seara. Venea doar a treia oară în casa de la Cotroceni. Prima oară, se adresase pe neașteptate d-nei Bologa : „Aș vrea să vă comunic o veste și nu îndrăznesc să mă întreb cum o să reacționați. Ioana și cu mine am hotărît să ne căsătorim.

Am venit să vă cerem asentimentul..." A doua oară fusese invitat la masă. Bătrînul Bologa încerca din cînd în cînd să-i vorbească, dar Ciru îl asculta cîteva clipe absent, clătinînd din cap, apoi se adresa Ioanei. Nimeni n-a ştiut, în afară de ei doi, că în seara aceea se vor logodi. Aduseseră verighetele, şi puţin timp după venirea lui Ciru au sosit sticlele cu şampanie deja frapată. Atunci le-au spus : „Ne logodim !" Doamna Bologa a început să lăcrămeze. Probabil că asta l-a indispus pe Ciru, îşi spunea Ioana, văzîndu-l cum tace, fumînd ţigară de la ţigară, şi-i priveşte pe rînd, fix, aproape cu asprime, ca şi cum s-ar fi trudit să-i recunoască. Au hotărît să facă nunta în şase săptămîni, în preajma vacanţei. „Evident că vom merge întîi la Ulm, repeta din cînd în cînd Partenie. Dar am să te las să vorbeşti numai pe tine. Eu nu ştiu nemţeşte..."

Voiajul de nuntă, cu Ştefan, l-au făcut în Italia. „O să mergeţi altădată la Ulm, o sfătuise d-na Bologa. Aveţi timp. Sînteţi tineri. O să vă tot plimbaţi, toată viaţa..."

Au ajuns în spatele Catedralei cînd se întunecase de-a binelea. Se zăreau cîteva vitraliuri luminate. Apropiindu-se, au auzit amîndoi, ca venite într-o mare taină, foarte uşoare acorduri de orgă. „Să rămînem aici, spuse Ştefan. E mai frumos". „Parcă ar cînta pentru oameni din alt veac, şopti Ioana foarte emoţionată. Poate că nici n-ar trebui să ascultăm. Să nu facem vreun păcat..." Ioana, remarcase mai de mult Ştefan, răspundea uneori cu o uimitoare precizie propriilor lui gînduri. Într-adevăr, orga aceea parcă ar fi cîntat pentru oameni din alt veac. „Sper că ai să te opreşti la Nürnberg, îi spusese Biriş înainte de plecare. Lasă Pădurea Neagră, lasă Ulm şi Heidelbergul, şi castelele din valea Rhinului. Toate astea sînt din alt veac. D-ta ai nevoie de o baie de istorie contemporană, ca să te trezieşti ; du-te la Nürnberg, du-te la Berlin,

să-ţi dai seama cu ce sos vom fi mîncaţi, să priveşti Istoria în marş... Dar, în fond, de ce la Ulm ?" îl întrebase el. „E un vis al Ioanei, e un vis al ei din copilărie, spusese Ştefan, şi vrea să i-l împlinesc." Biriş începuse să rîdă. Ar trebui să te fereşti de visele din copilărie, spuse el. Din noaptea aceea, Biriş nu-l slăbea deloc cu glumele lui apăsate, ţărăneşti. *Le chef d' œuvre inconnu*, numea el tabloul lui Ştefan. Şi i-l descria aşa cum şi-l închipuia el : o pînză acoperită pînă la refuz cu tot felul de culori, în care nu se mai putea distinge nimic. Doar ochiul d-tale crescut în lumina supranaturală din camera *Sambô*, poate descifra în pasta aceea multicoloră miturile pierdute ale copilăriei. „Du-te mai bine la Nürnberg, adăugă Biriş, ca să vezi cum se motorizează miturile în ziua de azi..." „Mai bine să mergem, şopti din nou Ioana. Să nu facem vreun păcat."

La cîţiva paşi, în coasta catedralei, era o berărie. Intrară, şi lui Ştefan îi plăcu de la început ; era şi ea din alt veac, cel puţin de pe vremea bunicilor. Ioana se simţea fericită, melancolică, şi i se părea că ascultă, povestit de un altul, propriul ei vis. Îl asculta pe Ştefan vorbindu-i despre domnul acela cu mustăţi groase, ca ale Kaiserului, şi cu mînecile suflecate, oftînd la răstimpuri în faţa unei halbe de bere. „Seamănă cu Tăzlăoanu, arendaşul viei noastre de la Rîmnicu-Sărat..."

Începu să-i povestească o întîmplare cu Tăzlăoanu, dar după cîteva minute se opri încruntat. Observă că un tînăr se ridicase de la masa vecină şi se apropiase de ei. Figura i se părea oarecum cunoscută, dar nu ştia unde s-o situeze. „Mă scuzaţi, le spuse. V-am auzit vorbind româneşte şi am chiar impresia că ne-am cunoscut. Anul trecut, în tren, dacă nu mă înşel... Era şi profesorul Antim..." Se prezentă, foarte corect. Se numea Ioachim Teodorescu şi venise pentru studii de arheologie în Germania. Nu mai întîlnise de mult romîni şi le ceru

voie să rămînă o clipă la masa lor. Ştefan îl pofti să se aşeze, ascunzîndu-şi anevoie plictiseala. Ioana îl privea deznădăjduită, parcă l-ar fi implorat să nu se aşeze, să dispară. Îl recunoscuse imediat ; era tînărul cu ochii vineţi care-l fixase pe Ştefan în tren, vara trecută, cînd se duceau la Predeal ; tînărul cu care vorbise întruna profesorul Antim. Dar Ioachim Teodorescu nu observă nimiç şi se aşeză foarte încîntat şi mulţumindu-le. „Cînd am auzit vorbindu-se românește, le spuse, m-am întrebat cine-ar putea fi. Aici, la Ulm, nu prea se opresc românii. E un oraş frumos, dar sînt atîtea alte oraşe frumoase în Germania... În fond, ce v-a făcut să vă opriţi aici ?..."

Auzi ascensorul apropiindu-se la etajul lor, paşii lui Băleanu şi, foarte vag, cîteva şoapte. Spiridon Vădastra stinse lampa de birou, nu cumva să se vadă lumina pe sub uşă cînd ceilalţi vor intra şi, în vîrful picioarelor, se apropie de perete. Nu se înşelase. Locotenentul era însoţit de o femeie. O auzi cum calcă, ţinîndu-şi răsuflarea, şi-l auzi pe el şoptind : „Stai să aprind lumina, să nu te împiedici de ceva." Vădastra rămase mult timp la pîndă aproape de perete, neştiind ce să facă. I-ar fi fost peste putinţă să se culce, şi, pe de altă parte, nu îndrăznea să aprindă lampa şi să se reapuce de lucru, de teamă să nu atragă atenţia celorlalţi. În cele din urmă se hotărî să aştepte pe întuneric. Dar, după vreun ceas, începu să se plictisească. Aprinse lampa şi, călcînd cu toată talpa, ca şi cînd atunci s-ar fi coborît din pat, ieşi pe coridor îndreptîndu-se spre baie. Trecînd prin faţa odăii lui Băleanu, nu auzi nici un glas. Lumina era stinsă. Asta îl derută, pentru că el s-ar fi aşteptat să vadă lumină pe sub uşă, şi atunci i-ar fi strigat : „Ce, nu te-ai culcat încă, boerule ?" Dar aşa, fără pretext, nu avea ce să-i spună, şi se întoarse, călcînd apăsat în papucii de casă. Mai aşteptă cîtva timp, rozîndu-şi enervat unghiile. În cele din urmă se dezbrăcă şi se întinse pe pat hotărît să nu adoarmă.

Somnul, totuşi, îl cuprinse după o jumătate de ceas. Nu-şi dădu seama cît dormise şi se trezi în panică. Privi ceasul cu cadranul fosforescent, pe care-l aşezase lîngă el, pe măsuţă ; patru fără un sfert. În clipa aceea auzi deschizîndu-se uşa de la odaia locotenentului. Emoţionat, se dădu jos din pat şi se apropie de perete. Îi auzi cum trec prin coridor, de data aceasta fără prea mari precauţii. Băleanu şoptea ceva femeii, dar oricît se trudi, Spiridon nu putu să prindă înţelesul vorbelor. Cînd fu să deschidă uşa de la intrare, Spiridon nu se mai putu reţine şi, dîndu-se un pas înapoi, către pat, strigă : „Cine-i acolo ? Cine e ?" Locotenentul şovăi o clipă, dar cum îl auzi pe Vădastra repetînd întrebarea şi bîjbîind uşa ca să găsească clanţa, răspunse : „Nu te speria. Eu sînt." „Dar cu cine vorbeai ?" întrebă Vădastra, neîndrăznind totuşi să apară în pijama. „Nu vorbeam cu nimeni. Ţi s-a părut".

Apoi deschise uşa de la intrare şi trase după el femeia. Cîteva clipe în urmă, Vădastra auzi cum coboară ascensorul. Crezu că Băleanu s-a dus s-o conducă pînă jos, dar după zece minute de aşteptare lîngă perete îşi dădu seama că s-a păcălit şi se reîntoarse în pat. Îi părea rău acum că nu dăduse buzna în coridor, ca să-i surprindă. Dezamăgit, îl fură somnul şi nu auzi întoarcerea locotenentului, tîrziu, dimineaţa.

A doua zi, Băleanu îl căută la el în odaie.

„Te-ai cam speriat azi-noapte, începu el cu un mare zîmbet misterios. Acum pot să-ţi spun. Nu te înşelaseşi, nu eram singur : eram cu o femeie." „Ah !" făcu Spiridon prefăcîndu-se surprins. „Nu e ce crezi dumneata, se apără Băleanu. Nu e una d-alea, ştii, înţelegi ce vreau să spun. E o femeie măritată. O iubesc de mult. Ca să-ţi mărturisesc adevărul, ne iubim... Este o dragoste curată, pot spune. Eu aş fi vrut să divorţeze, să se despartă de soţul ei, dar ea amînă mereu. Îi e greu, de altfel, căci e de o familie foarte bună şi bărbatul ei e un om bogat. Foarte bogat, pot spune. E în petrol, are şi fabrici. Ea, deşi de

familie, nu e bogată. Cu leafa mea de locotenent, înțelegi... Poate mai tîrziu..." Se opri brusc, ca și cum s-ar fi sugrumat de o mare emoție, și trase îndelung din țigară. „Ei ! felicitările mele ! exclamă Vădastra, neștiind ce să spună. Dar cînd ai cunoscut-o ?..." „O cunosc mai de mult. N-am îndrăznit să-i spun, știi, că o iubesc. Veneam deseori pe la ei prin casă, mai ales că bărbatul ei e mai tot timpul la Ploiești sau la Cîmpina, dar nu-i spuneam. Voiam să văd întîi dacă și ea are față de mine aceleași sentimente. Numai după ce am înțeles, după privirile ei și după cuvintele pe care mi le adresa, că și ea mă iubește, atunci i-am spus... Și atunci mi-a spus și ea... Și știi, am convins-o să vină la mine cînd bărbatu-su e la treburile lui... E mai sigur așa..." „De mine știe ceva ?" întrebă Spirirdon emoționat deodată. „Cum să nu ? I-am spus tot, de la început. Cine ești, ce capacitate, mă rog, i-am vorbit așa, ca despre un prieten..." „Îți mulțumesc foarte mult, făcu Spiridon umezindu-și buzele. Cred că și-a făcut o părere bună despre mine. I-ai spus ce relații am, în ce familii bune mă învîrtesc, și preocupările mele intelectuale ?..."

Locotenentul, încîntat că discuția nu se mai poartă asupra vizitei din noaptea trecută, destăinui lui Spiridon tot ce spusese despre el, încă din timpul cînd nu-și mărturisise dragostea ; cum Vădastra este un om care vede lumea altfel decît restul oamenilor, avînd preocupări deosebite și o vastă cultură ; ce putere de muncă are el, putînd face atîtea lucruri : avocatură, filosofie, politică... „I-ai spus asta ? șopti înfrigurat Spiridon. Și ea ce zicea ?"

„Te cunoaște acum cum nici prin gînd nu-ți trece, făcu locotenentul cu hotărîre. Dacă-ți spun că am vorbit mereu de dumneata..." „Da, dar nici nu știe cum arăt la față," îl întrerupse Spiridon cu un ușor regret în glas. „Are să te întîlnească într-o zi. Mai tîrziu, căci acum se jenează... Știi, nu-i convine să se afle că mă iubește și vine noaptea la mine..." „E frumoasă ?" întrebă Spiridon. Locotenentul

îl privi cu seriozitate, lung, apoi plecă ochii în jos și rosti, ca pentru sine : „E cea mai frumoasă femeie din București !" Vădastra nu se putu reține să nu ofteze, copleșit. „Bravo ! te felicit din inimă !" Băleanu, totuși, părea preocupat. Aprinse o țigară, silindu-se să-și regăsească zîmbetul. Spiridon îl privea cu o mare intensitate. „Asta e, că deși ne iubim, totuși e un adulter, un păcat", vorbi cu gravitate locotenentul. „Ce-are a face ? îl întrerupse nervos Spiridon. Cine se mai gîndește în zilele noastre la asemenea prostii ?... Dacă bărbatu-su o neglijează..." „Evident că o neglijează, spuse Băleanu, dar așa e viața lui, tot pe la Cîmpina, pe la Ploiești, prin străinătate... Nu se poate cîștiga o avere de aproape o sută de milioane stînd acasă..." „Cît spui că are ?! strigă Vădastra sărind de pe scaun. O sută de milioane ?..." „Poate atîta n-o avea el, dar pe aproape. Are nu știu cîte terenuri la Cîmpina, care abia acum încep să fie exploatate ; plus acțiuni, plus consiliile de administrație la nu știu cîte societăți..." „O sută de milioane !... repetă în neștire Vădastra. Auzi, Domnule, o sută de milioane !..." Se simți deodată năpădit de ură și începu să se plimbe agitat prin cameră. „Cum e posibil ca un om oarecare să aibă o sută de milioane ?" exclamă el indignat. „Nu e un oarecare, îl apără Băleanu cu seriozitate. E un om priceput, și apoi a avut noroc cu un unchi al lui, care a cumpărat înainte de război terenurile și le-a lăsat moștenire, și apoi, muncește de dimineață pînă seară..." „Dar cîți alții nu muncesc, și cu ce se aleg ? îl întrerupse Spiridon. Și oameni capabili, care au un ideal în viață, nu așa, simpli milionari... Ce face el cu atîția bani ? La ce-i folosesc milioanele ?... Să am eu, domnule, banii lui, cîte nu aș face ?!" „Nu e așa de ușor pe cît îți închipui, spuse Băleanu. Trebuie să te ocupi de milioane, căci nici ele nu-ți vin singure. Și pe urmă, să nu crezi că un om atît de bogat trăiește mai bine ca noi. Are mai multe griji ca noi și din banii lui trăiesc și alții pe de lături. Sînt fel de fel de societăți de binefa-

cere și așezăminte și mai știu eu ce, care vin mereu și cer subvenții..." „Ce înseamnă societăți de binefacere ? exclamă exasperat Spiridon. Un pretext, ca să nu spui că nu vrei să ajuți pe alții. Eu, de pildă, dacă m-aș duce la el și i-aș spune planurile mele, crezi că mi-ar da zece, cincisprezece milioane ?..." „Cam mult, zîmbi locotenentul. Am auzit că dă burse unor studenți din satele unde sunt terenurile lui, dar sume mici." „Cred și eu ! Pomană de cîteva mii de lei pe lună. Dar pentru o operă mare n-ar găsi bani, pentru un om capabil, cu planuri îndrăznețe... ...Ei, dar lasă, adăugă el după o scurtă tăcere, poate că se întoarce roata, odată și odată ! Oi găsi și eu odată bani să-mi pun în aplicare planurile mele. Și am să le arăt eu atunci dumnealor, am să-i învăț eu minte pe toți. Nu-i nimic : am așteptat și mai aștept. Dar într-o zi are să vină și vremea mea. Atunci ai să-i vezi pe toți plecîndu-se în fața mea, oferindu-mi milioanele pentru ca să-i iert. Dar n-am să iert pe nici unul. Pe nici unul !... Auzi, domnule, o sută de milioane ! Și eu dacă le-aș cere cincizeci, șaizeci de milioane, ar spune că sînt nebun. Și ce lucruri mari n-aș face eu cu banii ăia. *Lucruri mari*, unice, de care s-ar vorbi în toată lumea, nu așa, sonde și rafinării..." Se opri deodată, extenuat, și cu o nesfîrșită durere în suflet. Omul acesta de lîngă el cunoaște un milionar, stăpînul unei averi de o sută de milioane, și în loc să i-l prezinte, să încerce să-l convingă de valoarea lui, să se roage de milionar ca să-l ajute împrumutîndu-l cu o sumă importantă — omul acesta, așa zis prietenul lui, se mulțumește cu o intrigă amoroasă care-l va duce, fatal, la ruperea relațiilor cu milionarul... Nimeni nu vrea să-l ajute ; dimpotrivă, dacă ar putea, i-ar pune piedici numai și numai să nu se distingă, să nu-și realizeze planurile. Ca d. Protopopescu, de pildă... Dar lasă, nu-i nimic... „Nu-i nimic, reluă el cu o voce scăzută și gravă, privind în pămînt. O să vină odată și vremea mea. Și atunci am să știu cui să-i mulțumesc și pe cine să mă răzbun... În

timp ce alții se lăfăiesc în milioane, unul ca mine, ridicat prin muncă și voință, trebuie să facă apel în străinătate ca să fie înțeles și ajutat..." Îi păru rău, cîteva clipe în urmă, că și-a trădat, deși numai în parte, taina cea mare. Locotenentul îl asculta cu o mirată curiozitate, dar nu-l întrerupse, nu-i ceru lămuriri. „Ei, dar n-are nici o importanță ! exclamă Spiridon silindu-se să schimbe vorba. Astea sînt chestiuni personale. Îmi pare rău că te-am întrerupt... Și ziceai că e frumoasă, nu ?" Locotenentul dădu din cap, gînditor. Se vedea că nu mai are chef de destăinuiri. „Ei bravo, îmi pare bine, reîncepu Vădastra căutînd tonul de la început. Asta înțeleg și eu dragoste ; o femeie care să te aprecieze, să-și dea seama că ești cineva, un om distins, un caracter, nu un oarecare... O asemenea femeie mi-ar conveni și mie, o femeie distinsă, care să mă iubească și să-și dea seama..." Dar în acea clipă, își aminti că-i mărturisise locotenentului, de nenumărate ori, aventurile sale cu femei din înalta societate, și că regretul cu care vorbea acum l-ar pune într-o lumină defavorabilă. Se reculese, însă, și continuă cu glas mai potolit. „Nu-i vorbă, am întîlnit și eu destule femei distinse în viața mea... Mai ales una din ele, o femeie extraordinară, de care ți-am vorbit că a fost și pe aici... Mă iubea și pot spune că mă iubește încă, mă iubește chiar foarte mult. Nu pentru că aș fi frumos, sau alte chestii din astea ; ci mă iubește pentru personalitatea mea, în sfîrșit, pentru ce am eu deosebit de ceilalți, pentru caracterul meu... E adevărat, ea este o femeie care mă înțelege. Își dă seama că sînt cineva. Dar oricum, nu-mi place viața pe care a trăit-o înainte de a mă cunoaște pe mine. Este foarte bogată și de-o familie foarte bună, poate cea mai bună familie din România, și m-a rugat, m-a implorat chiar, să devină soția mea. Dar n-am vrut eu. O căsătorie e un lucru serios. În cazul meu vreau să spun. Nu sînt un oarecare, să mă însor pentru bani sau din dragoste. Eu vreau ca soția mea să știe cine sînt și să nu se mai fi uitat

în viața ei la altcineva. Din cauza asta n-am vrut s-o iau de nevastă. Nu-mi plăcea viața pe care a dus-o pînă m-a cunoscut pe mine..." Locotenentul îl asculta pe gînduri. După cîtva timp, își dete seama că ar fi trebuit de mult să plece și se ridică, încurcat, neștiind ce cuvînt să spună la despărțire.

„O să-ți vie greu să mă recunoști, ai să vezi ! îi repeta el cu însuflețire. Nu insista, căci nu-ți pot spune nimic, ai să vezi mîine. Dar să fii exactă, să nu mă faci s-aștept, căci n-am să pot aștepta, ai să înțelegi mîine seară de ce..." Aveau întîlnire la nouă și jumătate seara, la colțul șoselei Bonaparte. Cu un ceas mai înainte, Vădastra expedie ordonanța la cinematograf, spunîndu-i că n-are voie să se întoarcă acasă înainte de miezul nopții. Rămas singur, intră în odaia lui Băleanu și se îndreptă către dulapul cu haine. Avu o ușoară emoție cînd, trăgînd mînerul ușii, i se păru că e închisă. Era numai înțepenită, și își notă mental acest amănut pentru a înțepeni și el ușa dulapului, cînd va aduce înapoi uniforma. Apoi, cu hainele în brațe, trecu în odaia lui și se îmbrăcă fluierînd. Nu se privi în oglindă, în tot acest timp, pentru că își scosese monoclul și nu-i plăcea să se vadă fără el ; mai ales la lumina lămpii, ochiul de sticlă scînteia nefiresc, lăsînd impresia că celalt, cel sănătos, e un ochi stins, fără viață. Cînd sfîrși de îmbrăcat, se apropie de oglindă, își fixă cu meticulozitate monoclul, și, luînd poziția de drepți, salută. Cum era fără chipiu, palma i se lipi de tîmplă și gestul acesta i se păru straniu. Lăsă repede mîna în jos, apropie fața mai mult, și se privi mirat. Era într-adevăr un alt om. Mustața proaspăt potrivită la bărbier înfrumusețea, prin linia ei precisă și tinerească, obrazul osos, neregulat ; monoclul fumuriu aducea o notă neverosimilă în ansamblul liniilor dure și comune ; părul, în seara aceasta, nu mai era atît de lipit de fruntea îngustă, și deși îi înălța oarecum figura, și așa destul de prelungă, atenua

impresia de morocănoasă seriozitate pe care o lăsa în general Spiridon. „Locotenentul Vădastra ! rosti el solemn urmărindu-și în oglindă mișcarea buzelor. Locotenent Spiridon Vasilescu-Vădastra, din Roșiori !... Am onoarea să mă prezint, domnule colonel : locotenent Vădastra, din Marele Stat Major !... Am onoarea să vă salut ! Sînt locotenentul Vădastra Spiridon din Regimentul de Escortă Regală !..."

Se opri, zîmbindu-și lung, familiar. Apoi, cu un gest pripit, își puse chipiul și, revenind în fața oglinzii, luă poziția de drepți, salută, cu figura impasibilă, și strigă : „Am onoarea să mă prezint Majestății Voastre : sînt locotenentul Vădastra Spiridon, aghiotantul Majestății Voastre ! Am onoarea să vă salut ! Să trăiți !... Cine poate, oase roade !" adăugă el pe alt ton, luînd poziția de repaus. Dar își aminti că nu mai are mult timp pînă la întîlnire, răsuflă adînc, verifică bancnotele în portmoneu și stinse lumina fără să se mai oprească în fața oglinzii. Chemă ascensorul și coborî cu aceeași prudență. Profită că lumina era stinsă în hol ca să-l străbată repede. Apoi, odată ajuns în stradă, se îndreptă direct către stația de taxiuri, neîndrăznind să privească nici în dreapta, nici în stînga. Se sui în primul taxi. „O iei spre Șoseaua Bonaparte !"

O zări de departe, așteptîndu-l, și făcu semn șoferului să oprească. Plăti, lăsîndu-i 18 lei bacșiș, și-l salută amical. Cînd se apropie de fată, aceasta nu-l recunoscu la început, deși avea monoclul negru. Spiridon se propti în fața ei, serios, și o salută. „Am onoarea să vă salut ! Ce mai faceți, domnișoară ? Singurică ? Am onoarea să mă prezint ; sînt locotenent Dimitrie Cantemir din Marele Stat Major..." „Vai ! strigă fata. Sînteți ofițer ? De ce nu mi-ați spus ? !" „Ei ! eu te-am prevenit că o să-ți fac o mare surpriză. Și asta încă nu-i nimic. O să mai vezi și altele..." Îi luă brațul, cu o sigură stăpînire de sine, și se îndreptă spre „Moara Roșie", unde plănuise din vreme să

ia masa. Un jandarm trecu pe lîngă ei și îl salută apăsînd cadența. Vădastra îi întoarse salutul cu destulă căldură.. „E un recrut, spuse el. L-am văzut după cum bate talpa. Se uită la fată cu o expresie de triumf și îi strînse brațul cu înțeles, zîmbind. „Dar știi că te-ai făcut frumoasă de cînd nu te-am mai văzut ? N-am vrut să-ți spun asta ieri, ca nu cumva să-ți pierzi mințile și să nu mai vii la întîlnire...“ „Iar mă iei peste picior, făcu ea provocatoare. Parcă nu vă știu eu cum sînteți d-stră ofițerii...“ „Să venim mai bine la fapte, o întrerupse Spiridon. Mie mi s-a făcut foame și cunosc pe aici, prin apropiere, o cîrciumă de primul rang, unde venim de obicei noi, ofițerii de la Statul Major.

Știi, nouă nu ne place să frecventăm localuri pretențioase și proaste, unde se îmbulzesc toți mitocanii, și nu găsești niciodată masă, iar serviciul e execrabil. Noi, cînd vrem să petrecem, ne adunăm aici, că e mai izolat, are vin bun, și putem rămîne de vorbă netulburați. Poate acum o fi adus și lăutari...“ Apropiindu-se, Vădastra fu deodată cuprins de o stranie neliniște ; dacă, din întîmplare, întîlnește vreun ofițer acolo, și intră în vorbă cu el, se prezintă, îl întreabă din ce regiment este, și cîte altele ?!... Ar fi fost mai bine să verifice localul. De aceea, odată ajuns în fața cîrciumii, lăsă brațul Marioarei și, scoțîndu-și monoclul ca să nu atragă prea mult atenția, intră hotărît înlăuntru. Nu zări nici o uniformă de ofițer. Patronul îi ieși înainte cu o figură supusă și mirată în același timp. „Poftiți... avem și un separeu, către grădină. Poftiți, domnule căpitan. Avem crap pescăresc, specialitate...“ Vădastra îl salută și îi făcu semn, strengărește, că mai e cu cineva, care-l așteaptă în stradă. Cînd intră a doua oară, cu Marioara, toți ochii îl întovărășiră, neîncrezători, pînă ce-i conduse patronul în separeu. Fata călca rușinoasă, cu privirile plecate, și totuși foarte mîndră. „Păcat că n-avem și lăutari, spuse Spiridon așezîndu-se pe scaun, ar fi fost mai interesant...“

Era o cameră simplă, cu două mese și o fereastră care dădea în grădină. O perdea groasă, cîteva glastre cu flori și o jumătate de paravan, care stătea rezemat de perete, ar fi astupat, la nevoie, fereastra. Fata observă toate acestea cu liniște și zîmbi. Curînd rămaseseră singuri și se aștepta ca Spiridon să devină mai familiar, dacă nu chiar îndrăzneț, dar el se mulțumi să-i apuce mîna și să i-o strîngă, întrebînd-o la ce se gîndește. Apoi, în fața zîmbetului ei încurcat, începu să-i vorbească. „Zi, îți era greu să mă recunoști, cînd m-ai văzut îmbrăcat ofițer ? !... Cred și eu ! Și dacă ai știi tu ce mai urmează !...“ Își continuă povestea după obiceiul lui, întrerupt doar de patronul care le aduse țuicile, coșulețul cu pîine și farfuriile pentru pește. Din cînd în cînd Marioara îl privea mirată, gata să izbucnească în rîs. Nu-și putea lua ochii de pe monoclul negru, și glasul lui serios, monoton, cu coborîri misterioase pe alocuri, începea s-o obosească. Nu înțelegea întotdeauna despre ce era vorba, și uneori nici nu-l mai putea asculta, mulțumindu-se să mănînce. Vădastra își sporea volubilitatea cu cît trecea timpul și cu cît era mai puțin întrerupt. Friptura îl ajută mult în această privință, căci fata lupta anevoie s-o taie în bucățele mărunte și s-o mănînce, el mulțumindu-se să înghită la răstimpuri, aproape pe nemestecate, cîte o bucățică. În schimb își umplea mereu paharul cu vin și sifon. Nu-i plăcea să bea, dar în seara asta își simțea gîtul și buzele uscate. Îl exasperau doar desele intrări ale băiatului. „Nu te mai învîrti mă pe aici, că am eu grijă să te chem cînd o fi nevoie, îi spuse în cele din urmă întărîtat.“ „O fi crezînd că te dai la mine, șopti Marioara după ce plecă băiatul, și că d-aia l-ai gonit.“ „Ei, de unde mai știi ? făcu Spiridon bine dispus. Eu sînt om al dracului ! Nici cînd cu gîndul nu gîndești, te pomenești prinsă în brațe și sărutată !...“ „Nu mai spune !“ se miră Marioara. „Rîzi tu, dar nu mă cunoști. La cîte fete ca tine le-am sucit eu mințile... Și se lăudau nevoie mare că așa

și pe dincolo, înțelegi ce vreau să spun..." Fata izbucni în rîs, însă în acea clipă se deschise ușa și o figură străină apăru, legănîndu-se, în prag. Vădastra întoarse enervat capul, crezînd că a intrat din nou patronul sau băiatul să toarne vin în pahare. Dar simți cum tot sîngele i se scurge din vine și rămase împietrit, nevenindu-i parcă să-și creadă privirilor. În prag șovăia, luptîndu-se cu amețeala, învățătorul Gheorghe Vasile. Tata ! îi trecu atunci prin minte și i se păru absurdă simplitatea cu care i se înfățișa acest gînd. Marioara întoarse și ea capul, mirată de paloarea și tăcerea bruscă a lui Spiridon. Omul din prag i se părea cu totul inofensiv, așa cum se sprijinea zîmbind de clanță, cu pălăria lui largă apăsată chefliu pe ceafă, cu tunica de învățător de țară descheiată, cu pantalonii de dimie murdăriți. Patronul apăru cîteva clipe în urmă lîngă el, încercă să-l tragă înapoi, șoptindu-i ceva la urechie, dar omul era cu chef și-și smulse brațul, făcînd un pas în cameră, scoțîndu-și pălăria și salutîndu-l respectuos pe Spiridon. „E beat !" șopti Marioara cu oarecare teamă.

Dar Vădastra nu-și îngădui să răspundă. Își duse mîna la frunte, înghiți greu, de mai multe ori, apoi apucă paharul din față și-l sorbi. Tata ! M-a prins tata ! îi răsuna în minte. Ce mă fac acum ? !" „Văd că masa asta e liberă, vorbi cu greutate învățătorul adresîndu-se patronului, care rămăsese încurcat în mijlocul odăii, privind cînd spre Vădastra, cînd spre noul venit. Dacă domnul colonel nu se supără..." Locotenent ! sînt locotenent ! îi trecu prin minte ; nici nu cunoaște gradele ! Se vede că e afumat !... Gîndurile acestea, cît erau de absurde, îl linișteau, și Spiridon se agăța de ele, încurajîndu-se, repetîndu-le, sporindu-le rezonanța în conștiința lui înspăimîntată. „ ...Sau poate n-o fi colonel, adăugă văzînd că Spiridon nu-i răspunde și nu se încumetă nici să-l privească. Prea e tînăr ca să fie colonel. Poate o fi maior, ce zici ?"

„Domnu' Vasile, vă rog ! încercă patronul să-l potolească. Poftiți dincolo... Faceți deranj aici..." „Dacă dumnealui nu se supără, continuă învățătorul, și nici domnișoara, adăugă făcînd încă un pas spre masa lor și salutînd respectuos, mi-ar face chiar plăcere să stăm împreună..." „...De altfel noi plecăm, spuse brusc Vădastra adresîndu-se patronului. Să faci plata te rog !..." „Ah, mă rog, asta nu ! protestă bătrînul apăsînd cuvintele. Asta o pot considera o insultă și noi învățătorii, apostolii neamului, nu ne lăsăm insultați... Nici chiar de ofițeri... Am zis : nici chiar de ofițeri..." „Nu intra în vorbă cu el, că e beat", șopti din nou Marioara. Vădastra ridică din umeri și-și turnă încă un pahar cu vin. Tatăl său îl privi lung, apoi se așeză pe un scaun de la masa vecină, dar în așa fel încît să-l poată vedea. „Mare blestemăție, rosti făcîndu-și cruce. I-auzi, domnule, ce i-a trecut prin cap!..." Vădastra simți din nou fiorul spaimei sugrumîndu-i răsuflarea și făcu un mare efort ca să vorbească. „Așa cum îți spunem eu, începu precipitat, nu te poți baza pe oricine... Trebuie însă să-ți faci datoria... Să privești drept înainte... Ce contează dacă unii spun așa și pe dincolo ?..." „Bravo ! Asta mi-a plăcut !" îl aprobă bătrînul trăgîndu-și scaunul și mai aproape de masa lor. „Domnule, internoastră ?! Om bătrîn... Ai putea să fii mai serios !" „Mary, nu intra în discuție, o întrerupse nervos Spiridon. „Cum i-ai zis ? se miră bătrînul punînd în glumă palma la ureche și aplecîndu-și capul către el. Mary ? Ia mai zi odată !... I-auzi domnule !" „Mă rog, ce te privește pe d-ta ? izbucni Marioara. Mai bine vezi în ce hal ești, că nici nu te poți ține pe picioare !..." Bătrînul își trecu mîna uscată pe frunte, clămpăni de mai multe ori limba, apoi oftă adînc, privind cu înțeles pe Spiridon. „Vezi-ți de treabă, că nu te-a întrebat nimeni nimic", continuă Marioara mînioasă. „Păi, nu-mi văd de treabă ? făcu bătrînul parcă trezindu-se din somn. Dacă nici eu n-oi fi om

care să-mi văd de treabă, apoi care o mai fi ?... D-ta știi cine sînt eu, domnișoară ?" „Nu știu, și nici nu mă interesează !..." „Rău faci că nu știi", începu sfătos învățătorul, trăgîndu-și din nou scaunul spre masa lor.

„Ce dracu' face ăla cu nota ?" se enervă Spiridon întorcînd capul spre ușă și începînd să bată cu furculița în farfurie „ ...Că nici nu știi, și nici nu te interesează, continuă celălalt. Rău faci !... Eu nu sînt un oarecine... Să-ți spună dumnealui, că doar ne cunoaștem !..." Patronul intră în clipa aceea cu nota și, văzîndu-l pe învățător cu scaunul tras între cele două mese, vorbind, nu știu ce să facă. „Plata, domnule, că mă grăbesc !" vorbi răstit Vădastra. „S-avem pardon ! strigă bătrînul ridicîndu-se de pe scaun. Mai e pînă la plată. Să bem întîi un pahar cu domnul căpitan și cu domnul Ioan." „Domnu' Vasile, vă rog, de ce nu veniți d-stră dincolo ? încercă din nou patronul să-l convingă. Dumnealor sînt grăbiți." „Taci, mă, din gură și adu un pahar !... Că dacă nu, fac un scandal !..." Privi cu atîta hotărîre spre patron, încît acesta dispăru să aducă paharul. Vădastra, intimidat, își umezea buzele privind fix înaintea lui. Bătrînul trase scaunul din mijlocul odăii și se așeză la masă. „Eu, domnișoară, sînt învățător... Am învățat și eu carte destulă pentru vremea mea..." „Nu prea se vede !" spuse Marioara. „Nu se vede, domnișoară, pentru că nu mai e, făcu bătrînul izbucnind într-un rîs înecat și trist. Știi, vorba aia ; este, dar s-a isprăvit ! și iar rîse, trecîndu-și mîna pe față. Păcatele mele, că mă fac copiii de rîs ! adăugă mai mult pentru sine. Dar au dreptate, reluă cu un ton hotărît, au dreptate să rîdă de mine. Eu, care l-am cunoscut pe Spiru Haret... D-ta, domnișoară, știi cine a fost Spiru Haret, *marele* Spiru Haret ?. Să-ți spună domnul locotenent... Mă rog, n-am avut onoarea să ne cunoaștem..."

„Parcă adineaurea spuneai că-l cunoști !" făcu Marioara, pe care vorba impleticită a învățătorului începea

s-o distreze. „Mi s-a părut, răspunse celălalt. Mi s-a părut că-l cunosc... Seamănă cu o rudă de-a mea, dar ăla nu e ofițer..." Vădastra ascultă ultimele cuvinte răsuflînd mai liniștit. Parcă primejdia trecuse deodată. Ridică măsurat privirea. Patronul tocmai intrase cu un al treilea pahar pe o farfurie, și văzîndu-i stînd liniștiți de vorbă la aceeași masă, nu mai așteptă plata, ci dispăru imediat închizînd ușa în urma lui. „Bine că s-a învrednicit grecul ăsta să-mi aducă paharul, făcu învățătorul, zîmbind cu poftă și apucînd sticla de vin. Acuma, domnule locotenent, deși n-am avut onoarea să ne cunoaștem, îmi dați voie să beau acest pahar pentru sănătatea d-stră și a domnișoarei ? Să trăiți !..." spuse dînd peste cap paharul și așezîndu-l cuviincios pe masă. „Să trăiești și d-ta ! spuse Marioara ridicînd paharul. Cînd omul se poartă frumos, așa mai înțeleg și eu. D-ta nu bei ? !" se adresă lui Spiridon. „Bea, domnule locotenent, începu bătrînul, te roagă domnișoara, nu se face pentru ca s-o tratezi cu refuz, cum ziceți d-stră pe aici, pe la oraș..." Vădastra zîmbi silit, își umplu paharul și-l răsturnă peste cap cu sete. Bătrînul îl privi minunîndu-se, apoi vru să și-l umple din nou pe al său, dar sticla se golise. „Ei mă..., strigă, bătînd cu paharul în masă. O baterie, mă, la gheață !" Marioara privi mirată spre Spiridon, dar acesta se mulțumea să-și sugă buzele, zîmbindu-i din cînd în cînd pe furiș. „Cum vă spuneam, domnișoară, eu am fost cineva pe vremea mea, reîncepu bătrînul. Nu oricine a dat mîna cu marele bărbat și apostol, Spiru Haret. Eu mi-am înțeles viața ca o misiune... Ca o foarte spinoasă și grea misiune... pot zice... dar am avut și eu necazurile mele... Am și eu mîndria mea, de om care și-a înțeles chemarea și n-a avut nici o răsplată... Uite aici, pe domnul locotenent, dumnealui e martor..." Vădastra tresări și-și privi tatăl cu spaimă. Dacă e afumat să știi că mă spune și mă face de rîs, îi fulgeră gîndul prin minte.

„Dumnealui e martorul suferinţelor noastre, a învăţătorilor de la ţară, reluă bătrînul cu hotărîre. Căci orice intelectual e un martor al nostru, şi dumnealui e intelectual, poţi ca să vezi asta numai privindu-l... Un intelectual, e un om subţire, un om cu carte multă... N-am avut cinstea să-l cunosc pe domnul locotenent, dar de cum am intrat aici, mi-am spus în sinea mea : iată, acest ofiţer, este *cineva*, este un intelectual..." Vădastra privi cu înţeles spre Marioara, apoi apucă paharul pe care tocmai îl umpluse şi îl ridică solemn în aer! „Să trăiţi !" spuse el în general, privindu-i pe amîndoi dintr-o singură sclipire. „Să trăiţi şi voi ! spuse bătrînul şi goli paharul dintr-o spornică înghiţitură. Deşi n-am avut cinstea să cunosc pe domnul locotenent..." „Ei, iată, că acum îl cunoştri", făcu Marioara. „Se zice că cunoşti pe cineva atunci cînd ştii cu cine ai onoarea să vorbeşti, cînd ştii, adică, cum se numeşte persoana cu care ai onoarea să vorbeşti..." „Păi să-ţi spun eu, ca să nu mai lungeşti vorba, îl întrerupse fata zîmbind. Pe dumnealui îl cheamă Cantemir şi pe mine Marioara." „Cum zici că-l cheamă ?", Cantemir ? ! n-o fi chiar Dimitrie Cantemir ? !" „Ba chiar aşa, răspunse fata amuzată şi privi spre Spiridon.

Bătrînul izbucni într-un rîs zgomotos, care-l făcu să se înece. Îşi duse mîna la gură, cutremurîndu-se multă vreme, zguduit de adînci sughiţuri. Vădastra împietrise, cu o privire rea şi ameninţătoare asupra fetei „De ce i-aţi spus cum mă cheamă ?" şopti el sugrumat. „Dar bine, domnule locotenent, se trezi bătrînul din rîs, ăla a fost om mare ! Ăla a fost prinţ, domnule, nu de-al nostru, din popor..." „Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi, vorbi nervos Vădastra. Eu sînt din altă familie, nu cea a prinţului..." „Asta ar mai fi lipsit ! rîse din nou bătrînul, umplîndu-şi paharul. Aşadar, am cinstea să stau la aceeaşi masă cu locotenentul Dimitrie Cantemir..."

„Ei, şi ce e dacă e ? interveni Marioara din nou pusă pe ceartă. Are nume frumos..." „S-avem iertare, spuse bătrînul cu blîndeţe, la vîrsta noastră, cu atîtea necazuri, nu mai ştim nici noi ce vorbim ! Noi, ăştia... sîntem lepădăturile societăţii, cum spune marele scriitor Maxim Gorki. Sîntem, ca să zic aşa, pleava păcătoşilor... Multe spune omul cînd e ameţit. Nu trebuie să vă supăraţi... Cine ţine seama de ce trăncăneşte un biet învăţător de ţară !... Timpul nostru a trecut... parcă nici n-ar fi fost !... Uitaţi-vă acum la mine, asta s-a ales din învăţătorul fruntaş Gheorghe Vasile, discipolul marelui Spiru Haret! Un om în afara societăţii ! Dar de ce, mă rog ? ! De ce un om ca mine, pot spune cineva în vremea mea, fruntaş pe judeţ, am ajuns acum... ?"

„Haide să mergem", spuse Spiridon încet, dînd să se scoale de la masă. „Stai, domnule Cantemir, făcu bătrînul apucîndu-i braţul, că nu dau turcii ! Stai să mai bei un pahar cu mine, că de mult n-am mai bătut împreună..." „Nu pot, că am treabă ! se apără Spiridon. Şi domnişoara e grăbită..." „Lasă domnişoara în pace, că e de a noastră, din popor. Vino aici, lîngă mine, să mai stăm de vorbă. Căci cine ştie dacă te voi mai întîlni... Cum merge cu serviciul ? „Bine, mulţumesc, spuse Vădastra evitînd să-i întîlnească privirile." „Apoi dacă merge bine, eu zic să mai bem un pahar ! şi-şi umplu paharul pînă la vîrf. Ai părinţi, fraţi, surori ?" îl întrebă el zîmbind. „Am." „Să-ţi trăiască !" făcu bătrînul ducînd paharul la gură. „Să dea Dumnezeu !" rosti Vădastra încurcat. „Ferice de ei ! spuse din nou bătrînul. Să aibă un fecior aşa isteţ, şi încă locotenent.) Nu oricine poate ajunge locotenent în ziua de azi..." „Da, e adevărat, vorbi întunecîndu-se Vădastra. Dar mie mi-a plăcut de mult să mă fac ofiţer. De cînd eram mic visam să ajung ofiţer. Asta era idealul meu în viaţă : să port haina de ostaş..." „Ţi-ai văzut visul cu ochii, cum se spune," făcu bătrînul. „Da, dar ce folos ! Nu e ce-am visat eu ! Asta e aşa, ceva

trecător. Meseria mea e mai degrabă alta. La Statul Major mai merge, dar ofiţer de front nu pot fi... Vezi şi d-ta de ce !..." „Aşa a vrut Dumnezeu", spuse bătrînul cu gravitate. „Ce e aia : aşa a vrut Dumnezeu ? se încruntă Vădastra. De ce mi-a dat Dumnezeu numai mie asta, şi n-a dat-o şi la alţii ? De ce adică alţii să se poată face ofiţeri şi eu nu ? Ce am făcut eu ? Cu ce sînt eu vinovat ?"

„Păcatele noastre, ale părinţilor, spuse bătrînul, întristîndu-se. Aşa e de cînd lumea : te loveşte cînd nu ştii şi-ţi dă pe ce nu meriţi..."

„Dar ce sînt eu să plătesc păcatele altora ? ! Eu nu mă simt vinovat cu nimic. Eu, de cînd mă ştiu, mi-am făcut întotdeauna datoria, şi întotdeauna m-am rugat seara la Dumnezeu cînd eram mic, adăugă Spiridon înecîndu-se. Am fost întîiul la şcoală. D-ta nu ştii..." „Ba ştiu", făcu bătrînul umplîndu-şi din nou paharul. „Ce ştii d-ta e prea puţin faţă de ce-am făcut eu ! D-ta n-ai de unde şti ce voinţă am avut eu ca să ajung cine am ajuns. Dar de ce tocmai mie să mi se întîmple asta ? ! Ca să vină pe urmă alţii." „Ca mine, bunăoară, spuse bătrînul sorbind din n-au trecut prin ce-am trecut eu. Cred şi eu că e uşor să rîzi ! Dar de făcut, e mai greu ! Şi eu, slavă Domnului, am făcut ceva în viaţă. Eu nu mi-am pierdut timpul, ca atîţia alţii." „Ca mine, bunăoară," spuse bătrînul sorbind din pahar. „D-ta vei fi avînd motivele d-tale, continuă pe acelaşi ton agitat Vădastra, dar sînt alţii care n-au nici un motiv. Şi cu toate astea lor nu li se întîmplă nimic..." „Ei, ce ştiţi d-stră ! întrerupse Marioara care nu izbutea să înţeleagă în întregul ei această conversaţie ciudată. Are dreptate d-l învăţător : să bem mai bine un pahar... Să trăiţi !..."

„Mai bem paharul ăsta şi apoi mergem !" spuse Vădastra umplînd pe rînd paharele.

Neobişnuit cu vinul, simţea o ameţeală plăcută şi o duioasă tristeţe, dar în acelaşi timp un imbold necunoscut

îl iscodea să vorbească, să se mărturisească. Faţă de tatăl său se purtase, de cînd începuse să cîştige mai mulţi bani şi să-l ajute lunar, ca un străin. Nu-l iubea şi nu-l ura. Parcă nici n-ar fi fost părintele lui. Astă seară însă, după spaima pe care o trase, după emoţia care-l copleşise înţelegînd că tatăl său nu-l va da de gol, simţea faţă de el o oarecare milă şi chiar afecţiune. Nu voia, totuşi, să mai rămînă, căci nu ştia ce ar mai putea veni. „Să trăiască armata română !" spuse cu un gest emoţionat „Să trăiască şi armata română, dar ce-am eu cu ea ? făcu bătrînul cu tristeţe. Mai bine să trăiţi voi, că sînteţi aici, în faţa mea, şi-mi faceţi cinstea să beţi cu mine... Să beţi cu un nenorocit, un biet învăţător de ţară, care vine peste voi şi vă strică cheful... Un om pe care nu-l cunoaşteţi, continuă el cu o flacără tulbure în ochi, şi care se aşează la masa voastră, şi cere să-i daţi un pahar cu vin... Cere un pahar de vin înainte de a şti cu cine stă de vorbă..." „Ei, ce-are a face", încercă să-l liniştească Marioara, „Ba are ! răspunse întunecat bătrînul. Are foarte mult de la face !... Că n-ai cu cine să bei, cînd nu cunoşti pe nimeni... Intri într-o cîrciumă şi bei cu cine te găseşti... Dar nu sînt ai tăi, nu sînt prietenii tăi... Cum vrei să fie cineva prieten cu un om care nu se mai numără în rîndurile societăţii ? Un asemenea om nu există. N-are nume. E un beţiv... Lepădăturile societăţii..." „Ai copii ?" întrebă blînd Marioara. „Am, dar ce folos ? îngînă bătrînul. Este ca şi cum n-aş avea !... Căci se cheamă că nici nu ai copii, cînd nu-ţi poartă numele..." „Azi s-au schimbat lucrurile, vorbi Vădastra zîmbind nervos. Nu mai interesează numele, interesează oamenii. Vorba e, copiii să fie buni..." „Cum adică, nu interesează numele ? ! se încruntă bătrînul. Numele este ce are omul mai sfînt pe pămînt. Numele lui este al lui şi al nimănui alt, în afară de el şi copiii lui. Numai Dumnezeu îi poate schimba numele. Şi dacă-l porţi, se cheamă că porţi numele părinţilor tăi, care ţi-au dat viaţă... Şi părinţii tăi se mîndresc cu tine, pentru că le porţi nu-

mele." „Nu te mai necăji degeaba", îl mîngîie Marioara văzînd că bătrînul își pierde șirul vorbelor sugrumat de o mare emoție. „Cúm să nu mă necăjesc, dacă acum se cheamă că nu mai am copii ? Și că sînt, așa cum mă vedeți, om la cincizeci și patru de ani trecuți, că merg pe cinzeci și cinci, un om în afara societății ? !... Eu aș fi putut fi altcineva în viața mea, continuă, *Altcineva,* nu acesta care mă vedeți acum... un om de nimic... o zdreanță... Ce se cheamă că sînt altceva decît o lepădătură a societății?... Cu cine mă-ntîlnesc eu? Cu cine stau eu de vorbă?!... Cu d-ăștia pe care-i vedeți prin cîrciumi... În loc să fiu astăzi cineva, să mă mîndresc cu numele pe care-l port, eu și copiii mei... Gheorghe Vasile, învățătorul din Dobrești..." Ultimele cuvinte îi fură înecate de un plîns tăinuit, care-l năpădi încet, încet, pînă îi sugrumă vocea. Atunci, nemaiputînd vorbi, bătrînul își prinse capul între palme și rămase așa, rușinat parcă de propria lui slăbiciune și copleșit de tristețe. Marioara îl privea cu milă. Vădastra ar fi vrut să se scoale, dar nu îndrăznea ; se simțea și el umilit, se simțea mai ales țintuit de scaunul acela, parcă în așteptarea unui deznodămînt. „...Învățător... apostol al neamului", oftă adînc bătrînul fără să-și ridice palmele de pe față. „Haide să mergem ! șopti atunci Spiridon făcînd semn fetei. E mai bine așa, să-l lăsăm singur"...

Ridicîndu-se de la masă, Marioara se opri o clipă lîngă bătrîn și-i puse mîna pe umăr. Învățătorul continua să ofteze clătinînd încet, într-o mută desnădejde, capul. Vădastra privea încurcat, nehotărîndu-se nici să se depărteze fără să-i spună vreun cuvînt, nici să-i vorbească. Dar în clipa în care fata deschise ușa, bătrînul ridică fruntea. „Unde vă duceți ?" întrebă el cu teamă. „Du-te tu, că eu vin acum", spuse Spiridon îndemnîndu-și tovarășa afară și închizînd ușa după ea.

„Poate ai nevoie de ceva bani", șopti el apropiindu-se de masă și scoțîndu-și portmoneul. „Ce să fac cu banii ?

că am băut destul ! În noaptea asta nu mai beau !... Dar tu unde te duci ?" Vădastra ar fi vrut să răspundă : acasă, dar îi trecu prin minte că poate tatăl său i-ar putea cere să vină și el, sau măcar să-i spună unde locuiește, și atunci răspunse încurcat : „Trebuie să conduc pe domnișoara acasă..." „Care domnișoară ?" făcu bănuitor bătrînul. „Aia care a fost aici, Marioara..." „Dar ce-ai tu cu ea ? Cu d-astea umbli tu, în situația ta ?... Asta ai ajuns ?..." Vădastra, deși amețit de vin și înduioșat, pînă mai adineauri, de iubirea părintească, simți cum i se îmbujorează obrajii de umilință. „Mă privește ce fac și cu cine umblu!... Ce știi d-ta... Oi fi avînd și eu socotelile mele", șopti el repede și dîrz. „Mai bine ți-ai vedea de treaba ta și te-ai alege deputat... Că uite feciorul Varzarelui azi, mîine e deputat, și o să-și rîdă tot satul de noi..." „Am să-l învăț eu minte și pe domnul Varzare, scrîșni Spiridon enervat. Va să zică d-ta n-ai nevoie de nimic ? Spune-mi, că sînt cam grăbit. Trebuie să mă duc..." „Du-te !... N-am nevoie de nimic !... făcu bătrînul. Și vezi să nu te prindă îmbrăcat așa, că înfunzi ocna..." „Noapte bună !" îi spuse umilit Vădastra îndreptîndu-se spre ușă.

„Înfunzi ocna ! repetă bătrînul doborît de amărăciune. Și ne faci numele de rîs !..." Vădastra părăsise odaia, dar bătrînul continuă multă vreme, vorbind ca pentru sine : „Ne faci numele de rîs, că atunci o să știe cum te cheamă și de unde ești... Acolo nu mai merge ca pe aici, azi cu un nume, mîine cu altul... Acolo, numele din acte e numele care contează... Numele ălora care te-au făcut... și te-au închinat... astăzi și mîine..."

IV

Ștefan rămase mult timp la fereastră, privind ninsoarea. De două zile ningea așa întruna. În lumina gălbuie a felinarului, fulgii cădeau grei, fără grabă, cuprinși parcă de o scurtă însufleţire la apropierea pămîntului. În cele din urmă, trase storurile, se întoarse în salon și răsuci butonul de radio. Apoi trecu în odaia de baie. Odată pe an, în ziua de 31 decembrie, Ștefan se bărbierea seara, cît mai tîrziu. Deschise robinetul și aștepta cîteva clipe să vină apa fierbinte. Apoi începu să se săpunească, fredonînd. Din salon, pătrundea pînă la el vocea lui Tino Rossi : Ca-ta-liine... Ca-ta-liine... Melodia părea și mai ireală, cu rezonanţele ei mediteraneene în acest București troienit, amuţit sub ninsoare. Ca-ta-liine... Ca-ta-liine... „Mă urmărește figura Cătălinei, spusese el lui Biriș. Mă tot întreb unde am mai văzut eu ochii aceștia și nu reușesc să-mi amintesc..." „Nu i-ai văzut nicăieri, răspunsese Biriș. Nici ea nu-i poartă decît odată pe an, la 19 octombrie..."

La 19 octombrie, Biriș îl dusese la Dan Bibicescu, actor, regizor și discipol al lui Gordon Craig. Îi spusese : „Vino cu mine, ai să vezi un tip interesant, un tip de ratat interesant. Este și el preocupat, ca și d-ta, de problema Timpului. Eu n-am nimic de-a face cu problema Timpului, ar fi vrut să rectifice Ștefan. De problema Timpului vă ocupaţi d-stră, filosofii. Eu sînt obsedat doar de curgerea

timpului. Dar nu spusese nimic. Este totuși un om interesant, continuase Biriș. Să te uiți bine la el, să-l privești cînd îţi vorbește. Rolurile lui cele mai bune le joacă în viaţă, alături de noi, prietenii. Căci pe scenă n-are talent." „Ah ! exclamă Bibicescu foarte curînd după ce Biriș făcuse prezentările, de ce n-a citit Ciru Partenie pe Shakespeare înainte de a-și fi scris piesele de teatru !..." Ștefan încercase să-și ascundă jena surîzînd. Bibicescu îl privise lung, încruntîndu-se. „Sînt sigur că a învăţat undeva privirea aceasta pătrunzătoare, își spusese Ștefan ; este, poate, privirea finală din rolul pe care și-l pregătește acum..." „Ai ghicit, domnul meu ! continuă Bibicescu fără să-și desprindă ochii de pe faţa lui Ștefan. Mă gîndeam, cînd te-am văzut intrînd : ce păcat că autorii dramatici nu mai citesc pe Shakespeare... Pentru că, probabil, ești și d-ta un autor dramatic, ai și d-ta cîteva piese de teatru în dosare și ai insistat pe lîngă Biriș să mă cunoști pentru ca să-mi pot da părerea asupra operelor d-tale." „Nu, spuse Ștefan regăsindu-și dintr-odată buna dispoziţie. Am venit..." „Îmi dai voie, te rog, că n-am terminat, continuase Bibicescu cu aceeași privire pătrunzătoare. Vreau să te anunţ că nu citesc nici o piesă a unui debutant înainte de a mă convinge că l-a studiat și l-a asimilat pe Shakespeare. Uite, cazul lui Partenie, pe care-l cunosc bine, și cu care, fie spus în paranteză, d-ta semeni fiziceşte într-un mod tulburător..." „Nu sînt autor dramatic, îl întrerupse din nou Ștefan. N-am scris în viaţa mea nimic altceva decît rapoarte economice..."

„Cu atît mai bine, continuă Bibicescu. Mie îmi plac oamenii preciși, riguroși. Dar, ca să revin, și mă adresez în primul rînd d-tale, spuse el întorcîndu-se brusc, și tot atît de încruntat, către Biriș, ca să reviu la ce mă gîndeam cînd ați intrat : Ce păcat că Ciru Partenie nu l-a citit pe Shakespeare !... Cît talent și, poate, chiar geniu, pierdut pentru totdeauna numai pentru că n-a înţeles că o piesă de teatru înseamnă un spectacol care are loc în Timp, într-un

Timp concentrat în cîteva destine..." „Este și el preocupat, ca și d-ta, de problemele Timpului," își amintise Ștefan ascultîndu-l. Bibicescu se ridicase de pe scaun ca săltat de un resort și începuse să se plimbe prin odaie, cu o mînă în buzunarul vestonului, cu cealaltă rotunjind gesturi scurte, ritmice, prin aer. Vorbea despre Shakespeare. „Geniul lui, spunea, numai *spectacolul* îl revelează pe de-a-ntregul"; și sublinie cu emfază cuvîntul : *spectacol.* Textul lui Shakespeare, ca să ne emoționeze, trebuie *jucat,* adică inserat în Timp, în durata care curge. Shakespeare n-a scris ca să fie citit, pentru emoții poetice solitare ; a scris pentru a fi *jucat,* adică pentru a alcătui un *spectacol.* Spectacolul, domnilor mei, spectacolul este marea beatitudine supra-temporală care ne este îngăduită..." Își continuă așa monologul vreo jumătate de ceas, întrerupt doar de scurtele observații ale lui Biriș. Ștefan nu mai scotea nici un cuvînt. Îl văzu apoi îndreptîndu-se, dintr-odată către ei și întinzîndu-le, hotărît, amîndouă mîinile. „Domnilor, le spuse, am fost foarte încîntat de vizita pe care mi-ați făcut-o. Sper să mai am, cît de curînd, această plăcere. Dar astăzi sîntem în 19 octombrie și se apropie ora, pentru mine, fatală : ora 6 seara. În fiecare an, această zi și această oră mă terorizează. Un foarte grav eveniment mi-a fost anunțat pentru un 19 octombrie, ora 6 seara. Îl aștept de mulți ani. Îl aștept e un fel de a vorbi ; de fapt, mă cutremur să nu se întîmple..." Apoi îi conduse precipitat către intrare și le deschise ușa cu un oftat. „Este șase fără cîteva minute, spusese Biriș odată ajunși în stradă. Să ne mai plimbăm puțin pe aici. Poate mai aflăm ceva... Și totuși nu-l pot crede, adăugase el cîteva clipe în urmă... Mi se pare fals, strident, inautenic. Măcar dacă ar ști să joace bine pe Shakespeare..."

Două săptămîni mai tîrziu, Ștefan se dusese să-l vadă jucînd. Acesta e, șoptise el plecîndu-se către Ioana. Prietenul lui Biriș, de care ți-am vorbit. Bibicescu intrase pe scenă cu un zîmbet amar în colțul buzelor. Curînd, își băgă

mîna stîngă în buzunar și începu să gesticuleze cu dreapta. Ștefan îl vedea parcă mai bine acum, din întuneric. Cînd îl întîlnise, la 19 octombrie, îl lovise figura lui cam lătăreață, brun-gălbuie, cu un nas cărnos și cu ochi mari, cenușii. Acum, pe scenă, i se părea mai puțin vulgar. Tîmplele descoperite de un început de chelie îi dădeau chiar o melancolică noblețe. Dar glasul rămăsese același : artificial, redus parcă la dicțiune. „...Dar nu știe să joace, continuase Biriș. Nu numai pe Shakespeare, dar nu știe să joace pur și simplu. Și ce e mai grav, cred că începe să-și dea și el seama că n-are talent... E un ratat care ia cunoștință de ratarea lui..." „Mă întreb ce l-o fi făcut să se preocupe de problema Timpului", începu Ștefan cu o nuanță de ironie în glas. „O fi citit asta undeva", spuse Biriș.

În acea clipă chipul i se lumină deodată și, ridicînd mîna, făcu semn unei perechi care șovăia parcă pe celalt trotuar. Un bărbat blond, scurt, aproape gras, cu figura rotundă, zîmbitoare, cordială, și o femeie tînără, palidă, cu părul despletit lăsat pe umeri, cu privirile mate, fără expresie, se îndreptară spre ei. „Totul e în regulă ! exclamă bărbatul strîngînd afectos mîna lui Biriș. S-a aranjat și de data aceasta... Nu veniți ? Poate bem o sticlă de vin !..." Și, întorcîndu-se către femeia, care rămăsese un pas în urma lui, o întrebă : „Ce spui, Cătălina ?" Femeia încercă să zîmbească. Avea dinții foarte albi, și strălucirea lor îi agrava și mai mult paloarea. „Ce să spun ? Cum vrei d-ta, Coane Mișu..." Ștefan se ținuse, stingherit, mai departe. Biriș voi să-l prezinte, dar cei doi porniseră deja spre casa lui Bibicescu. „Să veniți într-un sfert de ceas, strigase Mișu întorcînd capul. Să veniți neapărat. Știu eu ce vă spun !..." Apoi se depărtă, apucînd viguros brațul Cătălinei și trăgînd-o după el. „Mă mir că nu-l cunoști, spuse Biriș. Îl cunoaște toată lumea. E Mișu Weissmann, prietenul și protectorul intelectualilor. Are mare slăbiciune pentru actori. Îndeosebi pentru Bibicescu. Bibicescu speră să-i facă într-o zi teatrul pe care-l visează el de ani de zile. Un

teatru după concepția lui ; adică, de fapt, după a lui Gordon Craig... Și dacă îi va reuși marea lui afacere, nu mă îndoiesc că Mișu are să-i facă teatrul... Dar ce-ai rămas așa visător ? întrebă el zîmbind, întorcîndu-se spre Ștefan." „Mă urmărește figura Cătălinei, spuse Ștefan. Mă tot întreb unde am mai văzut eu ochii aceștia și nu reușesc să-mi amintesc..." „Nu i-ai văzut nicăieri. Nici ea nu-i poartă decît odată pe an, la 19 octombrie. Dacă ai s-o întîlnești mîine pe Calea Victoriei, n-ai s-o recunoști. Cătălina e o femeie frumoasă. Și are un farmec extraordinar... Cred că ai înțeles că e iubita lui Bibicescu ?" întrebă întorcînd brusc capul. Ștefan se miră puțin de expresia nouă, nelămurită, pe care o întrevăzu în acea clipă în privirile lui. „Dar ce se întîmplă la 19 octombrie ? întrebă din nou Ștefan. Ce se întîmplă la orele șase seara ?" „Eu cred că nu se întîmplă nimic și nici nu se va întîmpla vreodată, spuse Biriș. Cătălina a declarat, pur și simplu, că într-o zi, la un 19 octombrie oarecare, la șase seara, se va sinucide. Asta e tot". „Dar de ce exact la 19 octombrie ?" întrebă Ștefan. „N-am aflat încă pentru ce, vorbi Biriș îngîndurat, dar am să aflu eu într-o zi și am să-ți spun... Cătălina asta e o fată cu adevărat interesantă. Merită să fie cunoscută. Păcat că a căzut așa de prost, cu Bibicescu..."

Cînd, în săptămîna Crăciunului, Ștefan trecuse într-o seară pe la Biriș, d-na Porumbache îl luase deoparte și-l întrebase, în șoaptă : „Ascultă, maică, e adevărat că Petrică se ține cu o nepricopsită de actriță, cu una Cătălina ?" Ștefan se grăbise să o liniștească. „Nu, nici vorbă, Cătălina e prietena unui actor, a unuia Bibicescu." „Asta știam și eu, îl întrerupse d-na Porumbache, dar am aflat că tîrfa aia se ține și cu Petrică. D-aia nu mai dă pe-acasă serile și-mi vine tot la unu, două noaptea... Își mănîncă tinerețele cu o pîrlită de actriță... Uite unde a ajuns !... Cogeamite profesor să se țină cu una d-alea... Au să-l dea afară și de la

liceu... O să rămînem pe drumuri..." Și își șterse cu mîneca o lacrimă.

„Eu cred că a trecut sfertul de ceas, vorbi din nou Biriș. Nu vrei să mergem să vedem ce fac ? ...Poate mai aflăm ceva..." Ștefan îl lăsă să se ducă singur. Dar nici în acea seară nu află nimic, pentru că, reîntîlnindu-l, și aducînd vorba de Cătălina, Biriș ridicase plictisit din umeri. „Sînt amîndoi niște ratați și niște zănateci, se mulțumise el să spună. Nu merită să ne pierdem vremea discutîndu-le ticurile și superstițiile. Se apropie alegerile. D-ta nu spui nimic ? Nu te interesează ce se petrece în jurul d-tale ? Nu te interesează politica ? Tot la camera *Sambô* te gîndești ?..." Tino Rossi își terminase demult cîntecul și începuse un altul. Ștefan nu-l mai asculta. Închisese ușa de la baie și intrase sub duș. Ar trebui totuși să-i dau un semn, se trezi el gîndindu-se. În noaptea asta măcar, ar trebui să-i dau un semn...

Ioana se îmbrăcase și-l aștepta, în capul scării, cu blana pe umeri, să se întoarcă cu o mașină. Începuse să i se facă frig. Ninsoarea parcă se întețise și amenința a viforniță. Se mai uită o dată la ceas : unsprezece trecute. Ștefan plecase de aproape o oră. Numai de-ar găsi mașină, își spuse Ioana. Ar fi trebuit, altminteri, să schimbe două tramvaie pînă la Cotroceni.

Anul acesta, ca și în primul an al căsătoriei lor, făceau revelionul la bătrînul Bologa. Și, își dădu încă o dată seama Ioana, de revelion nu se simțea cu adevărat fericită decît în casa de la Cotroceni. Anul trecut fuseseră la Adela și Răducu, dar ea rămăsese aproape tot timpul ascunsă în dormitor ; nu se simțise bine de la începutul serii. „Trebuie să le dăm măcar satisfacția asta, spusese Ștefan, să te vadă pe tine urîțită, cu o sarcină de șapte luni. Doar pentru asta ne-au invitat. Nu-i putem refuza..." Cu un an înainte, fuseseră la subsecretarul de stat, patronul și protectorul lui Ștefan. Ioanei i se păruse că soția subsecreta-

rului dansează cam mult cu Ştefan şi-l păstrează tot timpul aproape de ea, la braţul ei. Pentru întîia oară, Ioana suferise de gelozie. Suferise cu atît mai mult cu cît Ştefan nici măcar nu băga de seamă că suferă, că e taciturnă, enervată. „Ce ai ? se mulţumise el s-o întrebe punîndu-i mîna pe umeri. Ţi-e frig ? Ar trebui să bei un cognac. Şi să dansezi mai mult, ca să te încălzeşti. Dansul următor îl dansăm împreună." Ioana acceptase invitaţia unui coleg, nădăjduind că Ştefan va înţelege că e supărat pe el. Dar el îi făcu semn cu mîna, ca şi cum nimic nu s-ar fi întîmplat, şi căută cu ochii o parteneră cu care să danseze. Eu nu ştiu să dansez, spunea întotdeauna, dar dacă aveţi curajul să vă abandonaţi în braţele mele... Ioana nu înţelegea cum poate fi Ştefan atît de absent, atît de indiferent, chiar. „Ce ai ? o întrebă el din nou. Tot ţi-e frig ? Ar trebui să bei un cognac..." Şi dispăru repede tras de braţul soţiei subsecretarului.

„Am găsit-o ca prin miracol, spuse Ştefan deschizînd grăbit uşa. Pierdusem speranţa. Fusesem pînă la Calea Victoriei şi mă întorceam să te iau cu tramvaiul, cînd am zărit o maşină care se oprise la a treia casă de noi..." Au ajuns la Cotroceni aproape de miezul nopţii, căci maşina înainta greu pe străzile troienite. I-au găsit pe toţi aşezaţi la masă, aşteptîndu-i nerăbdători. D-na Bologa trecu repede în bucătărie, urmată de cele două nepoate, ca să aducă sticlele cu şampanie. „Ei, ce spui ? întrebă, din capul mesei, profesorul Bologa. Ce spui de noul guvern ?" Ştefan ridică din umeri şi privi deznădăjduit spre Ioana. De cîteva săptămîni nu auzea decît aceeaşi frază : „Ce spui ?... D-ta nu spui nimic ?" îl întrebase poetul din provincie, în pragul cafenelei, cînd, în acea seară din decembrie, trecuse să-l întîlnească pe Biriş. „Nu spui nimic de rezultatul alegerilor ?" Arăta alt om ; mai înalt, mai slab, palid, îmbătrînit parcă peste noapte. Nu e bărbierit, înţelese deodată Ştefan. Şi poate nici n-a mîncat

la prînz ; poate n-o fi avut ce să mănînce. Îl privi cu o adîncă, sinceră simpatie. „E grav, continuă înfrigurat poetul. Succesul legionarilor înseamnă un nou succes pentru Hitler. Şi triumful lui Hitler înseamnă moartea noastră spirituală, şi poate chiar fizică, moartea tuturor..." „Are dreptate", îşi spuse Ştefan, şi zîmbi. Dar simţea că nu mai poate adăuga nimic. Refuz să discut, îşi repetase el de mai multe ori în acea seară la minister ; refuz să mai discut rezultatul algerilor. Ziua întreagă nu făcuse decît asta. La răstimpuri, auzea uşa deschizîndu-se, apoi glasul unui coleg ! „Viziru, aici erai ? Ce spui ? D-ta ce spui ?!..." Îşi făgăduise să nu mai citească ziarele, dar abia ajuns în stradă se îndreptase spre chioşc şi ceruse toate ziarele de seară. Le frunzărise înfrigurat, aproape cu teamă, în dreptul felinarelor. Apoi le strînse pe toate, le zvîrli într-o curte, şi porni spre cafenea să-l întîlnească pe Biriş. „Nu spui nimic ?" îl întrebă din nou poetul, văzîndu-l că tace. „Am discutat toată ziua, încercă Ştefan să se scuze. Nu mai pot. Te rog, iartă-mă, dar nu mai pot !..." Îi fu ruşine, în clipa următoare, de timiditatea lui, şi reveni, cu o anumită provocare în glas. „În fond, nu mă pot lăsa posedat de un eveniment, oricît ar fi el de actual şi de catastrofal. Îl discut un ceas, două, încerc să-l înţeleg, mă acomodez sau nu mă acomodez cu el, dar apoi trec mai departe şi mă ocup de altceva. Măcar de atîta libertate să mai profităm, cît ni se mai îngăduie : libertatea de a ne alege subiectele de reflecţie, de conversaţie sau de glumă..." Biriş nu scotea nici un cuvînt ; părea absent, preocupat. „De aceea am ajuns unde am ajuns, vorbi cu o subită emoţie poetul. Pentru că unul ca d-ta şi ca mine refuzăm să discutăm actualitatea politică şi ne refugiem în nori, în poezie, în visătorie..."

„Ce-ai rămas aşa visător ? îl apostrofă Bologa din capul mesei. Uitaţi-vă la el ! Parcă nici n-ar şti pe ce lume se află..." „O fi îndrăgostit", spuse cineva.

Biriș intrase brusc în cafenea. „Mă întorc într-o clipă. Am uitat să-i spun ceva lui Bibicescu...“ Ștefan rămase stingher, privind fulgii mari care începuseră să cadă. Poetul își ridică gulerul macferlanului. „Bună seara, îi spuse. S-a făcut tîrziu. Eu trebuie să mai trec pe la gazetă...“ Ștefan îl privi cum traversează grăbit drumul, fără pălărie, cu fruntea plecată, cu amîndouă mîinile ascunse în buzunarele macferlanului. Îi părea rău, acum, că nu-l poftise să intre cu el în cafenea, că nu se gîndise să-i ofere ceva, măcar un corn cu o cafea neagră. E un boem, îi spusese mai de mult Biriș, și e foarte demn ; dar e un aristocrat în felul lui...“ Biriș întîrzia și Ștefan intră după el în cafenea. „Dar să vedem ce zice Anglia, auzi un glas strident. Că Anglia trebuie să-și spună, și ea, cuvîntul...“ La o masă din fundul cafenelei Biriș vorbea enervat cu Bibicescu. Ștefan se îndreptă alene spre ei, silindu-se să nu privească nicăieri. „Ar fi trebuit să ne agităm mai mult, auzi pe cineva de la o masă, să luăm contact cu masele populare, să explicăm oamenilor că fascismul înseamnă război, iar războiul înseamnă ocuparea României. I-am lăsat pe legionari să lucreze și ați văzut ce succes au avut...“ Biriș întinse mîna lui Bibicescu. „Dar de ce te grăbești așa ? se miră Bibicescu. Mai stai puțin că trebuie să vină și Conu Mișu...“ L-au întîlnit pe Weissmann lîngă ușă, cînd ieșeau. Avea o nelămurită preocupare în priviri, dar părea tot atît de jovial. „Ce ne facem, Coane Mișu !“ strigă cineva de la o masă vecină. „N-aveți nici o grijă, exclamă Weissmann, are să fie bine !... Apoi, apropiindu-se de Biriș, îi șopti. Treci d-ta pe-acasă, poate o convingi. Spune-i să vină direct la restaurant. Să nu facă pe nebuna. Am invitat și pe directorul teatrului...“ Ajunși în stradă, Ștefan se însenină deodată ; începuse să ningă cu fulgi mari și deși, și în cîteva minute numai, strada se înălbise. Înălță capul și respiră adînc, împăcat. Biriș umbla tăcut lîngă el, aproape fără să privească unde calcă. „Am impresia că am căzut prost, spuse Ștefan. Ești nervos... Ce s-a întîmplat ? !...“ „Cătălina, vorbi Biriș. Iar nu s-a simțit bine astăzi. Era de așteptat, cu nebunul ăsta de Bibicescu. Noroc de săracul Mișu. Își pierde timpul și renunță la afacerile lui ca să-i împace...“

„Ei, să trăiți ! ură d-na Bologa ridicîndu-și cupa cu șampanie și adresîndu-se pe rînd fiecăruia. Să trăiți cu toții !...“ „Să trăiți, spunea Bologa din celălalt capăt al mesei. Anul Nou cu bine și belșug ! În 1938, numai bine pentru toată lumea !...“

„Numai bine !“ repetară cîțiva.

Toți se ridicară de pe scaune și începură să se îmbrățișeze între ei. „La mulți ani, își urau. Să trăiești ! Anul Nou cu noroc și sănătate !...“ „Silvia, se întoarse Bologa către una din nepoate, pune fetițo radio mai tare, să auzim discursul Regelui... S-a anunțat că se va retransmite de la Palat, explică el lui Ștefan. Trebuie să-i dea drumul acum, dintr-un moment într-altul...“ Începură să mănînce, așteptînd discursul. Ioana observă că Ștefan nu scoase nici un cuvînt și, ridicîndu-se, se apropie de el. „Ce-i cu tine ? îl întrebă ea foarte încet, la ureche. De ce te-ai supărat ? Crezi că e ceva grav ?...“

Așa îl întrebase de nenumărate ori în luna aceea, după ce se comunicaseră rezultatele alegerilor, și-l vedea întorcîndu-se acasă preocupat, absent, obosit. „Crezi că e ceva grav ?“ „Ar putea fi, răspundea uneori Ștefan. Dar mă exasperează că trebuie să mă gîndesc la asta, să mă gîndesc la ceea ce s-ar putea întîmpla...“ Apoi o privea lung, adînc, după obiceiul lui, și zîmbea. „Îți dai și tu seama ce progrese uimitoare am făcut, cît de departe am ajuns în înțelepciunea mea, dacă nu sînt în stare nici măcar să mă detașez de evenimente !...“ Încerca să rîdă. Are să-și amintească iar de Anisie, ghicea Ioana, și regretă că-l întrebase.

„Nu sînt supărat, șopti Ștefan. Dar cred că ar trebui să cobor să telefonez patronului...“ „Șșșt ! făcu Bologa. Începe discursul...“ Ștefan îl ascultă, ca toți ceilalți, într-o

tăcere reculeasă. Dar nu încerca să prindă înțelesul cuvintelor. Nu se mai îndoia, acum ; taxiul acela pe care-l zărise de departe, în ninsoare, la trei case de casa lor, semăna cu mașina Ilenei. Nu-și dădea seama în ce consta asemănarea, căci mașina pe care și-o închipuise el, atunci, în noaptea de Sînziene, era cu totul altfel decît taxiul vechi și înălbit de zăpadă care parcă îl aștepta la trei case de casa lor. Dar emoția pe care o simțise zărindu-l, beatitudinea cu care intrase în el, îi reamintiseră brusc de nălucirea acelei nopți de vară. „Admirabil ! exclamă Bologa. A vorbit admirabil ! Ce spuneți, domnilor ?"

Toți începuseră deodată să discute, să se agite. Se auzeau scaunele, farfuriile, sticlele cu vin pe care le aduceau nepoatele de la bucătărie. „Pe mine o să mă iertați o clipă, spuse Ștefan ridicîndu-se brusc de la masă. Trebuie să dau un telefon..." „E o berărie mai sus de școală, explică d-na Bologa. Numai de-ar mai fi deschisă..."

Ioana îl întovărăși pînă la ușă, îl privi întristată, cum își îmbrăca paltonul. „Să nu întîrzii", îi spuse deschizîndu-i ușa.

Intrînd în sufragerie, Ileana găsi un grup întreg de invitați discutînd înfierbîntat. „De ce v-ați ascuns aici ? întrebă ea rotindu-și mirată privirile. Cîțiva, ca și cînd n-ar fi auzit-o, continuară să discute, gesticulînd, îndreptîndu-se încet către colțul cel mai retras al sufrageriei „Dar ce s-a întîmplat ? făcu din nou Ileana. De ce stați aici ?" „Se comentează discursul Regelui, explică sfios un tînăr. S-a retransmis adineauri de la Palat..." Ileana tăcu o clipă, enervată, apoi se sili să zîmbească. „Nici măcar de Revelion nu vă lăsați de politică ? Nici măcar odată pe an nu putem scăpa de pacostea asta ?..." Cîțiva rîseră, oarecum în silă. Un colonel cu tîmplele cărunte se apropie de Ileana și-i sărută galant mîna. „Bine ați spus : «pacoste», coniță !..." Din salon intră un grup de fete tinere. „Aici v-ați

ascuns ?... Și noi, cu cine vreți să dansăm ?..." „Gata !... s-a terminat discuția, interveni gazda. Să mai bem o dată pentru Noul An, spuse apropiindu-se de masă cu sticla de șampanie în mînă. Să trăiți ! strigă ridicînd paharul. În 1938, numai bine pentru toată lumea !..." „Să dea Dumnezeu ! Numai bine !" repetară cîțiva. „Numai bine", spuse Ileana, înveselită deodată.

„Și, credeți-mă pe mine, strigă colonelul, are să fie bine ! A vorbit Regele !... Are să fie bine !..." În clipa următoare, o fată își arătă capul la ușă. „Ileana, striga ea din prag, vino repede. E Bucureștiul la telefon !... Mai repede ! strigă ea din nou, văzînd că Ileana rămăsese cu paharul de șampanie în mînă, privind-o nedumerită, ca și cum s-ar fi întrebat dacă i se făcea o farsă. Că am cerut și noi Bucureștiul și o să pierdem rîndul..."

Recunoscu îndată glasul lui Ștefan și fu atît de emoționată, încît se rezemă moale de birou. „La mulți ani !" îl auzi ea repetîndu-i de mai multe ori.

„Dar cum de-ai știut că sînt aici ? Cum de ai aflat numărul de telefon ?" „De la doamna Crețulescu, spuse Ștefan, de la Tante Alice. Am fost s-o văd astă-seară. Adică, venisem să te văd pe tine... Mi s-a făcut dor de tine", adăugă el după o scurtă șovăire. „Și mie, spuse Ileana. Îmi pare rău că nu ne-am mai văzut. Voiam să-ți dau o veste..." „Și eu, o întrerupse Ștefan. Întorcîndu-mă astă-seară de la voi, mi s-a părut că am zărit o mașină care semăna cu mașina aceea... Știi, mașina care ar fi dispărut..."

„Știu, spuse Ileana zîmbind trist. Îți mulțumesc că mi-ai telefonat, adăugă ea după o scurtă tăcere. Poate vii să mă vezi într-o zi, după ce mă voi întoarce... Acum te las, căci mai așteptăm un telefon de la București."

„Ce veste voiai să-mi dai ?" întrebă repede Ștefan.

„M-am răzgîndit, spuse Ileana. Credeam că am să mă logodesc în noaptea asta, dar m-am răzgîndit..."

„Bine ai făcut. Am să trec să te văd."

În iarna aceea, Ştefan trecu de mai multe ori prin strada Batiştei, dar n-o găsi pe Ileana, „Nu s-a întors încă, îi spunea d-na Creţulescu. E tot la Iaşi. Mi-a telefonat săptămîna trecută. Mi-a spus că iar s-a răzgîndit, că poate se logodeşte luna asta..."

Gîndul că Ileana s-ar putea logodi, că ar putea fi deja logodită fără ca el să ştie, îl păstra pe Ştefan foarte departe de tot ce se întîmpla în jurul lui. Schimbarea guvernului, dictatura regală, i se păreau întîmplări oarecare, care nu-l priveau pe el, întîmplări la fel cu alte mii de întîmplări din lumea întreagă. Nu ştiu ce are de gînd, îi spusese d-na Creţulescu într-o seară din februarie, s-a dus din nou la Zinca. În seara aceea, Ştefan rămase tîrziu în camera lui de hotel. Întorcîndu-se acasă, o găsi pe Ioana aşteptîndu-l înfrigurată. Poimîine e ziua copilului, îi spuse. Invităm şi prieteni sau numai familia ? Hotărîră să invite numai familia. Ştefan ştia că bătrînul Bologa va discuta toată seara cu Răducu ; aveau aceleaşi idei politice. Are să-i lichideze pe legionari, spunea Răducu. Vă spun eu, că-l cunosc bine pe Armand Călinescu. Apoi, întorcîndu-se brusc spre Ştefan : dar tu de cînd fumezi ? îl întrebă. „De cîteva luni", spuse Ştefan. Aprinzîndu-şi ţigara, îşi aminti din nou de Anisie, de maşină, de tabloul pe care nu-l arătase. Ar fi trebuit să-l distrug chiar în noaptea aceea, îşi spuse. În ultima vreme se simţea din nou ispitit să picteze — dar altfel, altceva. „Dar mai lăsaţi-o pacostei de politică !" exclamase d-na Bologa către miezul nopţii. Una din nepoate, Daria, îl privea necontenit pe Ştefan. Sînt sigură că e îndrăgostită de el, îşi spuse Ioana, şi simţi cum i se înfierbîntă inima de orgoliu şi de gelozie. Ştefan părea şi mai fermecător, cu un zîmbet uitat pe figură, rezemat de speteaza scaunului, privind nicăieri, lăsîndu-se învăluit în fum. Trecînd pe lîngă el, Ioana se plecă şi-l sărută repede. Daria se îmbujoră şi zîmbi. Sărutul acela îi aminti lui Ştefan taxiul din noaptea de revelion ; o beatitudine care nu ţinea de firea lucrurilor, care era nutrită de alt fel

de esenţe, angelice, neînţelese. Ioana plecase să vadă ce face copilul. „Păcat că nu e şi cuscrul aici", spuse bătrînul Bologa. Adela, din celălalt capăt al mesei, îi zvîrli o privire scurtă, rea. Bătrînul Viziru, bolnav de gută, se recăsătorise cu cîţiva ani mai înainte cu o bucovineancă tînără, zdravănă, aproape frumoasă, pe care o întîlnise într-o localitate balneară. E o ţărancă, spusese Adela, şi declarase că nu ca accepta niciodată s-o primească în casă. „E infirmieră, spunea Răducu. Omul e bătrîn şi bolnav ; şi-a luat pe cineva care să aibă grijă de el. Cine voiai să-l îngrijească ?" „Noi, familia, spusese Adela. Doctoriţa ce păzeşte ? ! Că de cînd a divorţat parcă nici nu mai ştie de noi." Doctoriţa era sora lor, Sofioara ; Ştefan se înţelegea mult mai bine cu ea, dar n-o întîlnea decît rareori, deşi, după divorţ, se stabilise din nou în Bucureşti. Sofioara făcuse cîţiva ani de medicină ; nu-şi terminase studiile pentru că se căsătorise cu un inginer de la Reşiţa şi părăsise capitala. Familia toată îi spunea Doctoriţa, încă de cînd intrase în Facultate. „Doctoriţa pretinde că Eleonora nu-i nici ţărancă, nici infirmieră, spunea Ştefan. Tatăl său a fost impiegat la poştă. Sora ei e infirmieră, şi prin ea l-a cunoscut pe tata ; cînd a avut criza aceea grozavă, acum patru ani..." Acum patru ani, îşi aminti deodată Ştefan, abia mă însurasem... Ce curios !

De abia la începutul lui martie îl chemă într-o după amiază Ileana la telefon. „M-am întors, îi spuse. Dacă vrei, vino să mă vezi..." „Am să viu chiar acum", vorbi repede Ştefan. Dar după ce aşeză receptorul îşi aminti că în după amiaza aceea trebuia să-l întîlnească pe Vidrighin, noul director al acordurilor economice, care tocmai se întorsese din străinătate. „L-au rechemat în Centrală pentru că a furat ca în codru, îi spusese seretarul general. N-am putut perfecta nici unul din acordurile pregătite de el. Ar fi însemnat să-i facem plocon încă cinci, şase milioane !... E un mare bandit. Şi nu lucrează singur ; lucrează pentru alţii,

mari și puternici. Are legături cu Palatul și protecții în toate partidele. El e întotdeauna acoperit..." Ștefan făcu numărul Ilenei, dar telefonul era ocupat. Încercă din nou zece minute în urmă, fără rezultat. Atunci se hotărî și se îndreptă spre biroul directorului acordurilor. „Îmi pare bine că ai venit, îl întîmpină Vidrighin. O să lucrăm de aici înainte împreună", adăugă poftindu-l cu un gest rotund să ia loc pe scaun. Era un bărbat gros, nu prea înalt, cu mișcările lente, aproape leneșe, cu ochii cenușii, fără expresie. Hainele îi luceau la coate și cămașa părea purtată, decolorată, fără a fi totuși murdară. Îl privi, și un zîmbet îi descoperi o clipă dinții rari, îngălbeniți. „Cum se face că un băiat inteligent ca d-ta te îngropi aici, în Centrală ? începu Vidrighin aplecîndu-se mult peste birou. Am văzut acordurile cu Belgia și Olanda. Ești formidabil, pe onoarea mea !... Și încă nu te-ai plictisit de țigănia de aici ! Aștepți să-ți recunoască cineva meritele ?..." Se ridică de la birou și trecu să se așeze într-un fotoliu, în fața lui Ștefan. „Văd că taci, continuă. Asta îmi place. O să ne înțelegem bine !... Ești însurat, ai copii, ai ceva avere ?" Ștefan îi răspunsese corect și fără chef, ca la un interogatoriu. „Nu știu de ce, îl întrerupse Vidrighin, dar simt o mare simpatie pentru d-ta. Asta mi se întîmplă foarte rar. Oamenii sînt de obicei răi și neinteresanți. Sau n-ai învățat nici măcar asta pînă la 36 de ani ? !..." Se ridică din fotoliu și, apropiindu-se de Ștefan, își lăsă mîna pe umărul lui. „Ascultă-mă. Eu îți vreau binele. Îmi faci impresia că trăiești în nori... Și dacă ai fi măcar flăcău becher... Dar așa, cu nevastă și copil... D-ta nu-ți dai seama pe ce lume trăim ? Nu-ți dai seama ce vine ? !" Și pentru că Ștefan continua să tacă, privindu-l cu aceleași zîmbet incert pe buze, Vidrighin îl bătu încă o dată pe umăr, ca și cum ar fi vrut să-l trezească. „Eu simt prăpădul de la o poștă, așa cum simte pasărea furtuna. Se apropie focul ăl mare, as-

cultă-mă pe mine ! Praful și pulberea o să se aleagă de noi !... Și d-ta zaci aici, în țigănia asta, cu cîteva mii de lei pe lună !... Cînd ai nevastă și copil !... Acum e timpul să te pui la adăpost ! Și repede. Căci nici timpul ăsta n-o să mai țină mult !..." „Ce trebuie să fac ?" întrebă Ștefan mai mult în glumă. „Să te aranjezi. Să-ți iei un post în străinătate, cît mai departe de locurile astea, și să te pui pe strîns parale... Sau nu înțelegi ? Îl privi cu milă și oarecare dispreț, apoi se clătină un pas înapoi și se rezemă de birou. Poate că într-adevăr nu înțelegi ! Cu atît mai rău pentru d-ta ! Au să te mature vremurile care vin... Păcat, că-mi ești simpatic. Și ești și dezghețat. Dar și bogăția se plătește în viață... Mai curînd sau mai tîrziu, dar se plătește." „Nu sînt bogat", spuse Ștefan. „Nu vorbesc de ce ești acum, îl întrerupse încruntîndu-se Vidrighin. Vorbesc de ce-au fost părinții d-tale, de ce ai văzut în casa d-tale cînd erai copil... Vrei să-ți spun ce-am văzut eu ? ! Un ceaun de mămăligă, de multe ori gol — și o saca. Taicămeu era sacagiu. N-am murit de foame pentru că pe atunci nu murea nimeni de foame în România. Cînd mai năștea mama un copil, se îndura un vecin și ne dădea o baniță cu mălai. Odată, cînd s-a născut soră-mea, ne-au dat și lapte... Asta da, copilărie !..." Oftă adînc și se așeză mai comod pe colțul biroului. „Dar, ce să spun, mi-a prins bine ! reluă cu un glas mai potolit. M-a lecuit și de filosofie, și de idealuri, și virtuți. Am înțeles viața din clasa I primară, cînd am văzut că nu puteam lua nici un premiu pentru că eram desculț... Am înțeles, și m-am conformat întocmai..." Izbucni în rîs. Își săltă puțin capul, și Ștefan întrezări o sclipire rea, otrăvită, în ochi, care-l îngheță. „Copiii mei i-am crescut cu guvernantă, adăugă. Vidrighin. Stai puțin să ți-i arăt..." Se căută în portmoneu și îi întinse fotografia cu un zîmbet care-i umezea întreaga figură. Ștefan privi emoționat : doi

copii bălai, care rîdeau, pe jumătate goi, răsturnați în nisip, pe o plajă. „Pe unul îl cheamă Enrico, pe celalt Theobald. Nu știu românește și nici n-or să învețe vreodată. Le interzic !...“

Așteptîndu-l în după amiaza aceea, Ileana înțelese că din cauza lui cedase lui Tony. Dacă n-ar fi existat Ștefan în viața ei, probabil că pînă la urmă ar fi rezistat lui Tony. Probabil că nici n-ar fi avut timp să-l cunoască mai bine, pentru că n-ar fi petrecut vacanța de Crăciun la Iași, ci s-ar fi dus, ca în fiecare an, la Predeal, la ski. Dar se hotărîse să-l uite pe Ștefan, flirtînd și amuzîndu-se. De aceea aceptase cu atîta bucurie invitația surorilor Melinte, la Iași. Tony era vărul lor. Regimentul lui era la Galați, dar venise să petreacă sărbătorile la Iași pentru că, așa cum îi spusese Ilenei din prima seară cînd o cunoscuse, voia să-și bea tresele în familie : la începutul lui decembrie fusese înaintat căpitan și avea, acum, trei trese la epoleți. Nu era prea frumos, dar era inteligent, amuzant și neobosit dansator. A început să flitreze cu Ileana din prima seară, și tot atunci încercase s-o sărute, dar Ileana i se strecurase repede din brațe. În seara următoare începuse să vorbească despre romanele lui Partenie. Ileana își aminti de Ștefan și-și pierdu deodată cheful. Se ridică de lîngă el și se duse să pună o placă la patefon. Pune, te rog, *J'attendrai...*, o rugă Maria Melinte, dar Ileana se prefăcu că n-auzise și alese un tango. Tony se îndreptase spre ea ca s-o invite la dans : Ileana începuse să fredoneze, legănîndu-se încet. Dar după cîteva măsuri, Maria opri discul și pusese *J'attendrai*. Ileana știa că Maria e îndrăgostită de un student la Politehnică și ascultînd *J'attendrai* se simțea mai aproape de el. Dar Ilenei îi făcea rău romanța aceea prea tristă ; fără să înțeleagă de ce, îi aducea aminte de Ștefan și o umilea, pentru că ea se hotărîse să se amuze și să-l uite pe Ștefan, iar glasul femeii spunea cît e de frumos și de trist să aștepți pe bărbatul pe care-l iubești. Dar

eu nici măcar nu-l iubesc, își repetase de atîtea ori în iarna aceea Ileana. Se simți, totuși, umilită și enervată și ieși repede din salon. Cîteva minute în urmă Maria Melinte, intrînd în odaia ei, o găsi răsturnată pe pat, plîngînd. Maria începu și ea să plîngă și-i ceru iertare, îmbrățișînd-o. Ileana ghicise că Maria plîngea de dorul iubitului ei, dar asta o liniști parcă și mai mult, o împăcă. În acea seară, Tony, cu un glas ușor voalat de emoție, o întrebă dacă ar vrea să fie soția lui.

Cînd îl văzu intrînd pe Ștefan, Ileana păli puțin și se apropie de el zîmbind, înălțîndu-și ușor capul ca și cum s-ar fi așteptat să fie îmbrățișată. Dar Ștefan îi sărută doar mîna și o ținu apoi mult timp în mîinile lui.

„Nu-ți dai seama cît de bine îmi pare că te văd“, spuse el foarte încet. Ileana simți din nou cum inima începe să i se bată cu putere, apoi parcă tot sîngele i se scurse din vine și se așeză repede pe canapea. Din fericire, își dădu ea seama, Ștefan nu observă nimic. Este îngrozitor, își repeta ea necontenit, dar tot pe el îl iubesc... Așa își spusese și în noaptea aceea, în odaia lui Tony, foarte tîrziu, cînd simțea că bărbatul de lîngă ea stă să adoarmă. „Mă iubești ?“ o mai întrebase el odată, cu un efort, aproape adormit. „Cred că da“, răspunse încet Ileana. Dar probabil că nu o auzise, căci în clipa următoare Tony adormise și ei îi fu milă de el, căci era foarte tîrziu și dansase mult și băuse multă șampanie. Se hotărîse deodată, pentru că simțea că iar va trebui să amîne logodna și știa cît de mult va suferi Tony. „La vară ne cumpărăm mașină, îi spusese el și facem voiajul de nuntă în mașină. Urcăm întîi în Transilvania, apoi coborîm pe valea Oltului. Am și acontat mașina, și îndată ce încasez partea mea de moștenire de la Moș Toader, o cumpărăm...“ „...E curios cum am recunoscut mașina de departe, îl auzi deodată Ileana pe Ștefan. (Ce mi-o fi spus pînă acum ? se întrebă ea speriată). Am simțit aceeași emoție nelămurită ca și atunci, cînd te-am zărit. Ningea des, ca o perdea grea de fulgi, și

în penumbra felinarului am zărit spatele mașinii, înfundată în zăpadă... Evident, nu era mașina ta, era un taxi învechit, aproape scos din uz, dar cînd am deschis portiera și am intrat înăuntru, mi s-a părut din nou că era mașina ta... Nu-ți pot explica de ce... Chiar după ce s-a urcat și Ioana stăruia sentimentul acela obscur că, într-un anumit fel, inexplicabil, mașina aceasta fusese cîndva a ta"... De Ioana își amintise îndată ce se hotărîse să amîne logodna, și poate asta o făcuse să cedeze lui Tony. El e însurat, eu am să-mi iau un amant, și toată lumea are să fie mulțumită. Amînase pînă atunci de trei ori logodna. „Dar măcar mă iubești ?" o întrebase, cu deznădejde, Tony. „Ce altă dovadă vrei să-ți dau ?" îi spusese ea, un ceas mai tîrziu, în camera lui. Ca soț mi-ar fi intolerabil, dar aș putea prelungi aventura pînă are să ne treacă ; lui amorul, și mie urîtul. Din nefericire, trupul lui Tony nu-i spunea nimic. Era deznădăjduită. Fără să-și dea seama, tot Tony o liniștise, spunîndu-i, cu regret și cu vorba puțin împleticită de șampanie : „Dar nu ești fată mare ?"... Ileana se simțise deodată eliberată de remușcări, de regrete. „Oh, nu, spusese ea bine dispusă, eu sînt o femeie stricată. De aceea n-am voit să ne logodim, adăugă. Tu trebuie să te însori cu o femeie cinstită..." „Dar mă iubești ?" o întrebase din nou Tony, derutat, simțind cum îl doboară oboseala. „Cred că da..." „...Crezi într-adevăr ? o întrebă Ștefan. (Dar ce Dumnezeu am spus ? se sperie din nou Ileana, și clătină din cap silindu-se să zîmbească). Eu nu pot crede. Ar fi prea simplu. Dacă așteptăm eliberarea prin moarte, n-am cîștigat nimic. Problema este să ne eliberăm din pîntecul balenei vii fiind, în viață, în Timp, în istorie..."

„Dar de ce-ai spus pîntecul balenei ?" îl întrebă Ileana trezindu-se. Ștefan se ridică de pe scaun și izbucni într-un rîs lin, copilăresc. „E o imagine pe care o folosesc uneori, cînd trăiesc prea mult în economia politică, spuse el apropiindu-se de Ileana. Am impresia, atunci, că mă aflu în

stomacul unui cetaceu gigant, care ar acoperi tot pămîntul. Asist, din pîntecele balenei, la ingurgitarea materiilor prime, la digerarea lor, la evacuarea lor, chiar în produse pentru uzuri secundare... Și, pierdut așa, în pîntecele balenei, mă rog la Dumnezeu să mă țină în viață întreg, nedigerat de procesele economiei politice, pînă în clipa cînd voi scăpa și voi vedea din nou lumina zilei, afară..." „Dacă spui că balena ta acoperă întreg pămîntul, cum mai poți spera să scapi, viu, din pîntecele ei ?..."

Se opri o clipă, apoi plecă ochii, și adăugă, repede : „Prin moarte, da, înțeleg... Prin moarte, poate ne eliberăm..." Ștefan se opri în fața ei și o privi lung. „Tocmai asta te întrebam și eu adineauri : crezi într-adevăr că numai prin moarte ne putem elibera de Timp și Istorie ? Atunci existența omenească n-ar avea nici un sens. Atunci ne-am afla aici, în viață, în istorie, din greșeală. Dacă numai moartea ne îngăduie să ieșim din Timp și din Istorie, nu ieșim, de fapt, nicăieri ; regăsim doar neantul..." „Dar de ce-mi spui mie toate acestea ? ! îl întrebă Ileana cu o subită enervare în glas. De ce-mi vorbești despre moarte și despre neant și despre pîntecul balenei ? ! Eu sînt femeie. Sînt tînără. Cred chiar că sînt o femeie frumoasă. Mi-ai spus-o și tu odată, atunci cînd ți se părea că ești îndrăgostit de mine." „Și acum sînt îndrăgostit de tine", vorbi Ștefan liniștit.

Ileana îl privi deznădăjduită. I se păru mai înalt, mai depărtat, așa cum se oprise în fața ei, cu ochii arzători și fața foarte palidă, cu un surîs irezistibil în colțul buzelor. Se priviră, așa, în tăcere, multă vreme. „Îmi pare rău, atunci, spuse Ileana ridicîndu-se. Cred că am avut pentru tine un anumit sentiment ciudat, de mare simpatie, pe care nu-l înțelegeam nici eu prea bine, dar pe care l-am fi putut numi, dacă vrei, un început de dragoste. N-aș fi recunoscut-o acum cîteva luni, dar pentru că sentimentul nu mai există, ți-o pot spune acum." „Așteptam

de mult să-mi spui asta", vorbi Ştefan încet. „E un fel de declaraţie postumă, continuă Ileana aprinzîndu-şi o ţigară, un fel de proces verbal de deces. Acum cîteva luni îmi erai foarte simpatic, îmi erai aproape drag. Dar acum, nu mă pot uita la tine decît ca la un prieten... Nu cred, de altfel, că asta va aduce vreo schimbare în felul tău de a fi, în purtarea ta. Tot de trei, patru ori pe an o să ne vedem..." „Dar nu te logodeşti", o întrerupse Ştefan.

Ileana îl privi mirată, zîmbi şi lăsă fumul să i se prelingă încet, alene, către tîmple, în păr. Apoi se aşeză pe canapea. „Nu te logodeşti, repetă Ştefan cu acelaşi glas. E un lucru foarte important ce-ţi spun. Nu te logodeşti. nu e aşa ?..." „Am să-ţi răspund mai tîrziu. Deocamdată, povesteşte-mi ce-ai mai făcut. Vorbeşte-mi despre tine, despre prietenii tăi. Spune-mi ce mai face Biriş..." „Cred că e îndrăgostit de Cătălina", spuse Ştefan.

De Biriş şi Cătălina venise să-i vorbească într-o zi, la minister, Bursuc. Era prima zi de adevărată primăvară din anul acela şi, văzîndu-l intrînd, Ştefan nu-şi putu ascunde un gest de nemulţumire. „Nu te-a anunţat Petrache că am să trec să te văd ? întrebă Bursuc. Ce să te anunţe ! exclamă închizînd semnificativ un ochi, că de cînd şi-a pierdut minţile pentru Cătălina, nu mai ştie nici cum îl cheamă. Abia dacă mai dă pe la cafenea, şi asta numai cînd trebuie să-l întîlnească pe Bibicescu..." Se întinse cu tot trupul în fotoliu. „Dar bine mai staţi d-stră, funcţionarii superiori ! exclamă admirativ. Fotolii de piele !... Şi toate astea le plătim noi, bieţii contribuabili. Vă plătim luxul cu sudoarea frunţilor noastre... Dar lasă, că vine ea, Revoluţia. Are să vă mături pe toţi. O să lichidăm noi şi Statul ăsta, bugetivor... O să vedeţi d-stră..." „Dar de cînd eşti şi d-ta revoluţionar ?" îl întrebă Ştefan. „Eu am fost de totdeauna revoluţionar... Păcat că n-ai cu cine să faci Revoluţia. Sînt toţi nişte proşti. Şi cînd nu sînt proşti, sînt laşi !... N-ai cumva vreo ţigară ?" Ştefan trase un saltar şi-i întinse un pachet de ţigări. Bursuc îşi

alese una, o aprinse şi bägă liniştit pachetul în buzunar. „Am auzit că eşti bine cu secretarul general, reluă cu un alt glas. N-ai putea interveni să-mi găsească şi mie ceva, vreo sinecură oarecare ?..." „Dar d-ta eşti licenţiat în teologie şi aici este Ministerul Economiei Naţionale", exclamă Ştefan. „Ce-are a face ? Dacă e bunăvoinţă, se aranjează. Cînd se forma guvernul mi-au făgăduit un post de subprefect, dar infami cum sînt toţi politicienii, nu s-au ţinut de cuvînt. Ce vreţi, să mor de foame ? Toată lumea are o slujbă în ţara românească. De ce să n-am şi eu ?... Dar, se grăbi să adauge, să ne înţelegem bine. Mie nu-mi trebuie slujbă serioasă, cu ore fixe de prezenţă la birou. Eu n-am timp să viu la birou ; am mereu treabă în oraş. În plus, familia mea locuieşte în provincie, şi eu sînt familist ; nu-i pot lăsa aşa, trebui să mă duc să-i văd din cînd în cînd..." Ştefan începu să rîdă.

„Nu, zău, vorbesc serios, reluă Bursuc. D-ta crezi că glumesc, dar mie nu-mi arde de glumă. Mai am cîţiva poli în buzunar. Şi hotelul nu l-am plătit de nu ştiu cînd... Găseşte-mi o sinecură şi-ţi fac o rugăciune pentru odihna sufletului d-tale... Căci te văd cam neodihnit. Ai început să slăbeşti. Arăţi prost. Trebuie să se roage cineva pentru d-ta. Eu, ca licenţiat Magna cum laude în teologie, cunosc rugăciuni infailibile... Ce zici ? !" „Imposibil", făcu Ştefan ridicînd din umeri. Bursuc îl privi pe sub sprîncene, se încruntă o clipă, apoi îşi scoase pachetul din buzunar, îşi aprinse o ţigară şi continuă : „Bine. Văd că eşti incoruptibil. Ai acest mare viciu antirevoluţionar. Treaba d-tale. Dar te previn că ai s-o păţeşti cu Revoluţia." „Care revoluţie ? întrebă Ştefan. Că legionarii au să fie în curînd lichidaţi, iar comuniştii aşteaptă să se strîngă o sută, două, ca să se cunoască între ei... De ce revoluţie este, atunci, vorba ?" Bursuc îl privi mirat şi duse mîna la gură ca să-şi înece rîsul. „Mi s-a mai spus mie că eşti naiv, dar nu credeam că eşti chiar în halul ăsta ! Şi nai-

vitatea este tot un păcat antirevoluționar...' Păi bine, ce-mi pasă mie cine face Revoluția ? Important este un singur lucru : să fii cu ea și nu contra ei..." „De acord. Dar te întreb încă o dată : cine vrei să facă Revoluția ?" „Parcă trebuie s-o facă cineva ! Asta-mi plăcu ! Revoluția vine și pleacă. N-o face nimeni. A fost întîi în Rusia, a venit în Italia, în Germania, în Spania... Comunistă, fascistă, reacționară — vorba e, a venit. Și are să vină și la noi. Și te previn că eu sînt cu Revoluția, și deci contra d-tale. Politicește, te consider dușmanul meu. Al meu personal. Pentru că m-ai lezat în interesele mele esențiale. Eu îți cer o sinecură de 10—12 mii de lei pe lună, și d-ta mi-o refuzi pe motive legale. Ca și cum legalitatea ar avea vreo importanță în vremurile pe care le trăim. Dar ești prin firea d-tale antirevoluționar. Ascultă-mă pe mine, ai s-o pățești !... Am avut ghinion, continuă Bursuc după o pauză, că Garda de Fier e condusă de niște naivi, fără spirit politic. Dacă aș fi fost eu în locul lor, azi eram la putere. Și făceam Revoluția. Îi lichidam pe toți ceilalți. Lucrul esențial este să-ți lichidezi adversarul. După aceea Revoluția se face singură... Dar, cum îți spun, am avut ghinion. Că dacă aș fi văzut că au îndrăzneală și spirit politic, treceam și eu cu ei. Am o sumă de prieteni legionari ; m-aș fi aranjat. Acum aș fi fost eu în locul d-tale. Ședeam eu la biroul ăsta, și nu mai eram silit să umblu din cunoscut în cunoscut să pun mîna pe cinci sute de lei... A propos, adăugă cu un alt glas, nu poți să-mi împrumuți o mie de lei ?... Spuneam că alerg pentru cinci sute, dar o spuneam din modestie. Adevărul este că alerg pentru o mie de lei. Cinci sute pentru mine — cinci sute pentru ceilalți. Nu-ți pot spune cine. Persoane importante. Deocamdată, ține secretul pentru d-ta..." Luă bancnota, mulțumi și se îndreptă spre ușă. Dar se întoarse după cîțiva pași. „Uitam să-ți spun esențialul, reîncepu. Să nu cumva să crezi că Petrache s-a culcat cu Cătălina. Nu, fe-

rească Dumnezeu ! El o iubește platonic. E un idealist. Cătălina se culcă cu Bibicescu. Iar pe-alături, cu cine se nimerește... Nu zici nimic ? Mi se pare că-ți plăcu și d-tale, că te văd cam întristat. Dar să nu-ți faci sînge rău ; dă-i mai bine un telefon !..."

Abia apucase să ridice capacul unei vitrine de sticlă, și să scoată cele dintîi ediții ale poeziilor fraților Văcărești, cînd intră slujnica, se apropie de el cu pași mărunți, și-i spuse. „Vă caută un domn. Zice că e urgent. Nu vrea să spună cum îl cheamă. Zice că știți d-stră..." Ștefan zîmbi. Întocmai așa se întîmplase și la prima lui vizită, cu două luni mai înainte. Profesorul Antim nu va apuca nici de data aceasta să-i explice de ce timpul cînd «țara veghea turcită» n-a avut urmași. Antim strînse plictisit cele cîteva cărțulii de pe masă și se duse să le așeze în vitrina de sticlă.

Casa lui Iancu Antim se afla la capătul unei stradele din dosul Foișarului de Foc. Era o clădire de pe la 1900, masivă și destul de urîtă, dar în lumina crudă a după-amiezei de martie, cînd Ștefan venise pentru întîia oară să-l vadă, casa dobîndise o aspră noblețe ; părea desprinsă dintr-o stampă. Îi deschise o slujnică tînără și-l pofti într-un salon uriaș. Pereții erau acoperiți pînă la refuz de tablouri ; într-un colț se aflau cîteva biblioteci cu geam, iar în celalt mai multe vitrine, unele acoperite cu pînze. „Domnul profesor se odihnește, spuse femeia. Dar trebuie să se scoale... Că nu doarme niciodată mai mult de un ceas..." Ștefan privea înmărmurit în jurul lui. Tablourile, mobila veche, pupitrele purtînd infolii deschise, stranele de biserică, scaunele desperecheate pe speteaza cărora atîrnau stofe de culori stinse, patrafire, voaluri de mireasă — alcătuiau laolaltă un amestec straniu de muzeu, magazie și odaie de fată bătrînă. Cele două mari ferestre, care dădeau spre grădină, îngustate cum erau de perdelele verzi de catifea, nu izbuteau să scalde în lumină toate

colţurile acestei încăperi ticsite. Deşi focul ardea încă în soba de teracotă, era mai frig decît afară. Cu mîinile în buzunarul paltonului, Ştefan trecea încet prin faţa tablourilor. Erau portrete de boieri bătrîni cu barbă şi caftane, sau de doamne şi domnişoare de la începutul veacului trecut, sau peisagii fără nici un farmec, întunecate, pictate cu neîndemînare. „Aici te-a adus toanta aia ? auzi deodată glasul lui Antim din pragul uşii... Ai să îngheţi ! Vino repede dincoace, la căldură !..." Îl introduse într-o încăpere mai mică, dar tot atît de îmbîcsită de vitrine, icoane vechi, stampe, măsuţe încărcate cu brelocuri, mărgeanuri, sidefuri, albume cu desene. „Nu te uita la nimic ! exclamă Antim. Nu privi nici un obiect înainte de a ţi-l explica eu. Căci fiecare din ele trebuie explicat. Tot ce vezi aici, sînt urme de pe timpul cînd «ţara veghea turcită», cum spune poetul d-stră. Secolul al 18-lea şi începutul secolului al 19-lea." Începu să-i arate stampe, ediţii din primii scriitori munteni, mape cu manuscrise şi scrisori. Ţi-am spus, Văcăreştii sînt marea slăbiciune. Îndeosebi Iancu Văcărescu, acela cu *puterea relei soarte şi anii mei cei grămădiţi...* Sau nu cunoşti versurile lui Iancu Văcărescu !" „Nu", mărturisi zîmbind Ştefan.. Antim îl privi scurt, întrebător, apoi ridică din umeri, descurajat. „Cum are să-ţi placă atunci tot ce am adunat eu aici ? Trebuie să te iniţiezi întîi... Te-am prevenit, eu am lucruri pe care nu prea le găseşti în casele românilor. Am urmele unui trecut care, nu numai că e mort, ca orice trecut, dar care n-a transmis nimic epocilor care au venit după el. Trecut fără urmaşi ; un trecut celibatar, ca şi mine", adăugă clipind din ochi. După o scurtă bătaie în uşă, slujnica intră, aducînd cafelele. Se apropie de Antim şi îi şopti. „A venit d-l Nichita. Zice că ştiţi d-stră de ce..." Antim roşi brusc şi ieşi repede din odaie. Rămas singur, Ştefan simţi o nelămurită tristeţe strecurîndu-i-se în suflet. „Trecut fără urmaşi ! îşi repetă el. Un Timp care a fost, în care oamenii au iubit şi suferit, ca şi acum, au încercat să scrie într-o anumită limbă şi după anumite gusturi, şi apoi acel Timp a dispărut ca şi cum n-ar fi fost ; căci oamenii care au venit după el n-au vrut să ţină seama de nimic din tot ce se făcuse în el, de Timpul *cînd ţara veghea turcită...* Un Timp celibatar, fără urmaşi..." „D-ta eşti un om norocos, spuse Antim întorcîndu-se în odaie, d-ta mi-ai adus noroc în casă !" Îşi freca necontenit mîinile. Apoi zări ceaşca de cafea şi începu să soarbă gînditor. „Trebuie să-ţi explic tot ce-am adunat eu aici, o viaţă de om", spuse. Dar Ştefan îl ghicea că se gîndeşte necontenit la altceva şi, după ce-şi bău cafeaua, se ridică. „Să mai vii, îi spuse Antim. Că eşti om cu noroc. Am să-ţi spun eu altă dată de ce. Dar să mă crezi : mi-ai adus norocul în casă !..." „Vreo ediţie rară din poeţii Văcăreşti ?" întrebă Ştefan în prag. „Le am pe toate ! exclamă Antim. E vorba de ceva mult mai important, adăugă mîngîindu-şi barbişonul. Am să-ţi spun eu odată. Am să-ţi spun şi poate chiar am să-ţi arăt !..."

În după-amiaza aceasta de mai, Antim începuse să-i arate primele ediţii ale poeţilor Văcăreşti. Îi amintise de versul lui Iancu Văcărescu : «Vel mincinoase boier prea mare ! Preţ, adevărul, te joci că n-are ?» Atunci intrase slujnica : „Vă caută un domn..." Antim închisese cu grijă vitrina şi se pregătea să iasă. În prag, dădu cu ochii de Ioachim Teodorescu şi se lumină. Ştefan nu-l recunoscu imediat ; îşi lăsase mustaţă şi purta ochelari negri de soare. „Ce-i cu d-ta, boier Ioachime ? îl întîmpină jovial Antim. Ce vînt te-aduce de la Sciţii şi Agatîrşii d-tale la *musmeturi şi husmeturi — istoviri cu marafeturi*, cum spune Costache Bălăcescu ?"

Teodorescu şovăi o clipă, îşi scoase batista şi îşi şterse fruntea transpirată, apoi, aruncînd o privire asupra lui Ştefan, vorbi : „Am venit să vă cer găzduire cîteva nopţi, d-le profesor. Pînă îmi găsesc o altă gazdă, adăugă. Poate găsesc chiar mîine, poimîine..." Iancu Antim îl privi nedumerit. „Nu cumva eşti şi d-ta urmărit ?" întrebă cu oare-

care teamă în glas." „Ba da, mărturisi Teodorescu. Dar vă asigur că nu veți avea nici o neplăcere. Nu voi primi vizita nimănui... Numai să dorm noaptea asta la d-stră și mîine sînt plecat." Antim își frînse mîinile încurcat. „Imposibil, dragul meu, spuse. Imposibil ! Am o servitoare nouă, o țărancă proastă, și va umple mahalaua cu zvonuri că sînt gază de legionari. Și atîta îmi trebuie, să vină o percheziție ! Uită-te la toate lucrurile astea ! Toate hîrtiile și cărțile astea !... Am auzit că poliția răvășește tot, și ce nu poate ceti pe loc, încarcă în camioane și ia cu ea... Și apoi, zău dacă aș avea unde să te culc ! Dar ia te uită ! Numai cărți și tablouri și hîrtii pretutindeni !..." Teodorescu îl privea zîmbind. Își puse din nou ochelarii de soare și se pregăti să plece. „Stați o clipă, spuse Ștefan. Dacă e vorba de cîteva nopți, vă pot găzdui eu. Am, în afară de apartamentul meu, o cameră de hotel ; unde mă retrag cîteodată cînd am chef. V-o cedez d-stră..." Iancu Antim era încîntat. Își freca mîinile. Stărui să nu plece îndată, să mai rămînă să bea o cafea. Cînd ieși să anunțe servitoarea, Teodorescu se întoarse brusc către Ștefan. „Cunoașteți noua lege, că n-aveți voie să închiriați nici să găzduiți pe cineva dacă nu informați în prealabil Poliția ?" Ștefan ridică din umeri. „O cunosc", spuse.

Un ceas mai tîrziu, Teodorescu se așeză ostenit pe marginea patului. „Sincer, cîte zile pot rămîne aici ? întrebă. Aș putea rămîne pînă luni ? !" „Fără îndoială." răspunse Ștefan. „Credeți că ne-a văzut cineva intrînd ?... Vreau să spun, altcineva decît portarul hotelului ?... Asta e foarte important". „Cred că nu", spuse la întîmplare Ștefan. Teodorescu oftă ușurat și-i ceru voie să se întindă pe pat.

„De altfel, eu am să plec, spuse Ștefan. Aș vrea să știu cu ce vă mai pot fi de folos..." Teodorescu îl privi cîtva timp, nehotărît, apoi îl întrebă.

„Ați putea da un telefon, din oraș, la o adresă pe care v-aș indica-o eu ?"

„Dacă e o chestiune personală, o fac cu plăcere, răspunse Ștefan, dacă e chestiune politică, nu. Și asta, nu pentru că politicește sînt așa cum sînt, adversarul ideilor și idealurilor d-stră, ci pentru că în lupta pe care o duceți cu poliția, eu vreau să rămîn neutru. Așa cum aș refuza să denunț pe unul din d-stră, tot așa refuz să sprijin pe unul din d-stră." „Vă înțeleg, spuse Teodorescu. Dar nu știu prea bine ce să fac... V-aș fi rugat să înștiințați pe logodnica mea unde mă aflu. Asta e, s-ar putea spune, o chestie personală. Pe de altă parte, logodnica mea împărtășește aceleași idealuri politice ca și mine. În plus, tot ea trebuia să mă anunțe dacă mi-a găsit o nouă gazdă... Vedeți că lucrurile sînt mai complicate", adăugă zîmbind. „Ce trebuie să-i spun logodnicei d-tale ?" întrebă Ștefan.

„Doar atît, dar v-aș ruga să-i repetați întocmai : «Să se dea la fund. Să vină luni la aceeași oră, la locul unde trebuia să ne întîlnim astăzi...»" „Bine, spuse Ștefan pregătindu-se de plecare. Am să repet cuvintele astea întocmai așa cum le-am auzit. Somn ușor... și noroc". Ridicîndu-se să-i întindă mîna, Teodorescu răsturnă o carte de pe măsuța de noapte, care se afla acolo sub cîteva jurnale și reviste. Îi privi titlul și zîmbi. *Encore un instant de bonheur*, de Montherlant. „Frumos titlu", spuse.

Se vestea o zi caldă, de vară, și Spiridon Vădastra se simți obosit de îndată ce intră în șuvoiul de oameni care se înverșunau, la vremea prînzului, pe Calea Victoriei. Înainta, totuși, cu pasul dîrz, privind în jurul lui cu o căutătură severă și distantă.

La poștă, domnișoara căută cîtva timp, și pe urmă îi zîmbi, dînd din cap. „— Nimic ! !" Nu era pentru întîia oară cînd îi spunea așa, și totuși lui Spiridon i se păruse că ghicește o ascunsă ironie în răspunsul ei. Plecă mai enervat și aproape nu mîncă deloc în restaurantul unde intrase. La dcuă, se duse la Tribunal. Avea, din cînd în

cînd, anumite treburi plicticoase de împlinit, dar îi plăcea să-şi piardă timpul pe sălile Tribunalului, căci întîlnea cunoscuţi şi camarazi şi rămînea de vorbă. Astăzi, însă, nu avea chef de nimic. Strînse, cu silă, mîinile cîtorva colegi, răspunzînd mahmur la întrebări, ridicînd plictisit din umeri. Pe la cinci trecu pe la biroul d-lui Protopopescu, dar cum intră şi îi întinse mîna, îi păru rău că venise. D-nul Protopopescu zîmbea dispreţuitor, privindu-l, ceea ce i se întîmpla destul de rar, şi numai atunci cînd se pregătea să-i comunice lucruri neplăcute :

„Te ţii de fleacuri, Vădastra ! îi spuse trăgînd sertarul biroului şi căutînd, cu acelaşi zîmbet ironic, printre hîrtii. Ţi-s-a urcat rău de tot la cap !..." „Ce voiţi să spuneţi, d-le Protopopescu ?" făcu Spiridon roşindu-se brusc. „O să vezi tu îndată... Uite aici, ţi-a răspuns Ford, înapoindu-ţi aiurelile alea ale tale, cu care voiai să schimbi lumea..." Spiridon simţi cum i se scurge sîngele din vine. Un gol cumplit i se căscă în coşul pieptului. Gîtlejul i se uscă, buzele erau albe, arse de răsuflarea prea fierbinte. Privea în neştire plicul atîta timp aşteptat, din care d-l Protopopescu scotea paginile acelea scrise de el cu multe luni înainte şi o foaie de hîrtie groasă cu cîteva rînduri bătute la maşină ; fără îndoială răspunsul lui Ford. „Uite, asta e, făcu d-l Protopopescu întinzîndu-i-o. Îţi spune că propunerile tale sînt foarte interesante, dar că regretă că nu le poate lua în considerare... Uite, citeşte, dacă pricepi englezeşte, spuse cu acelaşi zîmbet batjocoritor. Că eu nu ştiu englezeşte şi mi-a tradus fata", adăugă în glumă plescăindu-şi limba în cerul gurii. „Eu nu înţeleg, şopti anevoie Spiridon, nu înţeleg cum v-a parvenit d-stră plicul acesta..." „Ei ! bravo ! parcă noi ce păzim ? De ce avem servicii ?" „Dar plicul îmi era adresat mie, spuse Spiridon cu acelaşi glas stins. Îi dădusem adresa mea la post-restant..." „Păi tocmai de-aia ! exclamă d-l Protopopescu înveselit. Eram dator să ştiu şi eu cine-ţi scrie din America şi ce-ţi spune... Noi ce păzim ?" Spi-

ridon luă plicul şi-l puse maşinal în buzunar. Doar hîrtia pe care i-o întinsese d-l Protopopescu o păstră încă în mînă, neîndurîndu-se s-o ascundă şi neîndrăznind totuşi s-o citească. D-l Protopopescu îl privea cu acelaşi zîmbet dispreţuitor, trăgînd bine dispus din ţigară. „Stai jos şi citeşte, îi spuse văzînd că Spiridon rămăsese nehotărît în faţa biroului. Că după aceea mai avem ceva de vorbă..." Spiridon se aşează pe fotoliu, dar, îndată ce-şi opri privirea pe semnătură, tresări şi strigă. „Nu-i de la Ford ! Nu semnează el ! Aici scrie P. G. Wood, nu e Ford !..." „Asta mai voiai acum, să mai semneze şi Ford !... Parcă el are timp să citească toate prostiile care-i vin din lumea întreagă !... Ăla de semnează o fi unul din secretarii lui." Vădastra îl asculta cu ochiul furat de semnătura aceea — P. G. Wood — care, o clipă, îi redase toate speranţele. Apoi, parcurse în treacăt scrisoarea ; cu puţina lui ştiinţă de limba engleză, înţelesese că P. G. Wood îi mulţumeşte în numele lui H. Ford şi-i înapoiază textul interesantului său memoriu... D-l Protopopescu avusese dreptate. Copia memoriului, pe care o băgase adineauri în buzunar, era cel mai clar răspuns ; pe Ford nu-l interesa organizarea şi conducerea opiniei publice mondiale...

„Acum să vorbim serios ! spuse d-l Protopopescu stingîndu-şi ţigara în zaţul ceştii cu cafea, după ce îşi aprinsese o nouă ţigară. Vădastra, văd că mănînci banii Statului pe degeaba ; ba te ţii şi de prostii... Ne compromiţi..." Un nou val de sînge dogorî obrajii lui Spiridon, dar nu îndrăzni să răspundă. D-l Protopopescu vorbea cu glasul lui de stăpîn, care nu admitea replică, şi care aducea cu sine, mai întotdeauna, veşti rele. Îşi încrucişase braţele pe birou şi, vorbind, parcă ar fi încercat să scape de un gust amar care-i otrăvea gura, într-atît îi erau de crispate fălcile şi de oţărît plescăitul limbii după fiecare cuvînt. „...Ne compromiţi ! repetă el în silă. Te ţii de prostii, în loc să lucrezi serios... Toate informaţiile aduse de tine sînt nişte prostii. Neinteresante. Poveşti pentru copii. Te

ţîndu-se de ele cu deznădejde. „Am să le spun tot ce ştiu," repeta el aiurit, tremurînd.

D-l Protopopescu îl mai privi odată cu un strivitor dispreţ, amestecat parcă şi cu oarecare milă, apoi rosti încet : „Ieşi afară..." Spiridon amuţi brusc, îşi trecu palma peste buzele uscate, încercă să zîmbească, dar figura îi era împietrită de ură, de umilinţă, de spaimă. Apoi, cu un gest tremurat, puse în buzunar scrisoarea din America, pe care o ţinuse pînă atunci în mînă, şi se îndreptă spre uşă. „O să vă pară rău, o să vedeţi" mai şopti el voind să fie ameninţător, din prag. Dar d-l Protopopescu căuta într-unul din sertarele biroului său şi nu-i mai răspunse.

...Într-o zi, cînd va fi el puternic, îl va întîlni pe d-l Protopopescu şi-i va plăti tot ce-i spusese, cu vîrf şi îndesat. El îi va cădea în genunchi, rugîndu-l să-l ierte, dar nu-l va ierta. Şi cînd, plîngînd, bătîndu-se cu pumnii în piept, d-l Protopopescu îi va cuprinde picioarele ca să i le sărute, Spiridon îl va lovi cu pantoful peste obraz, strigîndu-i : „Marş de-aici ! Ieşi afară ! !" Apoi se va duce să-l viziteze, în temniţă, în celula lui de piatră, unde îl va găsi întins pe nişte paie murdare, în lanţuri. „Îţi mai aduci aminte cînd îmi spuneai că sînt nebun, şi că mă poţi nenoroci, dacă ai vrea, în 24 de ore ?!... Îţi mai aduci aminte cum m-ai dat afară ? ! Ei bine, află că viaţa d-tale e în mîinile mele. Uite aici, actul de graţiere" — şi-l va rupe în bucăţele mici aruncîndu-i-le în obraz. Şi-i va striga, scuipîndu-l „marş de-aici !" Dar, ajungînd acasă şi trezindu-se din visele lui de răzbunare cruntă împotriva d-lui Protopopescu, se simţi abătut, fără vlagă, neştiind ce hotărîre să ia. Se lăsă să cadă în fotoliu şi îşi scoase monoclul cu un gest de mare oboseală. În cele din urmă, făcîndu-se seară şi neavînd nici un chef de a se mai duce la restaurant să mănînce, simţindu-se tot mai

obosit, se hotărî să se culce. Adormi greu, un somn cu febră, întretăiat de coşmare din care se trezea tremurînd. Într-una din aceste deşteptări între coşmare i se păru că aude uşa de la intrare deschizîndu-se şi iarăşi bine ştiuţii paşi, urmaţi de şoapte, de un rîs de femeie. Dar, de data asta, nu se mai dădu jos din pat să pîndească. Se simţea mai liniştit ştiindu-l pe Băleanu, cu prietena lui, într-o cameră vecină, şi se trudi să adoarmă cît mai repede. Cînd, a doua zi, apucă ceasul de pe măsuţă să vadă ce oră este, auzi aceiaşi paşi de femeie pe coridor şi apoi uşa de la intrare deschisă repede şi ascensorul care începu să urce. Privi mirat ceasul : aproape nouă. Băleanu fără îndoială era de mult la regiment. În altă zi ar fi sărit imediat să vadă cum arată femeia. Dar, deşi în clipa deşteptării nu avea prezente toate tristele întîmplări din ajun, rămăsese o mohorîtă istovire în întreaga lui fiinţă, care-l ţintuia în pat, nehotărît, fără chef. Se gîndi cîteva clipe la femeia care plecase atît de tîrziu, dimineaţa. Dar îşi aminti repede de încurcăturile lui şi începu să se întrebe cum ar putea ieşi din ele. Trebuia să se reîntoarcă, serios, la avocatură ; dar în avocatură nu-i plăcea decît pledoaria. Restul — adică timpul pierdut în aşteptări nesfîrşite, munca de secretaiat, formalităţile, alergăturile pe la judecătorii, copiile după acte şi hotărîri — îl exasperau. Dacă pierd şi contenciosul ? se întrebă, deodată cuprins de panică. Gîndul îl terorizâ într-atît, încît sări din pat şi începu repede să se îmbrace. Era un contencios în care lucra mai mult de formă, căci se mai aflau încă vreo opt avocaţi, alte multe secretare, şi numai arareori — trecînd pe la unul din birouri, să vadă ce mai e nou — i se dădea un dosar de studiat sau de pregătit o pledoarie. Dacă mi-l iau, îşi repeta înspăimîntat Spiridon, am să fac un scandal de are să urle Bucureştiul ! Dar ameninţarea nu izbutea să-l liniştească. Îşi închipuia pe d-l Protopopescu ridicînd receptorul şi chemînd placid pe directorul societăţii : „Să-l

plătesc degeaba..." Spiridon ridică fruntea și întîlni figura plictisită a d-lui Protopopescu, cu bine cunoscutul lui tic de a-și clătina mereu capul în timp ce vorbea. Nu mai înțelegea nimic. Presimțea că se va întîmpla ceva rău, dar nu ghicea ce. „...Așa că mai încasezi leafa pe luna aceasta, și s-a încheiat... Nu mai avem nevoie de serviciile d-tale. Nu interesează." Spiridon înțelegea anevoie. Îl dau afară ? Gîndul i se părea absurd. De cinci ani el făcea necontenit planuri să părăsească serviciul — dar cînd va voi el. Nu-i trecuse nici o clipă prin minte că va fi concediat de d-l Protopopescu. Era cu desăvîrșire absurd. Niciodată nu luase în serios dispozițiile d-lui Protopopescu și continua să facă ce făcuse de la început, de cînd, în Universitate, fusese angajat să informeze despre mișcările studențești ; adică, aproape nimic. Se mulțumea să se întîlnească de cîteva ori pe săptămînă cu d-l Protopopescu, sau alți funcționari ai săi, și să vorbească despre fel de fel de lucruri, spunînd ce-a auzit, minținд uneori ca să pară bine informat, dar, mai ales, vorbind despre sine, despre succesele lui, despre surprizele pe care le va face el, în curînd, tuturor.

.....Ca să fim bine înțeleși, încheie d-l Protopopescu. Și acum o să mă scuzi, am treabă", adăugă ridicîndu-se în picioare. Spiridon se ridică și el de pe scaun, dar nu era deloc hotărît să plece. „...Nu înțeleg ce vreți să spuneți, începu el emoționat. Eu sînt un om corect și discret, mi-am făcut întotdeauna datoria. Cred că nu aveți de ce să vă plîngeți... În ceea ce privește propunerea pe care am înaintat-o lui Ford, era o chestie personală... Și mă mir că d-stră, om cu maniere elegante, v-ați pretat la o asemenea... Cum să spun ? la o asemenea indelicatețe, ca să-mi confiscați scrisoarea și s-o citiți, deși mi-era adresată mie..." D-l Protopopescu îl privea nedumerit, parcă nu și-ar fi crezut urechilor. „Mă, tu ești nebun", spuse el în cele din urmă, încruntîndu-se. Tu ești nebun se-

rios... Ar trebui să te cauți..." „Aș putea să vă răspund, dar prefer să tac, făcu Spiridon roșind. Îmi place să cred că spuneți asta în glumă, pentru că altminteri aș fi considerat-o o insultă, chiar o insultă gravă. Și eu nu accept să fiu insultat de nimeni. Chiar de unul din superiorii serviciului meu..." „Nu mai faci parte din serviciu, ți-am spus asta de-acum un sfert de ceas..." „Dar de ce, mă rog ? se înșfufleți Spiridon. Am greșit cu ceva ? Dimpotrivă, după cîte știu eu, am fost întotdeauna creierul acestui serviciu. Doar îi cunosc și eu pe ceilalți, știu cine sînt... Niște inculți, niște oameni de nimic... Eu eram singurul om cu personalitate..." „...Ce să mai lungim vorba ? făcu d-l Protopopescu așezîndu-se pe scaun și aprinzînd o nouă țigară. Ordinele se execută. Bună ziua !" „D-ta crezi că mă poți concedia așa ca pe un servitor, după cinci ani de serviciu ? strigă Spiridon apropiindu-se înflăcărat de birou. Un om ca mine, care mi-am făcut întotdeauna datoria ?... O să vă pară rău, mai tîrziu ! Cînd m-oi apuca și eu să spun, cui trebuie, despre felul cum se risipesc banii Statului !..." „...Încerci să mă șantajezi ?" întrebă nefiresc de calm d-l Protopopescu, zîmbind dulce.

„Nici un șantaj ! continuă Spiridon pe același ton, este purul adevăr. Parcă eu nu știu, eu n-am văzut și n-am auzit nimic ? Numai că astea am să le spun eu odată cui trebuie..." „Vezi să nu te creadă ! rosti d-l Protopopescu dînd drumul unui rotocol de fum. Păi bine, mă, prostule, tu nu știi că te pot compromite în 24 de ceasuri, anunțînd că ai fost sau că ești încă, în serviciul meu ? Te zvîrlu ăia din barou de n-apuci să zici cuțu !..." „Lasă că spun eu, am să le spun eu", rostea într-una Spiridon. Dar amenințarea d-lui Protopopescu lovise just. Simțise deodată cum îi fuge pămîntul de sub picioare la gîndul că ar putea avea un scandal în barou. Neizbutind să se controleze, istovit de toate loviturile primite în ultima jumătate de ceas, repeta într-una aceleași cuvinte, agă-

dați afară, spunea el clătinînd încet capul și zîmbind. Să-l dați imediat afară pe Spiridon ! Ordinele se execută !...“ Am să fac un scandal !... își repetă mult timp Vădastra, umezindu-și necontenit buzele uscate, am să fac un scandal !...

Gîndul i se năzărise în timpul nopții, luptîndu-se cu insomnia și cu imaginile dezastrelor care-l așteptau dacă și-ar fi pierdut contenciosul. Auzise din nou ascensorul oprindu-se, ușa pe care o deschise Băleanu cu mai puține precauții ca altădată, și șoaptele lor. Apoi, un ceas mai tîrziu, din nou pași pe coridor, îndreptîndu-se spre baie ; iar, cîteva minute în urmă, Băleanu cotrobăind în bucătărie, căutînd probabil după pahare. Bărbatu-su are o sută de milioane și ea petrece noaptea în apartamentul unui locotenent ! își spuse Spiridon. Dintr-o sută de milioane, cine nu dă un milion, două ? Nici nu se cunoaște. Îi cîștigă în cîteva zile și-i pune la loc... Dacă aș ști cum o cheamă...

Rămăsese cîteva minute cu răsuflarea aproape întretăiată, speriat de simplitatea cu care ar fi putut dobîndi un milion sau două de lei : Pîndește într-o zi, cînd ea va rămîne în odaia lui Băleanu după plecarea acestuia la regiment, și-i iese brusc în față. „Nu vă supărați, doamnă, i-ar spune, dar vă rog să treceți cîteva minute în biroul meu. Este în interesul d-stră...“ Nu interesează ce va spune ea, cum se va apăra, etcaetera. Odată ajuns cu ea în birou, ar închide ușa și, apropiindu-se, i-ar vorbi serios : „Puteți crede despre mine orice, stimată doamnă cutare. Eu intenționez însă ca pînă diseară să comunic soțului d-stră unde și cu cine ați petrecut noaptea aceasta de (să spunem), 15 iunie. Nu știu dacă vă convine să afle soțul d-stră, și prietenii d-stră, căci, nu mă sfiesc să v-o spun, voi destăinui flagrantul delict de adulter tuturor cunoscuților d-stră. Nu știu, deci, dacă vă convine să se afle cine este amantul d-stră. Plus că ați compromtie și cariera

lui Băleanu. El nu va avea de ales decît între a-și trage un glonte în cap sau a fugi peste graniță. În ceea ce mă privește, eu nu mă tem de nimic, pentru că mi-am luat toate măsurile. (Nu e adevărat, dar de unde să știe ea ?) Există, însă, o soluție pentru d-stră. Cred că amicul meu Băleanu v-a vorbit destul de amănunțit despre mine și vă dați seama că sînt cineva în țara românească. Doamnă cutare, eu am planuri mari. Din nefericire, nu s-a găsit pînă acum capitalistul care să mă înțeleagă și să mă ajute. Spun din nefericire, pentru că sînt silit, astfel, să apelez la ajutorul d-stră. Eu am nevoie de circa două milioane de lei pentru a duce la bun sfîrșit o operă grandioasă, folositoare atît țării noastre cît și umanității în general. Deși este un mare secret, v-aș putea spune cu altă ocazie în ce constă această operă grandioasă. Soțul d-stră este foarte bogat, o știți mai bine decît mine. Vă rog, dacă voiți să nu destăinuiesc nimic asupra legăturii d-stră cu amicul meu, vă rog să-mi puneți la dispoziție această sumă. Nu mă interesează cum. Mă puteți recomanda soțului d-stră, cerînd să intru tovarăș în afaceri, sau îmi puteți aduce chiar d-stră cele două milioane, în bijuterii sau bilete de bancă... Dar să nu încercați să mă trădați spunînd ceva lui Băleanu, căci veți regreta foarte mult. Mi-am luat toate măsurile. Eu atît vă spun : să nu încercați nimic... Îmi fixați întîlnirea în cursul zilei de mîine...“ Nu se înșelase ; locotenentul căutase paharele în bucătărie, pentru că acum, din dormitor, se auzeau rîsete, o sticlă anevoie destupată, un început de cîntec. Se răsuci în pat ca să-și gonească gîndurile și să-și poată relua, cu o nouă tărie, filmul întîlnirii lui cu frumoasa necunoscută. Asemenea femei au întotdeauna bani și foarte multe bijuterii. Dacă soțul va refuza să-l primească în afacerile lui de la Cîmpina, n-are decît să-și vîndă ea o parte din bijuterii și să-i achite suma ; n-or fi două milioane, se mulțumește și cu un milion... Dar cum o cheamă?

sească..." „Numai că acum se va certa cu conu Mişu, îi va spune el. Mişu e de partea anglo-americanilor..." „Nu-l cunoşti pe conu Mişu, îi va răspunde Cătălina. Vor rămîne întotdeauna cei mai buni prieteni. Conu Mişu e un om extraordinar..." Apoi îi va turna ceaiul şi-l va întreba ce se mai întîmplă cu războiul. El va ridica din umeri. „Toată ziua nu vorbim decît despre asta, despre cum merge războiul..." Atunci ea se va împinge prin mişcări scurte spre fundul divanului şi va începe să-i vorbească despre Băleanu. „E un om extraordinar, îi va spune, e un sfînt..." El îşi va aprinde o nouă ţigară. „Cînd ai să-l cunoşti şi tu...", va continua Cătălina. Şi-i va vorbi aşa un ceas, un an, un secol, îi va vorbi aşa pînă la sfîrşitul timpurilor, reluînd la infinit acelaşi refren, repetînd aceleaşi gesturi. Văzîndu-l că tace, Cătălina va înceta să-i vorbească despre sfinţenia colonelului şi-i va spune: „Mi se pare mie sau iar ai slăbit ?..." El va ridica din umeri, zîmbind, şi-i va întinde ceaşca goală, şi Cătălina o va umple din nou cu ceai. Apoi, după o altă, lungă, tăcere îl va întreba: „Ce se mai întîmplă cu Viziru ?" „Nu l-am mai văzut de mult, îi va răspunde." „Se va consola şi el într-o zi, va continua visătoare Cătălina. Aşa facem toţi. Suferim ce suferim, şi într-o bună zi simţim că nu mai putem suferi, şi iubim din nou Viaţa şi ne reîntoarcem de unde am plecat..."

Biriş se opri în mijlocul străzii. Zvîrli ţigara doar pe jumătate fumată, oftă adînc, apoi se întoarse cu paşi repezi spre cafenea. Bursuc îl zări cel dintîi şi-i făcu semn cu mîna. Trecu pe lîngă el fără să se mai oprească. În fund, Mişu Weissmann discuta agitat într-un grup de necunoscuţi. Văzîndu-l, Weissmann îi luă braţul şi îl trase deoparte. „Am aflat nişte lucruri extraordinare, îi spuse cu un glas misterios. Trebuie să ne întîlnim neapărat. Te-aş fi luat să mănînci astă seară cu mine, dar nu sînt liber. Sînt invitat la masă. E cineva foarte important. Cineva din misiunea militară americană..."

Cînd plecă spre ea în acea seară de ianuarie, ninsoarea se înteţise. Ajuns în garsoniera Cătălinei, se apropiase, după obiceiul lui, de calorifer ca să se încălzească. Pe măsuţă erau aşezate ceştile pentru ceai şi cîteva sandwichuri. Au început să vorbească despre război şi despre tifosul exantematec care se întindea în Moldova. Apoi Cătălina i-a spus că Băleanu fusese transportat la o Casă a mutilaţilor de război. Atunci, pe neaşteptate, a început viscolul. Au auzit un geamăt prelung, ca de fiară rănită, apoi au simţit cum se năpusteşte viscolul printre case — şi o clipă s-au privit unul pe altul, speriaţi. Au dat la o parte perdeaua şi s-au uitat afară. Ningea atît de des, încît nu se mai distingea strada. Cătălina a trecut alături să aducă ceainicul şi apa fiartă. Au băut, ca de obicei, cîteva ceşti cu ceai, vorbind, întrerupîndu-se cînd şi cînd ca să asculte viscolul. Apoi Biriş şi-a aprins o ţigară, iar Cătălina s-a apropiat din nou de fereastră şi a privit afară. „Nu poţi pleca pe o vreme ca asta," i-a spus. În odaie începuse să se facă frig. Au rupt un jurnal şi au înfundat cu suluri de hîrtie fereastra ca să oprească vîntul. „Rămîi noaptea asta aici," i-a spus Cătălina. Viscolul creştea, asurzitor. Biriş se silea să vorbească într-una, ca să nu se gîndească, dar îşi simţea gura uscată şi trebuia necontenit să înghită. Apoi, pe la 2 noaptea, Cătălina a scos învelitoarea de pe divan şi a făcut patul. Biriş o privea fermecat, fără să înţeleagă. A trecut apoi în odaia de baie şi s-a întors după vreo zece minute, în pijama. S-a vîrît repede în pat. „Nu ştiu ce să-ţi dau, îi spuse. Încearcă o pijama de-a mea..."

Apoi a stins lumina şi Biriş s-a dezbrăcat ca în vis, fără să înţeleagă ce face. Haina de la pijamaua Cătălinei îi era destul de strîmtă, dar totuşi a îmbrăcat-o. Nervos, tremurînd, s-a băgat şi el în pat. „O să fim cuminţi," i-a spus Cătălina. Biriş a întins braţul şi a găsit-o, foarte aproape de el, fierbinte.

dere", adăugase mai încet, aproape şoptit. Apoi auzise sunetul surd, metalic, al receptorului închis pe neaşteptate, ca din greşeală.

În seara aceea, ieşind de la minister, se dusese de-a dreptul în Strada Batiştei. Sună prelung. Îi deschise în cele din urmă d-na Creţulescu. Părea mirată că-l vedea acolo, în faţa ei, cu un buchet de mărgăritare în mînă. „A plecat azi dimineaţă la Iaşi, îi spuse. Ţi-a telefonat din gară. N-a vorbit cu d-ta ? Spunea că se duce să-ţi telefoneze, ca să te anunţe că pleacă. S-a hotărît aşa, pe neaşteptate..." „Dar nu se logodeşte ?" întrebase tulburat Ştefan. „Dumnezeu s-o mai înţeleagă, exclamase d-na Creţulescu. A venit odată şi Melinte s-o vadă aici, căpitanul Melinte. S-a rugat de ea, i-a căzut în genunchi, mi-a căzut şi mie în genunchi, căpitanul Melinte. D-nă Creţulescu, mi-a spus, Tante Alice, vă implor, convingeţi-o d-stră !... Mi-era milă de el, om în toată firea, ne ruga pe amîndouă ; ca pe un Dumnezeu ne ruga..." Ştefan zîmbi, încurcat, şi-i întinse buchetelul cu mărgăritare. („Tu crezi în Dumnezeu ? crezi cu adevărat ? crezi că maşina aceea există ?"...)

Auzi o seamă de paşi repezi pe coridor, voci, şi o mînă zgîlţîi clanţa de mai multe ori. Apoi începu să lovească puternic în uşă. „E un adventist ; vinde Biblii", îşi aminti Ştefan şi sări furios din pat. Abia întoarse cheia în broască şi uşa se deschise, repezită de perete. Se văzu înconjurat de necunoscuţi. Unii aveau revolvere. Nici nu avu timp să înţeleagă despre ce era vorba. Auzise doar, pe cel dintîi, strigînd : „Prefectura Poliţiei."

Era acum între doi agenţi înarmaţi. Un al treilea îi pipăia buzunarele. Alţii dăduseră patul şi scaunele la o parte, umblau în dulap. „Unde e Teodorescu ?" întrebă făcînd un pas către el, cineva care stătuse tot timpul lîngă uşă. „Nu ştiu. Nu l-am mai văzut de cînd a plecat. Mi-a mulţumit de găzduire şi a plecat. Nu ştiu unde."

Şeful îl privea zîmbind, cu neîncredere. „Eraţi prieteni ?" întrebă din nou. „Chiar prieteni, nu. L-am cunoscut în Germania, acum un an..."

„Vino la Prefectură, spuse şeful. Să dai o declaraţie."

„...Eu mi-am dat seama cît de mult vă iubiţi, vorbi Vădastra. Am înţeles asta din seara cînd v-am auzit cîntînd. Şi pot spune că d-na Macovei are o voce foarte frumoasă !..." Rosti ultimele cuvinte cu o oarecare stîngăcie. Locotenentul ridică privirile şi se îmbujoră. „Nu e dînsa, spuse. Nu o cheamă aşa..." „Mi-am închipuit că e dînsa, începu Spiridon după ce-şi umezi buzele, pentru că ştiam că Macovei e mare petrolist şi are o soţie foarte frumoasă."

„Nu, nu e dînsa, repetă celalt zîmbind. Nu o cheamă aşa." „Iartă-mă, te rog, n-am voit să fiu indiscret, se apără Spiridon. Deşi aş fi putut să mă supăr, adăugă după cîteva clipe. Sîntem doar prieteni ; locuim aceeaşi casă..." „Am să-ţi spun mai tîrziu, pe cuvîntul meu de onoare că am să-ţi spun. Dar acum, nu pot !... Este chiar o încurcătură la mijloc, şi nici nu ştiu cum are să se termine... Dar în ziua cînd am să pot spune, d-tale îţi voi spune cel dintîi, ai cuvîntul meu de onoare..." După plecarea locotenentului, Vădastra se simţi mai puţin sigur ca mai înainte. Cum are să-i afle numele dacă Băleanu amînă mereu destăinuirea ? Şi vorbea el de o situaţie neclară, de o încurcătură ; dacă cumva se întîmplă ceva între ei şi frumoasa necunoscută nu va mai veni nopţile în apartamentul lor ? Două nopţi Spiridon stătu la pîndă, dar Băleanu se întoarse singur. Să ştii că se ceartă şi nu mai vine ! îşi spunea agitat Vădastra. Gîndul că soţia milionarului s-ar putea despărţi de locotenent i se părea catastrofal. Adormi anevoie, tresărind la orice zgomot al liftului, deşi ştia că Băleanu se afla în camera lui, dormind. A doua zi încercă să afle de la unul din colegii de Tribunal nume de mari petrolişti, dar îşi dădu repede seama de zădărnicia acestei anchete, pentru că nu ştia

cum ar putea avea confirmarea lui Băleanu. Dacă l-ar fi întrebat din nou, ar fi putut părea suspect. În scurtele lor întîlniri, locotenentul nu mai aduse deloc vorba de prietena lui și de eventualitatea căsătoriei. Și dacă aș încerca chiar fără să-i știu numele ? se întrebă într-o seară Vădastra. Îi voi spune tot timpul : doamnă. Va fi atît de impresionată, încît nu va băga de seamă... Numai dacă nu mă va spune lui Băleanu... De frică, ar fi în stare. Dacă aș avea ceva sigur la mînă, vreo scrisoare, vreun document, în sfîrșit, ceva sigur...

Dar în cea dintîi după amiază cînd, după ce trimisese ordonanța în oraș, intră la Băleanu, nu găsi, ca de obicei, nimic. Spiridon se întoarse în odaia lui agitat, neliniștit. Sigur că are să-i spună, dacă el nu va avea la îndemînă ceva de care femeia să se teamă, ceva prin care ar putea dobîndi tot fără cel mai mic risc. Chiar dacă i-ar cunoaște numele, ce i-ar folosi dacă ea l-ar spune în aceeași seară lui Băleanu ?

Stătea trîntit pe fotoliul de lîngă birou, răsucindu-și nervos monoclul între degete, cînd își dădu seama că *găsise*. Descoperise un mijloc de o mare simplitate. Rămăsese cîteva clipe cu gura căscată, cu mîna moale, și monoclul îi alunecă sfios pe covor. Un val de sînge îi răzbi vijelios în obraz. Se ridică brusc, își duse mîna la frunte, apucă monoclul și plecă în cea mai mare grabă.

D-na Porumbache îl auzi cîntînd pe stradă.

„Roata morii se-nvîrtește, tac, tac, tac.

Și morarul ciocănește, tac, tac, tac..."

Se ridică din pat, își trase rochia pe ea și ieși pe coridor să-l întîmpine. Deși trecuse de mult miezul nopții, era încă foarte cald. Biriș își scosese haina și și-o ținea de cheotoare, zvîrlită pe un umăr. În fața ușii încercă de mai multe ori cheia, fără să nimerească. „Iar te-ai îmbătat ! exclamă d-na Porumbache deschizîndu-i. Iar ți-ai băut mințile cu Cătălina..." „Nu cred că mi-am băut chiar

mințile, spuse Biriș, dar fără îndoială că am băut cam mult. Și acum mi-e somn. Noapte bună !..." Voi să treacă spre odaia lui, dar d-na Porumbache îl prinse de braț. „Rău te-a mai fermecat, măiculiță, tîrfa aia !... Te-a scos din minți !... Vai de bătrînețele mele, ce-am ajuns !... Au să te prindă că te ții cu o actriță și-au să te dea afară de la liceu. Rămînem pe drumuri..."

Biriș scoase pachetul din buzunar și i-l întinse. „Fumezi și d-ta o țigară ?" întrebă blînd. Femeia oftă. Își umezi buzele și-și așeză țigara în colțul gurii. Biriș i-o aprinse. Apoi își aprinse și el una și-i dădu pachetul. „Mai ai bani ?" îl întrebă ea. „Mai am. Ai nevoie de ceva ?" „Nu, te întrebam așa. Îți dă aia ceva bani ?!" „Nu, banii ăștia i-am cîștigat cu o traducere..."

Femeia tăcu, fumînd adînc. „De ce nu vrei să te însori începu ea mai liniștită. Că doar n-ai s-o iei pe Cătălina..." Biriș ridică plictisit din umeri. „Ți-am mai spus că nu e nimic între Cătălina și mine ! Cine ți-a mai băgat și asta în cap ? Toată lumea știe că e iubita lui Bibicescu. Noi doi sîntem numai prieteni. Sau poate și asta e compromițător : să fii prieten cu o artistă !..." „Mai bine te-ai însura, continuă d-na Porumbache ca și cînd nu l-ar fi ascultat. Sînt atîtea fete bogate și frumoase. De ce nu vrei să te-nsori ? ! Nu ți s-a urît de sărăcie ?... Poate ne mutăm în altă casă. Mai văd și eu oameni, mai am și eu cu cine schimba o vorbă..." Biriș o privi lung și îl cuprinse o neașteptată milă față de ea. „Bine, să ne mai gîndim, spuse. D-ta caută înainte. Poate pînă la urmă ne-nsurăm și face chiar și politică !... Noapte bună, adugă el luîndu-i mîna și sărutîndu-i-o." „Petrică, spuse bătrîna, n-ai vreo cinci sute de franci să-mi lași ? M-am gîndit să facem mîine pui cu smîntînă..." Biriș își scoase portmoneul și i-l întinse.

„Ia tot, spuse. Eu nu mai am nevoie..." Intră în odaia lui și, zvîrlindu-și haina pe un scaun, se trînti în pat. Reîncepu să fredoneze, foarte încet : „Roata morii se-nvîrteşte, tac, tac, tac..."

„Cîntecul lui Mitică, Dumnezeu să-l ierte, spuse d-na Porumbache deschizînd ușa, zîmbind, cu ochii în lacrimi. Ia mai cîntă-l..." „Și morarul ciocănește, tac, tac, tac...", continuă Biriș înălțînd ușor glasul. „...Tac, tac, tac ! făcu și d-na Porumbache, în surdină, lăcrămînd. Cîntecul lui Mitică !... Uite așa-l cînta și el, Dumnezeu să-l ierte : tac, tac, tac !..."

„Ăsta-i cîntec nou, spuse Biriș fără să-și ridice capul de pe pernă. Îl cîntăm noi, tineretul : Roata morii se-nvîrtește...", reîncepu el cu mai multă putere.

„E vechi, făcu d-na Porumbache. E cîntecul lui Mitică. Uite, așa-l cînta și el cînd era cu chef : „tac. tac, tac !... E cîntec vechi, din bătrîni. Îl cînta și Finu' Lică : „tac, tac, tac !..." Apoi începu deodată să plîngă și se așeză pe marginea patului. Biriș se întrerupse și rămase cu privirile în tavan, nemișcat. „De te-aș vedea însurat, spuse, să mă pot duce și eu după ei. L-am visat din nou, alaltăieri, pe răposatu', Dumnezeu să-l ierte. Parcă-mi vorbea. Se făcea că eram în Ferendari, pe vremea cînd se încurcase el cu o croitoreasă, una Marioara..." „O știu, făcu Biriș, Zisuleasa. Lui Nea Mitică îi cam plăceau tinerelele și știa el ce să aleagă..." „Pe dracu', vorbi repede d-na Porumbache frecîndu-și ochii cu dosul palmei. O pîrlită de croitoreasă, o sărăcie, de se-ntindea cu unul și cu altul ca să găsească de mîncare la copii. Nu mi-am pus eu capul cu ea, că o lăsa lată Finu' Lică. O lăsa lată în mijlocul străzii. Dar nu de una ca Marioara mi-era mie teamă că-mi strică casa. Nu mai eram tînără ; dar nu mă dădeam pe zece ca ea..." „Și cum l-ai visat ? " o întrerupse Biriș ridicîndu-se în capul oaselor ca să-și aprindă o țigară. „Se făcea că eram în Ferendari, începu d-na Porumbache visătoare, cu privirile pironite undeva în colțul odăii. Și-l văd deodată că deschide ușa de la odaia aia mare, aia din stradă, și-mi spuse : «Aici erai, Viorico ? Nu te-ai culcat încă ?» Eu, la început, nu i-am răspuns nimic. Mă prefăceam supărată, că așa mă îmbufnam eu pe-atunci, cînd se-ncurcase el cu Marioara și venea tîrziu nopțile acasă. Și iar nu mai știu ce mi-a spus, dar parcă la urmă se făcea că ne suiam amîndoi în gabrioletă ; adică nu, mint, se urca numai el, căci eu mă răzgîndeam și-i spuneam, îmbufnată : «Du-te numai tu, Mitică, că eu știu bine unde te duci !...» Și el dădea bici cailor și pleca !... Doamne iartă-mă, spuse coborînd glasul și făcîndu-și cruce, să nu fie vreun semn ; că parcă ar fi vrut să mă ia cu el, dar eu nu mă gîndeam la asta, mă gîndeam că se duce la Marioara, la ibovnică... Dar mi s-a izbîndit visul, că te-am auzit cîntând. Ia mai cîntă !... Ia zi : tac, tac, tac !" „Roata morii se-nvîrteşte", începu Biriș cu un glas obosit în care se presimțea parcă răguşeala. D-na Porumbache îl asculta zîmbind și ochii i se umplură din nou de lacrimi. „Petrică, maică, de te-aș vedea și pe tine la casa ta, cu nevastă și copii. Dar nu cu una ca Cătălina. Îți găsesc eu fată bună, cu stare. Să ne mutăm și noi în centru, să mai văd și eu lume, să mai fiu și eu servită cum am fost !... Of, Petrică, de m-ai fi ascultat tu pe mine, azi aveai și automobil..." „Tac,tac, tac", ridică brusc glasul Biriș. „Uite așa-l cînta și el, Mitică, făcu d-na Porumbache. Parcă-l aud pe el, Dumnezeu să-l ierte : «tac, tac, tac...»"

Abia după o săptămînă i s-a dat voie s-o anunțe pe Ioana că se află arestat. În tot acest timp nu se spălase, nici nu se bărbierise. Dormise pe ciment, într-o cămăruță

din beciurile Prefecturii. Becul, puternic, ardea într-una, zi și noapte. Un jandarm, schimbat din trei în trei ceasuri, stătea pe scaun, lîngă ușă, păzindu-l. Nu aveau voie să vorbească unul cu altul. Se întîmpla totuși ca vreunui jandarm să-i fie somn, mai ales cei care veneau după miezul nopții, și atunci intrau în vorbă. Unul, țăran din Ialomița, îi devenise chiar foarte simpatic. Îi căpătase încrederea și, cînd era însoțit la closet, jandarmul din Ialomița rămînea la ușă. Ceilalți respectau ordinul întocmai : intrau cu el, nu cumva să încerce să se spînzure. În primele trei zile nu l-a cercetat nimeni. L-au chemat apoi la interogatoriu. I-a fost rușine, trecînd fără cravată și nebărbierit, cu sentinela după el, pe culoarele Prefecturii. I se părea că-l privesc toți cu neîncredere, aproape cu ură. Inspectorul l-a întrebat de cînd este legionar și cu cine lucrează. „Nu sînt legionar", răspunse Ștefan calm. „Bine, asta știm noi, așa spun toți", făcu Inspectorul plictisit. Alese o fotografie dintr-un teanc pe care-l avea în față. „Pe ăsta îl cunoști ?" Ștefan înălță din umeri. Nu-l văzuse niciodată. „Dar pe ăsta ?" Privi și răspunse fără ezitare. „E Ioachim Teodorescu. Doar că acum poartă mustață..." „Vasăzică îl știi cum arată ! exclamă Inspectorul. Ai declarat că l-ai cunoscut în Germania. Ce căutai în Germania ?" Ștefan îi explică. Inspectorul îl privea adînc în ochi, jucîndu-se cu un coupe-papier. Ștefan voi să-i spună și altceva : de funcția lui la minister, de misiunea în Japonia, dar celălalt îl întrerupse. „Nu ne interesează ! Toți spun așa..." Apăsă pe un buton și jandarmul intră bătînd din cizme. Îi făcu un semn cu capul. Din ziua aceea nu i s-a mai dat voie să-și cumpere masa de la cantina Prefecturii. Seara i s-a adus o ciorbă de varză și o bucată de pîine rece. Din grădina de vară de lîngă Prefectură răzbătea pînă la el tangoul la modă : *Cer albastru*. Muzica aceea ieftină i se părea neînțeles de dulce. Peste două zile a fost condus din nou la interogatoriu. Mai era de față un comisar tînăr, care-l privea distrat. „Ai proptele serioase ! îl întîmpină Inspectorul. Cine a intervenit pentru d-ta ? Am primit dispoziții să te punem în libertate ! Semnează declarația asta și ești liber." Îi întinse o hîrtie pe care Ștefan o luă zîmbind. Inevitabilele complicații administrative, își spuse. Dar începînd să citească, roși brusc. „Asta nu pot semna, spuse el ferm. E o declarație de desolidarizare de Mișcarea legionară. Nu mă pot desolidariza de ea dacă n-am fost niciodată legionar." „E o simplă formalitate", vorbi Inspectorul plictisit. „E mai mult decît atît. De ce să mint spunînd că nu mai sînt ceva care n-am fost niciodată ? Ceva care, de altfel, nu puteam fi, pentru că se opunea concepțiilor mele fundamentale, atît etice cît și politice ?" „Cu atît mai bine. Tocmai asta îți cerem și noi să declari." „Atunci lăsați-mă pe mine să scriu declarația. O critică sunt gata oricînd să semnez, căci astea sînt părerile mele. Dar nu pot mărturisi că regret că am fost încadrat în Mișcarea Legionară și că de-aici înainte nu voi mai avea nimic de a face cu ea." „Asta e declarația tip, făcu Inspectorul enervîndu-se. Dacă am lăsa pe fiecare să-și rezume convingerile politice, unde am ajunge ?" „Și mai e încă ceva, stărui Ștefan. Eu sînt funcționar de minister. Mi s-a dat o misiune în străinătate. Reprezint acolo, cum am mai reprezentat de atîtea ori, Guvernul român. Mi s-a dat această misiune acum, cînd guvernul duce lupta contra legionarilor. Nu pot accepta să fiu considerat de șefii mei drept un om necinstit, care și-a camuflat părerile politice pînă în ziua cînd a fost surprins ; și atunci, cu o puțin onorabilă ușurătate, le-a renegat..."

„Toate astea te privesc pe d-ta, spuse Inspectorul apăsînd pe buton. Dacă te răzgîndești, spune plantonului și te mai aduce odată, să semnezi..."

De atunci nu l-au mai chemat. Opt zile de la arestare. Ioana a putut să-l viziteze. I s-a dat voie să-i aducă schimburi și o masă rece. În fața jandarmului și-a păstrat liniștea. Era totuși stingherită și a vrut să-i vorbească franțuzește. Jandarmul s-a apropiat brusc de ei, despărțindu-i „Vorbiți românește !" Ioana i-a povestit tot ce aflase : la dosar sînt două acuzații grave : l-a întîlnit pe Teodorescu în Germania și avea două domicilii. „Bine, dar nici o lege nu interzice să ai cîte domicilii poftești !" izbucni Ștefan exasperat. „Are să iasă în curînd o lege în acest sens", îl informă Ioana. „Cu efect retroactiv ?" Ioana ridică din umeri. Cele cinci minute trecuseră repede. Jandarmul se sculă de pe scaun. De abia acum Ioana se sperie. Era gata să plîngă. Îl prinse în brațe, deznădăjduită. „Cu cine să vorbesc ? Ce trebuie să fac ?" întreba ea în neștire.

Vădastra își imaginase scena pînă în cele mai mici amănunte. Regret, doamnă, îi va spune, dacă am fost silit să procedez astfel. Viața nu cunoaște legea onoarei. Dacă soțul d-stră a preferat să lucreze cu niște secături în loc să facă apel la colaboratori destoinici, ca mine, oameni cu personalitate, am fost silit să-mi cer singur dreptul. Căci, stimată doamnă, nimeni mai mult ca mine n-are astăzi dreptul să stăpînească două milioane. Ce sînt două milioane la averea soțului d-stră ? Nimic ! Pentru mine, ele înseamnă totul. De ce un om ca mine să muncească de dimineață pînă seara, cheltuindu-și energia și geniul în lucruri fără importanță, în timp ce Bucureștiul geme de netrebnici și învîrtiți, care nu mai știu ce să facă cu

banii ?... Așa că, vă rog, doamnă, să nu-mi vorbiți mie de șantaj ! (Ridicînd tonul) : nu eu sînt acela care șantajez, ci eu am fost șantajat din momentul în care am descins în acest București al d-stră, eu, băiat de țăran, și nu mă sfiesc doamnă să vă mărturisesc că sînt fiu de țăran, că mă mîndresc cu această descendență, că altul în locul meu... Își întrerupse firul gîndurilor, trezindu-se acasă. Chemă ascensorul și privi cîteva clipe hall-ul cu o atenție ciudată, parcă atunci l-ar fi văzut pentru întîia oară. Și îndată ce intră în cameră, se repezi la birou, descuie sertarul și pipăi cu mîna, tremurînd, către fund. Cutia era acolo ; nu umblase nimeni. Oftă liniștit și se pregăti de așteptare. În noaptea asta trebuie să vină, își spuse el. Trebuie să vină... Își scoase monoclul, așezîndu-l cu mare grijă pe măsuța de lîngă pat, și se întinse pe fotoliu, pregătindu-se să aștepte. Timpul începu să se scurgă cu o lîncedă, morocănoasă monotonie. Auzea, din cînd în cînd, bătaia orologiului în depărtare. Dar, cu cît înainta în noapte, cu atît clipele păreau mai lungi. Se hotărîse la început să vegheze noaptea întreagă, dar după cîteva ceasuri își spuse că precauția aceasta nu mai are rost, căci dacă necunoscuta n-a plecat pînă acum, nu va pleca decît dimineața. Și, cu un oftat de plăcută oboseală, se întinse mai comod în fotoliu, își scoase cravata, și se culcă. Se trezi de mai multe ori, ultima oară pe la șase dimineața, și simți cum începe să-l cuprindă o stranie neliniște. Se ridică din fotoliu cu mare grijă să nu scîrțîie parchetul, și începu să-și facă, sumar, toaleta. Își umezea necontenit buzele și-și trecea mîna prin păr. Se simțea tot mai emoționat. Cînd auzi ușa de la odaia locotenentului deschizîndu-se, se rezemă, palid, de muchea biroului. Acum !... Dacă o ia și pe ea, sînt pierdut !... Dar distingea destul de limpede pașii lui îndepărtîndu-se spre baie. Îl auzi cîteva minute în urmă pe soldat pregă-

tindu-i laptele. Apoi, la opt fără douăzeci, așa cum se întîmpla în fiecare zi, Băleanu plecă. Spiridon rămase mult timp nemișcat, rezemat de birou, răsuflînd cu gura întredeschisă, ca și cum s-ar fi trudit să-și amintească ceva anevoie de regăsit într-o minte răvășită. Tîrziu, oftă adînc și trase sertarul biroului. Scoase cutia ascunsă cu atîta grijă și verifică încă o dată resorturile aparatului. Apoi îl așeză pe birou, la îndemînă, își refăcu cravata, își trecu încă o dată mîna prin păr și-și fixă monoclul. Se apropie de ușă și ascultă. Nici un zgomot pe coridor. Ordonanța, respectînd ordinele, nu ieșea din bucătărie înainte de ora unsprezece dimineața. Spiridon se reîntoarse lîngă birou și se așeză să aștepte pe scaun, cu ochiul la aparat. Îl încercase numai de cîteva ori, dar nu se îndoia că i-a învățat meșteșugul. Îl privea în neștire. Uneori îl străbătea o ușoară teamă : numai dacă aș avea lumină bună în antret...

Auzind ușa de la dormitor deschizîndu-se, sări în picioare, smuci aparatul de pe birou și apucă clanța. În clipa următoare se afla pe pragul odăii lui, cu aparatul de fotografiat tremurîndu-i în mînă, luînd fotografie după fotografie. În față, înmărmurită, stătea o femeie tînără, destul de modest îmbrăcată, care-l privea speriată, neîndrăznind să-și ascundă capul. „Nu vă supărați, doamnă, începu Vădastra cu o voce uscată de emoție. Vă rog să veniți pentru cîteva clipe în biroul meu, în biroul unui avocat. Am să vă comunic lucruri de cea mai mare importanță pentru d-stră... Vă rog, doamnă, vă rog să intrați"... Femeia îl ascultă fascinată, neputîndu-și lua privirile de pe aparatul de fotografiat. Intrînd, Spiridon mai apăsă de cîteva ori resortul, fotografiind-o în tocul ușii. „Dar ce e asta ?" izbuti ea să rostească trezindu-se în mijlocul biroului. Vădastra o privi cu o bolnăvicioasă curiozitate.

I se părea destul de frumoasă ; avea ochii negri, foarte mari, și figura oacheșă, cu gura cărnoasă, bogată. Părul îi era adus strengărește pe frunte, probabil ca să arate mai tînără. Dar ceea ce îl tulbură mai mult era trupul, al cărui neastîmpăr îl ghicea în cel mai mărunt gest, un trup alcătuit din nebănuite moliciuni și arcuiri. „Ce înseamnă asta ?" repetă ea cu același glas speriat neputînd să-și despartă privirile de pe monoclul negru al lui Vădastra. „Un moment, doamnă, un moment", spuse el întorcîndu-se să închidă ușa. „Ce înseamnă purtarea aceasta, domnule ? prinse curaj femeia. Drept cine mă luați ? !" Vădastra o privi avid, cu ură, și zîmbi. Legănă cu încîntare, de mai multe ori, aparatul de fotografiat în mîna dreaptă, apoi se apropie de ea, biruitor, și începu : „Nu știu ce-o să credeți despre mine, stimată doamnă, nu știu și nici nu mă interesează. V-am chemat aici după cum vedeți, în biroul unui avocat, ca să evit un scandal..." „Ce voiați să spuneți ?" întrebă, roșindu-se, femeia. „Aparatul acesta a înregistrat douăsprezece fotografii ale d-niei voastre, în antretul acestui apartament, pe care-l locuiesc împreună cu amicul meu, seducătorul locotenent Băleanu. Douăsprezece fotografii care vă arată părăsind acest apartament la o anumită oră a dimineții..." Sînteți necuviincios, domnule, și am să mă plîng", protestă necunoscuta voind să se îndrepte spre ușă.

„Un moment, stimată doamnă, strigă Spiridon tăindu-i drumul. Înainte de a vă plînge d-stră, aș putea eu arăta aceste fotografii soțului d-stră..." Femeia păli și rămase nemișcată, cu o mînă pe piept, privindu-l. „Am luat, de altfel, aceste fotografii cu intenția de a le arăta soțului d-stră, continuă Spiridon. Afară de cazul, evident, cînd d-stră ați fi dispusă să le răscumpărați..." „Ce voiți să spuneți ?" șopti ea tulburată. „De ce nu luați loc ?" se grăbi Spiridon să-i apropie fotoliul. Femeia se așeză ducîndu-și amîndouă mîinile la frunte. Gestul acesta de slăbiciune, departe de a-l

înmuia, îl făcu mai furios. „Regret, doamnă, de a fi fost silit să procedez astfel, începu el cu glas dramatic, dar nu sînt eu de vină. De vină este societatea noastră, care nu știe să-și aprecieze valorile, care lasă o capacitate ca mine să vegeteze într-un post sordid, în loc să-mi pună la dispoziție mijloacele ca să-mi duc la bun sfîrșit o operă folositoare nu numai țării, ci omenirii întregi. De vină sînteți și d-stră, și soțul d-stră, care nu faceți apel la un om ca mine, om cu personalitate, nu un filfizon de Calea Victoriei..." Femeia ridică fruntea și-l privi, rătăcită. Se ghicea de pe figura ei că nu înțelegea nimic. „Da doamnă, filfizoni și oameni de nimic, secături, imbecili, aceștia sînt colaboratorii soțului d-stră ! O personalitate ca mine, un om care are un ideal în viață, nu este încurajat. Risipiți milioane cu secături și lichele, iar eu sînt nevoit să mă surmenez muncind. Dar, ce să mai lungim vorba ? Am voit, numai, să vă explic rațiunea pentru care mă simt nevoit să procedez astfel cu d-stră și cu soțul d-stră..." „Dar nu înțeleg nimic !" exclamă femeia ridicîndu-se cu un efort din fotoliu. „Am să fiu mai clar, făcu Spiridon. Am aici 12 fotografii, după cum vedeți... Dacă, pînă mîine la ora fixată de d-stră, nu mi se aduce un milion de lei, voi prezenta aceste fotografii soțului d-stră." „Doamne ! exclamă din nou femeia alunecînd moale în fotoliu. Doamne Dumzeule mare !" repetă ea cu un glas mai stins. „Am spus un milion din condescendență pentru d-stră, făcu Vădastra tulburat, deși mă gîndiscm să cer două milioane, pentru că aceasta ar fi suma de care aș avea nevoie..." „Dar de unde să găsesc eu milioane, păcatele mele ?"

Și privindu-l speriată, începu deodată să plîngă, tremurînd, ascunzîndu-și capul în mîini. „Lăsați, doamnă, nu

plîngeți, că soțul d-stră dispune de o sumă de o sută de ori mai mare, făcu Spiridon. Ce înseamnă la averea d-stră un milion ?..." Femeia plîngea ca și cum nu l-ar fi auzit. „Eu vă dau cinci minute ca să vă hotărîți", vorbi Spiridon nervos. „De unde, domnule ? de unde ? Că noi de abia ne ducem zilele... Soțul meu..." „Lăsați, lăsați, o întrerupse Spiridon. Vindeți niște bijuterii sau, dacă preferați, vindeți niște acțiuni petrolifere de la soțul d-stră". „Ce acțiuni ? întrebă femeia ridicînd din nou capul, aiurită. N-am avut niciodată acțiuni..." „Dar la Cîmpina ? Dar rafinăriile ? Dar societățile soțului d-stră ?" „Bărbatul meu e funcționar la Căile Ferate, rosti femeia prinzînd curaj. Nu v-a spus Aurică ? E un biet funcționar... Și un stricat pe deasupra... De aia mi-am făcut și eu viața mea, că destul mi-a mîncat zilele..."

Vădastra asculta cum se ascultă în vis, avînd sentimentul că asistă la o scenă străină, în care el nu e implicat și la care doar printr-o stranie întîmplare e prezent. Rămăsese cu aparatul de fotografiat atîrnîndu-i inert în mînă, și cu ochiul înroșit de nesomn fixat năuc asupra femeii. „E dreptul meu, continuă ea. Și dacă nu m-am despărțit pînă acum, tot de gura lumii n-am făcut-o... El nu dă pe-acasă cu săptămînile ; zice că are serviciu de noapte, inspecții prin Moldova..." „Atunci m-a mințit, vorbi mai mult pentru sine Spiridon. Soțul d-tale nu are uzine la Cîmpina ? Nu e petrolist ? Spunea că e petrolist, că are o sută de milioane, dacă nu mai multe..." „Ah, exclamă femeia luminîndu-se deodată. Știu la cine te gîndești. O știu de la Aurică. Ai crezut că sînt Lucia. Lucia Fințesteanu. Bărbatul ei e bogat, ăla da. E putred de bogat..." „Atunci ?" întrebă Spiridon. „Dar ce credeai d-ta că are să se încurce aia cu Aurică, cu un biet locotenent ? ! Aia îi are pe ai ei, e o mofturoasă de nu-i ajungi nici cu prăjina la lungul

nasului... Mă credeai Lucia Fintești ? Asta-i bună !“ exclamă ea zîmbind. „Păi vorbea de o dragoste curată,“ începu Spiridon fără putere. „Dragoste, pe dracu' ! făcu femeia privindu-l cutezător în ochi. L-a lăsat să creadă ea, l-a dus cu vorba... Și pentru că e o stricată cum nu e alta, a venit odată și pe aici, într-o noapte, cînd bărbat-su era la Cîmpina. Mi-a spus Aurică. Atunci eram noi certați, dar să nu crezi că din cauza ei. Am avut noi o discuție împreună, că nu voiam să viu aici. Nu voiam, pentru că îmi spusese că nu stă singur și nu-mi place să știe lumea... Aveam eu dreptate ! Atunci cînd a venit ea, eu eram în provincie... Dar ne-am împăcat mai tîrziu. A venit Aurică la mine și mi-a cerut iertare. Și tot atunci mi-a spus că a fost Lucia într-o zi pe aici. Dar eu știam că nu era nimic serios... Va să zică, mă credeai Lucia ? întrebă ea după o pauză, privindu-l cu o disprețuitoare curiozitate. Dar știi că ai haz ? Cine ți-a spus de Lucia ?“ „El, Băleanu, răspunse istovit Spiridon. El mi-a spus...“ „Ei, și ce ți-a mai spus altceva ?“ îl întrebă ridicîndu-se din fotoliu. „Spunea că e cea mai frumoasă femeie din București... Și că între ei e o dragoste curată...“

Simți cum i se dogorăsc din nou obrajii de umilință, de furie. Strîngea în mîna dreaptă aparatul de fotografiat ca și cum ar fi voit să-l sfărîme. „Dar să nu credeți, doamnă, că aveți de-a face cu un om lipsit de maniere, începu el înfierbîntîndu-se. Eu sînt cineva, un om ajuns prin puterile mele, nu un domnișor cu milioane, ca alții, știți d-stră... Am și eu dreptul să-mi spun cuvîntul în țara românească. Și într-o zi am să mi-l spun, puteți fi sigură de asta ... Nu știu dacă Băleanu v-a vorbit de mine“, adăugă el pe un ton mai scăzut. „Sînteți d-l Vasilescu Vădastra, nu e așa ?! Vă știu foarte bine, de la Aurică... Dar nu m-așteptam tocmai de la d-stră, despre care Aurică mi-a vorbit atît de

frumos...“ „Nu sînt vinovat eu, doamnă, nu eu sînt vinovat !. strigă Vădastra. D-stră nu știți prin ce-am trecut eu pînă să ajung ce-am ajuns. Eu sînt un om cinstit, doamnă ! Eu am un ideal în viață, stimată doamnă. Și pentru împlinirea acestui ideal, sînt gata să fac orice, să fac chiar o crimă !... Eram perfect îndreptățit să procedez așa cum am procedat față de soția unui milionar care-și lasă bărbatul să facă afaceri la Cîmpina și vine să petreacă nopțile în odaia unui locotenent ! Nu vorbesc de d-stră. Cazul d-stră e cu totul diferit. D-stră aveți motivele d-stră să nu păstrați credință soțului d-stră... Vă privește. Este o chestiune în care nu mă amestec și vă dau cuvîntul meu de onoare că voi distruge toate clișeele pe care le-am luat adineauri...“ Privind-o din nou cum stătea în fața lui, de o agresivă feminitate, parcă nici n-ar fi fost aceeași femeie care, puține momente înainte, își acoperea obrazul înspăimîntat și plîns, Spiridon își reaminti brusc toate speranțele lui, nopțile lui de așteptare, visurile pe care și le legase de aparatul acela de fotografiat — și se simți deodată vlăguit, și i se păru zadarnică, umilitoare chiar discuția aceasta care se prelungea fără rost. Se îndreptă spre birou și, trăgînd sertarul, trînti aparatul împingîndu-l spre fund.

Femeia îl privi din nou, cercetătoare. „Nu mai avem să ne spunem nimic, stimată doamnă, adăugă el îndreptîndu-se spre ușă. Secretul acesta, sper pentru amîndoi, va muri între noi. Vă fac încă o dată toate scuzele pentru grava confuzie pe care a provocat-o amicul Băleanu...“

„Mersi, d-le Vasilescu, spuse zîmbind femeia, întinzîndu-i provocator mîna. Mi-a părut bine de cunoștință... Și sper să ne mai vedem“... Spiridon simți un fior de amară voluptate străbătîndu-l. Prudent, deschise el întîi ușa ca să cerceteze. I se păru că aude pași alergînd pripit spre

bucătărie, dar amănuntul acesta i se păru fără nici o însemnătate. Rămas singur, se apropie de fereastră și privi, zdrobit, cerul decolorat care se întindea deasupra orașului. Se vestea o zi fierbinte.

În urma morții Reginei Maria și a doliului național, vizitele la Prefectură au fost interzise timp de trei zile. Ioana nu l-a mai putut vedea. În seara de 2 august, un agent de serviciu l-a anunțat să-și strîngă lucrurile, căci vor pleca la miezul nopții. „Unde ?" întrebă mirat Ștefan. „O să aflați d-stră".

„Dar n-am aproape nimic cu mine. Nici bani, nici haine..." „O să le primiți mai tîrziu." Cinci minute înainte de miezul nopții, ușa se deschise din nou. În prag se aflau doi jandarmi cu puști mitraliere și cîțiva agenți în civil. Coridoarele erau puternic luminate. În curtea interioară a prefecturii două faruri își concentrau bătaia asupra unei camionete închise. Zări stînd de vorbă cu unul din șoferi pe inspector. O clipă se gîndi că ar fi trebuit să se apropie de el și să protesteze. Totul i se păru însă zadarnic. Îl dureau ochii de bătaia farului și se gîndi cu voluptate la întunericul dinlăuntrul camionetei. De 20 de zile nu mai cunoscuse răcoarea întunericului. Urcîndu-se în camionetă auzi orchestra grădinii de alături cîntînd *Cer Albastru*. Cu o lanternă de buzunar, un agent îi indică locul, lîngă ferestruică. Mai erau și alți arestați în camionetă. Cînd agentul coborî, cineva din spatele lui îi șopti : „Trăiască Legiunea și Căpitanul !" El se întoarse politicos și răspunse : „Bună seara !" Mașina porni brusc și farurile se stinseră. Cu bătăi de inimă Ștefan se pregătea să privească pe fereastră. Un agent se așezase lîngă el. Pe fiecare banchetă se afla, de altfel, alături de arestați, cîte un agent îmbrăcat în civil. În fund și în față se așezaseră cei patru jandarmi cu puștile mitraliere. Calea Victoriei, traversată o

clipă, în mare viteză, i se păru feerică. Dar camioneta o coti repede pe străzi lăturalnice. Odată ajunsă în șosea, mări viteza. Ștefan privea pomii care apăreau și dispăreau vertiginos în farurile camionetei. Puțin după Snagov, începu să se desprindă o umbră, în mijlocul șoselei. Inspectorul de lîngă șofer șopti ceva jandarmilor și aceștia își apucară strîns puștile mitraliere. Agenții își scoaseră la rîndul lor revolverele. Ștefan nu înțelegea ce se întîmplă. Auzi în spatele lui pe cineva care încerca să șoptească. „Vorba !" strigă neașteptat de aspru unul din agenți. Camioneta își mări încă și mai mult viteza. Dar, brusc, cu un gîfîit metalic, frînă. Ar fi riscat, altminteri, să cadă în șanț. De-a lungul șoselei se aflau răsturnate o mașină și o căruță pe jumătate sfărîmată. Un cal, rănit, necheza în șanț. Inspectorul sări jos, cu revolverul în mînă, însoțit de cei doi jandarmi. „Prefectura Poliției !" strigă el. Din întuneric apăru o femeie cu bluza șfîșiată, murdară de praf pe obraji, urmată de un țăran șchiopătînd, care gemea isteric. „...Accident... logodnicul meu..." înțelese Ștefan. Cînd femeia trecu din nou prin fața farului îi zări gîtul însîngerat. Și atunci, brusc, o recunoscu. Era Ileana. Voi să se ridice. Agentul îi cuprinse grumazul cu brațul stîng, și-i propti revolverul între coaste. „E o prietenă a mea, se bîlbîi Ștefan. Voiam să știu ce s-a întîmplat..."

Agentul își luă brațul din jurul grumazului, dar continua să-i țină revolverul în coastă. „Un accident... I-a omorît logodnicul... Asta-i tot..." Încă doi agenți coborîră din camionetă și ajutară să dea la o parte mașina răsturnată. „Scuzați, doamnă, auzi Ștefan glasul inspectorului. Sîntem în misiune... Nu putem lua pe nimeni... Vom anunța la Ploiești, și mașina Prefecturii și ambulanța sosesc în maximum o oră"... „...poate mai trăiește", șopti Ileana. „Aferim !... A murit pe loc !... Să nu vă faceți nici o iluzie..."

Camioneta porni cu un horcăit prelung. Ştefan închise ochii. O amărăciune fără sfîrşit îi pătrunsese deodată în suflet. I se păreau toate lucrurile fără sens, fără interes. Aproape că îi era indiferent ce se întîmplă cu el. Nu-l trezi nici frigul Carpaţilor, nu-l emoţionă nici şoseaua Predealului, atît de scumpă, legată de amintirile atîtor ani din viaţa lui. I se păru curios cînd auzi pe cineva dinapoia lui şoptind : „Miercurea Ciucului..." Îşi aminti atunci, cu indiferenţă, că citise în ziare că acolo, la Miercurea Ciucului, fusese instalat lagărul de legionari. Nici măcar nu-i era somn, deşi îşi simţea trupul sfărîmat de oboseală. La răsăritul soarelui, pătrunzînd în pădurile Ciucului, zări o căprioară fugind speriată din faţa camionetei şi zîmbi aproape fără să-şi dea seama.

După o bătaie scurtă în uşă, Băleanu intră. „Vădastra, spuse apropiindu-se, avem ceva de vorbit amîndoi." „Poftim, întîmpină Spiridon ridicîndu-se din fotoliu. La dispoziţie." Locotenentul rămase în mijlocul odăii, privindu-l fix, nehotărîndu-se să înceapă. Era mai palid, cu o cută adîncindu-i-se între sprîncene. Spiridon îşi simţea răsuflarea accelerată, buzele uscate şi gîtlejul fierbinte. Îl privea şi el, lung, şi parcă i se părea mai mare şi mai puternic ca de obicei. Începu să tremure uşor, ca încercat de friguri. „Ce mai faci ? întrebă el deodată, încercînd să zîmbească. Nu te-am mai văzut de mult... Nu vrei să stai jos ?" Rostise ultimele cuvinte zgîlţîit de emoţie, muşcîndu-şi şi umezindu-şi buzele cu furie. Locotenentul continua să-l privească, pălind parcă şi mai mult. „... A început să se răcorească, şopti Spiridon înghiţind anevoie. De la o zi la alta a venit toamna..." Ca şi cum ar fi aşteptat aceste cuvinte ca să se hotărască, Băleanu făcu încă doi paşi, ajungînd în faţa lui Spiridon.

„Vădastra, vorbi el cu o voce foarte emoţionată, scoate-ţi monoclul !..." „De ce ? ţipă ascuţit Spiridon trăgîndu-se spre birou. De ce să mi-l scot ?!..." „Trebuie să-ţi dau o palmă şi nu pot să ţi-o dau aşa !.. Nu pot !... Nu pot să ţi-o dau aşa !..." repetă Băleanu cu vocea tot mai sugrumată. Spiridon înmărmuri, cu privirea agăţată de cellalt. I se părea că visează. „Scoate-ţi monoclul !" răbufni vocea locotenentului, după o pauză care i se păruse nesfîrşită. „Să nu dai că te omor !... Te omor, să ştii !..." Locotenentul înaintă un pas către el, încruntat şi abătut. „Să nu dait !" ţipă mai stins Spiriodn simţind cum i se scurg puterile. Încercă să ocolească biroul, dar Băleanu făcu cîţiva paşi repezi şi-l apucă. Era şi el atît de emoţionat, încît mîna care îl ţinea îi tremura, zgîlţîindu-l şi mai mult pe Spiridon. „Ce ţi-am făcut ?" şopti Spiridon necutezînd să ridice mîinile şi să se elibereze din strînsoarea celuilalt. „Asta-i legea noastră ostăşească, vorbi Băleanu rostind cuvintele cu un mare efort. Trebuie să te pălmuiesc !... După asta, faci ce vrei !... Mă provoci la duel, mă omori... faci ce vrei !..." Abătut, îi smulse monoclul, îl aşeză pe birou şi ridică mîna să-l pălmuiască. Dar, smulgîndu-i monoclul, împinsese în acelaşi timp şi ochiul de sticlă în orbită, şi Spiridon căpătase acum o înfăţişare stranie ; ochiul teafăr îl închisese de groază, iar pleoapa cealaltă, roşie scofîlcită, urîtă, arăta, nefiresc scos în evidenţă, albul ochiul de sticlă. Aşa cum era, foarte palid, cu părul ridicat perie în vîrful capului, cu gura întredeschisă şi buzele vinete, uscate — ochiul acela de sticlă prost aşezat dădea întregii figuri o expresie spectrală. Mîna lui Băleanu tremura. Închise ochii şi atinse, mai mult ca o mîngîiere, obrazul lui Spiridon. Apoi, ameţit, se îndreptă spre fotoliu şi se lăsă să cadă fără puteri, apucîndu-şi deznădăjduit capul în mîini. Rămase aşa multă vreme, istovit de efortul pe care-l făcuse vorbindu-i şi

pălmuindu-l pe Spiridon. Celalt, cînd simţise degetele locotenentului atingîndu-i o clipă obrazul, se îmbujoră brusc şi deschise tulburat ochiul. Crezuse că va primi o palmă grea, adevărată, şi aproape nu înţelesese la început ce se întîmplase. Dar, cînd îl văzu pe Băleanu cu tîmpla prinsă în mîini, zăcînd pe fotoliu, îşi dădu seama că fusese pălmuit şi umilinţa îl năpădi dintr-odată, copleşindu-l. „...Acum, că te-am insultat, trebuie să mă provoci la duel, spuse Băleanu fără să ridice capul. A trebuit să te pălmuiesc. Aşa scrie la regulament. Trebuie să-mi apăr onoarea de ostaş... Mi-a fost greu... Te rog să mă ierţi..." Îşi trecu palma pe frunte, apoi ridică privirile spre Spiridon. Dar, văzînd albul ochiului de sticlă răsurnat în orbită, şopti. „Pune-ţi, te rog, monoclul !... te rog pune-ţi-l !..."

Vădastra rămase o clipă înmărmurit, neînţelegînd. Apoi un val fierbinte de umilinţă îi dogorî obrajii. „De ce să mi-l pun ? strigă. De ce !... Că nu-ţi plac ochii mei ? Că sînt chior ? Atunci, de ce m-ai pălmuit ?... Dacă eram chior, de ce-ai dat în mine ? Pentru că eşti ofiţer şi ai doi ochi, şi eşti puternic, şi ştii să te baţi în duel, d-aia ai dat ? Şi ştiai că eu sînt chior şi nu pot să trag cu puşca, nici să mă bat cu sabia ? Eşti un laş, asta eşti ! Uită-te bine la mine, şi mai dă !... Mai dă !... laşule !..." Băleanu roşi brusc şi înălţă privirile. Îşi muşcă buzele, şovăind. „Poţi să te consideri insultat cît vei voi ! ţipă Spiridon. Poţi să te scoli şi să-mi tragi iarăşi o palmă, că te ştii mai puternic decît mine şi eşti un laş !..." „Vădastra, retrage-ţi cuvintele, ori..." „Ei, ce poţi să-mi faci ? izbucni Spiridon exasperat. O să-mi mai dai o palmă, sau zece palme. Ei şi ? Eşti mai tare — şi eu sînt invalid. D-aia n-am făcut nici armata. Am fost reformat. Ţi-e uşor să dai în mine !... Dar să nu crezi că am să te iert vreodată. Mi-o veni şi mie apa la moară. Am să ajung şi eu cineva în ţara românească. Am să te distrug ! Am să

te învăţ eu să dai în oameni fără apărare ! Laşule !... Degeaba porţi haina de ofiţer ! Eşti un laş !..." Băleanu se apropie încruntat şi-i puse mîna în piept, dar Vădastra continuă să ţipe, insultîndu-l şi ameninţîndu-l. Cînd simţi palma, de astă dată grea, căzîndu-i pe obraz, îşi strînse fălcile, cu buza de jos tremurîndu-i. Ochiul cu care-l privea pe locotenent ardea în cearcăn cu o lacrimă sub pleoapă. Înghiţi de mai multe ori, dar nu izbuti să vorbească. „Te-am rugat să-ţi retragi cuvintele, spuse Băleanu cu o voce schimbată de emoţie şi n-ai vrut !... Îmi pare rău !..." „Am să te omor !" şuieră Spiridon continuînd să-l privească fix, cu răsuflarea anevoioasă. „Dreptul d-tale, spuse locotenentul cu o mare oboseală. Dacă nu poţi în duel, ai dreptate să mă omori... Uite, trage !..." Şi, fără ca nimic să fi pregătit acest gest, fără ca Spiridon să bănuiască măcar ce avea de gînd să facă, Băleanu scoase din buzunarul tunicii un revolver şi i-l întinse. „E încărcat, spuse el, foarte încet, tremurînd. Uite !... Ia-l !... Trage !..." Vădastra privea revolverul fără să se hotărască să-l apuce. Îl omor ! îşi auzi gîndurile. E încărcat ! Trag şi îl omor !... Îl omor !... „Ai dreptul, adăugă Băleanu mai stins. Să nu spui că sînt laş ! Uite, trage !..." Dar Spiridon nu îndrăznea să-l apuce. După cîteva secunde, locotenentul se apropie de birou şi aşeză revolverul, cu mînerul spre Spiridon, pe colţ. Mîna îi tremura. Se făcuse şi el foarte palid. „Vezi că e încărcat, repetă el plecînd privirile şi depărtîndu-se de birou. Trage !... Ai dreptul !..." Vădastra îşi umezi buzele şi, dintr-un salt, apucă revolverul. I se păru nefiresc de greu. Îi fu frică să pună degetul pe trăgaci şi-l ţinea cu ţeava în jos, strîngînd mînerul. Tremura atît de tare, încît curînd fu silit să-l apuce cu amîndouă mîinile. Revolverul era tot mai greu şi răceala ţevii pe care o atinsese cu degetele îl cutremură. Îl omor ! Îl omor !, îşi asculta Spiridon strigătul. Locotenentul se depărtase, apoi

se oprise pe loc, cu capul plecat, cu mîinile la spate; ca un condamnat, aşteptînd. Vădastra voi să ridice revolverul şi să tragă, dar braţul drept îi înlemnise din umăr, şi oricît s-ar fi trudit, nu-l mai putea urni. O furie cumplită îl năpădi atunci din nou, împotriva lui Băleanu, împotriva lui însuşi, împotriva revolverului care-i tremura în mîini. „Ieşi afară ! urlă el deodată cu un glas poruncitor. Ieşi afară !..." Băleanu ridică ochii. Era atît de palid, încît lui Spirion îi fu frică şi zgîlţîi încă o dată revolverul. „Ieşi afară că trag ! răcni el cu o voce sugrumată de spaimă. Te împuşc ca pe un cîine !.." Îşi muşcă buza ca să se trezească. Braţul drept îi amorţise de-a binelea şi dacă nu l-ar fi sprijinit în palma stîngă, revolverul ar fi alunecat pe covor. Băleanu privi toate acestea cu un ochi rătăcit şi un zîmbet de mare blîndeţe îi lumină faţa. Răsuflă uşurat şi se îndreptă spre uşă. „Ieşi afară !" mai strigă Spiridon. Cînd auzi uşa închizîndu-se înapoia locotenentului, Vădastra îşi simţi deodată braţul drept însufleţit şi ridică tremurînd revolverul. Dar, în aceeaşi clipă, înţelese că era prea tîrziu. Rămase cîtva timp nemişcat, privind revolverul, umezindu-şi buzele. De pe frunte începură să se scurgă broboane de sudoare şi părul şi-l simţea ud. O nemărginită tristeţe îi înmuie atunci inima. Obrazul pălmuit îi ardea din ce în ce mai fierbinte. „Am să-l distrug, şopti el privind năuc către un colţ al odăii. Am să-i distrug pe toţi !..." Dar emoţia îl doborî şi începu să plîngă liniştit, lacrimile alunecîndu-i peste pleoapă şi amestecîndu-se cu picăturile de sudoare. „Am să-i distrug, repetă el înghiţind greu, ca să-şi stăpînească plînsul. Am să-i distrug pînă la unul !..."

Îşi trecu revolverul în mîna stîngă, iar cu palma dreaptă începu să-şi şteargă lacrimile care îi năvăleau abundente şi fierbinţi. „Pînă la unul !" şuieră el din nou printre dinţi. Dar nemaputîndu-se stăpîni, aşeză revolverul pe birou, de unde îl luase, şi se trînti în fotoliu, cuprinzîndu-şi faţa în palme, abandonîndu-se plînsului.

„ ...O să vadă ei, mai tîrziu !... rostea printre suspinuri. să vadă ei !... N-o să iert pe nici unul !... Am să-i împuşc pe toţi ca pe nişte cîini !..." Ştergîndu-şi faţa de lacrimi, dădu de ochiul de sticlă prost aşezat şi şi-l scoase. Îl păstră multă vreme în pumn, frecîndu-l în neştire. Îl simţea rece, dur, nepăsător.

V

Va să zică, tot s-a logodit, își repetă încă o dată Ștefan după ce făcuse înconjurul lagărului. Era o clădire impozantă, o fostă Școală de Agricultură, așezată la poalele unui deal, cu spatele la pădure. În față se întindea cîmpia ; departe, în zare, se profilau munții Odorheiului. Locul lăsat liber pentru preumblarea deținuților era destul de îngust. La zece metri de la zidurile Școlii se ridicau barierele de sîrmă ghimpată. Ștefan număra încet, fără nici o curiozitate, jandarmii înarmați cu puști mitraliere, care-l priveau, ca și cum nu l-ar fi văzut, de dincolo de sîrme : erau șase jandarmi și un plutonier. S-a logodit, își spuse și se hotărî să se întoarcă.

Din cei vreo trei sute de legionari internați, majoritatea erau intelectuali, dar își lăsaseră aproape toți să le crească barba și cum, după trei, patru luni de lagăr hainele li se trențuiseră, Ștefan anevoie îi deosebea unii de alții. Se plimbau în grupuri, priveau peste sîrme, către munți, discutau.

„Sînteți gazda lui Ioachim ?“ îl întrebă în șoaptă un bărbat înalt, cu o imensă barbă neagră, apropiindu-se de el și luîndu-i brațul. „Nu sînt legionar, se grăbi să spună Ștefan corect, aproape cu răceală. E o confuzie la mijloc.

Am fost adus aici printr-o confuzie. Politicește, sînt chiar adversarul ideilor d-stră.“ Omul cu barba neagră îl privi lung, zîmbind stînjenit. Îi lăsă brațul, dar nu știu ce să facă cu mîinile și începu să și le frece. Apoi, brusc rușinat, și le ascunse în buzunar. „ ...Regret, evident, că sînteți aici, între sîrme, continuă Ștefan încurcat. Omenește, evident, vă compătimesc... Dar n-aș vrea să plutească nici un echivoc. N-am absolut nici o simpatie pentru ideile și metodele d-stră politice. Sînt exact opusul d-stră... Evident, se grăbi să adauge, în ce privește lupta d-stră cu poliția, sînt neutru. Am față de poliție aceeași aversiune pe care o am față de fascism...“ „Înțeleg“, spuse bărbatul cu barbă și zîmbi din nou, încurcat.

„Azi noapte, adăugă el deodată, cu o neobișnuită căldură în glas, pe șosea, puțin înaintea noastră, s-a întîmplat un accident. A fost omorît logodnicul unei prietene a mele. „Am auzit, vorbi celalt. Mi-au spus băieții. Era un căpitan. „Un căpitan ? repetă Ștefan aproape fără să-și dea seama. Era logodnicul prietenei mele...“ Se trezi mai tîrziu singur, lîngă sîrme. Se întoarse agale și se urcă în camera lui. Era o încăpere destul de mică, de la etajul doi, unde se mai aflau deja șase inși. Ștefan se trînti pe pat, silindu-se să țină ochii deschiși. Nu-și dădu seama că adoarme. După cîtva timp, simți că-l zgîlțîie cineva și se trezi. „V-am spus că sînt neutru, strigă el, că nu sînt cu d-stră...“ Tînărul de lîngă el, îmbrăcat cu o salopetă decolorată, era palid, avea ochelari și cîteva fire de păr galben-roșu îi crescuseră, stinghere, pe obraji. „Se servește masa, spuse el. Dar dacă nu vă simțiți bine, vă aduc eu mîncarea...“

În aceeași clipă Ștefan își aminti din nou : s-a logodit ; logodnicul ei era un căpitan. Căpitanul Melinte, își aminti

el, brusc, numele. O deznădăjduită tristeţe i se risipi în toată fiinţa lui, şi oftă. „Sînteţi bolnav ? îl întrebă tînărul. Să vă trimit unul din doctori. Avem mai mulţi doctori aici cu noi..." „Am să cobor la masă," spuse Ştefan.

Intrînd în sala de mese, îl lovi un miros de seu cald. Oamenii îşi sfîrşiseră ciorba şi aşteptau acum macaroanele, pe care tocmai le aduseseră doi dintre ei într-un cazan fumegînd. Ştefan îşi căută din ochi un loc şi se aşeză grăbit pe o banchetă de lîngă uşă. I se păruse că toţi acei oameni cu barbă îl privesc numai pe el. Se simţi stingher, încurcat, şi apucînd bucata mare de pîine din faţa lui, începu să mănînce. Tinerelul cu ochelari se opri lîngă el cu un bărbat aproape chel, ras, cu obrazul pătat. „Bună ziua, îi spuse acesta. Febră ? Ameţeli ? Îi apucă mîna şi, domol, detaşat, îi căută pulsul : „Dînsul e doctor," vorbi tînărul cu ochelari, şi zîmbi. „Cît ai stat la Prefectură ?" îl întrebă doctorul. „Aproape douăzeci de zile..." „N-ai nimic, vorbi din nou doctorul. Indigestie, nesomn, lipsă de aer. Cred că ne-am mai cunoscut, de altfel, adăugă cu alt glas. Eu sînt doctorul Stănescu. Nu eşti prieten cu Bursuc ?" „Chiar prieten, nu." „Admirabil băiat, făcu doctorul descoperindu-şi, zîmbind, doi dinţi de aur. Şi deştept, foc !... L-ai mai văzut de curînd ?" „Ultima oară l-am văzut..." încercă Ştefan să-şi amintească. „Lasă că mai stăm noi de vorbă," îl întrerupse doctorul, şi se depărtă făcîndu-i semn cu mîna.

Ştefan începu să mănînce macaroanele. Erau aproape reci şi miroseau puternic a seu. „Ce mai e pe la Bucureşti ?" îl întrebă deodată cineva din faţa lui. Era un bărbat între două vîrste. Avea o figură oacheşă, osoasă, prelungă, pe care barba neagră şi rară i-o lungea parcă şi mai mult.

„Cum e atmosfera ? Ce mai spune lumea ? De noi se ştie ceva ? Ce se mai spune ? Ce mai noutăţi ?..." Ştefan

observă că vecinii lui încep să zîmbească şi-şi fac semne unul altuia. Voi să răspundă, dar celalt îşi continuă întrebările. „Cum mai stă guvernul ? Eu cred că stă prost. D-ta ce crezi ? Lumea ce spune ? Nemulţumită, nu-i aşa ?" Ştefan simţi că unul din vecini îl calcă semnificativ pe picior. Ceilalţi îl priveau fix, insistent. „Nu prea ştiu," începu Ştefan.

Se întrerupse şi continuă să-şi mănînce macaroanele, cu privirile plecate. Apoi toţi se ridicară în picioare. Cineva, pe care nu-l putea vedea, spunea *Tatăl Nostru.* Vecinii lui se închinară şi se îndreptară spre uşă. Ajuns în curte, Ştefan simţi că-l prinde cineva de braţ. Era acelaşi bărbat înalt, cu barba neagră, care-i vorbise de dimineaţă. „Am auzit că a încercat să te descoase Oprea, îi şopti. Trebuie să-ţi atrag atenţia că e agent de Siguranţă... Bagă bine de seamă ce vorbeşti cu el..." „Eu, începu Ştefan ; eu v-am mai spus... Chiar dacă aş vrea... În sfîrşit, n-are nici o importanţă... zilele astea au să-şi dea seama de confuzie şi au să mă scoată de aici..."

Celalt îl privi din nou lung, nehotărît, şi începu să zîmbească. Întoarse capul în jurul lui, apoi îl întrebă, coborînd şi mai mult glasul. „Dar despre Ioachim ce mai ştii ? l-ai mai văzut de curînd ?" Ştefan se încruntă şi încercă să-şi aducă aminte exact ziua cînd îl întîlnise. Dar în clipa următoare omul îi strînse semnificativ braţul. Oprea se îndrepta spre ei.

Ştefan îşi dădu seama că îi era deajuns să-şi amintească de sărutarea aceea nesfîrşită a Ilenei, pentru a se putea sustrage, fără nici un efort, vieţii de lagăr. Totul începea cu o cufundare în el însuşi, în trecutul lui. O găsea repede pe Ileana ; se afla în faţa lui, în ploaie, ascunsă sub umbrelă. Nu mai avea nimic altceva de făcut decît să aştepte. La un moment dat, ştia că se va pleca asupra ei, o va prinde în braţe şi-i va cuprinde

gura. Rămînea apoi așa, sorbind din ea, fără să mai dorească, fără să mai știe de altceva. Tîrziu, cînd se trezea, descoperea la cîțiva metri în fața lui, dincolo de sîrme, una din figurile jandarmilor care-l privea, ca întotdeauna, ca și cînd nu l-ar fi văzut. Ștefan relua plimbarea lui lenești, singuratică, în jurul lagărului. Internații continuau să vorbească plimbîndu-se în grupuri, dar tot mai rari erau cei care întorceau capul să-l privească. Se obișnuise cu ei. Cîțiva îl văzuseră trecînd într-o dimineață, însoțit de un plutonier, printre sîrme și îndreptîndu-se spre cancelaria maiorului. Zvonul se răspîndi repede în tot lagărul. „S-a dus să semneze declarația de desolidarizare, spuse cineva. Mă mir că n-a semnat-o pînă acum..." „Poate i-o fi sosit ordinul de eliberare," spuse tinerelul palid cu ochelari, care dormea în aceeași cameră cu Ștefan și care, din prima zi, îi arătase o mare simpatie.

Maiorul îl primi foarte afabil, întinzîndu-i mîna și poftindu-l să se așeze pe scaun. Era un om timid. Se reîntoarse încurcat la biroul lui și deschise un registru. „Sînteți de douăzeci și trei de zile la noi, vorbi el rar, silindu-se să pronunțe cuvintele cu o anumită solemnitate. Și ați spus, de cînd ați sosit, că nu sînteți legionar. Atunci de ce nu semnați declarația ? Scăpați și d-stră, scap și eu... Nu vedeți cum e lumea de azi ? Ce contează o semnătură pe un petec de hîrtie ?!..." Ștefan îl privi nedumerit. Cînd venise plutonierul să-l caute, crezuse că i-a sosit ordinul de eliberare. Se bucurase, dar cîteva clipe în urmă înțelese că tot pe Ileana o iubește mai mult ; el se gîndise să-i telegrafieze întîi, să-i vestească reîntoarcerea în București, s-o roage să-l întîmpine la gară. „Douăzeci și trei de zile, repetă el încet, aproape șoptind. Și încă n-a sosit ordinul de la minister ?" întrebă ridicînd glasul. Maiorul începu să caute într-un teanc de reviste. ‚Eu nu cred că mai sosește spuse. Ați fost destituit. Am să vă arăt și decizia de destituire. S-a publicat în *Monitorul Oficial...*" Continua să caute, fără grabă, dar se vedea că își pierde răbdarea.

„Nu mai căutați, îi veni Ștefan în ajutor. Vă cred..." „Trebuie s-o găsesc, spuse celalt. Am subliniat-o cu roșu ; expres pentru d-stră..." Ștefan nu știa ce cuvînt să spună, ridicîndu-se de pe scaun, ca să nu-l jignească pe maior. „Vă mulțumesc, vorbi el deodată. Vă mulțumesc că v-ați gîndit la mine și ați subliniat-o..."

Se ridicase și șovăia în fața biroului. O serie de imagini și gînduri îi treceau prin minte. Și deodată știu că toate acestea sînt doar pretexte, că îi vin și-i trec atît de repede prin minte numai ca să nu-și amintească lucrul acela teribil : că deși a aflat că e destituit, că Ioana nu va mai încasa salariul lui de la minister, el continuă totuși s-o iubească mai mult pe Ileana. Din fericire, maiorul se ridicase și el de la birou, tot atît de încurcat, și îl conducea acum spre ieșire.

Trecînd printre sîrme cu plutonierul în urma lui, zări din nou mulțimea aceea de oameni cu barbă care-l așteptau sorbindu-l din ochi, mistuiți de curiozitate.

„Ce vești ?" îl întrebă cineva, în șoaptă, îndată ce trecu dincolo de sîrme. „Proaste", spuse Ștefan fără să ridice capul, și se îndreptă direct spre camera lui.

Ceea ce îl umilea mai mult acum, cînd își dădea seama cît de mult o iubește pe Ileana, cînd înțelegea că o iubise așa din clipa cînd o zărise, de departe, în pădurea Băneasa, era minciuna pe care i-o spusese. De ce simțise nevoia să mintă spunîndu-i că pictase mașina și are să i-o arate ? Ghicise, probabil, că numai spunîndu-i asta, la telefon, Ileana va accepta să vină în camera lui secretă. Dar ar fi trebuit să-i mărturisească adevărul în noaptea

aceea, cînd o condusese acasă. Ar fi trebuit să-i spună că pictura lui cu adevărat nu se poate vedea pentru că, de fapt, nu există. Nu exista decît o singură pînză pe care el adăuga necontenit culori, fără nici o preocupare artistică, ci numai pentru că jocul acesta îl fermeca, îi îngăduia să regăsească, undeva, foarte adînc în ființa lui, un alt fel de Timp, o alt fel de existență.

Se trîntise pe pat, cu ochii în tavan. Simți cum Iroaie deschise cu grijă ușa și se apropie în vîrful picioarelor de el. Iroaie era bărbatul înalt, cu imensa barbă neagră, care-l întrebase de mai multe ori despre Ioachim. „Mi-au spus băieții că ai primit veşti proaste, începu. Ce s-a întîmplat ?“ „Am fost destituit, vorbi Ştefan cu un efort. A vrut să-mi arate și decretul de destituire, dar nu l-a găsit. Spunea că a apărut în *Monitorul Oficial...*“

Iroaie îl privi, după obiceiul lui, lung, încurcat, zîmbind și clipind din ochi. „N-ați mai vorbit nimic altceva ? îl întrebă el din nou. Nu ți-a cerut să semnezi declarația ?“ Ştefan își trase perna sub cap, cu un gest scurt, iritat. „Mi-a vorbit și de declarație, spuse, dar m-am făcut că nu-l aud. Am declarat odată pentru totdeuna că nu sînt legionar. Ori mă cred pe cuvînt și atunci îmi dau drumul, ori nu mă cred și atunci...“ „Îți faci iluzii, îl întrerupse Iroaie. De-aici nu scapă nimeni. Vreau să spun, nu iese nimeni fără o declarație de desolidarizare...“

Ştefan zîmbi și-și închise ochii. I se păru că întreaga lui viață atîrnă de răspunsul pe care-l va da lui Iroaie. Se hotărî să nu mai adauge nici un cuvînt. Îl simțea pe celalt cum așteaptă nerăbdător, lîngă pat, neîndrăznind totuși să-l tulbure. În cele din urmă îl auzi îndreptîndu-se în vîrful picioarelor spre ușă și deschizînd-o cu mare grijă. Ştefan răsuflă adînc, înseninat deodată ; parcă ar fi scăpat dintr-o mare primejdie. Se întoarse apoi,

repede, emoționat, în sărutarea lungă, neasemuită a Ilenei.

Cînd se trezi recunoscu îndată mirosul de seu cald. Tînărul cu ochelari, studentul Petrescu, îi adusese masa și aștepta acum lîngă el, zîmbind. „Astăzi avem și struguri, spuse. Dar încă nu sînt copți...“

Din ziua aceea li s-au dat mereu struguri la masa de prînz.

„Dacă sînt înfuriat împotriva legionarilor, spunea Biriș, sînt înfuriat și pentru că din cauza lor s-a ajuns le restricția libertăților civice. Luptînd împotriva lor, guvernul e silit să aplice metodele fasciste și în consecință nu suferă numai legionarii, ci suferim noi toți. Te poate oricine aresta pe simplul pretext că ai fi legionar și pînă să descopere că nu ești, ești dat afară din slujbă sau trimis într-un lagăr. Cum s-a întîmplat, probabil, cu bietul Viziru. „Iar începi ?“ îl întrerupse Cătălina. Biriș întoarse mirat capul. Cătălina avea o privire rece, aspră, rea ; dar întîlnindu-i ochii, începu să zîmbească. „Ai să ajungi și tu maniac, adăugă. Întocmai ca Dan ; el nu-mi vorbește decît despre teatrul pe care are să i-l facă Conu' Mișu...“ „Și să știi, mata, duduie Cătălina, că am să i-l fac, spuse Mișu Weissmann, roșind brusc. Au tărăgănit puțin lucrurile din cauza situației internaționale, dar este o afacere de peste o sută de milioane, și vă spun eu că se face...“ Biriș așează paharul cu cognac pe masă și-și aruncă, pe furiș, o privire scurtă asupra ceasului. „Haide cu mine, spuse Cătălina ridicîndu-se brusc. Nu mai pot rămîne. M-a apucat durerea de cap...“ Privindu-i cum se depărtează, Mișu Weissmann se întoarse enervat către Bibicescu.

„Degeba se supără duduia Cătălina, spuse. Dînsa poate crede că nu sînt serios, că nu există afacerea...“

„Dacă vrei s-o împaci, vorbi Bibicescu absent, nu-i mai trimite flori. Mai bine să ne inviți odată la masă... A propos, adăugă el cu un glas în care străbătea emoția secretului, știi că am început să mă interesez de local ?..."

Mergeau alături, fără să-și vorbească. Se înserase. „E frumoasă toamna la București," spuse tîrziu Cătălina ridicînd privirile spre cer. Apoi tăcu din nou. Biriș îi luă ușor brațul. „Ce-ai avut astăzi ? o întrebă. Păreai plictisită, enervată..." „Tu știi de ce, răspunse ea încet. De ce mă mai întrebi ?"

„E absurd ! făcu Biriș, strîngîndu-i mai puternic brațul. E o idee cu totul absurdă !..." Cătălina ridică din umeri. „Mai bine să nu mai vorbim," spuse. Apoi, apropiindu-și brusc trupul de al lui, îl întrebă, cu alt glas : „Ce faci astă seară ? Nu vrei să ne plimbăm împreună ?" Biriș simți din nou bine cunoscutul fior străbătîndu-i întreg trupul. „Aveam o întîlnire cu un prieten, spuse. Dar dacă vrei tu, îi las un bilet... și ne plimbăm..." „Îmi pare rău, spuse Cătălina tristă. Credeam că ești liber... Aveam atîta poftă să mă plimb cu tine pe străzi..." „Dar ți-am spus că-i pot lăsa un bilet și ne putem întîlni să ne plimbăm," o întrerupse înfrigurat Biriș. „...Simt că e ultima mea toamnă, sînt ultimele mele săptămîni," șopti Cătălina tot mai tristă. „Vorbești copilării ! izbucni Biriș. Vorbești absurdități !... Astea-s consecințele aventurii tale ! Asta înseamnă să trăiești cu un nebun alături : înnebunești și tu !..." „Tu știi prea bine că nu e așa, spuse Cătălina fără să-l privească. Știi că nu e din vina lui. El e un biet nebun ratat, de care mi-e milă..." „Atunci, o întrerupse exasperat Biriș, adevărata nebună ești tu. El nu e decît victima ta !..." „Degeaba mă certi, continuă Cătălina cu același glas stins. Știi foarte bine că nu e așa. Că asta trebuie să mi se întîmple... E mai tare ca mine... Trebuie să se întîmple...

Odată ce am luat hotărîrea aceasta, *trebuie* să se întîmple... Și iar se apropie ziua..."

„Încetează !, exclamă Biriș lăsîndu-i brațul. Dacă mai spui asemenea enormități, te las aici, singură, și mă duc acasă..." Ea întoarse capul spre el și-i zîmbi. „...Are să-mi fie urît singură, spuse. Am să mă simt foarte tristă... Părăsită de toți..." Apoi îi apucă brațul și-și apropie obrazul de urechea lui. „Rămîi, te rog", îi șopti fierbinte.

„Parcă astăzi ar fi ceva mai buni", auzea Ștefan intrînd în sala de mese. Se mai apropia încă unul de coșul cu struguri, lua cîteva boabe, le sfărîma, le sugea încet, concentrat, apoi spunea : „Astăzi sînt mai buni. Au început să se coacă..."

Uneori Ștefan aștepta, în fața sîrmelor, să vadă cum apune soarele către munți. Așa și-a amintit odată de conferința de la Yokohama. Conferința se sfîrșise în septembrie. Acum ar fi fost cu Ioana și cu băiatul la Tokio. În locul lui, fără îndoială, fusese trimis Vidrighin. „Sînt și nemții amestecați aici, își aminti el cuvintele secretarului general ; bagă bine de seamă..." Și totuși l-au destituit.

Fuseseră de ajuns trei zile de ploaie rece, ca frunzele, palide la sfîrșitul lui septembrie, să devină arămii și să înceapă să se scuture la cea dintîi clătinare. Venise toamna. De la ferestrele etajului doi, șoseaua se vedea acum foarte departe. Treceau, la rari răstimpuri, mașini spre Odorhei. Oamenii le priveau încetinindu-și răsuflarea, emoționați ; dacă vreo mașină se oprea la prima gheretă și o cotea spre stînga, însemna că se îndreaptă spre lagăr. O bruscă nervozitate îi cuprindea atunci pe toți. Începeau să se plimbe mai agitați și se adunau, aproape fără să-și dea seama, în fața porții de sîrmă. Odată sau de două ori pe lună venea o vizită. Cineva era chemat de plutonier și trecea, între sentinele, sîrmele. Se întorcea după o ju-

mătate de ceas, fericit. Aducea mai întotdeauna vești. Așa s-a aflat, o lună după ce fusese încheiat, de acordul de la München.

„Azi au adus tămîioasă, auzi Ștefan într-o zi intrînd în sala de mese. S-au copt...“ Tînărul de lîngă el se opri în fața coșului cu struguri, ciuguli din cîțiva ciorchini și savură boabele plescăindu-și puțin buzele. „Excelenți, spuse. Sînt tămîioși... Acum e vremea lor, auzi Ștefan pe un altul. La noi la vie...“ Ștefan apucă bucata de pîine din fața lui și începu să mănînce. Îl cunoștea destul de bine, acum ; îl ascultase de multe ori vorbind, îndată ce-și termina ciorba. Îl chema Ionescu și era funcționar de bancă la Cîmpulung. Avea o vie, era însurat cu o fată din Constanța, dar îi plăcea să amintească, de cîte ori avea prilejul, că socru-său fusese cu treburi în Brazilia ; acolo se născuse nevastă-sa. „La noi la vie“, spunea el — dar Ștefan nu-l mai asculta. Ajunsese, acum, la o neobișnuită stăpînire de sine. Își putea continua gîndurile cît de gălăgioși ar fi fost oamenii din jurul lui. Îndată ce se hotăra, nu mai auzea nimic. Din cînd în cînd îl trăgea cineva de braț, ca să-i spună că în ziua aceea e rîndul lui să servească la masă sau să spele vasele. Atunci încingea un șorț gros, de postav, și-și îndeplinea treaba cu cea mai mare atenție, izbutind aproape întotdeauna să toarne în farfurii aceeași cantitate de ciorbă și să împartă cu îndemînare macaroanele. Mirosul de seu cald îi era insuportabil ; cu atît mai mîndru era că nu lăsa să se întrevadă nici un gest de dezgust pe fața lui, cît timp stătea aplecat asupra cazanului.

Hainele și albiturile i se zdrențuiseră complet. Studentul Petrescu îi adusese mai demult cîteva cămăși, pe care nu le putea închide la guler pentru că erau prea strîmte. Tot Petrescu i-a găsit, la sfîrșitul lui octombrie, un pulover de lînă și o manta. Zăcuse cîteva zile cu febră și doctorul Stănescu urca mereu la el, cu singurul termometru care exista în lagăr, ca să-i ia temperatura. Doctorul îi vorbea de Bursuc, de toți prietenii și cunoscuții lui de la cafenea. Ștefan simțea cîtă plăcere îi fac toate amintirile acelea și-l lăsa să vorbească, zîmbindu-i de cîte ori îi întîlnea ochii, dar fără să-l asculte întotdeauna. Adesea, cu doctorul lîngă el, își amintea de Ioana. Nu se mai întreba, ca la început, dacă va reuși să vină să-l vadă. Era, acum, mai mulțumit că lucrurile se întîmplaseră astfel. Ar fi fost îngrozitor să-l întîmpine, în biroul maiorului, acolo unde aveau loc vizitele, și să ghicească de la cea dintîi privire că o iubește mai mult pe Ileana. „Tragedia asta e, vorbi el pe neașteptate ridicîndu-și puțin capul de pe pernă, că nu poți iubi niciodată doi oameni în același timp. Iubești pe rînd, cînd pe unul, cînd pe altul. Adică ești și tu la fel cu toți ceilalți care nu sînt sfinți. Azi iubești pe unul mai mult, mîine iubești pe celalt. Să zicem că ai putea să te culci și cu ea. Dar ce poate să rezolve adulterul ? Sîntem numai noi doi, între bărbați, și te întreb : ce-am rezolvat iacă am s-o aduc în camera secretă și am să mă culc cu ea ? Dacă n-aș iubi-o decît pe ea, poate că asta ar fi o soluție. O soluție provizorie, pînă aș divorța și m-aș recăsători cu ea. Deși, nici de asta nu mai sînt așa de sigur. Ai aflat și d-ta cred, de accidentul acela de mașină. Căpitanul care a fost omorît atunci era logodnicul ei, căpitanul Melinte. Vasăzică se logodise...“

Doctorul Stănescu îl asculta calm, aproape cu indiferență. Observase cîteva pete roz-vinete pe obrazul lui Ștefan. Ca și el, Ștefan se încăpățînase să se radă în fiecare zi, cu mașina unui vecin de cameră. Dar erau foarte puține lame în lagăr, și cu cît trecea timpul, cu atît bărbieritul devenea mai greu. „S-a infectat și el, își spuse

doctorul privindu-i cu atenție obrazul. A pățit-o ca mine. O să-și strice obrazul..." „Dacă aș iubi-o numai pe ea, continuă Ștefan cu o mocnită tristețe în glas. Cît de simple ar fi atunci lucrurile ! Aș redeveni și eu un om ca toți oamenii, dar măcar aș redeveni un om cinstit... Altceva visasem eu, adăugă lăsîndu-și moale capul pe pernă. Dar, încă o dată mi-am dat seama aici că nu sînt în stare ; sau poate nu merit un asemenea miracol. O iubesc mai mult pe ea, pe Ileana. Numai de dorul ei sufăr. E foarte trist, adăugă coborînd și mai mult glasul. Dacă tot la asta am ajuns, să înlocuiesc o dragoste prin alta, la ce bun toate așteptările mele ? N-am rezolvat nimic. Atunci, lasă lucrurile să se întîmple așa cum vor ele să se întîmple. Ce mai pot schimba ? Tot acolo o să sfîrșim cu toții, în zădărnicie. Atunci, la ce bun să te mai împotrivești ? Mi-a spus maiorul că m-au destituit. Ei și ? Crezi că e atît de grav ? Mai poate avea vreo importanță ?..." Se opri istovit și închise ochii. Doctorul își împachetă cu grijă termometrul, sticluța cu alcool și tuburile cu aspirină. „Încearcă să dormi, spuse. N-ai nimic. Ești puțin agitat, doar. Spune-i lui Petrescu să-ți facă diseară un ceai..."

Asta se întîmplase la sfîrșitul lui octombrie. Cînd, o săptămînă mai tîrziu, coborîse să se plimbe îmbrăcat cu puloverul și mantaua adusă de Petrescu, se miră că nu zărește nici pe Oprea, nici pe Iroaie, că nu zărește o seamă de figuri cunoscute. Au fost transportați alaltăieri la Vaslui, îl lămuri studentul Petrescu. Mă mir că nu i-ați auzit... În fond, n-are nici o importanță, își spuse Ștefan reluîndu-și plimbarea în jurul clădirii. Dar simțea că, totuși, îi părea rău. Se învățase cu ei. Îi plăcea să-i întîlnească prin curte urmărindu-l și totodată urmărindu-se unul pe altul.

Nopțile, după rugăciune, se făceau în unele dormitoare șezători. Îl chemaseră de mai multe ori și pe Ștefan, dar

se dusese o singură dată și aproape că nu ascultase. Un tînăr citea un lung poem despre toamnă. De la cele dintîi versuri, Ștefan se retrase în sine ; își aminti foarte multe lucruri din adolescența și tinerețea lui, mirîndu-se singur cu cîtă seninătate și le amintește. Apoi se întoarse la Ileana. Își alese, de astă dată, întîlnirea lor din sîmbăta Floriilor. Rămase mai întîi foarte multă vreme privind-o : era îmbrăcată primăvăratic, cu o bluză de culoarea liliacului. O privi lung, în neștire. Îl privea și ea tot atît de adînc, parcă ar fi presimțit că nu se vor mai întîlni multă vreme. Am simțit nevoia să mă rog, îi spunea. Ștefan era sigur, acum, că se înălțase puțin în vîrful picioarelor așteptînd să fie sărutată. Apoi, după ce ieșiseră din biserică, au vorbit despre altceva. Îl mai întrebase, în glumă, așa cum făcea întotdeauna, de mașina ei din pădurea Băneasa, dar nu făcuse nici o aluzie la picturile lui. Mă întreb dacă n-a înțeles chiar din acea seară, își spuse Ștefan, și zîmbi. Toți începură să aplaude în jurul lui, și atunci aplaudă și el. Fusese, își dădu repede seama, o conferință a unui asistent universitar. Acesta își lăsase și el barbă, dar avea grijă s-o potrivească din foarfece, astfel că avea, acum, aerul unui pictor sau poet romantic. Seamănă cu cineva, dar nu-mi pot da seama cu cine. În acea clipă auzi lîngă el pe cineva șoptind : „A vorbit bine, dar a lăsat la o parte esențialul ; n-a vorbit despre Istorie..."

Ștefan zîmbi din nou, confidențial. Era marea lor pasiune să vorbească despre Istorie, despre momentul istoric, despre misiunea istorică. Îi auzea discutînd, și uneori se simțea ispitit să se oprească și să intre și el în vorbă. Dar se ținea de cuvînt : eu sînt neutru. Ei cred în ceva, și pentru asta au fost închiși între sîrme. Eu cred în democrație, dar nu fac politică, deci nu iau parte la conflict ; apărătorii democrației sînt cei care i-au ares-

tat și i-au adus aici. Eu sînt în afara luptei. Nu am dreptul să mă amestec în discuțiile lor ; sînt neutru... În noaptea aceea, după șezătoare, Ștefan se duse, ca de obicei, să se plimbe. În fund, ca într-o ceață, se zăreau luminile Ciucului. Se opri, foarte aproape de sîrme, să le privească. N-a vorbit despre Istorie, își aminti el deodată. A uitat esențialul...

„Ați fost la șezătoare ?" Omul se apropiase de el pe nesimțite și se oprise lîngă sîrme. „Am fost, începu însuflețit Ștefan. Dar d-stră și mișcarea d-stră acordați o importanță prea mare Istoriei, evenimentelor vii din jurul nostru. Viața n-ar merita să fie trăită dacă, pentru noi, oamenii moderni, ea s-ar reduce exclusiv la *istoria* pe care o facem. Istoria se petrece exclusiv în Timp, și prin tot ce are el mai bun, omul încearcă să se împotrivească Timpului. Adu-ți aminte cînd te-ai îndrăgostit întîia oară. Mai trăiai atunci în Timp ?... De aceea prefer democrația, pentru că este și anti-istorică, adică își propune un ideal oarecum abstract, care se împotrivește momentului istoric." Omul îl privea din cînd în cînd, apoi își mîngîia barba. Era îmbrăcat într-un suman cafeniu. „Sînt și astea frumoase, începu el, șezătorile de la numărul 6, dar eu nu prea le pricep. Mie îmi plac șezătorile de la numărul 2, că acolo cîntă Căminiță din frunză. Eu sînt dintr-un sat vecin cu al lui. Sîntem amîndoi din Năsăud... Dar să veniți d-stră la numărul 2 în noaptea Sfîntului Andrei, să-l ascultați pe Căminiță povestind cu strigoi și vrăjitori."

De cîteva zile se făcuse deodată frig. Munții Odorheiului albiseră peste noapte. Ștefan se plimba cu pasul repede, cu mîinile adînc înfundate în buzunarele mantăii. „Să nu uitați să veniți diseară la șezătoare", auzi pe țăranul din Năsăud. Noaptea Sfîntului Andrei, își aminti Ștefan. De ea îi vorbise și Anisie. „În noaptea Sfîntului

Andrei citesc sau ascult povești cu strigoi", îi spusese. Văzu atunci cum, peste sîrme, unul din jandarmi își așeză pușca mitralieră în poziție de tragere. Apoi descoperi că, de-a lungul sîrmelor, sentinelele se înmulțiseră : erau acum vreo 15. Văzu pe maior, înarmat și el, traversînd grăbit curtea din fața cancelariei, cu un plutonier. Încet, încet, din toate părțile apăreau jandarmi. Deținuții ieșiră din camere și se adunară în mai multe grupe în curte. Dar îndată ce unul din ei încerca să se apropie de sîrme, jandarmii strigau și înălțau armele. Pînă ce un plutonier se îndreptă spre sîrme cu un jurnal în mînă și făcu semn să se apropie cineva. Înaintă un bărbat înalt, subțire, cu barba de timpuriu albită. Plutonierul înfășură jurnalul, îl ghemui cît putu de mult și-l zvîrli peste sîrme. Celalt se plecă să-l ridice și se îndreptă către mijlocul curții desfăcîndu-l. Se opri din drum, deschise ziarul, și se clătină. Toți se repeziră spre el. Apoi Ștefan auzi un strigăt sugrumat, sălbatic, de fiară rănită : „L-au împușcat pe Căpitan !" Nu se mai auzi, atunci, nici o răsuflare în toată curtea. Tăcerea aceea împietrită i se păru mai cumplită decît orice strigăt. În clipa următoare, îi văzu pe toți căzînd în genunchi, izbucnind în plîns, gemînd. Unii se loveau cu capul de pămînt. Alții urlau ca niște cîini loviți. Cu armele în mîini, jandarmii îi priveau. Ștefan își făcu o cruce și-și plecă fruntea, fără gînduri.

Ioana își ridica la răstimpuri ochii din carte și privea ceasul. Se apropia miezul nopții. Ar fi trebuit să vină, își spuse. Dar simți că chiar dacă ar întîrzia încă, chiar dacă nu s-ar întoarce deloc toată noaptea, n-ar mai putea suferi, simți că tristețea aceasta fără margini și fără înțeles nu se datora lui Ștefan. Citea ultimul roman al lui Partenie. Apăruse în preajma Crăciunului, cu cîteva zile înainte de întoarcerea lui Ștefan. Se apropia acum de sfîrșit ; mai avea

numai vreo șaizeci de pagini, dar înainta încet, cu o stranie presimțire în suflet. Nu citise niciodată ceva mai deznădăjduit, o carte mai tristă, mai întunecată. Cînd îl chemase la telefon, Partenie îi spusese că nu va putea veni decît a doua zi de dimineață." Termin ultimele corecturi în noaptea aceasta, îi spusese. Trebuie să apară înainte de Crăciun." De cartea aceasta era vorba, de *Plimbare pe întuneric.*

„Termin corecturile în noaptea aceasta..." Dar vino cît poți de dimineață," îl implorase ea. „Am să viu la opt," îl auzise după o scurtă șovăială. Așezase receptorul cu o mînă moale, istovită, apoi se lăsase să cadă în fotoliu. În noaptea aceasta, își aminti ea deodată. Cu un efort, se ridică, îmbrăcă blana fără să-și dea seama și coborî ținîndu-se de rampă. În dreptul stației de tramvai, revăzu tot ce se întîmplase cu un ceas mai înainte : domnul care citea jurnalul rezemat de felinar, mașina care trecuse repede prin fața ei, foarte aproape de bordura trotuarului, gazeta cu titlul mare pe care călcase. Era o ediție specială. După ce-o citise, domnul de lîngă felinar o lăsase să cadă. Ioana călcase pe ea fără s-o vadă, făcîndu-și loc spre tramvai. Dar era prea multă lume, și se întoarse pe trotuar. Atunci, își lăsase ochii să alunce pe titlurile ediției speciale.

Îi găsise la masă. „Nu vrei să mănînci cu noi ?" o întrebase Adela. „Nu mi-e foame," spuse. „Ce mai veste, poveste," întrebase Răducu. Abia atunci își dăduse seama că erau îmbrăcați de seară. „Avem un bridge, la Olteanu, spusese Adela." „Încolo, totul bine ?" întrebase mai tîrziu Răducu. „Mi-e teamă de Ștefan. Ați auzit ce s-a întîmplat ?" „Ce ?" făcuse Adela. „Am văzut ediția specială : l-au împușcat pe Codreanu..." „A, da, spusese Răducu. Acum s-a terminat și cu povestea asta. S-a lichidat..." „Mi-e teamă de Ștefan," șoptise foarte încet Ioana. „Are să le dea drumul acasă la toți, vorbise Răducu. Evident, va trebui să semneze și el o declarație, cum fac toți. De Crăciun se întoarce. Îți spun eu !..." Ioana simți o nestăpînită dragoste pentru Răducu și oftă. „Ne pare rău că sîntem grăbiți, spusese Adela ridicîndu-se de la masă... Mai vino pe la noi." „Vino să mănînci într-o zi cu noi, adăugase Răducu. Dă-ne un telefon."

Se trezise pe trotuar, șovăind. S-ar fi dus la Cotroceni, dar îi era teamă. Bătrînul Bologa ar fi întîmpinat-o de la ușă. „Ce vești ? Și văzînd că-și pleacă privirile, ori zîmbește încurcată, ori înalță din umeri, ar fi continuat : „Ți-am spus să-i dai un ultimatum ! Ce, a înnebunit ? Vrea să ne compromită pe toți ? Dă-i o telegramă !..." „Nu se primesc telegrame. I-am scris numai prin poștă peste treizeci de scrisori. I-am scris altele prin jandarmerie..." „Trimite-i prin Prefectura Poliției, pentru că ei l-au arestat. Dacă-i telegrafiezi somîndu-l să semneze declarația, are să-i predea telegrama." „Nu pot să-l somez, spunea deznădăjduită Ioana. L-am rugat, l-am implorat, dar nu pot să-l somez..." „Atunci sînteți de conivență amîndoi, exclama cu o mocnită exasperare în glas bătrînul Bologa. Sînteți amîndoi simpatizanți legionari !..." „Și numai din cauza lui Ioachim Teodorescu, intervenea d-na Bologa ca să abată discuția. Dacă nu v-ați fi întîlnit cu el la Ulm !... Cine Dumnezeu v-a pus să vă duceți la Ulm ?..." „Din cauza unei catedrale ! exclama bătrînul Bologa. Ce-o să faceți acum, că l-au dat afară de la minister ?" adăugă cu un tremur greu stăpînit în glas. „Ar trebui să treci mîine pe la Direcția Jandarmeriei, spunea d-na Bologa, poate ți-a venit rîndul la vizită." „Am să mai trec și mîine, dar știu că nu mi-a venit. Mi-a spus-o colonelul. Mai sînt vreo sută de vizite aprobate, în principiu, înaintea mea, pe listă. Dar nu acceptă decît două, maximum trei vizite pe lună. Mi-a spus-o colonelul..." „Dă-i o telegramă atunci, reîncepea bătrînul Bologa.

Dă-i un ultimatum. Spune-i că ne compromite familia. Amenință-l cu divorțul. Spune că-i iei copilul..."

Se întorsese pe jos acasă. Ploua mărunt, o ploaie rece, amestecată cu fulgi de zăpadă. Evident, e vina mea, își repeta Ioana. Ar fi trebuit să cad în genunchi în fața colonelului și să-l implor. Ar fi trebuit să aduc și băiatul cu mine. Ar fi trebuit să izbucnesc în plîns și să-mi smulg părul. Ar fi trebuit să-i spun că mă omor. Că are să-mi moară copilul... Se opri, brusc, în mijlocul străzii, speriată, și-și făcu o cruce. Doamne ferește !

Șopti „Doamne ferește !..." Își mai făcu repede cîteva cruci, apoi grăbi pasul.

Adormise tîrziu, înghițită parcă de propriul ei vid. Se deșteptase foarte devreme. Era încă întuneric și în odaie era frig. Îl visase tot timpul pe Ștefan. Rămase în pat pînă ce zări că se luminează fereastra, apoi începu să se îmbrace, fără gînduri. Cînd auzi ceasul bătînd opt, trecu în birou și privi afară. Era o dimineață cenușie, cu cerul jos, murdar. Ioana își așeză mîinile pe calorifer ; începea să se încălzească. În curînd va fi cald bine, își spuse, și gîndul acesta o liniști. Văzu o mașină oprindu-se la poartă, și se trase speriată înapoi.

Îi deschise chiar ea ușa. Partenie rămase nehotărît în prag. „Te rog intră, îi spuse ea foarte încet. Voiam să te văd. Doar să te văd." Îl privi mușcîndu-și ușor buzele. Partenie părea mai încruntat ca altădată, aproape întunecat. „Voiam să te văd, repetă. Îmi pare rău că te-am făcut să vii. Voiam doar să te văd..." Nu îndrăznea să-și desprindă ochii de ai lui. Îl văzu că zîmbește și adăugă, repede : „Nu te-am mai văzut de mult. Îmi era dor... Nu te-ai schimbat deloc..." „Dacă ai să-mi dai voie, am să mă așez pe scaunul ăsta," spuse Partenie și se îndreptă spre fotoliu. Își scoase tabacherea, își alese cu grijă o țigară și începu s-o frece între degete. În picioare, lîngă ușă, Ioana îl privea, fascinată. Așa făcea și atunci, acum patru, cinci ani ; se așeza pe un scaun fără s-o invite și pe ea, își scotea tabacherea și își alegea, alene, o țigară. Ea se grăbea, atunci, să i-o aprindă. Întoarse speriată ochii ; pe masă, pe etajeră, nu se aflau chibrituri. Ar fi trebuit să se ducă la bucătărie. „Nu te deranja, spuse Partenie căutînd într-un buzunar al vestei. Am bricheta..." „Mi-e frică de Ștefan," șopti Ioana. „Este exact ce mi-am închipuit," făcu Partenie respirînd adînc primul fum al țigării și înălțîndu-și ochii spre ea. Ioana așteptă cîteva clipe, privindu-l din nou, fascinată. „Tu ce mai faci ?" îl întrebă, văzînd că tăcerea se prelungește. Partenie ridică din umeri. „Trăiesc," spuse în cele din urmă. Ioana simți cum inima începe să i se bată puternic, ca și cum cuvîntul acela simplu i-ar fi anunțat un lucru de o extremă gravitate. „Am auzit că ai fost la Ulm," vorbi Partenie privind-o fix, aproape sever. Ioana se așeză pe celalt fotoliu. Se simțise dintr-odată foarte obosită. „Cine ți-a spus ?" îl întrebă ea încet. „Domnul Bologa," răspunse Partenie. Pentru că nu zărise în apropierea lui nici o scrumieră, își scuturâ scrumul în palma stîngă, pe care o păstra inertă, rezemată de genunchi. Exact ca și atunci. Ar fi trebuit, acum, să se ridice, să se apropie de el și să întindă palma ; Partenie i-ar fi trecut scrumul din palma lui în palma ei. Dar se simțea prea obosită și nu se ridică. „Mă întrebam, astă vară, cum de ce face de nu m-ai chemat, vorbi din nou Partenie surîzînd. Nu-mi place rolul de soră de caritate, dar pentru tine aș fi făcut și asta..." Tăcu și o privi din nou, lung. Apoi se ridică și, îndreptîndu-se către bufet, strivi țigara într-un vas de flori și-și scuturâ scrumul din palmă.

„Poate îți mai aduci aminte, începu el așezîndu-se din nou pe scaun, că oroarea mea a fost și este încă sculatul

de dimineaţă. Mai ales cînd mă culc în zori, cum se întîmplă adeseori şi cum s-a întîmplat şi de data aceasta. Cînd am auzit ceasornicul sunînd la şapte, şi mi-am amintit că trebuie să vin să te văd, am avut o pornire de ură împotriva ta. Tu mi-ai distrus viaţa. Poate că nu ţi-ai dat niciodată seama, dar mi-ai distrus-o. Dacă nu te-aş fi întîlnit pe tine, probabil că aş fi întîlnit o alta ca tine şi aş fi iubit-o aşa cum te-am iubit pe tine şi aş fi cunoscut şi eu, ca toţi ceilalţi, odihna şi uitarea. Dar te-am întîlnit pe tine şi de atunci am rămas aşa cum eram cînd te-am întîlnit. Să nu-ţi închipui că ţi-am păstrat credinţă, în sensul romantic al cuvîntului. Nu. Am iubit, cum spun poeţii, şi probabil că am fost şi eu iubit de nenumărate femei. Unele mai frumoase ca tine, altele mai atrăgătoare ca tine. De mai multe ori am crezut că sînt cu adevărat îndrăgostit. Mă înşelasem ; nu eram ; nu mai puteam fi îndrăgostit. Norocul ăsta mi l-ai ucis tu. Pe tine nu te mai iubeam de mult, dar nici de alta nu mă mai puteam îndrăgosti. Viaţa mea a fost de-atunci pustie. Cînd m-a trezit deşteptătorul la şapte, am simţit pustiul în jurul meu şi în toată fiinţa mea. Ai ţinut cu orice preţ să mă scoli de dimineaţă — în întuneric, în frig, în miros de scrum..." „Voiam să te văd, şopti, palidă, Ioana. Doar să te văd..." „Ţi-am făcut şi plăcerea aceasta, spuse Partenie zîmbind. Dar dacă ai şti cît te-am urît azi dimineaţă... Tu ai fost nenorocul meu. Poate n-ai nici o vină, dar te-am urît. Ai ars tot în mine. Ai ars pînă şi dragostea mea de-acum cinci ani. Cînd mi-ai telefonat, azi noapte, mi-am spus : poate l-au împuşcat şi pe Viziru şi acum e văduvă. Ar putea fi din nou soţia mea... Dar nu-mi făcea nici o plăcere gîndul ăsta. Nu te mai iubesc. Ştiam de mult că nu te mai iubesc, dar, uneori, mai speram încă. Poate,

totuşi, o iubesc, îmi spuneam ; poate am să iubesc într-o zi pe alta. Azi dimineaţă, cînd suna ceasornicul, am înţeles încă o dată că nu te mai iubesc, că n-am să mai pot iubi. N-am să mai pot iubi." Ioana, foarte palidă, îl privea în neştire. Ar fi vrut, de multe ori, să-l întrerupă, dar nu avea putere. Şi nici nu ştia ce să-i spună. „Iartă-mă, şopti ea tîrziu, ducîndu-şi mîna la frunte. Iartă-mă," repetă mai încet. Partenie o privi multă vreme în tăcere, apoi îşi scoase tabacherea şi-şi alese o nouă ţigară. „Nu e vina ta, vorbi el tîrziu. Şi dacă nu m-ar fi trezit ceasornicul azi dimineaţă, nu ţi-aş fi spus-o nici acum." Continuă să fumeze în tăcere, privind-o. Ioana simţi cum îi alunecă lacrimile, sfioase, pe obraji, însă nu îndrăzni să şi le şteargă. „Voiai să-mi spui ceva ?" întrebă Partenie tîrziu, ridicîndu-se să zvîrle ţigara şi scrumul în vasul cu flori. „Nu. Voiam să te văd..." El rămase în picioare. „Nu mai pot întîrzia, spuse. Trebuie să trec pe la tipografie... La revedere !..." Se apropie de ea şi o bătu încet pe umăr. Ioana îi întinse mîna. Partenie se plecă şi-o sărută corect. „La revedere," mai spuse el o dată din prag. Cînd auzi uşa închizîndu-se în urma lui, Ioana îşi prinse obrazul în palme şi începu să plîngă cu hohote.

Cu ochii împăienjeniţi, mai privi o dată ceasul : două noaptea. Nu mai vine, îşi spuse şi, ca şi cînd ar fi aşteptat doar această confirmare ca să se poată abandona cu totul deznădejdii, se zvîrli pe pat şi începu să plîngă cu hohote, înfundîndu-şi faţa în perne. Terminase *Plimbarea pe întuneric*. Acum înţelegea tot. Înţelegea ce-i spusese în dimineaţa aceea de decembrie : „Mi-ai ucis norocul..." Înţelegea mai ales ce simţise el, cu cinci ani mai înainte, cînd, întîlnindu-l ca de obicei în dreptul Facultăţii de litere, îi luase braţul şi-l întrebase deodată : „Crezi că noi am putea fi prieteni, numai prieteni ?... Şi pe urmă, cu

un glas pe care-l voise numai confidențial, dar în care străbătea emoția, teama : Aș vrea să rămînem prieteni. Cred că iubesc pe altcineva..." Nu îndrăznise atunci să-l privească. O florăreasă se oprise în dreptul lor cu un buchet de mixandre în mînă. Partenie îl luă și i-l întinse, tăcut. Apoi își băgase mîna în buzunar, să caute bani. Își dădu seama că nu plînge de tristețea și deznădejdea lui Partenie. Îi era milă de el, dar nu din cauza lui plîngea. O copleșise tristețea cărții, tristețea lucrurilor care au fost cîndva și acum nu mai sînt. Tîrziu, simți că nu mai poate plînge și-și ridică fața dintre perne. Își trecu palma peste ochi, oftînd adînc. Ar fi vrut să se scoale și să ascundă cartea lui Partenie, dar nu mai avea putere. Parcă oasele i-ar fi fost zdrobite și toată vlaga i s-ar fi risipit în plîns. Întocmai ca și în acea seară, cînd colonelul îi spusese : „Are să vină și d-l Viziru în cîteva zile ; evident, dacă semnează și dumnealui declarația colectivă..." Apoi, fără ca nimic să fi pregătit acest gest, își întinse mîna și și-o oprî pe pieptul ei. Ioana făcuse un pas înapoi, însă cealaltă mînă i se așeză, grea, pe umăr. „Încă nu e sigur, continuase colonelul coborînd glasul. Încă nu e sigur că i se va da drumul..." Simțise din nou mîna pe pieptul ei. Rămăsese o clipă, țintuită parcă de dezgust, apoi se retrase repede și se apropiase de ușă. „Mulțumesc, spusese ea cu mîna pe clanță, mulțumesc de vestea pe care mi-ați dat-o..." Acasă se trîntise îmbrăcată pe pat și își înfundase capul în perne.

Cînd auzise soneria sunînd, prelung, alergase chiar ea să deschidă. Îi sărise în brațe înainte ca să-l poată vedea. Din îmbrățișarea lui ghicise cît era de schimbat. Apoi Ștefan o privi lung și zîmbi : „Te-ai schimbat de cînd nu ne-am mai văzut. Te-ai făcut mai frumoasă..." Nu slăbise prea mult, și totuși nu mai era ca înainte. Avea o privire stingherită, un altfel de zîmbet. Gesturile, mișcările lui erau mai potolite, cu o nedefinită oboseală în ele. Îl văzuse mai bine cînd se îndreptase spre maldărul de cărți. „Le-am transportat de la hotel, spuse ea, îmbujorîndu-se. Au închiriat camera și le-am transportat aici..." „Camera *Sambô*," vorbi el zîmbind, fără s-o privească. „Odaia lui Barbă Albastră, spuse ea prinzîndu-l din nou în brațe. Dar nici măcar n-am văzut-o ; coborîseră deja cărțile cînd m-am dus eu să le iau..." „Camera *Sambô*, repeta. Am să-ți spun altădată de ce..." De abia atunci o întrebă de copil și trecu în odaia lui să-l vadă.

„Ți-a fost dor de mine ?" îl întreba ea mereu. „Cum să nu-mi fie ?..." Bărbierit, tuns, îmbrăcat cu haine curate, începea să semene cu el. Persista, totuși, ceva străin, schimbat. „Am îmbătrînit, spunea el. Dar nu-mi pare rău. Tinerețea e o vîrstă ingrată. Nu mai vreau să-mi pierd timpul acum. Am acest mare noroc de a fi fost dat afară de la minister. Am redevenit un om liber. Liber pe timpul meu..." „Ștefan, îl întrerupse ea speriată, ce ai ? Ce s-a întîmplat cu tine ?..." El o cuprinse, zîmbind, în brațe. O stîngea, tot mai puternic, ca și cum ar fi implorat-o să tacă. „Ești trist," șoptise ea tîrziu. „Toți sîntem triști, spunea el. Nu se vede întotdeauna, dar toți oamenii sînt triști. Și cine spunea totuși că singura mare tristețe este aceea de a nu fi sfînt ?...". Ioana știa la ce se gîndește și tăcu. „Nu vreau să văd pe nimeni de sărbători, adăugase el. Să rămînem numai noi doi, singuri..."

Apoi, într-o dimineață, o întrebase : „Ce-ai făcut cu tabloul ? Era și un tablou acolo, ascuns în dosul bibliotecii." Dar schimbase repede vorba : „Dacă vom fi singuri în noaptea Anului Nou, am să-ți povestesc povestea camerei *Sambô*..."

Ioana sări speriată din pat și se apropie de măsuță. Nu găsi imediat ceasul ; îl acoperise cu romanul lui Partenie. Plecă mult capul sub abatjour și clipi des, să-și limpe-

zească privirile. Trei fără cinci minute. Unde a putut rămîne acum ? Camera *Sambô* nu mai există. Camera secretă, camera lui Barbă Albastră, nu mai există. A fost închiriată. Unde a putut întîrzia pînă acum ?... Se întoarse la pat şi aranjă pernele. Apoi se aşeză în fotoliul de lîngă lampă şi începu să aştepte. Nu îi era somn. Parcă nici nu mai era atît de tristă. S-a întîmplat ceva cu el, s-a schimbat. L-a schimbat lagărul. I s-a întîmplat ceva acolo, ceva de care îi e teamă să-şi amintească, de care nu-i va vorbi niciodată. Întocmai ca mîna grea, umedă, murdară a colonelului ; nu-i va putea vorbi niciodată de ea, de mîna colonelului. Dacă l-au umilit şi pe el, nu va afla niciodată. „În fond, ce făceai tu tot timpul, acolo, în lagăr ?..." „Nimic precis. Dormeam cît puteam mai mult. Aşteptam să treacă timpul. Mă bucuram că nu mai am nimic de făcut, că sînt un om liber, fără program, fără slujbă..." Îl auzi deschizînd uşa de la intrare şi îndreptîndu-se bîjbîind, în vîrful picioarelor, spre dormitor. Nu aprinsese lampa în hall ; înainta încet, prin întuneric. „Nu te-ai culcat încă ?" o întrebă din prag. „Nu mi-era somn. Am citit pînă adineauri. Tu unde ai fost ?" „Am fost cu Biriş. M-a ţinut de vorbă pînă acum..." Aproape de bătaia lămpii părea încă şi mai palid. Surprinzîndu-i privirea, Ştefan zîmbi. Nici măcar nu observă că am plîns, îşi spuse Ioana. „M-a ţinut cinci ceasuri de vorbă, continuă Ştefan, ca să-mi spună, la despărţire, că se însoară..."

Îndată ce trenul îşi încetinise mersul, Ştefan sărise pe peron şi alergase către sala de aşteptare. Inima îi bătea să se spargă. Am ajuns la Bucureşti, se auzea el strigînd foarte adînc înlăuntrul lui. Am s-o văd. Îşi roti privirile cu emoţie, cu spaimă, în sala de aşteptare. Îi telegrafiase cu o seară mai înainte, din gara Ciuc. Începu s-o caute,

întorcînd necontenit capul către uşă, tot aşteptîndu-se s-o vadă intrînd şi alergîndu-i în braţe. Ieşi pe peron, îşi făcu loc printre şirurile compacte de pasageri, apoi se întoarse în sala de aşteptare. N-a venit, înţelese el tîrziu. Probabil că nu i-a ajuns telegrama. Alergă atunci într-o cabină telefonică. Îi răspunse d-na Creţulescu. „E la Predeal. A plecat alaltăieri la Predeal, la ski. Apoi după o pauză, văzînd că Ştefan nu mai spune nimic, întrebă : „D-ta eşti, d-le Viziru ? Te-a aşteptat mereu. A tot crezut că ai să vii. Citise în ziar că au să vă dea drumul şi a tot aşteptat să-i telefonezi..." „Abia acum am sosit, spuse încet Ştefan. Sînt încă la gară..." D-na Creţulescu începu să rîdă. „Bată-te norocul să te bată, spuse ea. Eşti leit generalul. Parcă-l aud : «Să mă crezi mata Duducă, acum am sosit !...» Bată-te norocul să te bată !..."

Îmbrăţişînd-o pe Ioana, simţea că nu încetase s-o iubească o singură clipă. Dar o iubea altfel ; n-o mai iubea ca înainte. Mai greu îi era să-i vorbească. Ar fi vrut s-o poată privi, s-o poată strînge în braţe fără să-i vorbească. Din fericire, a dat cu ochii de maldărul de cărţi şi s-a desprins uşor din braţele ei. Aşa a făcut mereu, de-atunci ; de cîte ori nu mai avea ce să-i spună, se depărta de ea, se îndrepta spre un obiect oarecare şi o lăsa pe ea să vorbească. Chiar şi în noaptea de revelion, povestindu-i despre camera *Sambô*, simţea că nu mai vorbeşte el. Amintea de o întîmplare care se petrecuse de mult ; nu vorbea despre el, despre întîmplările lui de-acum. Cînd îl întîlnise pe Biriş, i se păru că-i zîmbeşte cu oarecare răceală. „Te-am invidiat tot timpul cît ai stat închis, îi spuse Biriş. Ce noroc ai avut ! Ce şansă unică !... Să suferi pentru o cauză care nu era a ta, continuă el înflăcărîndu-se deodată. Să-ţi iei asupră-ţi un păcat pe care nu l-ai făcut şi să răscumperi acest păcat prin propria ta nevinovăţie... Cît aş fi dat să mi se întîmple mie aventura

ta ; să plătesc pentru o crimă pe care nu numai că n-am făcut-o, dar care mi-a fost odioasă. Aș fi suferit cu bucurie alături de ei, tocmai pentru că mi-a fost și-mi este odioasă dictatura, crima politică. Și cînd am aflat că ai refuzat, la Prefectură, să semnezi declarația de desolarizare, aproape că am fost gelos pe norocul tău..." Ștefan îl asculta nedumerit, iritat. Trebuia să apară întotdeauna ceva neprevăzut în prietenia lor, ca să-i separe. N-am să pot fi niciodată sută la sută prieten cu Biriș, îi spusese odată Ilenei. Probabil că ceva în adîncul meu, sau poate în al lui, se împotrivește. Ne-am întîlnit și ne-am împrietenit pentru că m-a confundat și el cu Partenie. „...Am fost gelos pe norocul tău, repetă Biriș. Ca și pe Alioșa Karamazov, care ispășește o pedeapsă ca să răscumpere crima fratelui său..." Ștefan înălță plictisit din umeri. „Dacă vrei să știi adevărul, spuse încercînd să zîmbească, și să nu mă mai invidiezi, află că am rămas în lagăr pentru cu totul alte motive decît acestea, atît de frumoase, pe care le-ai întrevăzut tu. Am rămas acolo pentru că se logodise Ileana. Mi-era foarte greu să mă întorc acasă. Ți-am spus că-mi iubesc soția, pe Ioana. Mi-era greu să mă întorc acasă terorizat, cum eram, de logodna Ilenei. Evident, adăugă el cu un alt glas, aflasem tot atunci că logodnicul ei murise într-un accident de mașină. Dar nu era mai puțin adevărat că se logodise. Se logodise cu un căpitan..." Biriș îl privi adînc, șovăind, apoi izbucni într-un rîs gros, vulgar. „Gînd la gînd cu bucurie ! spuse el. Află că mă logodesc și eu. Cu o fată de negustor... Nu știu dacă ai remarcat, adăugă coborînd glasul, dar era un fel de «vedere» cînd ai intrat tu. Ai făcut greșeala să le spui că te întorci din lagăr și oamenii au plecat repede ; și-au închipuit că ai să începi să critici guvernul. Ei sînt oameni așezați, cu stare, nu vor să aibă plictiseli..." „Dar care era fata ?" întrebă Ștefan. „Nu a venit. E la Severin. Era invitată mai de mult la un cumnat al ei, tot negustor, la

Severin. Și-a trimis la noi numai o parte din rude..." „Dar cum e ? ai văzut-o ?" întrebă din nou Ștefan. „Nu i-am văzut decît fotografia. După fotografie, pare o bună gospodină..." „Acum, dacă se însoară Biriș, spusese Ștefan Ioanei în acea noapte, va trebui să-i invităm mai des la noi, va trebui să mergem la nuntă și să le facem un cadou... Tocmai acum, cînd nu mai avem bani. Ar trebui să mai scrii tatei..."

Din toamnă, de cînd aflase că nu mai încasează salariul lui Ștefan, bătrînul Viziru îi trimitea lunar Ioanei douăzeci de mii de lei. „Ar trebui să-i mai ceri, continuă Ștefan. Să-i spui că avem nevoie de acești bani ca să cumpărăm un cadou de nuntă. Se căsătorește cel mai bun prieten al nostru și trebuie să-i dăm un cadou..." Ioana îl privi puțin intimidată de vocea lui și păli. „Ștefan, îl întreabă ea încet, ce ai ? Ce s-a întîmplat cu tine ?" „Am uitat să-ți spun că s-a logodit și Ileana, fata aceea de care ți-am vorbit anul trecut, de care-ți spuneam că mi se păruse să aș putea fi îndrăgostit... S-a logodit și ea !..." Ioana îl privi cîtva timp ca și cum ochii ei nu l-ar mai fi întîlnit, apoi se așeză încet pe marginea patului și începu să plîngă.

„O cheamă Ileana," adăugă Ștefan tulburat. Rămăsese în picioare, cu fruntea puțin plecată și, privind-o cum plînge, își aminti deodată de Japonia. Acum am fi fost la Tokio. De cîteva luni am fi fost cu toții la Tokio, și nu s-ar mai fi întîmplat nimic. Am fi fost cu toții acolo, departe, foarte departe, în altă lume, la Tokio. Se repezi deodată, îngenunche în fața ei și încercă s-o cuprindă, peste umeri, în brațe. „Iartă-mă, șopti el înfrigurat. Tot pe tine te iubesc mai mult. Nu pleca de lîngă mine, nu mă lăsa singur. Pe tine te iubesc mai mult. Ajută-mă ! Nu pleca de lîngă mine..." Ioana tresări și întoarse speriată capul spre ușă.

„Mi se pare că s-a deșteptat băiatul," spuse ridicîndu-se cu un zvîcnet.

Cătălina se ghemui, după obiceiul ei, în fundul divanului, și-l întrebă : „Ei, și cum e fata ? !“ Biriș zîmbi încurcat. Își mîngîie cu palma părul din creștetul capului și Cătălina observă că începuse să chelească. Slăbit, nebărbierit, cu începutul de chelie în creștet, Biriș i se păru deodată cu zece ani mai bătrîn. Așa are să fie, în curînd, și el, își spunea Cătălina. „E frumoasă ?“ întrebă ea din nou. „E mult mai frumoasă decît mă așteptam, recunoscu Biriș încurcat. În orice caz, e prea frumoasă pentru mine. Eu sînt un bărbat urît, Cătălina...“ „Da, e adevărat !“ spuse Cătălina cu o mare milă.

Biriș roși, apoi izbucni în rîs și, ridicîndu-se de pe scaun, se apropie de divan. O privi cîteva clipe, rîzînd într-una. „Ce stranii sinceități ai cîteodată, spuse în cele din urmă. Dacă te-ar auzi cineva în asemenea momente de sinceritate, ar crede că ești chiar primejdioasă. Poate că ai fost cîndva, înainte de a-l cunoaște pe Bibicescu. Dar prietenia cu el te-a alterat ; într-un anumit sens, ai înnebunit și tu. Trăiești într-un pseudo-mit pe care ți l-ai construit bucată cu bucată. Și tu crezi că trăiești un destin, că ești purtată de o fatalitate ! Toată povestea asta cu sinuciderea...“ „Mai bine să vorbim despre fată,“ îl întrerupse Cătălina. „Toată povestea asta cu sinuciderea la o dată fixă, reluă Biriș așezîndu-se pe marginea divanului, este de un prost gust strigător la cer. Tu numești asta *fatalitate*?...“ Se opri o clipă. Cătălina îi zîmbi foarte blînd. „De ce spuneai că e prea frumoasă pentru tine ?“ îl întrebă ea. „...Dar tu nu vezi că *fatalitatea* asta e construită de la început pînă la sfîrșit ? continuă Biriș. Cum poți să-ți proiectezi în viitor o anumită dată fatidică în care să-ți ridici viața ? O dată absolut arbitrară, un 19 octombrie oarecare, un 19 octombrie 1939 sau 1949 ?...“

Cătălina îl privi din nou, cu duioșie, apoi își ridică o buclă care-i cădea pe obraz și și-o trecu lenește peste

ureche. „Tu știi foarte bine că 19 octombrie nu e o dată oarecare în viața mea, vorbi. Atunci am avut revelația zădărniciei...“

„Atunci l-ai întîlnit pe Buddha, o întrerupse Biriș cu un zîmbet rău. În acea zi extraordinară ai citit o biografie a lui Buddha — și ți-a fost deajuns. N-ai citit nici măcar o biografie savantă, n-ai citit nici măcar o antologie de texte buddhiste într-o traducere convenabilă !... Ai citit un roman mediocru, făcut pe lucrări de a doua mînă, și cartea asta ți-a revelat zădărnicia vieții ! Iată ce înseamnă să ai vocația de sfîntă în tine !...“ „Cum o cheamă ? întrebă liniștit Cătălina, ca și cum nu l-ar fi ascultat. Cum o cheamă pe logodnica ta ?“ Biriș o privi încruntat, apoi își trecu palma pe creștetul capului și zîmbi. „O cheamă Theodora, spuse. Dar nu e logodnica mea. Și nici nu cred că va deveni vreodată. E prea frumoasă pentru mine. Și are nume de împărătească. Nu-mi place...“ „Theodora e un nume foarte frumos,“ spuse Cătălina visătoare. „Toate astea ți le-a băgat în cap Bibicescu, reluă Biriș. Toate ideile acestea nedigerate despre zădărnicie, Timp, iluzie, durere și mai știu eu ce...“ Cătălina se dădu jos de pe divan, cu oarecare greutate, și deschise un dulap. „S-a făcut cam frig, spuse. Să bem un ceai...“ Biriș își aprinse o țigară. O privi cum așează ceainicul, cești le și zaharnița pe masă — și-și aduse aminte de prima lui vizită în această garsonieră, cu multe luni înainte. Gesturile Cătălinei erau aceleași ca și acum ; întîi așează ceainicul, cești le și zaharnița pe masă, apoi trece în odaia de alături ca să pună apa le fiert. Apoi se întoarce pe divan, își trece din nou bucla peste ureche și-l întreabă ceva, indiferent ce. Apoi, după un sfert de ceas, își amintește de ceai și se scoală brusc de pe divan, exclamînd : «Ce uitucă sînt !...» Apoi îl întreabă «Cu sau fără lămîie ?» Și el răspunde, întotdeauna : «cu». „În fond, degeaba te as-

cunzi tu, spuse Cătălina după ce se întoarse din odaia de alături, degeaba pretinzi că nu-ți place fata ; tu începi să te îndrăgostești de ea !..." „E absurd, spuse. Nici nu știu dacă am s-o mai văd a doua oară..." „Așa spunem toți, continuă Cătălina, făcîndu-și drum pe divan către perete. Așa spunem toți, și la urmă ne trezim îndrăgostiți. Nici măcar nu băgăm de seamă cum se întîmplă asta. Ne vedem odată, de două ori, de zece ori — și apoi simțim că trebuie să ne vedem mereu, că nu mai putem unul fără altul. Și se cheamă că sîntem îndrăgostiți. Iar dacă ne și culcăm împreună, ne trezim că nu ne mai putem culca decît împreună. Nu mai putem dormi singuri. Și ne obișnuim atît de mult unul cu altul, încît dacă ar încerca cineva să ne despartă, ni s-ar părea că taie cu cuțitul în același trup, că încearcă să ne despartă mădularele aceluiași trup... Cam asta se întîmplă întotdeauna cu fiecare din noi," adăugă Cătălina zîmbind. „Asta ți s-a întîmplat și ție, vorbi Biriș. Așa a început pasiunea ta pentru Bibicescu..." „Evident, spuse Cătălina cu simplitate. L-am văzut, întîi, cînd eram la Conservator ; juca la Teatrul Mic. M-a impresionat, deși simțeam că n-are talent. Mi se părea că e un om care suferă ; că suferă mai ales de singurătate. Și nu m-am înșelat. Cînd l-am cunoscut mai bine, am aflat-o chiar de la el... L-am văzut apoi, într-o seară, la Tantzi. Ne-am mai întîlnit de cinci, șase ori — și apoi mi s-a părut că-l iubesc. Așa i s-a părut, probabil, și lui — pentru că mi-a spus-o. De-atunci ne culcăm împreună și se cheamă că ne iubim..." „Din fericire, o întrerupse Biriș, a venit 19 octombrie..." „Din fericire. În ziua de 19 octombrie am înțeles zădărnicia oricărei existențe, începînd cu a noastră, începînd cu a mea..." „Atunci de ce n-ai tras consecințele descoperirii tale chiar în acea zi ?" „Mi-a fost frică, mărturisi Cătălina coborînd glasul.

Sînt lașă. Am groază de moarte. Cu viața am început să mă obișnuiesc, dar de moarte, de gestul morții mi-e o frică teribilă... Și mi-era milă de Dan. S-a obișnuit cu mine. Ce-ar fi făcut dacă eu m-aș fi sinucis pe loc ? Așa, mi-am propus să-l obișnuiesc cu ideea. Îi dau emoții odată, cel mult de două ori pe an. În restul timpului e liniștit."

„Cît poate fi de liniștit un nebun ca el," o întrerupse brutal Biriș. „Ți se pare doar că e nebun, continuă Cătălina. În fond, e un om foarte normal. Își dă însă seama că n-are talent, că e un ratat. Și atunci, uneori, încearcă să se refugieze în nebunie ca să poată continua să creadă în el..." „Iar eu, izbucni Biriș, eu unde mă integrez în tot circuitul acesta de egoism, nebunie și obișnuință ?..." Cătălina îl privi lung, cu o nețărmurită dragoste. Biriș roși și plecă privirile. „Tu ești cu totul altceva, vorbi Cătălina. Tu îmi ești cel mai bun prieten. Singurul meu prieten cu adevărat. Tu m-ajuți să trăiesc. Tu ești sprijinul meu. Pentru tine am un sentiment pe care nu-l mai pot avea față de nici o altă ființă umană. Și tu ești, totodată, singura mea îndoială. Mă întreb, uneori, ce s-ar fi întîmplant dacă te-aș fi cunoscut acum cinci, șase ani... Cum ar fi fost viața mea... Dacă aș fi putut fi fericită..." Biriș simți că nu mai poate îndura. Auzise cuvintele acestea de nenumărate ori, și întotdeauna îl duruseră peste măsură. „Cred că a fiert apa," spuse el. Cătălina îl răsplăti cu o privire atît de caldă, încît Biriș își plecă din nou ochii. „Ce uitucă sînt !" exclamă ea coborîndu-se de pe divan.

Cînd trecu dincolo, Biriș își duse mîna la frunte, apoi și-o înălță și-și frecă în neștire creștetul capului. Apoi se apropie de fereastră și privi, peste case, cerul plumburiu de februarie. Într-o zi am să îndrăznesc, își asculta el gîndurile. Ușa e întotdeauna închisă. Întorc comutatorul și o prind în brațe, o trîntesc pe divan. Mă iubește și

ea, n-are să-mi reziste. Dar va trebui să beau ceva înainte..." Cătălina se întoarse și turnă apa fierbinte în ceainic. Mîna îi tremura puțin, turnînd. „Și cu toate acestea, începu, orice mi-ai spune tu mie, ție îți place fata aceea, Theodora..."

În acea limpede dimineață de martie, Ciru Partenie se trezise cu o neobișnuită poftă de scris. Nu scria aproape niciodată diminețile, dar de data aceasta trecu direct în birou, reciti ultima pagină și, aproape fără să-și dea seama, luă tocul și se plecă asupra manuscrisului. La miezul nopții, cînd se dusese să se culce, ploua. Cerul era acum spălat, proaspăt, sticlos. Partenie îl întîlnea în fața lui de cîte ori lăsa tocul ca să-și aprindă o nouă țigară. Într-un ceas scrisese cinci pagini mari. De foarte mult timp nu mai cunoscuse o asemenea dispoziție. Cartea i se înfățișa acum întreagă, perfect încheiată. Asta înseamnă cu adevărat inspirație, își spuse zîmbind. Și, din fericire, săptămîna aceea nu avea program ; Lucia nu se întorsese de la Sinaia. Aproape de amiază, numărînd paginile scrise, se simți deodată tulburat. Prea înaintase vertiginos. Îi era teamă să nu se fi lăsat antrenat de o falsă inspirație, de facilitatea care-l amenința întotdeauna după cîteva ceasuri de lucru. Se apucă să recitească ultimile pagini. I se păreau admirabile. Totuși, parcă ceva îl împiedica să continuie. Se apropie de fereastră și întîlni strada, sticlind în lumină. Ce absurd ! Să te închizi în casă pe o asemenea vreme !... Își puse repede haina, își căută pachetul cu țigări și coborî cele trei etaje aproape alergînd. Cînd ajunse în grădină, îl îmbătă aerul limpezit de ploaie, cu miros proaspăt de pămînt. Dar parcă îl îmbăta și mai mult cartea de care se despărțise de cîteva minute. Pagina aceea neterminată îl chema înapoi. Șovăi pe trotuar, în fața

grădinii, apoi se hotărî și porni agale către Bulevardul Pake Protopopescu. Manuscrisul care-l chema înapoi, în birou, i se păruse un suflet străin care voia să pună stăpînire pe el, care voia să se substituie libertății lui. Grăbea pasul ca să-și poată desprinde gîndul de el. În dreptul Foișorului, venind aproape alergînd de pe Bulevardul Ferdinand, îl acostă un necunoscut, nebărbierit de mai multe zile, cu mustața neagră, groasă, acoperindu-i aproape buza de sus, și cu ochelari fumurii. Îi luă brațul, plecă privirile în pămînt și-i șopti. „Dumnezeu mi te-a scos înainte, d-le Viziru. Mărește puțin pasul... Și nu te uita înapoi. Mi se pare că sînt urmărit..." Mă confundă cu el, înțelese Partenie, și se întunecă. Parcă toată euforia din dimineața aceea dispăruse. Se trezi deodată așa cum era de obicei, ursuz, fără chef, obosit. „Am auzit despre d-ta, continuă în șoaptă tînărul. Am auzit cît de bine te-ai purtat la Prefectură..." Partenie își retrase ușor brațul și încetini pasul. „Mă confundați, domnul meu, spuse. Probabil că mă confundați cu d-l Ștefan Viziru." Tînărul se opri, tulburat. Dar în acea clipă zări un grup de trei bărbați, în macferlane și cu pălăriile trase pe ochi, traversînd strada în dreptul lor. Toți își țineau mîinile în buzunare. „Vă rog să mă iertați," șopti el foarte încet, și-și trecu palma stîngă peste buze. Încet, își strecură mîna dreaptă în buzunar și privi pe furiș înapoia lui. Îi recunoscu îndată ; erau aceiași care-l urmăreau de aproape un ceas. Doi agenți. Grăbiseră și ei pasul. Tînărul se apropie și mai mult de zid. Nu slăbea din ochi grupul celor trei care traversau bulevardul. Sînt încolțit, își spuse. Își simțea buzele uscate, aspre. „Ce s-a întîmplat ?" întrebă mirat Partenie. „Nimic... Nu mai e nimic de făcut acum !..." „Teodorescu ! Ioachim Teodorescu ! strigă unul din cei trei, fără să-și scoată mîna din buzunar. Mult ne-ai mai dat de furcă, băiatule !..." Partenie întoarse capul să

vadă cine vorbește. Dar în acea clipă Teodorescu începu să tragă. Partenie zări un bărbat aproape gras ducîndu-și mîna la pîntec, încovoindu-se și căzînd în genunchi, la cîțiva pași de el, pe marginea trotuarului. În clipa următoare auzi din toate părțile focuri de revolver. Ce se întîmplă ? Ce s-a întîmplat ? îi alerga, năucă, întrebarea în cap. Simțea cum i se înmoaie genunchii și ar fi căzut dacă n-ar fi simțit deodată un junghi ascuțit deasupra inimii, urmat de un altul și de un altul, fierbinți și totuși foarte reci în același timp, într-o regiune pe care nu izbutea să și-o precizeze. Nu doare, gîndi, nu poate fi grav. Se mai trezi odată într-un lac de sînge, pe trotuar, cu Ioachim alături de el, ținînd încă revolverul în mînă și cu un zîmbet crispat pe buze. M-a confundat cu Viziru, i se lumină gîndul. M-a confundat... Observă atunci cum sîngele se prelingea de sub mustața lui Ioachim, năclăind-o și se simți deodată foarte obosit. Ar fi vrut să închidă ochii, dar nu mai putea.

„Nu mai vrea, maică, s-o ia ! exclamase d-na Porumbache. Ne-a făcut de rîs în mahala ! De unde la început îi plăcuse fata — că e o fată frumoasă ca o cadră, și cuminte, și cultă ; a fost și la Universitate ! — de unde îi plăcuse, și s-au văzut de mai multe ori, într-o bună zi i s-a năzărit că nu-i mai place și-a rupt vorbele !... Nepricopsita aia de Cătălina e de vină ! Ea l-a îndemnat !... Tîrfa aia, bătu-o-ar nenorocul s-o bată !...“ D-na Porumbache plînsese ștergîndu-se cu șorțul la ochi și-i vorbise de casele pe care le aveau părinții Theodorei. Cîteva zile în urmă îl întîlni pe Biriș. „Nu pot s-o iau pe Theodora, îi spuse. Este o fată tînără, frumoasă, destul de inteligentă. Nu am dreptul s-o nenorocesc. Eu am fost bolnav de piept. Și nici acum nu sînt complet vindecat. Fumez

prea mult, pierd nopțile, nu mă îngrijesc. Cum aș putea condamna o ființă tînără, care nu mi-a făcut nici un rău ?... „Atunci, de ce-ai acceptat să te căsătorești ?“ îl întrebă Ștefan. Biriș zîmbi lung, visător. „Nu mă așteptam să întîlnesc o fată ca ea, ca Theodora. Nu-mi închipuiam că oamenii pe care-i frecventează mătușă-mea au asemenea odrasle în familie. Eu credeam că-mi găsește o bucătăreasă oarecare, o femeie nu prea tînără, grasă și zdravănă, căreia să nu-i fie teamă de eventualii mei bacili. Cu o asemenea femeie violent carnivoră m-aș fi căsătorit bucuros. Ea i-ar fi ținut companie mătușii-mi, ne-ar fi supraalimentat, și toată lumea ar fi fost mulțumită. Soția ideală a unui belfer... Dar biata Theodora ? Are numai 22 de ani și a citit pe Rilke, deși descinde dintr-o familie de vrednici măcelari. Dar cred că a trecut și pe la ea tuberculoza, ca și pe la noi. Nu o pot nenoroci...“ Se opri, apoi îl măsură pe Ștefan din cap pînă în picioare, ca și cum s-ar fi trudit să înțeleagă ce e schimbat în el. „Dar cu tine ce e de ești atît de posomorît ?“ îl întrebă brusc Biriș. „M-au reintegrat la minister, spuse Ștefan cu un gest de mare plictiseală. De luni mă reîntorc la minister. Reîncep aceeași viață. Mă obișnuisem să nu mai fac nimic. Adică, adăugă el zîmbind dintr-odată, îmi făceam fel de fel de planuri, unele mai frumoase ca altele. Aș fi vrut să mă stabilesc la țară, ca Anisie, să mă împac cu Timpul...“

Se despărțise de Biriș de vreun ceas și se întorcea alene spre casă, cînd trecu alergînd prin fața lui un băiețaș cu ziarele de seară. Ștefan îl fluieră și băiatul se întoarse în goană întinzîndu-i grăbit foaia. Pe prima pagină văzu anunțul morții lui Partenie și, alături, fotografia lui Ioachim Teodorescu, ciuruit de gloanțe, cu revolverul în mînă și o dungă groasă de sînge prelingîndu-i-se pe bărbie. Ște-

fan se opri în mijlocul trotuarului. Cînd înţelese ce se întîmplase, simţi cum i se moaie picioarele şi fotografia lui Ioachim începu să-i tremure în faţa ochilor. Se aşeză pe cea dintîi bancă, răsuflă adînc şi-şi scoase batista. Îşi frecă în neştire mîinile în batistă. Transpirase. Avea mîinile umede, moi, lipicioase. Rămase aşa multă vreme, fără gînduri. Se trezi deodată în întuneric. Apoi un felinar se aprinse stingher, la cîţiva paşi de el. Acum am fi fost cu toţii la Tokio, îşi spuse. Se ridică brusc şi se îndreptă spre casă. Ioana îl aştepta în hall, cu băiatul jucîndu-se pe covor, în faţa ei. „Ce ai ?“ îl întrebă ea speriată. „Sînt foarte obosit,“ îi spuse. Trecu în baie şi începu să se spele. Îşi frecă în neştire mîinile cu săpun. Se frecă şi pe faţă. În cele din urmă se răzgîndi şi dădu drumul la duş. Ioana încercă uşa, dar era încuiată şi atunci bătu de cîteva ori. „Ce e cu tine ?“ îl întrebă ea de mai multe ori. „Nimic. N-am nimic... Aşteaptă-mă o clipă. M-am simţit obosit. Are să-mi treacă.“ Tîrziu, după ce adormise copilul, Ştefan se apropie de ea şi-i puse mîna pe umăr. „Am să-ţi dau o veste tristă, spuse. A murit Ciru Partenie.“ „Nu se poate,“ şopti înspăimîntată Ioana şi-şi duse palma la gură, ca şi cum şi-ar fi sugrumat un ţipăt.

„A fost împuşcat din greşeală, continuă Ştefan strîngîndu-şi mîna pe umărul ei. Era cu Ioachim Teodorescu şi l-au împuşcat şi pe el, pe Partenie... Uite, citeşte jurnalul...“ O privise citind, îi urmărea ochii holbaţi, sorbind rîndurile acelea sinistre şi îşi aminti de Japonia, îşi aminti că luni trebuie să se prezinte la minister. „Cîte zile pot rămîne aici ? îl întreba Ioachim Teodorescu. Pot rămîne pînă luni ?...“ Luni trebuie să se prezinte la minister. Să te pregăteşti de plecare, îi spunea secretarul general. Nu se ştie ce va mai fi pînă la toamnă... Simţi că Ioana e gata să leşine şi o ajută să se întindă pe canapea. Nu plîngea,

ea, care era gata să plîngă oricînd. „Biriş a rupt logodna, vorbi el deodată. Nu se mai însoară...“ „Te rog, lasă-mă o clipă, şopti Ioana. Numai o clipă...“ „Cred că ai înţeles ce s-a întîmplat, continuă Ştefan.. Ioachim Teodorescu nu-l cunoştea. L-a confundat cu mine. Ioana îşi ridică fruntea şi-l privi, înspăimîntată, cu palma la gură. Din cauza mea l-a împuşcat, continuă Ştefan. L-a confundat cu mine. Într-un anumit sens, eu l-am omorît.“

VI

Biriș se ridică extenuat de la masa simplă, de brad, pe care o transformase în birou, și ieși pe balcon. Soarele se oprise parcă drept în fața camerei lui și totuși era frig ; ninsese cu cîteva nopți mai înainte. Privi mult timp, pe deasupra brazilor, spinările albe ale munților. În cele din urmă oftă cu o exasperată resemnare și se întoarse în cameră. Va trebui totuși să-l scriu, își spuse. Nu-l mai pot amîna. Azi, mîine, va veni din nou după articol. Va trebui să-l scriu. Și asta numai pentru că, în ziua cînd redactorul *Farului* din Pietroșița vizitase Sanatoriul, ca să scrie un reportaj comandat și retribuit de «Societatea pentru apărarea împotriva tuberculozei», Biriș discutase cu el despre Partenie. Înainte de despărțire, avusese imprudența să-i făgăduiască un articol. Se împlinea în curînd un an de la moartea lui Ciru Partenie și *Farul nostru* anunțase deja de cîteva ori iminenta apariție a articolului. Va trebui să-l scriu ! Își repeta cuvintele acestea de mai multe ori pe zi, dar în fața hîrtiei albe se simțea paralizat. Dacă aș aprinde o țigară, poate ar merge. De cîteva săptămîni îi era aproape imposibil să mai găsească țigări. Înainte, doctorii, infirmierele, îi aduceau uneori țigări. Dar avusese nenorocul să se înece odată trăgînd prea adînc dintr-o țigară, și tusea care l-a apucat atunci i-a pricinuit

o nouă hemoragie. I s-au confiscat țigările și din seara aceea i s-a interzis definitiv fumatul. Contez pe d-stră, d-le Biriș, îl implorase redactorul. Era un tînăr inimos, licențiat în litere, și voia să transforme radical *Farul nostru* ; cum spunea el, voia să facă din foaia săptămînală din Pietroșița un focar de cultură pentru țara întreagă. Puneți pe hîrtie ce mi-ați spus acum și va fi un articol excepțional, adăugase. Cred că nimeni n-a văzut pînă acum așa de clar lucrurile acestea. Puneți-le pe hîrtie ! Biriș îi vorbise despre graba lui Partenie. Este sigur că Partenie presimțea mai de mult că zilele îi sînt numărate, îi spusese. Asta explică graba lui de a scrie și de a publica, și totodată setea lui de a trăi, de a profita de viață. Puneți-le pe hîrtie, repetase de mai multe ori, entuziasmat, redactorul. Vă asigur că va fi un articol senzațional. Nu i-ar fi fost poate atît de greu să-l scrie dacă n-ar fi existat Viziru și insomniile lui. De cîte ori se apleca asupra hîrtiei, regăsea în fața ochilor aceeași scenă de acum un an ; acea după-amiază de la sfîrșitul lui martie 1939, în biroul lui Bibicescu. Venise hotărît să-l întrebe : are de gînd s-o ia pe Cătălina ? Atunci să o facă repede, cît mai repede. Dacă nu, îi dă un ultimatum : să rupă orice legături cu Cătălina, pentru că el, Biriș, intenționează să se căsătorească cu ea. Să nu o mai compromită zadarnic. Dar nu apucase să aducă vorba de căsătoria Cătălinei. Puține minute după sosirea lui, se anunță Viziru. „Trebuie să-l primesc, șoptise Bibicescu. Poate are să-mi aducă o veste importantă..." Nu se întrebase ce fel de veste ar putea să-i aducă, pentru că știa de mult că Bibicescu se trezește rostind cuvintele înainte ca să fi avut timpul să le înțeleagă. Cînd îl văzu intrînd pe Ștefan, îl privi cu mirare, aproape tulburat ; avea fața palidă, uscată, și ochii i se înfundaseră în orbite.

„Nu mai pot dormi, spuse el intimidîndu-se deodată. De cîtva timp sufăr de niște insomnii îngrozitoare..." Bibicescu nu rostise un singur cuvînt. Se așezase la birou și-l privea, după obiceiul lui, pătrunzător. „Am trecut o

clipă pe la profesorul Antim, vorbi din nou Ştefan silindu-se să zîmbească. La el, acum un an, l-am întîlnit pe Ioachim Teodorescu. Am trecut să văd ce mai spune profesorul. Şi-a frînt o clipă mîinile. Ce vremuri trăim ! a exclamat de mai multe ori. Apoi şi-a adus aminte că, anul trecut, i-am adus norocul în casă. Chiar aşa mi-a spus atunci, anul trecut : «D-ta, d-le Viziru, eşti un om cu noroc ; mi-ai adus norocul în casă... Acum a adăugat : Dacă dă Dumnezeu, pînă într-un an afacerea e făcută. Dar mai trebuie să moară un om...». Dar nu mi-a spus despre ce afacere e vorba..." Vorbea cu o nedefinită fervoare, şi totuşi o mare oboseală în glas, trecîndu-şi mereu palma pe deasupra ochilor. Bibicescu se ridică brusc de la birou şi trecu în partea opusă a odăii. „D-ta ai venit aici cu o întrebare precisă, pronunţă el grav, cu solemnitate. Care e ?..." „Ai ghicit, zîmbi Ştefan. Venisem să te văd în legătură cu piesa lui Partenie. Am auzit că, puţin timp înaintea morţii, ar fi scris o piesă, *Priveghiul*. Dar nu s-a găsit printre hîrtiile lui. M-am gîndit că poate ştii d-ta ceva despre ea. Am auzit că o dăduse unui prieten s-o citească..." „Eu n-am fost prietenul lui, îl întrerupse Bibicescu. Ne cunoşteam doar de bună ziua..." Ştefan tăcu şi-şi plecă privirile în pămînt. ...Dar de piesa asta am auzit şi eu, continuă Bibicescu. Nu ştiam c-o terminase. Mi-a spus astă vară că lucrează la ea. Mi-a spus chiar mai mult : că o scrie gîndindu-se la mine, la cum aş juca-o eu." Traversă cu paşi mari odaia şi se aşeză din nou la birou. „Ce nu mi-a spus, este că a conceput piesa asta în urma unei lungi convorbiri cu mine. Pot spune, chiar, că subiectul i l-am sugerat eu. Îi vorbisem despre timpul concentrat al spectacolului, despre acele cîteva ceasuri în care se concentrează atîtea evenimente şi se împlinesc atîtea destine. Apoi i-am explicat noua mea teorie asupra actorului. E prea complicată ca să ţi-o pot rezuma, dar în esenţă i-am spus următoarele : prin faptul că autorul întruchipează pe rînd nenumărate personagii, el trăieşte un număr considerabil de existenţe,

şi deci îşi consumă propria lui *karma* într-un timp mult mai scurt decît restul omenirii..." „De unde ai auzit tu de *warma* ?" îl întrerupse zîmbind Biriş.

De la Cătălina, exident, răspunse plictisit Bibicescu. Cătălina are o intuiţie extraordinară. Ascultînd-o într-o seară vorbindu-mi despre *karma*, am avut un fel de revelaţie a adevăratului destin al actorului. Căci el, actorul, se identifică, pe rînd, cu nenumărate existenţe umane, şi suferă, dacă e un actor bun, întocmai cum ar suferi, în viaţă, personagiul pe care-l întrupează pe scenă. Asta înseamnă că el cunoaşte, într-o singură existenţă, pasiunile, speranţele, suferinţele şi revelaţiile a cincizeci sau o sută de existenţe..." „Foarte interesant !" făcu Ştefan nedezlipindu-şi privirile de el. Se întreabă de la cine a auzit Bibicescu teoria aceasta a actorului, înţelese Biriş şi zîmbi din nou. „Foarte interesant", repetă Ştefan. „Acelaşi lucru mi l-a spus şi Ciru Partenie, după ce m-a ascultat, continuă Bibicescu. Reîntîlnindu-l, cîteva săptămîni în urmă, mi-a mărturisit că scrie o piesă şi că o scrie gîndindu-se la mine. I-aş fi pus-o în scenă, şi tot eu aş fi jucat rolul principal... Din cîte mi-a spus, am înţeles că problema era tocmai asta : spectacolul, actorul, Timpul..."

„De ce-o fi intitulat-o, atunci, *Priveghiul ?*" întrebă timid Ştefan. Bibicescu ridică din umeri. „Toate titlurile lui sînt camuflate, spuse. Era un ins foarte ciudat..." Tăcură cîteva clipe toţi trei.

„Mă întreb unde ar putea fi piesa ? vorbi Ştefan. Cine o fi prietenul căruia i-o dăduse s-o citească ?..." „Nu cumva crezi că piesa e la mine ?" întrebă Bibicescu dîndu-şi puţin capul pe spate, ca şi cum ar fi vrut să-l privească mai bine. „Sperasem asta o clipă, mărturisi Ştefan. Şi acum sînt din nou dezorientat... Nu mai ştiu unde s-o caut". Bibicescu se ridică de la birou şi se opri în faţa lui Ştefan. „Dar, în fond, de ce te interesează atît de mult pe d-ta piesa asta a lui Partenie ? A mai scris şi alte piese. A publicat vreo cinsprezece cărţi. Reciteşte-le şi ai să-i pătrunzi

mai bine opera decît umblînd după un manuscris a cărui existenţă e incertă !..." Ştefan tăcu, încurcat. Apoi îşi înălţă încet privirile şi le opri în ochii celuilalt. „E la mijloc mai mult decît o curiozitate literară, spuse. De cînd a fost împuşcat Partenie, nu mai pot dormi. Din cînd în cînd, vine un intern şi-mi face o injecţie. Dorm atunci 24 de ore în şir. Dar nu e somn, ăsta ; e o cloroformizare, e un leşin... Acum o săptămînă am auzit de piesa lui Partenie. M-a atras titlul : *Priveghiul*. Asta fac eu, de la moartea lui, într-una : priveghez !... Dar de ce ? şi pînă cînd ? Nu înţeleg nimic..." Plecă din nou privirile şi-şi trecu palma pe frunte. Lumina scăzuse în odaie şi figura lui începea să capete un luciu mat, cenuşiu. „Mi-am spus că, poate, voi afla dezlegarea citindu-i piesa, continuă văzînd că ceilalţi nu spun nimic. Ştiţi, vieţile noastre au fost întreţesute într-un chip destul de curios. S-ar putea ca aceeaşi neînţeleasă solidaritate să se prelungească şi după moartea lui..."

În seara aceeea, Biriş renunţase să mai pună problema Cătălinei şi plecase odată cu Ştefan. După obiceiul lui, Bibicescu îi conduse pînă în prag, apoi închise uşa fără să spună vreun cuvînt. „Îmi pare rău de tine, îi spuse cînd ajunseră pe trotuar, dar am impresia că vrei să te mistifici. Ai avut un şoc nervos pentru că Partenie a fost împuşcat din cauza ta. Ar trebui să te odihneşti cîteva zile. Are să-ţi treacă..." Ştefan nu-i răspunse imediat. Îşi frecă mult timp ochii cu dosul palmei, apoi îşi ridică gulerul de la pardesiu, deşi seara era destul de caldă. „E altceva la mijloc, spuse el. Simt că e o taină şi nu o înţeleg. Mi s-a făcut un semn şi nu ştiu cum să-l dezleg..." Camera *Sambô*, îşi aminti Biriş. Simţi deodată o pornire răutăcioasă împotriva omului de lîngă el. Pictura care nu se poate vedea, şi celelalte. False naivităţi şi superstiţii întîrziate. Ce ghinion că tocmai astăzi i-a venit să-l caute pe Bibicescu. Diseară, în garsoniera Cătălinei, aş putea totuşi încerca. După aceea, se va hotărî chiar ea să-i spună, să-l lase. „Ar trebui să te internezi într-o clinică, vorbi absent. O insomnie ca a ta trebuie tratată radical..." „Mai e ceva, care-mi scapă, spuse Ştefan ca şi cum nu l-ar fi auzit. De ce şi-o fi intitulat ultima lui piesă *Priveghiul* ?..." „De unde să ştie el că va fi ultima lui piesă ?" ar fi vrut să exclame, sarcastic, Biriş, dar îşi aminti că în seara aceea nu va putea trece pe la Cătălina. După teatru, ea şi Bibicescu rămîneau în oraş, invitaţi de Mişu Weissmann. Poate am să încerc mîine seară. Se trezi deodată abătut, plictisit, fără chef. Cînd îi strînse mîna lui Ştefan, la despărţire, văzu cum îi caută, avid, ochii şi-i păstrează lung în bătaia privirilor lui arse.

„Face un complex de culpabilitate, îi spusese Ioanei cîteva zile în urmă. Ar trebui internat într-o clinică." O vedea a treia oară pe Ioana. Parcă era şi ea bolnavă, cu gîndurile rătăcite. „Eu ştiu ce-ar trebui să-i spun, şopti cu un zîmbet trist, misterios. Încă nu am curajul, dar într-o zi am să mă hotărăsc... Trebuie să-i spun..." L-o fi iubit pe Partenie ? se întrebase Biriş coborînd scările. Nu mai semăna, acum, cu femeia pe care o cunoscuse el cu puţine luni înainte, cînd sunase într-o dimineaţă la uşă ca să afle veşti despre Ştefan. „Trebuie să sosească de la o zi la alta ! exclamase ea din prag. Îl aştept în fiecare zi ; trebuie să sosească. La ora asta ar putea fi în tren, sau chiar la gară, deja sosit..." Avea gesturi moi, rotunde, pe care nu izbutea să le tulbure nici o emoţie. Plutea pe figura ei întreagă o nobilă mîndrie. Avea o frumuseţe străină, aproape singulară, alcătuită din secrete asimetrii. Nu seamănă cu o soţie, reflectase el atunci. De aceea i-a plăcut atîta lui Partenie, ca să se logodească ; el, ale cărui eroine devin personagii interesante în măsura în care îşi ratează căsătoria...

Acum parcă nu mai era aceeaşi femeie. Nu era îmbrăcată în negru, dar dobîndise expresia femeilor în doliu pe care le întrezăreşti uneori pe stradă ; o nedefinită, bolnavă paloare a obrajior, ochii stinşi, pleoapele uşor umflate.

Și o derutantă absență în priviri, în gesturi, ca și cum n-ar mai îndrăzni, sau n-ar mai putea să facă aceleași mișcări ca mai înainte. Toate acestea din cauza lui Partenie, sau pentru că îi e teamă de Ștefan, îi e teamă să nu-l piardă pe Ștefan ? se întrebase el de mai multe ori.

Două zile în urmă Viziru fusese internat. Biriș se dusese să-l vadă. „Mi-e foarte frică, șoptise Ioana întîmpinîndu-l pe culoarul clinicii. Nu știu ce se întîmplă cu noi... Spune-i și d-ta că a dispărut, că manuscrisul a dispărut fără urmă..." Intrînd, i se păru că Ștefan încearcă să zîmbească și îi fu milă de el. Îmbătrînise deodată, în cîteva zile. Ochii i se adînciseră în orbite și pleoapele, însîngerate, abia le mai putea păstra întredeschise. Tîmplele erau supte, umbrite. Obrazul părea fumuriu, ca și cum ar fi fost uns cu scrum de țigară. Să știți că e grav, le spusese, în acea seară, la masă. Bibicescu ridicase plictisit din umeri. Cătălina îl privi zîmbind. „De ce zîmbești ?" o întrebă el.

„Întreabă-l pe Dan, răspunsese evaziv Cătălina. Poate că dacă află că Viziru e pe moarte, are să-ți spună..." El se întoarse brusc spre Bibicescu. „Ce sînt misterele astea de prost gust ? Dacă știi ceva de manuscris, spune !..." „Nu era vorba de manuscris, îl întrerupse Cătălina. Era vorba de cu totul altceva..."

A doua zi, Ioana îl aștepta pe o bancă, în grădina clinicii. Îi făcu semn de departe, cu mîna. Părea mai liniștită, aproape senină, deși o mare oboseală străbătea încă în glasul și în privirile ei. „M-am hotărît și i-am spus, începu ea foarte încet îndată ce se așeză lîngă ea pe bancă. L-am mințit. I-am spus că știu ce-a scris el în *Priveghiul*, că mi-a povestit-o chiar el, Ciru, cînd a venit să mă vadă. Dar nu e adevărat. Nu mi-a spus nimic. L-am mințit. Dar acum, doarme..." Se întoarse spre el și-i zîmbi. Biriș observă că ochii ei sînt încă înlăcrimați, și-și ascunse stînjenit privirile. „Am să-ți povestesc ce i-am spus, continuă Ioana cu căldură. D-tale trebuie să-ți povestesc. Dar nu aici. S-a făcut frig..." Au plecat pe bulevard să caute o

cofetărie. „Nu aici, spuse Ioana. Am fost odată cu el, cu Ciru..." Cofetăria în care au intrat era modestă, întunecată, pustie. Biriș își aminti că nu are destui bani și, după o scurtă ezitare, îi mărturisi. „Am eu", îl liniști Ioana. Zîmbi din nou, atît de cald, încît Biriș zîmbi și el. Apoi, închizînd o clipă ochii, redeveni gravă. „Să nu rîzi de mine, dar a trebuit să-i spun asta. I-am spus că Ciru a venit odată să mă vadă, cînd Ștefan era în lagăr, și mi-a vorbit de piesa pe care vrea s-o scrie. Nu i-am povestit subiectul. I-am spus că nu-l știu, că nu mi l-a povestit nici el, Ciru, că nu mi-a vorbit decît de tema generală a piesei..." Se opri, îl privi cu o subită intensitate, apoi își plecă privirile și se îmbujoră. „Nu ți-am mărturisit tot, reluă ea. I-am mai spus ceva. L-am mințit. I-am spus că eu am continuat să-l iubesc pe Ciru. Știam că asta are să-i facă plăcere. El de mult susține că l-am iubit și-l iubesc încă pe Ciru. Nu era adevărat. Nu l-am mai iubit. Nu cred că se pot iubi doi oameni în același timp. Dar Ștefan crede că se poate. De aceea i-am spus. Știam că-i va face plăcere. M-a privit lung și a zîmbit. Mi-a strîns mîna. Eu știam la ce se gîndea el, dar l-am lăsat să-mi strîngă mîna. Știam că-i face plăcere". O fată de liceu intră atunci în cofetărie și se așează, intimidată, la o măsuță. „Aștept pe cineva", spuse ea și se înroși. „ ...Mă îngrozesc că a trebuit să-l mint, continuă Ioana. Dar într-o zi, după ce s-o face bine, am să-i spun adevărul. Am să te rog, atunci, să-i spui și d-ta..." „Ce să-i spun ?" întrebă Biriș încurcat.

„Uite, să spui cum l-am mințit, șopti repede Ioana plecîndu-și privirile. I-am spus că îi iubeam pe amîndoi, deopotrivă, că în dragostea mea erau nedespărțiți, erau unul. Biriș. A putut crede asta ?" „Zîmbea tot timpul, asculștia asta, nu știa că eu continuam să-l iubesc. El, Ciru, credea că a murit în mine, așa cum simțise el cînd am rupt logodna." „Nu prea înțeleg", făcu Biriș tot mai încurcat.

I-am spus că tot ce a urmat de atunci, continuă Ioana cu un glas foarte scăzut, n-a fost decît priveghiul unui mort, că de aceea și-a intitulat el piesa *Priveghiul ;* că noi doi, Ștefan și cu mine, l-am priveghiat pe el cinci ani... Nu știam ce să-i spun altceva ! exclamă ea deodată, clătindu-și fruntea cu deznădejde. Eu n-am imaginație. Nu știu cum se imaginează o piesă. Am citit foarte mult în viața mea, dar nu știu cum să inventez o piesă... „Ai sosit de mult ?" întrebă un elev de Școală Militară apropiindu-se de masa fetei. Ioana întoarse speriată ochii, apoi își duse palma la frunte. Fata roșise din nou. El îi sărutase mîna și se așeză, cu zgomot, după ce-și roti îndrăzneț privirile în cofetăria pustie. „...Și el a crezut ? întrebă deodată Biriș. A putut crede asta ?!" „Zîmbea tot timpul, ascultîndu-mă povestind. A crezut. Apoi a închis ochii și a adormit". „Are mare slăbiciune pentru melodrame", spuse Biriș zîmbind. „...N-am știut ce să-i spun altceva, începu Ioana. Dar d-ta poate nu știi tot. Nu știi că e îndrăgostit de o fată, Ileana. Mi-a spus-o chiar el. E îndrăgostit de Ileana..." Nu se mai putu stăpîni și izbucni deodată în plîns, ascunzîndu-și fața în palme. Cei doi întoarseră cu mirare ochii ; fata îl privi ostil, aproape speriată. Biriș se simți ridicol și rămase cu țigara neaprinsă în colțul buzei, fără să mai îndrăznească să facă un singur gest.

Abia a treia zi o reîntîlni pe Cătălina.

„Știi că e salvat, îi spuse. Doarme. A scăpat de insomnii". Cătălina se trudea să găsească priza micii lămpi cu abatjour japonez de lîngă divan. Nu-i plăcea lumina tare a becului din tavan. „Cine spui că a scăpat de insomnii ?" întrebă ea reașezîndu-se pe divan și împingîndu-se, prin salturi mici, către perete. Biriș își aprinse o țigară și începu să-i povestească. De trei zile, Ștefan Viziru doarme mereu. Adică doarme normal, fără somnifere, cîte 14-15 ore pe zi. E salvat. Șovăi cîtva timp, pipăindu-și creștetul capului, acolo unde simțea, parcă din zi în zi mai implacabil, răsărindu-i-se părul, apoi povesti întîlnirea cu Ioana. „Ți-o spun și ție, ca să fii și tu martoră", își încheie el povestirea. „La ce să fiu martoră ?" îl întrebă Cătălina, zîmbind cu milă și totodată provocator. „Să avem un martor în plus", repetă Biriș tulburîndu-se. Poate că n-ar fi trebuit să ți-o spun, dar voiam să afli și tu că Ioana l-a mințit. Viziru suferă probabil de o serie rară de masochism : ține cu orice preț să creadă că nevastă-sa a continuat să-l iubească pe Partenie pînă în ultimul timp. Cătălina începu să rîdă ; cărnos, cu brutalitate, aproape obscen. Biriș o privea fermecat ; mîna îi tremura puțin, și și-o lipi de speteaza fotoliului. Simți deodată în nări, pe buze, în cerul gurii, un parfum cald, complex, atîțător, de femeie numai pe jumătate dezbrăcată. „Ce naivi sînteți voi, bărbații inteligenți", spuse Cătălina privindu-l în ochi. În ochii ei, rîsul se păstra încă, tot atît de obscen, de provocator. Biriș strînse mai puternic speteaza fotoliului. Acum cred că e momentul, îi alerga gîndul în minte. Doar smulg, cu un singur gest, poate chiar cu piciorul, stekerul din priză, și mă prăbușesc deasupra ei, pe divan, în întuneric. „Îndată ce nu mai e vorba de un personagiu feminin, continuă Cătălina, de o femeie dintr-o carte sau dintr-o piesă de teatru, nu mai înțelegeți nimic. Așa e și Dan... Așa e, probabil, și Viziru," adăugă cu o umbră de gravitate în glas. Acum ! îi strigă gîndul. Dar se simți golit dintr-odată de sînge, de puteri, și începu să tremure. „Femeia aceea, continuă Cătălina pe gînduri, ca și cum și-ar fi vorbit mai mult sieși, i-a iubit pe amîndoi. Crezi că e atît de greu lucrul ăsta, să iubești doi bărbați ?..." Zîmbise rostind ultimul cuvînt, dar în clipa următoare îl văzu sărind, ca împins de un resort, de pe fotoliu, îl zări pătrunzînd în zona de lumină a abatjourului, cu ochii micșorați și gura deschisă, uscată, și-apoi simți mirosul de tutun din haine, respirația lui sugrumată, auzi cuvinte repede înghițite, parcă trase înapoi între dinți, supte cu

un suspin în gîtlej, cuvinte pe care nu le putea înțelege. Se smuci, apărîndu-și pieptul cu brațele, depărtîndu-și capul, întorcîndu-l cînd într-o parte, cînd în cealaltă, fără să îndrăznească să țipe. „Petre ! șopti ea. Ce faci ?! Petre !" El izbuti să-și apropie gura de gîtul ei și simți sărutarea sălbatică, nepricepută, ca o ventuză umedă, fierbinte. „Te implor ! strigă ea cu glas sugrumat. Te rog ! Te implor ! Nu face asta !... Am să mă omor !" Încercă încă o dată să se smulgă de sub trupul lui și, desprinzîndu-și genunchiul, Biriș întrevăzu pînă foarte sus ciorapul și pielea palidă, aproape ireală, a coapsei. „Te implor !" șoptea ea ca în neștire. „Te iubesc, vorbi el înfundat. Vreau să fii femeia mea, soția, mea ! Te iubesc !" „Lasă-mă, spuse ea foarte încet. E groaznic !..."

Biriș șovăi cîteva clipe, cu gura foarte aproape de gîtul ei, apoi îl cuprinse deodată o cumplită rușine, amestecată cu milă de el însuși — și se ridică de pe divan. Se îmbletici în firul lămpii cu abatjour, dar ajunse pînă la fotoliu și-și rezemă mîna de spetează. Răsufla greu, cu zgomot. Își trecu degetele prin păr, apoi își refăcu cravata. „Te rog, iartă-mă, șopti Cătălina. Nu pot. Te iubesc prea mult, te iubesc ca pe un frate !..." Cînd întoarse capul s-o privească, o zări în mijlocul divanului, cu fața prinsă între palme, cu părul căzîndu-i peste frunte, peste brațe, apoape auriu în bătaia lămpii. Se îndreptă atunci spre ușă. „Ce faci ? îl întrebă Cătălina ridicîndu-și fața din palme. Unde te duci ?" „La dame, spuse Biriș în fața ușii, fără să se întoarcă. Asta-i destinul meu, destinul oricărui belfer : să se ducă la dame...". „Petre ! îi strigă speriată Cătălina. Petre !..." Se opri și-și mai trecu odată mîna peste cap, oprindu-și-o o clipă în creștet. Rușinea, mila de el însuși, lăsaseră loc unei porniri de ură care-i ardea pieptul ; o simțea cum urcă fierbinte, din măruntaie, și cum i se oprește în piept, ura aceea fără nume, ca un jăratec. „Te implor, rămîi, o auzi din nou, rugătoare. N-am să mai mă gîn-

desc niciodată... E ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Rămîi !..." Cu un zîmbet sleit pe obraji, se întoarse, fără grabă, privind-o în treacăt, peste umăr, și se așeză în fotoliu. Începu să-și caute pachetul cu țigări. Cătălina rămăsese în mijlocul divanului, cu fruntea plecată. „La dame, vorbi din nou Biriș desfăcîndu-și nervos, tremurînd, pachetul cu țigări. Că sînt profesor de filosofie. Intelectual distins. Dacă măcar ar fi avut coana Viorica o servitoare tînără, m-aș fi culcat cu ea. Așa se culcă intelectualii : cu servitoarele. Dar eu trebuie să mă duc la dame. Femeia pe care o iubesc..."

„...Mă platonicianule, îi spuse într-o seară Bursuc, în pragul cafenelei, cu glasul lui gros, vulgar, mă idealistule, tu încă n-ai înțeles că orice femeie e curvă ?" „Tîrfa aia de Cătălina, aia ți-a mîncat capul, maică, se lamenta coana Viorica, nepricopista aia de se întinde cu toți bărbații..." Ei și, își repetase el de nenumărate ori, ei și ? E femeia pe care o iubesc... „...se culcă cu alții, cu ăi proști, cu ăi cu bani, continuă el mai înfundat, gata să izbucnească. Femeia pe care o iubesc este și ea intelectuală, e damă de lux ; se culcă numai cu cine a apucat, cu un nătărău care se dă drept nebun ca să pară interesant și cu orcine altul o plătește gros !..." „Petre !" țipă Cătălina ridicînd fruntea, un țipăt scurt, deznădăjduit, ca și cum ar fi fost rănită. „Așa se spune în oraș, continuă el placid, înghițind anevoie, cu gura uscată, așa spun toți. Că te culci pe parale !..." Cătălina își plecă din nou fruntea și-și ascunse capul în palme. „Eu, care te iubesc, trebuie să mă duc la dame, continuă. Căci și tu mă iubești. Mă iubești, din nenorocire, prea mult. Îmi ceri să te respect..." Se opri deodată, ca și cum s-ar fi înecat cu fumul de țigară, apoi izbucni într-un rîs răgușit, repede înăbușit în tuse. Tuși așa multă vreme, cu ochii înlăcrimați, apoi își scoase batista și scuipă, de mai multe ori, cît putu mai zgomotos. „...Să

te respect, repetă el și începu din nou să rîdă. Așa cum făcea Ștefănescu ! Sau n-ai auzit de Ștefănescu și de femeia pe care el o respecta ?“ Se întrerupse ca și cum ar fi așteptat să spună Cătălina ceva. Dar ea continua să tacă, ținîndu-și capul între palme.

„Asta se petrecea acum patru ani, cînd eram la Brașov, începu el bine dispus. Locuiam la hotel. Odată, tîrziu, noaptea, am auzit glasuri în odaia vecină. Iar a venit o pereche, mi-am spus. Asta se întîmpla destul de rar la Brașov, dar se întîmpla totuși. Veneau perechi de la București, de la Cluj. Dar de data asta nu se întîmpla nimic alături. Șoapte, sărutări, și iar șoapte și atîta tot. Am adormit. Și deodată m-a deșteptat țipătul femeii de alături. Era un strigăt ascuțit, exasperat, de femeie isterică. Violează-mă, Ștefănescule, și nu mă mai respecta ! Violează-mă !...“ Izbucni într-un rîs nestăpînit și trupul i se zguduia ca săltat de nesfîrșite sughițuri. O văzu pe Cătălina ridicîndu-și capul din palme. Avea ochii uscați, indiferenți și-l privea ca și cînd s-ar fi întrebat ce se întîmplă cu el. „Cu mine se petrec lucrurile întocmai pe dos, reluă el după ce-și potoli rîsul. Tu ar fi trebuit să strigi : «Respectă-mă, Petrache, și nu mă viola ! Respectă-mă, că eu nu sînt curvă de rînd. Eu sînt femeia pe care o iubești, ființa la care te gîndești întîi cînd te trezești, diminețile, ființa la care te gîndești cînd te lupți cu somnul, nopțile. Respectă-mă ! Și cînd te apucă dorul de mine, du-te la dame !... Eu trebuie să mă culc cu geniul pustiu, cu Bibicescu, omul pe care mi s-a părut că-l iubesc pentru că am înțeles că e o perfectă nulitate și cu care continui să mă culc pentru că, la 19 octombrie, am întîlnit pe Buddha !...» Ce porcărie ! exclamă el ridicîndu-se brusc din fotoliu. Ce sinistră porcărie !...“ Se îndreptă din nou, cu pasul greu, hotărît, spre ușă. Dar în acea clipă Cătălina îl strigă și coborî repede, speriată, de pe divan. „Rămîi, îi spuse

ea. Rămîi !...“ Biriș întorse capul. O văzu cum începe să se dezbrace, grăbindu-se, tremurînd, neștiind ce să scoată mai întîi ; bluza, ciorapii, fusta. Își descheiase bluza, începu să-și deschie nasturii de la fustă apoi renunțase, prea nerăbdătoare, și, ridicîndu-și fusta, începu să-și scoată ciorapii. Cu gesturi scurte, băiețești, își zvîrlise, unul după altul, pantofii. Biriș o privea. „Rămîi, vorbea ea repede, rămîi să dormi cu mine. Uite, mă dezbrac. Să nu spui că n-am vrut să-ți fac plăcerea asta. Culcă-te cu mine...“ O văzu cum rămîne în combinezon, ferindu-se să-l privească, tremurînd, cu o mînă pe piept. „Lasă, nu te mai osteni, spuse în cele din urmă Biriș. Bagă-te în pat că ai să răcești. Noapte bună !...“ „Petre ! îl strigă ea. Nu mă lăsa ! Mi-e frică singură !...“ „Poate că am să viu să mă culc mîine, spuse Biriș, deschizînd ușa. Om vedea ! Cine știe ce se mai poate întîmpla pînă mîine !...“

Închizînd ușa în urma lui și coborînd grăbit scările, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu alerge după el, o vedea încă, așa cum o lăsase, în mijlocul camerei, aproape goală, implorîndu-l să rămîie, să se culce cu ea, vedea încă imaginea aceea improbabilă, neverosimilă, pe care nu îndrăznise să și-o alcătuiască nici în cele mai absurde închipuiri ale lui.

Cînd îl revăzu pe Ștefan, puține zile după ce ieșise din clinică, îl lovi de la început lumina din ochii lui. Arăta odihnit, aproape rumen la față, fruntea își recăpătase frăgezimea ei netedă, copilărească — numai ochii îi sticleau aprinși de o lumină albăstruie, neobișnuit de vie. Îl aștepta lîngă fereastră. Se vedeau, de aici, coperișurile de tablă și gresie, ușor estompate în boarea dimineții de mai, și turlele bisericilor vecine. „Știi că am ieșit din labirint, începu deodată Ștefan continuînd să privească pe fereastră. Și pentru că am izbutit să scap și din încercarea aceasta, vreau să-ți încredințez un mesaiu. Este un lucru foarte

delicat. Trebuie să ţi-l spun acum, cît timp mi se pare că înţeleg încă ceva, şi încă îmi amintesc ceva." Se întrerupse şi întoarse deodată capul spre Biriş. Figura întreagă îi zîmbi, dogorîtă de o vîlvătaie care ar fi izbucnit chiar atunci, nevăzută, în preajma lui. Apoi se depărtă de fereastră şi trecu prin faţa bibliotecii, să se aşeze pe fotoliul de lîngă uşă. Acolo, deasupra fotoliului, se afla tabloul care-i plăcea atît de mult lui Biriş : cîteva flori zvîrlite parcă în mare grabă pe colţul unei mese, alături de o mănuşă neagră de femeie. „O aştept mereu să se întoarcă de la telefon, îi spusese odată Ştefan. Am impresia că am intrat la cineva care, puţine minute înaintea mea, tocmai se-ntorsese dintr-o lungă plimbare în afară de oraş ; abia a avut timp să lase pe măsuţa din antret florile acestea de cîmp, cu cozile lungi, nedibaci tăiate, şi să-şi scoată o mănuşă — şi a auzit telefonul sunînd. A alergat să răspundă. Eu stau aici, privind cînd florile, cînd măsuţa, şi o aştept. Nu s-a întors încă. Dar n-am obosit, nu m-am plictisit. O aştept." Îl văzu cum se aşează pe fotoliu şi continuă să zîmbească, tăcînd. „Am să-ţi cer un lucru foarte delicat, spuse el tîrziu, dar ca să înţelegi de ce este vorba, ar trebui, poate, să-ţi explic alte cîteva lucruri..." Intră direct în materie, îl întrerupse Biriş. E vorba de Partenie, de *Priveghiul...*" „Nu, spuse Ştefan cu gravitate. E vorba de un mesagiu pe care vreau să ţi-l încredinţez. Acum, cît mai e timp, cît îl înţeleg încă. Ştiu foarte bine că n-am să-l mai înţeleg multă vreme. Lucrurile acestea se uită repede. Probabil că foarte curînd am să redevin ce-am fost, am să redevin eu însumi. Dar mesagiul are să rămînă. Am să-l aflu oricînd de la tine..."

„De ce nu-l scrii, atunci ? ! îl întrerupse Biriş cu un zîmbet plictisit, ironic. Revelaţiile se păstrează mai bine cînd sînt formulate în scris."

„Eu nu pot scrie, spuse Ştefan cu o potolită fervoare. Trebuie să ţi-l spun. Mai ales că am să te rog să-l trans-

miţi cuiva. Îmi pare rău că nu este şi Ioana aici ca să-l asculte şi ea, căci ne interesează pe toţi trei. Am să te rog să transmiţi mesajul acesta Ilenei. Mai ales pe ea o interesează." Se opri şi rămase cîtva timp cu privirile pe covor. Biriş îşi aprinse pe îndelete o ţigară. Se simţise indispus de la început, de cînd îl auzise pe Ştefan vorbindu-i despre labirint. De mult, îşi spusese şi el acelaşi lucru: parcă m-aş fi pierdut într-un labirint. Îşi spusese asta într-o zi, demult, dîndu-şi seama că se gîndeşte mereu la Cătălina. Ar trebui să n-o mai văd o săptămînă, două, trei săptămîni, apoi trei luni, şase luni, nouă luni — pînă ies din labirint. Dar continuase s-o vadă. Şi o revedea şi acum, aşa cum i se arătase ultima oară: aproape goală, cu o mînă pe piept, implorîndu-l : „Nu mă lăsa ! Mi-e frică, singură!..." Nu se mai dusese, de atunci, s-o vadă. Şi totuşi, s-ar fi dus oricînd, s-ar fi întors chiar în aceeaşi noapte, dacă n-ar fi auzit necontenit în urechi anumite cuvinte : „Am să mă omor ! *Te iubesc ca pe un frate !...*" Îi e silă de mine, înţelesese Biriş. Are o adevărată repulsie faţă de mine, dar i-a fost milă şi s-a despuiat în faţa mea. Din milă.

„Este vorba de maşină, începu deodată Ştefan. Tot ce v-am spus acum doi ani, în camera secretă, era inventat. V-am spus asta ca să vă fac să veniţi. N-am pictat niciodată maşina. Nici n-aş fi putut-o picta, chiar dacă aş fi vrut. Cum vă spuneam atunci, eu nu ştiu să pictez. Dar maşina aceea *există*. Am să te rog să spui asta Ilenei..."

„În fond, de ce nu i-ai spune-o tu ? îl întrebă Biriş. V-aţi certat ?" „Nu ne-am mai văzut de mult. Ea îmi telefonează mereu la minister. I-am vorbit de mai multe ori după 16 martie, ştii, din ziua cînd l-au împuşcat pe Partenie. De-atunci mi-a telefonat mereu. Am să te rog să-i spui să nu-mi mai telefoneze. Mîine mă reîntorc la minister. Roag-o să nu-mi mai telefoneze. Am

Soldatul continuă să citească. Apropiindu-se de el, colonelul îi pune mîna pe umăr. Colonelul : *Nu mă auzi? Unde sînt ceilalţi ?...* Dar soldatul citeşte înainte fără să-şi ridice capul..." Bibicescu se întrerupse şi, cu un zîmbet misterios, se adresă direct celor trei, care-l ascultau, mai departe, aşezaţi cuminţi pe scaune. „După cum o să înţelegeţi mai tîrziu, soldatul era şi el mort, aşa cum erau toţi ceilalţi din jurul lui. Dar explozia îl omorîse tocmai cînd citea scrisoarea primită de la soţia lui, şi soldatul încă nu înţelesese că murise. Voia cu orice preţ să sfîrşească de citit scrisoarea. Dar, evident, se trudea zadarnic s-o sfîrşească. Pentru că el murise, ieşise din Timp şi nu mai putea împlini o acţiune care necesita curgerea Timpului. Aşa că, într-un anumit fel, era condamnat să citească la infinit aceeaşi scrisoare, fără să poată ajunge vreodată la ultimul cuvînt... Dar, evident, colonelul nu ştia că era mort. Îl vedea acolo, în faţa lui, cu lampa electrică de buzunar într-o mînă, cu scrisoarea în cealaltă. Aşa că încearcă din nou să-i vorbească şi-şi pierde chiar răbdarea. Colonelul — reluă Bibicescu lectura— : *Ai surzit ? Ce s-a întîmplă aici ? !...*"

Atunci se auziră mai multe bătăi, din ce în ce mai puternice, şi uşa se deschise. În prag apăru Mişu Weissmann cu d-na Porumbache. Mişu salută cordial şi se îndreptă grăbit spre Bibicescu.

„Haide repede, că maşina nu ne poate aştepta prea mult," îi spuse. De cum îl văzuse intrînd, Bibicescu nu făcu nici un efort să-şi ascundă plictiseala că fusese întrerupt. Trînti foile şi, ocolind biroul, se aşeză pe scaun. „Ce maşină ?" întrebă el enervat. „Nu ţi-a spus Biriş că ţi-am găsit gazdă şi că am să trec să te iau, săptămîna asta, pe seară ?" „Nu mi-a spus nimeni, nimic." Mişu Weissmann întoarse întrebător capul spre d-na Porumbache. „Mie mi-a spus să-i aduc doar valiza cu rufe," se scuză ea. „Tocmai le citeam prima scenă din actul I, în-

cepu Bibicescu. Îmi pare rău. Dacă aş fi ştiut că am să fiu întrerupt, amînam pe altădată..." O clipă, Mişu Weissmann păru derutat. „În cît timp crezi că poţi fi gata ?" „Gata de ce ? îl întrebă Bibicescu privindu-l cu înţeles în ochi. Gata de aventură ? De aventura cea mare ?" Weissmann îi făcu repede semn, încruntîndu-şi de mai multe ori sprîncenele. „Ţi-am găsit gazdă, îl întrerupse el vorbind repede. Dar maşina nu poate aştepta prea mult în faţa casei. E un prieten al meu, de încredere. M-a rugat doar să mă grăbesc..." „Dacă dumnealor sînt de acord, cred că aş mai putea rămîne aici," vorbi Bibicescu. „Este o mare cinste pentru noi să găzduim un autor dramatic de o asemenea valoare," începu învăţătorul făcînd un pas spre Weissmann. „Mă simt foarte bine aici, continuă Bibicescu. Am chef de scris, nu mă deranjează nimeni. Şi de cînd sînt aici, să bat în lemn, n-am mai avut nici o criză..." „Mă duc atunci să vorbesc cu prietenul meu, să nu mai aştepte" făcu Weissmann îndreptîndu-se spre uşă. Bibicescu îşi rezemă braţele de birou şi îşi duse amîndouă palmele la frunte, cu un aer deznădăjduit. „Îmi pare rău că v-am deranjat, se scuză d-na Porumbache. Nu ştiam nimic. O fi uitat Petrică să-mi spună, că a fost bolnav. A venit domnu' Mişu cu maşina şi m-a rugat să-l însoţesc, ca să-i arăt casa şi intrarea. Spunea că trebuie să fim prudenţi..."

„S-a aranjat, făcu Mişu revenind în salon. Ne stă la dispoziţie pentru altă dată. Continuă, continuă, se adresă el lui Bibicescu. Am să te ascult şi eu vreo 10—15 minute. Dar nu mai mult, pentru că sînt aşteptat într-altă parte..." Drept răspuns, Bibicescu îşi luă foile scrise, le băgă într-o mapă şi deschise sertarul biroului. Mişu Weissmann se apropie repede de el. „Dacă nu vrei să mai citeşti, cel puţin dă-mi-le să le expediez, îi şopti el. Am o ocazie, săptămîna viitoare. Îţi trimisesem vorbă prin Biriş", adăugă coborînd şi mai mult glasul.

mai așa. Tot ce aparține lumii noastre seamănă cu restul lumii noastre. Am citit odată că Făt Frumos trebuia să ghicească un măr de aur dintr-o sută de mere care erau numai poleite cu aur. Dacă nu ghicea, i se tăia capul. Cu noi se întîmplă exact același lucru. Ca să putem ieși din pîntecul balenei, trebuie să ghicim, printre miliardele de lucruri ale lumii noastre, acel unic exemplar care nu aparține lumii noastre, dar care, aparent, nu se deosebește întru nimic de celelalte miliarde de lucruri la fel cu el. Dacă nu-l ghicim, sîntem pierduți, ni se taie capul. Din fericire, ni s-a lăsat o viață întreagă ca să-l ghicim. Dar dacă, pînă la moarte, nu-l ghicim — sîntem pierduți." Se opri iar și-l privi. Biriș tăcea, fără să încerce măcar să-și ascundă plictiseala. Nu este ca atunci, înțelesese el, nu este o hemoptizie. Am fumat prea mult. Mi s-a mai întîmplat asta. De nenumărate ori de-atunci, în adolescență, simțise același gust sălciu în fundul gîtului, chiar după ce fusese trimis la Călărași. D-na Porumbache nu avea încredere în doctori, și nici în sanatorii. Îl încredințase, ca să-l vindece, unui cumnat al ei din Călărași, măcelar. Cînd a venit să-l ia, Stere era un bărbat bătrîn, dar avea obrajii roșii și plesnea de sănătate. „Dă-mi-l mie, Viorico, îi spusese, și pînă la vară îi dreg eu bojocii" Măcelăria lui Stere se afla la bariera orașului, aproape de zahană. La patru dimineața, Stere îl trezea și-i aducea un mușchi în sînge, aproape crud, și un pahar mare cu vin roșu. „Ia scoală, nepoate, îi spunea. Avea șorțul lui de măcelar, pătat cu sînge proaspăt, și mirosea întotdeauna a sînge. Somnoros, Biriș se apucase să mănînce, în silă, dar se cutremura cînd trebuia să dea peste cap paharul cu vin roșu. „E din via lui Finu' Lică," spunea Stere, dar lui Biriș i se părea că e vin amestecat cu sînge. Apoi Stere se reîntorcea la zahană și el se culca la loc. Peste trei ceasuri îl deștepta din nou, cu alt mușchi în sînge și alt pahar cu vin roșu, și apoi iar îl punea să

doarmă, pînă la zece dimineața, cînd îi aducea al treilea mușchi și două ouă crude, pe care le înghițea închizînd ochii. Asta a durat pînă în mai, cînd Stere l-a descoperit în odaia unei nepoate, rămasă de curînd orfană, pe care o adusese dintr-un sat de la Dunăre ca să-i țină loc de nevastă și servitoare. Stere și-a scos tacticos cureaua lui grea de sub șorțul pătat de sînge. „Să nu dai, nene, că sînt bolnav !" a strigat Biriș. Dar Stere se îndreptase spre nepoată și începuse s-o croiască peste spate, măsurat, fără grabă, dar adînc. Fata a început să urle, smulgîndu-și cu amîndouă mîinile părul. „Că ce-am eu cu tine, mă, nepoate, i-a spus Stere, că nu de unul ca tine m-aș teme eu. Dar ea e vinovată, că acum a cunoscut și ea fierbințeală de om tînăr." „Acum, că am ieșit din labirint, reîncepu Ștefan cu un glas mai detașat, am înțeles că sfera aceea care mi se părea nesfîrșită și inaccesibilă era, de fapt, spartă în diferite locuri. Dar, evident, nu-mi dădeam seama că era spartă, că prin toate acele spărturi se putea ieși, că fiecare spărtură era o fereastră. Puteai oricînd sări afară, pe fereastră..." „Toate acestea fac parte din mesagiul către Ileana ?" îl întrerupse, cu seriozitate, Biriș. „Toate, răspunse ferm Ștefan. I-am vorbit de ele Ioanei, dar vreau să le afle și Ileana. Și pentru că nu mă pot duce, încă, s-o văd — te-aș ruga pe tine să i le spui. Spune-i că tot ce se întîmplă cu ea, acum, n-are mare importanță. A aflat și ea că o iubesc, a aflat-o chiar de la mine ; nu i-am putut ascunde lucrul acesta. Văd că nu spui nimic. Înseamnă că ai înțeles și tu, că ești și tu de acord. Unde ar putea duce o asemenea dragoste ? Anna Karenina, Tristan și Isolda ? Ar fi prea trist. O dragoste care înlocuiește pe alta, un adulter ca oricare altul, născut din Timp, măcinat de Timp, ursit morții ca o vietate oarecare născută din moarte și reîntorcîndu-se în moarte. Dacă nu izbutesc s-o iubesc pe una așa cum o iubesc pe cealaltă, ce sens mai poate avea dragostea aceasta nouă ? De ce-am mai întîlnit

pe Ileana ; de ce m-am îndrăgostit de ea ? Eu am iubit-o de totdeauna pe Ioana ; din clipa în care am zărit-o, am înțeles că o iubeam de totdeauna, că dragostea aceasta mi-a fost ursită. Atunci, de ce m-am îndrăgostit și de alta ? Numai ca să mă culc cu ea ? Dacă dragostea aceasta nouă, neașteptată, nesolicitată, nu va aduce decît la înlocuirea Ioanei prin Ileana, nu ar avea nici un sens... Spune-i tot ce ți-am spus eu acum. Am să i le repet și eu, de altfel, cînd am s-o reîntîlnesc, dar aș vrea să le știe de pe acum. Spune-i că mașina există, că ferestrele există, că sfera aceasta în care sîntem închiși este numai în aparență de oțel, în realitate e spartă în nenumărate locuri, e asemenea unei coji de ou spartă în toate părțile! Spune-i toate lucrurile acestea acum, cît le înțeleg încă. Mîine, poimîine, am să le uit și eu, și am să mă reîntorc la mine însumi."

Biriș se ridică brusc și-i întinse mîna. Își simțea din nou gîtlejul umed, și același gust sălciu de sînge cald în gură. Trebuia să scuipe. Strînse repede mîna lui Ștefan, care-l privea încurcat, și plecă. Pe scară își scoase batista și scuipă. Nu era, totuși, sînge, ci doar o spumă roșiatică. Nu am nimic, își spuse. Va trebui să fumez mai puțin. Cîteva trepte mai jos, se întîlni cu Ioana. Urca încet, rezemîndu-se cu mîna de rampă. „L-am mințit degeaba, îi spuse. N-a crezut nimic din tot ce i-am povestit atunci ; mi-a spus-o chiar el, a doua zi." Zîmbea absentă, întristată. Biriș se trezi atunci cu batista însîngerată în mînă, și și-o ascunse pripit în buzunar. Roși și simți cum fruntea i se acoperă deodată de broboane. Dar nu mai îndrăzni să-și scoată batista să se șteargă. O privea în neștire, o privea cum îi zîmbește. „Nu-l mai interesează *Priveghiul*, vorbi din nou Ioana. Trebui, totuși, să-și scoată încă o dată batista, să și-o apropie de gură și să scuipe. „Trebuie să mă las de fumat," vorbi el cu greutate, silindu-se să zîmbească. Își simți trupul întreg transpirat, umed, simțea

cum îi curg șiroaie de sudoare pe frunte, pe față, și-și strîngea batista udă în pumn, neîndrăznind să se șteargă cu ea în fața Ioanei.

In seara aceea trecu pe la Cătălina. „Te-am așteptat în fiecare seară, de-atunci," îi spuse ea. O privi și o regăsi aceeași ; cu ochii ei verzi, mari, nehotărîți, cu părul blond care-i cădea peste tîmple, atigîndu-i umerii, cu obrazul tînăr și totuși fără vîrstă, obraz obosit de farduri ieftine, de teatrele ieftine în care juca la întîmplare, cîteva spectacole pe lună, înlocuind cîte-o artistă de a doua mînă, obrazul ei rotund, aproape bucălat, de păpușă vicioasă și tristă, și gura pe care niciodată n-o putea privi fără să nu simtă cum i se înfierbîntă răsuflarea. Era aceeași. El se așeză pe fotoliu și-și scoase pachetul cu țigări. Fereastra era larg deschisă. Răzbătea în odaie un miros îndepărtat de liliac. Credeam că ai să vii a doua seară și te-am așteptat," vorbi din nou Cătălina. Biriș își alese pe îndelete o țigară, o învîrti între degete, o mirosi adînc, apoi ridică ochii și zîmbi cu o secretă satisfacție.

„Sînt purtătorul unui foarte important mesagiu din labirint", vorbi el deodată. Cătălina îi zîmbi cu stîngăcie. „Trebuia să fac sacrificiul ăsta demult, spuse ea. Erai ființa pe care o iubeam și o admiram mai mult pe lume. Trebuia să te sacrific și pe tine. Te rog să mă ierți că am întîrziat atît." „Nu ești deloc curioasă să afli mesagiul care mi s-a încredințat ?" o întrerupse Biriș, continuînd să se joace cu țigara. „Îmi rămăsese un singur lucru pur, neîntinat, în jurul meu, continuă Cătălina cu același glas surd, monoton. A trebuit să renunț și la lucrul ăsta. N-am avut noroc. Dar poate e mai bine așa"...

În clipa aceea, fără se se fi auzit vreo bătaie, uşa se deschise brusc şi intră Bibicescu. „Aici eraţi ?“ se miră el, după ce-i privi pe amîndoi, concentrat, aproape sever. Ai uitat că ne-aşteaptă Conu Mişu la Modern ? se întoarse el apoi spre Cătălina. „Nu mi-e foame, spuse Cătălina. Du-te singur. Dacă vrei, vă întoarceţi pe urmă. Eu vă aştept aici, cu Petrache. Vă fac o cafea.“ Lui Biriş i se părea că ascultă acelaşi dialog început demult, într-o seară, în pragul cafenelei, cînd îl cunoscuse pe Bibicescu. „Îmi pare bine, îi spusese acesta strîngîndu-i mîna şi privindu-l adînc în ochi. Nu vrei să iei masa cu noi ?“ Bibicescu era singur. Biriş întoarse capul spre cafenea, să vadă dacă mai vine cineva. „Nu, adăugase Bibicescu ! N-a sosit încă. Trebuie să sosească dintr-un moment într-altul. Ne-a invitat Conu Mişu la Modern, pe Cătălina şi pe mine. N-o cunoşti pe Cătălina Palade ? E o femeie extraordinară. Dar am să te rog un singur lucru : să nu aduci vorba despre buddhism.“ O văzu chiar atunci apropiindu-se de ei. Cu capul gol, cu părul alunecîndu-i peste tîmple (vrea să semene cu Greta Garbo, înţelese el), cu mîinile în buzunarele unui pardesiu beige, călcînd alene, oarecum absentă, privind vag înaintea ei. Încearcă să-şi creeze un gen, îşi spuse. „Nu mi-e foame, vorbi Cătălina. Du-te singur. Am să vin şi eu la cafea.“ Vreau să mă plimb. În seara aceea s-au plimbat pentru întîia oară împreună. Lui Biriş îi era foame, dar acceptase să se plimbe cu ea. Au plecat pe bulevardul Lascăr Catargiu, îndreptîndu-se spre Şosea. S-a oprit în faţa unei simigerii şi şi-a cumpărat covrigi. „Dă-mi şi mie, îi spuse Cătălina. Parcă începe să mi se facă foame. Apoi, luîndu-i braţul, adăugă : Îmi place de d-ta. Cred că o să fim prieteni...“ „Nici ţie nu ţi-e foame ?“ îl întrebă Bibicescu întorcîndu-se spre el. Biriş îşi aşezase de mult ţigara între buze, dar nu o aprinsese. Se mulţumea s-o

morfolească, sugînd-o, scoţînd-o uneori din gură şi mirosind-o. „Am mîncat, răspunse el tîrziu. Venisem aici cu o misiune. Mi s-a încredinţat un mesagiu din labirint. Un mesagiu de la prietenul lui, Ştefănescu, din Braşov“, vorbi deodată. Cătălina, şi începu să rîdă. Biriş păli puţin, dar îşi strînse ţigara între dinţi şi tăcu. Bibicescu îi privea pe rînd, întunecat. „Ne-aşteaptă Conu Mişu“, spuse el din nou, începînd să se plimbe cu paşi mari prin cameră. „Nu pu veni, vorbi Cătălina după ce-şi potoli rîsul. Avem de descifrat, amîndoi, mesagiul lui Ştefănescu din Braşov...“ Bibicescu se opri în faţa ei, cu mîinile în buzunar. Lui Biriş i se părea că asistase la scena aceasta de nenumărate ori, că opririle acestea bruşte, apăsate, ale lui Bibicescu, făceau parte din piesa pe care o repeta el, de mulţi ani, făcea parte din piesa care nu va vedea niciodată lumina rampei, şi deci, nu se va sfîrşi niciodată. Va asista la plimbările lui nervoase, la opririle lui bruşte, la privirile lui pătrunzătoare, pînă la sfîrşitul vieţii. Dacă nu mă cert cu el într-o zi, am să-l suport pînă la sfîrşitul vieţii. Îşi scoase ţigara dintre dinţi, muşcă şi zvîrli cotorul care se umezise, apoi şi-o aşeză din nou, cu mare grijă, în colţul buzelor. „Aprinde-ţi, domnule, ţigara ! izbucni deodată Bibicescu. M-ai scos din sărite ! Aprinde-ţi-o !“ „Nu mai fumez, vorbi calm Biriş. Cred c-am avut azi dimineaţă o uşoară hemoptizie, şi nu mai fumez. Dacă m-apucă tusea, scuip din nou sînge.“

Îl sperie, şi totuşi îi făcu plăcere tăcerea care urmă. Semăna cu toate acele nenumărate tăceri din tinereţea lui. Le provoca întotdeauna el, deşi îi era frică de distanţa care se căsca deodată între el şi ceilalţi ; dar parcă se simţea atras de singurătatea aceea pe care i-o revelau tăcerile din jurul lui. În facultate făcea curte unei colege, Marietta Postăvaru, o fată roşcată, plină de pistrui, cu pieptul tînăr, robust, ameţitor, căreia îi plăcea George Sand. O sărutase întîia oară într-o seară de denii, în Gră-

dina Icoanei. O jumătate de ceas după aceea, cum Marietta pomenise de Musset și George Sand, Biriș îi spusese : „Știi că și eu sînt tuberculos. Fata nu părea prea tulburată ; doar o caldă și totuși detașată privire de compătimire în ochii ei. Chiar azi am avut o hemoptizie, am scuipat sînge..." De abia atunci simți tăcerea împietrindu-se în jurul lui. „Ce mă priviți așa ? întrebă foarte calm. Nu v-am ascuns niciodată că sînt bolnav de piept." „Ar trebui să te cauți, spuse Bibicescu. Asta nu e glumă. Tu nu vii ? se adresă el Cătălinei. Atunci ne întoarcem noi, peste un ceas, două..." Plecă fără să le mai spună noapte bună. Cătălina ridică fruntea și-și opri privirile în ochii lui. „Aprinde-ți țigara și nu te mai chinui, îi spuse. Acum înțeleg tot, adăugă gînditoare. Înțeleg ce s-a întîmplat cu tine, în noaptea aceea. Te-am iertat de-atunci, dar acum înțeleg. De aceea te-ai despărțit și de Theodora. Acum înțeleg. El își aprinse țigara și înghiți primul fum cu sete, foarte adînc. „Tot nu ești curioasă să afli despre ce mesagiu e vorba ?" o întrebă tîrziu. „Înțeleg foarte bine, continuă Cătălina cu glasul ei monoton și stins, ca o tînguire. Cînd ai să vrei, ai să-mi spui. Voi fi femeia ta, voi fi femeia Ștefănescului. Am să te aștept în fiecare zi, la orele pe care mi le vei hotărî tu. Am să fiu și eu una din acele femei. Nu cred că mai am dreptul la altceva." Se opri deodată și tăcură amîndoi multă vreme. El își aminti închipuirile pe care și le urzea atunci, înainte de a face gestul ; și toate i se păreau mai adevărate decît cuvintele de acum ale Cătălinei. Parcă s-ar fi adresat altui om și o asculta pe Cătălina așa cum o ascultase de atîtea ori, la teatru, regretînd, în fundul sufletului, că nu are mai mult talent. „În fond, tu ai rămas îndrăgostit de Theodora, începu deodată Cătălina, zîmbind întristată. De mine te simți atras doar fizicește. Pe cealaltă o iubeai cu adevărat ; de aceea ai putut renunța la ea. Eu sînt, pentru tine, femeia Ștefă-

nescului. Dar n-am ce face. Asta mi-a fost ursita. Am să te aștept și, cînd vei avea plăcere, vino."

Biriș o revedea pe Theodora : mică, fragilă, cu un obraz de o neobișnuită puritate, parcă ar fi fost desenat de un meșter din alte timpuri, cu ochii ei înnourați de miopie (nu-și punea ochelari decît la spectacole și cînd citea — și îl bucurase această urmă de cochetărie la o tînără savantă). Fără îndoială că știa și ea de ce s-au întîlnit, știa că fusese pețită de d-na Porumbache, dar nu părea intimidată. Era îmbrăcată sobru și totuși tinerește, fără nici o greșeală de gust. Cînd s-a ridicat să-l conducă și a văzut-o din nou, întreagă, curată, proaspătă a avut un moment de regret. Dacă n-ar fi existat Cătălina, fata aceasta grațioasă și savantă ar fi fost logodnica lui ; din seara aceea ar fi fost și eu cu adevărat îndrăgostit. Era de neînchipuit că o asemenea fată l-ar fi putut accepta pe el și cu toate acestea miracolul se împlinise, Theodora îl acceptase. Probabil pentru că în seara aceea au vorbit de Rilke, își spunea el mai tîrziu, cînd încerca să se convingă că Theodora nu l-ar fi putut iubi, că ar fi regretat repede gestul ei, că n-ar fi putut fi fericiți. Dar exista Cătălina. Totul era inutil, pentru că, într-o anumită seară, cineva, ieșind grăbit din cafenea, i-l prezentase lui Bibicescu, iar Bibicescu, în acea seară, o aștepta pe Cătălina. Altă dată, într-altă seară, a știut că numai ochii ei îl fac fericit, cînd îi sorb privirile în apele lor verzi, adînci. Apoi a știut, atingîndu-i odată sînul cu brațul, că numai sînul Cătălinei i-ar putea revela ceea ce nici un trup de femeie nu-i revelase pînă atunci. „Văd că nu ești curioasă să afli mesagiul", spuse el tîrziu, ridicîndu-se din fotoliu. Își stinse țigara și se îndreptă spre ușă. Cătălina îl privi cum pleacă și rămase în fundul divanului, cu bărbia rezemată în pumn, absentă, fără să mai spună vreun cuvînt.

Șovăi multă vreme, dar într-o seară se hotărî și telefonă Ilenei. Se deștepta parcă în fiecare dimineață mai vlăguit de puteri și cu eforturi izbutea să se dea jos din pat. Își ceruse concediu medical de la liceu ; ar fi putut rămîne în pat toată dimineața, dar îi era frică să se abandoneze oboselii, îi era frică să zacă. Amîna totuși din zi în zi să telefoneze Ilenei. Nu-și mai amintea limpede ce trebuia să-i spună. „Te așteptam de mult, îi spuse ea la telefon. M-a anunțat Ștefan că ai să vii să mă vezi. Cînd poți veni ?“ Se dusese a doua zi după amiază. Fusese o dimineață neobișnuit de fierbinte și către nămiazi cerul începuse să-și piardă sticlirea ; parcă orașul întreg se cufunda în praf. Cînd ajunse în strada Batiștei, se simțea deja obosit ; transpira necontenit și parcă îi era frică să respire ; simțea nevoia să respire adînc, o răsuflare adîncă și repede sugrumată, ca un suspin — dar îi era frică. „Aduc un mesagiu“, spuse el, silindu-se să zîmbească, îndată ce-i deschisese ușa Ileana. Abia acum o vedea bine. Cu cine seamănă ? Era sigur că mai văzuse undeva ochii aceștia de un verde nefiresc, care căpătau o lumină aurie cu fiecare zîmbet, sigur că mai întîlnise undeva același obraz arămiu, aceeași gură foarte roșie, cu dinții albi, limpezi, strălucitori. Probabil într-un film, își spuse încercînd să-și alunge gîndul. Dar reveni și începu din nou să caute. Nu era figura ei, nici culoarea ochilor sau a părului care-l tulburase, ci era ceva în felul ei de a fi, în expresia ei, ceva care-i amintea nu atît de o femeie, cît de o stare pe care o cunoscuse cîndva, de mult, într-un timp pe care nu și-l putea preciza, ceva care-i amintea de un anumit timp, de o anumită viață pe care o pierduse de mult. Se simți dintr-odată mai puțin obosit și începu să respire cu curaj, adînc, pînă în fundul pieptului. Dar puține clipe în urmă se trezi că oftează și se îmbujoră. Scoase batista și începu să-și șteargă fruntea, obrazul. Seamănă totuși cu cineva.

„Ștefan m-a rugat să-ți transmit un mesagiu“, începu după ce se odihnise cîtva timp în fotoliu. Ileana îi întinse cutia cu țigări, dar el ridică repede, aproape speriat, palma dreaptă în aer, ca și cum ar fi vrut să se apere.

„Nu mai fumez ! Nu prea mă simt bine de cîtva timp. De aceea am și întîrziat. Ar fi trebuit să viu mai de mult să te văd...“ Tăcu, privind-o cu aviditate cum își aprinde țigara. „Este în legătură cu osul mort, cu măseaua moartă ajunsă în cîmpul morții ?“ întrebă brusc Ileana. Parcă odaia se întunecase dintr-odată. Tresări. „De unde știi ?“ o întrebă. „De la Ștefan, vorbi Ileana silindu-se să zîmbească. Ștefan îmi povestește fel de fel de lucruri pe care nu le înțeleg. Îmi place să-l ascult povestindu-mi de lucruri pe care nu le înțeleg, vorbindu-mi despre pîntecul balenei și despre camera *Sambô* și despre mașina care ar fi trebuit să dispară în noaptea de Sînziene și pe care a pictat-o el...“ „Acum îmi aduc aminte, o întrerupse. M-a rugat să-ți spun că n-a pictat-o...“ Ileana înălță brusc fruntea și-și opri privirile în ochii lui. „Mașina există, m-a asigurat el, dar n-a pictat-o. De altfel, adăugă zîmbind, nici n-ar fi putut s-o picteze. Între noi fie vorba, nu cred că a pictat vreodată ceva...“ Ileana se ridică și, apropiindu-se de fereastră, dădu la o parte perdelele. Se întunecase de-a binelea. Cerul era plumburiu, jos, și părea neclintit. O ramură bătrînă, stufoasă, aștepta împietrită în dreptul ferestrei. Nu se clătina nici o frunză. „Este adevărat că ai o măsea ajunsă în cîmpul morții ? îl întrebă reașezîndu-se în fața lui, pe fotoliu. Vorbește-mi despre ea.“ „Am pierdut-o, spuse căutîndu-și din nou batista și ștergîndu-și fruntea. Mi-a scos-o anul trecut.“ „Păcat, șopti Ileana absentă. Dar de ce spuneai că a ajuns în cîmpul morții ?...“

„Nu mai are nici o importanță acum, făcu cu o mare oboseală în glas. Era o poveste lungă. Era o poveste des-

pre Timp..." Tăcu respirînd adînc. Parcă sta să se înăbuşe ; odaia zăcea surpată în zăpuşeală. „Povestea cu tinereţea fără de bătrîneţe şi viaţa fără de moarte," spuse foarte încet Ileana încercînd să zîmbească.

„Te-aş ruga să deschizi puţin fereastra, şopti el. Nu ştiu ce am... Mă înăbuş..." Ileana sări în picioare şi-l privi o clipă, speriată. Apoi se repezi şi deschise larg ferestrele. El îi mulţumi zîmbind. „Ţi-e rău ?" îl întrebă apropiindu-se de fotoliu. „Mi-a trecut, spuse. Nu mai aveam aer..." În odaie pătrundea încet un miros de trandafiri sălbatici. Cerul coborîse încă şi mai mult, întunecat, ameninţător.

„E din cauza furtunii, spuse Ileana reaşezîndu-se. Aşa e întotdeauna înainte de furtună..." O văzu cum îşi prinde tîmplele în palme. Dar parcă şi-ar fi amintit deodată că e şi el acolo şi-şi lăsă brusc mîinile, îşi scutură pletele, privindu-l, încercînd din nou să zîmbească. Îl iubeşte, îşi dădu el încă o dată seama. Nu e nimic de făcut, nu e nici o ieşire. Îl iubeşte. „Ştefan m-a rugat să-ţi aduc un mesagiu, începu. Are să-mi fie greu să-l repet întocmai, pentru că eram cam obosit şi nu-l prea înţelegeam nici eu bine. Ştefan te roagă să-l aştepţi..." Ea se ridică brusc şi se duse să-şi zvîrle ţigara pe fereastră. Parcă începea să se simtă ceva, parcă şi frunzele s-ar fi trezit din neclintire. Răsuflă adînc şi-şi şterse din nou fruntea cu batista. E absurd ce fac. N-ar fi trebuit să-l iau în seamă ; de abia ieşise din clinică. „Îmi pare rău, adăugă. Dar a stăruit mult să viu să te văd..." Ileana se întoarse în mijlocul camerei şi-şi duse cuminte mîinile la spate.

„Eşti profesor de filosofie, nu e aşa ? Ştefan ţine foarte mult la d-ta. Te admiră foarte mult. Eşti singurul lui prieten, îmi spunea odată, singurul cu care poate discuta... D-ta îl înţelegi ? Îl înţelegi întotdeauna ce spune ? Mai ales acum, după... Partenie... Înţelegi ceva ? Spune-mi şi mie ce se întîmplă cu el..." Se auzeau, îndepărtate, tunetele, şi

creanga tresări înfiorată în faţa ferestrei. Ileana îi vorbise fără să-l privească. „A suferit un şoc nervos, asta e tot, începu el cu un ton degajat. S-a răzbunat pe el Istoria, adăugă zîmbind. Ştefan are fobia Istoriei, are groază de evenimente : el ar vrea ca toate lucrurile să rămînă pe loc, aşa cum i se păreau lui că erau în paradisul copilăriei. Şi atunci istoria se răzbună ; îl înfundă de cîte ori poate. Îl bagă în lagăr din greşeală, omoară oameni în locul lui, tot din greşeală şi aşa mai departe. Uite, mie, care trăiesc în istorie şi sînt împăcat cu Istoria, mie nu mi se întîmplă niciodată nimic..." Se opri istovit şi-şi căută din nou batista. Era aproape întuneric în odaie. Creanga începuse să se scuture, şuierînd, însufleţindu-se, lovind tot mai tare în geam.

„Te rog, n-o închide !" spuse văzînd că Ileana se îndreaptă spre fereastră. Ea se rezemase de pervaz şi-şi plecă fruntea afară. „Începe vijelia," spuse fără să se întoarcă. Tunetele se auzeau tot mai apropiate. La răstimpuri, cerul era zăbrelit de pîlpîiri roşietice şi creanga se zbătea, gemînd. „Nu te întrebam de asta, de ce s-a întîmplat cu Partenie, vorbi Ileana întorcîndu-se în mijlocul odăii. Aş fi vrut să ştiu dacă d-ta îl înţelegi întotdeauna cînd îţi vorbeşte de Timp şi de pîntecul balenei şi de noaptea de Sînziene... Sau poate d-tale îţi vorbeşte altfel, adăugă repede, apropiindu-se de el. Eu nu-l înţeleg. Ştiu că-şi iubeşte foarte mult soţia. Mi-a spus-o chiar el... Şi atunci, nu înţeleg ce se întîmplă cu el. Nu înţeleg !..." Se opri şi închise ochii cu un zîmbet îndurerat, încruntîndu-se totodată. Un fulger verde-roşiatic pîlpîi la fereastră şi puţine clipe în urmă trăznetul cutremură clădirea. Ca şi cum ar fi aşteptat doar acest semnal, ploaia începu să cadă deodată, grea, plumburie, zgomotoasă, precipitîndu-se tot mai îndesată, gîfîind. Ileana sări şi închise ferestrele. Apoi îşi căută nervoasă o ţigară şi şi-o

aprinse. Biriș o privi din nou adînc și oftă. „Mi-e foarte drag, începu ea fără să-l privească și aș vrea să fim prieteni. Aș vrea s-o cunosc și pe Ioana, pe soția lui. Mi-a spus că o iubește foarte mult. Aș vrea să-i cunosc mai bine pe amîndoi, să fim prieteni. Dar nu izbutesc să-l înțeleg. Cîteodată trec luni de zile fără să-mi dea un semn de viață. Apoi îmi telefonează la miezul nopții, vine să mă vadă în zori, rămîne ziua întreagă cu mine, nu se mai duce la minister, nu se mai duce acasă... Și-mi vorbește despre fel de fel de lucruri stranii, pe care nu le înțeleg. Îmi place să-l ascult vorbindu-mi despre toate lucrurile acestea, îmi place să-l ascult. Dar aș vrea să înțeleg ce se întîmplă cu el, aș vrea să știu ce are de gînd să facă, ce-ar vrea să facă, ce-ar vrea să se întîmple..." Se opri, ca să aștepte tunetul. În odaie pîlpîise din nou lumina lunară a fulgerului, apoi ferestrele răsunară prelung. El închise ochii ; se simțea dintr-odată transpirat și, instinctiv, își strînse gîtlejul. N-am mai fumat. Azi n-am fumat nici o țigară. Nu mai poate începe din nou ; n-am mai fumat. „Mi-a spus să-l aștepți, făcu el deodată. Este tot ce-am înțeles : că te roagă să-l aștepți..." Ploua acum dezlănțuit, aproape cu furie, și creanga se zbătea înspăimîntată, lovindu-se, deznădăjduită, de geam. Fulgerele se întețiseră. La răstimpuri, casa întreagă parcă se cutremura din temelii. Ileana îl privea ca și cum l-ar fi căutat undeva, în fața ei, fără să izbutească să-l vadă. „Mi-a vorbit mult, continuă el cu glas sugrumat, dar n-am prea înțeles. Îmi era rău. Fumasem în neștire, aveam amețeli. Nu-l puteam asculta prea bine. Dar am înțeles un lucru : că te roagă să-l aștepți..." Ileana își prinse tîmplele în palme și rămase așa, ascultînd vijelia, fără să scoată un cuvînt. El simți din nou că se înăbușă și respiră adînc. Ar trebui să plec, își spuse. Gîtlejul îi era tot mai fierbinte ; parcă începea să aștepte gustul de sînge în cerul

gurii. Ar trebui să plec. Mă înăbuș. „Am cunoscut pe unul din directorii de la minister, vorbi Ileana fără să-și ridice privirile. Mi-a spus că e cel mai bun negociator pe care-l avem, că are ca nimeni altul simțul realităților economice, că, în direcția aceasta, a acordurilor economice, are geniu. Ar trebui să fie, deci, un om ca toți oamenii... Și cu toate acestea nu înțeleg ce vrea !..." „Spunea că se rătăcise în labirint," reîncepu el cu un mare efort." Dar i se păru că aude soneria și se opri. „Parcă sună cineva," spuse. Ileana ascultă mult timp sunetul prelung, metalic, fără să se miște. „Nu aștept pe nimeni. O fi vreo prietenă de-a lui Tante Alice. O fi prins-o ploaia prin apropiere..." Dar în clipa următoare sări și alergă precipitată pe coridor. Biriș își scoase repede batista și scuipă. Privi cu spaimă spuma roșietică, apoi mai scuipă de cîteva ori și-și șterse cu grijă buzele. I se păru că aude glasul lui Ștefan și tresări. „E aici, i se păru că șoptește Ileana. Biriș ! E aici !..." Să stea ploaia și plec. Mă ascund într-un gang și scuip. Trebuie să scuip. Apoi iau o mașină și mă duc acasă. Îmi face Coana Viorica un ceai. Îl văzu intrînd cu un buchet de lăcrămioare în mînă, ud leoarcă, încercînd să-și ridice părul care i se lipea mereu de frunte. „Am fugit tot timpul prin ploaie," spuse. Ileana îl privea lung, zîmbind, cu mîinile la spate. În cele din urmă îi luă bucheţelul de lăcrămioare. „Mi l-ai adus mie ?" îl întrebă. Ștefan răsufla greu, adînc, privind cu un zîmbet vinovat șiroaiele care se scurgeau pe covor. Nu mai îndrăznea să se miște. „Treci la baie și scutură-te, îi spuse Ileana. Vino cu mine..." Ieșiră amîndoi. Trebuie să plec, își spuse și cu un efort se ridică în picioare. Se rezemă de speteaza fotoliului, cu ochii pe jumătate închiși, așteptînd trăznetul. Ferestrele răsunară prelung. Aș putea intra după el, la baie. Să scuip „Ce faci ?" îl întrebă mirată Ileana. „Trebuie să plec, spuse silindu-se să zîmbească.

Am treabă... Cred că găsesc o mașină..." „Să nu pleci, șopti Ileana tulburată deodată. L-ai văzut cum a venit ? !... Să nu pleci !..." Se rezemă moale de speteaza fotoliului și-și scoase din nou batista. De-ar sta ploaia... „Ți-e rău ? îl întrebă Ileana cu o privire speriată. Să-ți dau ceva. Ce vrei să-ți dau ?..." „Ce ai ?" îl întrebă Ștefan apropiindu-se. „Aș vrea să mă duc acasă, spuse. Nu mă simt bine. Unde e baia ?" întrebă el îmbujorîndu-se.

Apoi ieși repede, urmat de Ștefan. Intrînd, trase zăvorul tremurînd și se aplecă deasupra chiuvetei. Scuipă de mai multe ori, tușind, înecîndu-se și deschise amîndouă robinetele. Începu să se spele pe mîini, pe obraz, respirînd adînc, cu spaimă. Șovăi o clipă, apoi scoase batista și o clăti, privind în neștire apa care gîlgîia în chiuvetă. Și deodată își aminti. Era mic, veniseră cu gabrioleta la Moși. Nea Mitică îl ținea de mînă ; Coana Viorica umbla la un pas înaintea lor, cu o umbreluță de mătase roz. Era foarte cald. „Mi-e sete", șoptise el. Stai că ajungem acuma, spusese nea Mitică. Ajungem la grădină și-ți dau o limonadă. Se lăsa tras de mînă, prin mulțimea aceea asurzitoare, prin praful care se înălțase pînă foarte sus, deasupra baloanelor colorate. „Mi-e sete !" începu el din nou. Parcă îi frigeau buzele mirosurile acelea necunoscute, fumurile care se înălțau din toate părțile, din cazane în care se fierbeau gogoși, de pe grătare, din căldările cu jăratec din care săreau cu pocnete scurte floricelele. „Mi-e sete !" spunea el într-una și simțea cum lacrimile îi curgeau sărate, prăfuite, pe amîndoi obrajii. „Dă-i, Mitică, o limonadă, făcu Coana Viorica întorcîndu-și mînioasă umbreluța roz. Că dacă știam așa, nu-l mai luam cu noi !..." Nea Mitică îl smuci, grăbind pasul, făcîndu-și anevoie loc prin mulțime, și se opri în fața unei dughene. Cineva îi întinse un pahar mare cu limonadă roșie. Apucă paharul cu amîndouă mîinile și-și dădu

capul pe spate. Și rămase fascinat, privind-o : fata aceea neînchipuit de frumoasă, cu ochii verzi-albaștri, cu dinții foarte albi, îi zîmbea. Niciodată nu-i zîmbise cineva cu atîta dragoste. „Băiețașule, îi spunea ea, maimuțoiule !" Auzea gîlgîitul limonadei, simțea cum i se preling șiroiele în colțul gurii și o auzea mereu pe ea : „maimuțoiule ! maimuțoiule !..."

„Să mă duc să-ți aduc o mașină," spuse Ștefan cînd îl văzu că intră în salon. „Nu e nevoie, mă simt mai bine. Mă simt mult mai bine acum..."

Tăcură toți trei, ascultînd vijelia.

„Știu acum cu cine seamănă Ileana," spuse deodată rezemîndu-se de speteaza fotoliului și încercînd să zîmbească. „De ce nu vrei să rămîi ? îl întrebă ea cu o privire rugătoare, deznădăjduită. Îți dau un alcool... Sau dacă vrei, îți fac un ceai..." „Știu cu cine seamănă, repetă cu același zîmbet istovit. Îmi pare foarte bine că am aflat cu cine seamănă... Aveam patru ani ; a fost singura mea dragoste împărtășită. Am privit-o, cred, o jumătate de minut. Credeam că n-am s-o mai uit niciodată. O uitasem..." Ileana îl privea cu aceeași uitătură stranie, ca și cum nu l-ar fi văzut. Ștefan rămăsese încurcat în mijlocul camerei. „E mai bine că nu i-ai spus nimic," începu el deodată. „I-am spus doar că te pierduseși în labirint," îl întrerupse cu un gest de nerăbdare. Simțise din nou că se înăbușă, că nu mai are aer, și întinse mîna Ilenei.

„Îmi pare rău...," șopti ea. „Ai fost marea mea dragoste din copilărie, îi spuse el. Singurul suflet care am simțit că mă iubește cu adevărat..." Ea îi zîmbi, vinovată. De abia cînd ajunse în stradă îndrăzni din nou să respire adînc, pînă în fundul pieptului. Dar se refugie repede într-un gang. Începuse grindina. Ar fi vrut să scuipe, dar îi era

rușine ; în gang se mai aflau cîțiva trecători. Își scoase atunci batista udă din buzunar și și-o apăsă în neștire pe gură.

În vara aceea a plecat pentru o lună la Casa de odihnă a profesorilor secundari de la Comarnic. Venea pentru a treia oară, dar de data aceasta urmă întru totul regimul prescris de doctor. Problema e simplă, își spunea. Trebuie să mă reîntorc, pentru un anumit timp, la condiția de larvă. Să renunț la activitățile și cheltuiala de energie care incumbă adultului, să mă supraalimentez și să dorm cît pot mai mult. Revenea totuși, necontenit, asupra imaginii Cătălinei : în combinezon, fără ciorapi, cu o mînă pe piept : „Rămîi, te rog !... Cînd ai să ai plăcere, vino, eu te aștept !..."

Izbutise s-o revadă din ce în ce mai rar. Dar lupta, în fiecare seară, cu ispita de a se duce s-o vadă. Ca să fie sigur că va rezista, se dezbrăca de îndată ce apunea soarele și se așeza în pat. D-na Porumbache venea și-i ținea de urît, aducîndu-și ibricul cu cafea, sau, cînd era foarte cald, căldarea în care pusese la gheață o sticlă de vin și un sifon. O privea cum soarbe din cafea, povestindu-i. O privea mai ales cum trage oftînd din țigară. Uneori o ruga să-l lase să-i aprindă el țigara, și aspira cu voluptate și cu foarte mare grijă, primul fum. Nu am nimic, își repeta mereu, doar am fumat prea mult. Problema e simplă : regresiunea în stare de larvă. D-na Porumbache îi povestea, pînă tîrziu, nopțile, și el asculta fascinat toate întîmplările acelea pe care le cunoștea de mult, pînă în cele mai mici amănunte, întîmplări despre oameni pe care nu-i întîlnise, sau pe care îi zărise doar în treacăt și într-un timp cînd nu mai erau decît bietele lor umbre. Nu l-ai cunoscut pe Finul Lică și pe Fănel, pe frate-su, cînd aveau ei Grădina Veseliei, începea d-na Porumbache. Știa tot ce va urma : cum a venit odată Mița Biciclista cu toate fetele de la șantan și

a cerut să se scoale mahalagiii ca să poată dansa ele pe mese, printre talerele cu fripturi și paharele pline cu vin, și a pus rămășag că nici un singur pahar nu va fi răsturnat. D-na Porumbache se oprea, își umplea paharul, apoi așeza oftînd sticla în căldare. El aștepta nerăbdător, deși știa ce va urma : una din fete a lunecat pe masă, și cineva a sărit atunci s-o prindă în brațe, iar toți mahalagiii s-au repezit la fete să le sărute, și s-a făcut o învălmășeală de-a rămas de pomină, căci fetele veniseră cu ofițerii după ele, și unul, un locotenent, a tras un foc de revolver în aer, dar lumea a crezut că trag ofițerii, și femeile au început să țipe și încercau să sară gardurile grădinii, dar se împiedicau în rochiile lor lungi. Atunci s-a auzit răcnetul lui Finu' Lică : „Cine a tras cu pistolul, mă ?..."

Dar nu avea întotdeauna destulă voință ca să se dezbrace, să se urce în pat și s-o cheme pe Coana Viorica să-i țină de urît. Îl apuca un fel de febră de nerăbdare îndată ce apunea soarele și atunci se bărbierea, își schimba cămașa și pornea, încruntat, grăbit, cu deznădejde, spre Cătălina. Uneori nu o găsea acasă, și o aștepta plimbîndu-se pe trotuar, fumînd țigară de la țigară sau rezemat de un zid, o aștepta pînă o zărea apropiindu-se, cu Bibicescu la un pas în urma ei, cu capul plecat, cu părul căzîndu-i peste obraji. „Ce mai faci, Ștefănescule ?" îi striga ea. „Mă întorceam spre casă și am trecut să văd ce mai faci," mințea el. „Cînd o găsea singură, parcă așteptîndu-l, i se părea mai greu de îndurat prezența ei, privirile ei, mai ales, care-l cercetau răbdătoare, pe îndelete, pînă ce, exasperat, începea să-i vorbească, mărturisindu-i cu un glas coborît, înfierbîntat, cum se gîndea la ea *înainte*, cît de mult o dorea, ce planuri își făcea despre viața lor împreună, cum își închipuia el dragostea lor ; îi vorbea așa pînă se simțea golit de sînge, istovit, și atunci se ridica din fotoliu și se îndrepta spre ușă. Cătălina îl urmărea, tăcută, cu privirea. „Cînd vrei, îi spunea ea văzîndu-l

că pune mîna pe clanță, cînd îți face plăcere, vino. Eu te aștept mereu. În loc să te duci... știi tu unde, mai bine vino la mine. Cel puțin, poți fi sigur că n-ai să te îmbolnăvești..."

Problema e simplă, își repeta el necontenit, cu încăpățînare, la Comarnic. Nu legase nici o prietenie cu ceilalți colegi și-și petrecea aproape tot timpul întins pe chaise-longue, în parc, dormind sau prefăcîndu-se că doarme. Își adusese cîteva cărți, dar parcă i-ar fi fost frică să le citească. Așa se întîmplase cu cinci ani înainte, în 1934, cînd venise pentru întîia oară la Casa de odihnă : citea, întins pe chaise-longue, cînd s-a apropiat de el o profesoară din Moldova. „Ce citiți cu atîta interes, d-le Biriș ?", îl întrebase ea. Apoi s-au împrietenit și-și împrumutau unul altuia cărțile. Nopțile se plimbau împreună. A uitat de regim, în acel an, nu s-a ținut deloc de cură și s-a întors mai obosit și tot atît de slab. De data aceasta se încăpățînase să reintegreze starea de larvă. Într-o zi primi în plicul trimis de d-na Porumbache de la București, un ordin de concentrare. Înapoie ordinul la Regiment împreună cu un certificat medical, dar cîteva zile în urmă primi un alt ordin : să se prezinte la Spitalul Militar din Brașov. Plecă chiar a doua zi, plictisit, enervat că i se știrbește luna de odihnă. Credea că va fi examinat imediat, dar comisia se întrunea abia peste trei zile și a fost internat în Spitalul Militar. I se dădu o odaie sinistră, mirosind a creolină și acid fenic, cu ferestrele fumurii, cu clanțele de la uși înfășurate în cîrpe îmbibate în soluție de sublimat ; ca să se dezinfecteze, îi explică sanitarul. Nu înțelegea de ce, dar avea certitudinea că în acea cameră, pe același pat pe care zăcea el, murise de curînd un soldat, unul din acei țărani chemați la concentrare din toate colțurile țării, unul din atîția care așteptau nopțile în gări, dormind cu capul pe genunchi, să le sosească trenul care să-i poarte la regimentele lor. Nu venea să-l vadă aproape nimeni. Fără îndoială, își spuse, oamenii sînt încă sub impresia penibilă a acelui cadavru

descoperit într-o dimineață în patul meu. Apoi fu chemat la examenul radiografic. Își scoase cămașa și aștepta, pe întuneric, alături de alți cîțiva soldați, care tremurau la răstimpuri, ca zgîlțîiți de friguri. „Biriș Petre !," se auzi strigat din întuneric. Se apropie bîjbîind de medicul militar și se lăsă condus în dreptul aparatului. Știa tot ce va urma : „respiră ! respiră adînc ! tușește !..." „Ce meserie ?" întrebă medicul. „Profesor secundar," răspunse supus Biriș. „Ai putea fi mai atent cu sănătatea d-tale," mormăi medicul. Apoi se întoarse către sanitarul de lîngă el, care scria la lumina scăzută a unui bec roșu : „Șase luni scutit de concentrare !... Următorul !..." Biriș se reîntoarse bîjbîind la banca unde își lăsase hainele și-și căută cămașa. După cîteva ciocănituri scurte, ușa se deschise și cineva intră pripit. Dar se opri șovăind, în întuneric.

„Cu domnul maior, șopti el, vreau să vorbesc cu domnul maior ! Își găsi drumul pînă aproape de sanitar și se apropie de medic." „Vă cheamă d-l colonel, spuse el. E urgent !..." Medicul mormăi ceva, continuîndu-și lucrul. Celalt se apropie mai mult de el, și adăugă. „Ribentropp e la Moscova !... Negociază tratatul de neagresiune ruso-german !..."

Tăcură toți. Biriș simți cum îl cuprinde frigul și-și îmbrăcă repede haina. Medicul se desprinse de aparat. „Mă întorc în cinci minute," spuse sanitarului.

Din ziua aceea, parcă începuse să se trezească la o altă viață, care era tot a lui, dar care nu semăna întru nimic cu viața pe care o dusese pînă atunci. Se reîntoarse la Comarnic ca să-și termine cura, dar nu mai avea răbdare să dormiteze pe chaise-longue, izolat de ceilalți, în fundul parcului. Cumpăra toate ziarele, își petrecea aproape tot timpul în cele cîteva cafenele unde știa că putea întîlni cunoscuți, se ducea la gară să aștepte trecerea trenurilor

spre Bucureşti şi privea pe rînd figurile acelea preocupate, joviale sau indiferente care se plecau peste ferestre ca să-şi vorbească sau să-şi cumpere fructe în coşuleţele de răchită, sau să întrebe dacă au sosit ziarele din capitală. În zorii zilei de 1 septembrie plecă şi el. Ajunse la Bucureşti cînd ediţiile speciale anunţau invadarea Poloniei. Ieşi din gară grăbit, purtîndu-şi singur, cu greutate, bagajul, şi coborî pe bulevardul Dinicu Golescu căutînd mereu cu ochii un taxi. Oamenii umblau tăcuţi, îngrijoraţi, încruntaţi. Aproape nimeni nu înălţă ochii spre cerul proaspăt, imaculat, al dimineţii. La staţiile de tramvaie citeau cîte doi, trei acelaşi jurnal. Din cînd în cînd, pe celalt trotuar, cineva striga : „Taxi ! taxi !“ Biriş strigă şi el, de mai multe ori, fără prea mare speranţă. Un şofer se opri totuşi lîngă el. „Ce direcţie ?“ întrebă morocănos. I-o spuse şi şoferul clătină din cap, făcîndu-i semn să se urce. „E ultima mea cursă, spuse. Diseară trebuie să plec. Am primit ordinul de mobilizare.“ Aşteptă cîteva clipe şi, văzînd că nu-i răspunde nimic, continuă. „Nu l-ar mai răbda pămîntul, că nu se mai satură. Am făcut cinci luni de concentrare numai anul ăsta, şi toate numai din cauza lui ! Că nu se mai satură ! Tot să ia, să ia, să ia...“

În după amiaza aceea se duse la cafenea. Îl găsi pe Bursuc la masa de lîngă fereastră, vorbind. Închidea la intervale egale ochii, care, pentru o fracţiune de secundă, dispăreau parcă într-un strat de grăsime şi izbucnea din cînd în cînd în rîsul lui gros, trivial, săltîndu-şi pîntecul. „Vine războiul, spunea Bursuc. Eu m-am pus la adăpost : mă popesc. Am găsit şi o parohie, pe lîngă Deva. Voi vă duceţi pe front şi vă rămîn oasele pe acolo. Eu, preot cu parohie, îmi văd de oiţele mele, lîngă Deva, la moşia lui Pătru Fruncea.“ Venea, de atunci, în fiecare zi la cafenea. Bursuc era întotdeauna acolo, aşezat la masa de lîngă fereastră, vorbind despre Pătru Fruncea, care-şi avea moşiile lîngă Deva. „Mi-a fost greu pînă mi-am găsit omul, spunea. Trebuia să fie prost, bogat şi ambiţios, căci numai aştia ştiu să facă politică. Acum, că l-am găsit, pot să aştept. Poate să vină războiul.“ Fuma din nou două pachete de ţigări pe zi. A început să fumeze mult în zilele cînd aştepta bătălia de pe Vistula. Aşteptau toţi marea bătălie de pe Vistula, care trebuia să schimbe soarta războiului. Numai Bibicescu părea sceptic, indiferent, ascunzîndu-şi anevoie plictiseala şi decepţia. Ştia, acum, că Mişu Weissmann n-are să-i poată face atît de curînd teatrul. Marea lui afacere fusese din nou amînată. Cînd i-a întîlnit pentru întîia oară pe toţi trei — căci Biriş nu voise s-o caute acasă pe Cătălina şi aranjase cu Bibicescu să se întîlnească direct la restaurant — nu au vorbit decît despre asta, despre teatrul pe care Mişu Weissmann nu-l mai putea face şi despre bătălia de pe Vistula care ar fi nimicit diviziile blindate germane şi i-ar fi salvat şi pe ei toţi. Cătălina nu-i mai spusese Ştefănescu, aşa cum îi spunea astă vară de cîte ori era Bibicescu de faţă. Îi spunea din nou Petrache, cum îi spusese întotdeauna. Era absentă, melancolică, şi cînd îi întîlnea ochii, zîmbea visătoare. „Vine toamna, spunea ea la răstimpuri. Anul acesta am simţit-o cum vine de departe.“ Nopţile erau totuşi calde şi în fiecare dimineaţă Bucureştiul regăsea acelaşi cer albastru, strălucitor. „Ce ghinion, auzea vorbindu-se la cafenea, seceta asta, ce tragedie ! Dacă ar ploua, n-ar mai putea înainta tancurile nemţeşti, s-ar înnămoli în mlaştinile Vistulei şi ar începe marea bătălie.“

Trecuse încă din prima seară pe la Ştefan. Era mobilizat în Ardealul de Nord, îi spuse Ioana. „D-ta crezi că vine războiul ? îl întrebase ea, în prag, crezi că au să vină şi peste noi ?“ A trecut s-o mai vadă după două săptămîni, dar n-a găsit-o acasă. A sunat mult timp, rezemîndu-se de uşă, ascultînd soneria răsunînd depărtată în casa goală,

apoi a plecat cu o mare tristețe în suflet. Nu știa de ce venise s-o vadă, nu știa ce i-ar fi spus dacă ar fi găsit-o, dar cobora scările întristat, abătut, obosit. Varșovia căzuse, germanii ocupaseră mai mult de jumătate din Polonia, iar ceea ce rămăsese începu să fie ocupată de Sovietе. Zilnic se refugiau în țară mii și mii de polonezi. Unii dintre ei ajunseseră la București și Biriș îi zărea uneori la cafenea, apropiindu-se cu un zîmbet silit de mese și arătînd, în pumnul pe jumătate închis, cîte o bijuterie, cîteva verighete, sau băgînd mîna în buzunarul de la vestă și, după ce-și roteau privirile în jurul lor, scoțînd o tabacheră de aur.

Apoi, într-o zi, la amiază, primul ministru a fost asasinat de o echipă de legionari. În dimineața aceea Biriș avusese o hemoptizie. Amețit, palid, nebărbierit, plecase s-o vadă pe Cătălina îndată ce aflase vestea. Cătălina tocmai se întorsese acasă ; nu avusese încă timp să-și scoată pardesiul. „Ce e cu tine ? îl întrebă speriată. Ți-e rău ? „Am scuipat iar sînge," spuse Biriș. Se întinse pe divan și Cătălina îi ghemui mai multe perne sub cap. „Vrei să chem un doctor ?" îl întrebă, mîngîindu-i fruntea. „Nu, nu e nevoie de doctor. Fă-mi un ceai..." O auzi cum deschide ușa și se duce să pună apa la fiert, apoi o auzi căutînd în dulap cestile de ceai și zaharnița și i se păru că se reîntoarce în adevăratul lui timp, singurul care fusese pe de-a-ntregul al lui și numai al lui, un timp în care nu pătrundeau alți oameni, pe care evenimentele nu-l puteau știrbi. Zîmbi, lăsîndu-se purtat de fericirea aceea intimă, incomunicabilă, apoi închise ochii și adormi. Cînd se trezi, o văzu pe Cătălina așezată pe divan, lîngă el. Lampa cu abajour japonez ardea, dar lumina îi era aproape istovită de cîteva șaluri de mătase. „Mi-e sete," spuse încercînd să-și ridice capul. Dar ameți și se lăsă din nou pe perne. Cătălina îi dădu să bea din ceașca în care se răcise ceaiul.

Voi să mai spună ceva, dar Cătălina îi făcu semn cu mîna să nu se oboseaască. Puțin timp în urmă sosi Bibicescu cu un doctor. Îi făcu o injecție, apoi îl coborîră, ținîndu-l de subsuori, și într-o mașină îl conduseră în strada Măcelari. „Să nu spuneți nimic," șopti Biriș, să nu-i spuneți Coanei Viorica.

Doctorul veni să-l vadă și a doua zi, și-i mai făcu o injecție. Dormise toată noaptea, transpirînd abundent, și se trezi mai odihnit. Ceru îndată ziarele. Drept represalii pentru asasinarea primului ministru, cîteva sute de legionari fuseseră împușcați în toată țara și expuși în piețe. La București cadavrele fuseseră zvîrlite pe un maidan, lîngă Cotroceni. Lumea fusese invitată să vină să-i privească. Fără să-i spună, d-na Porumbache se dusese să-i vadă chiar în acea după-amiază. S-a întors pe seară, obosită, decepționată. „Era prea multă lume, începu ea scoțindu-și pantofii plini de praf, și se-nghesuiau care mai de care. N-am apucat să-i văd ; doar ce le-am zărit, la unii, picioarele."

Apoi, pe la mijlocul lui octombrie, a plecat la Moroeni. A ajuns la Pietroșița aproape de apusul soarelui. Cînd mașina începu să urce prin pădurea din jurul sanatoriului, simți deodată o nemaicunoscută poftă de a trăi, o fericire fără nume de a fi viu. Mașina înainta încet printre brazi și pe sub fagii și mestecenii cu frunzele galbene și din toate părțile izbucnea mirosul aspru, îmbătător, al muntelui. Sus îl întîmpină pe neașteptate sanatoriul. Era o imensă clădire în formă de semicerc, cu terasele către miazăzi, deschise deasupra pădurii. Camera lui era la etajul V, în blocul din centrul clădirii. De pe terasă se vedeau pînă foarte departe coamele munților, viorii la căderea serii.

Se trezi, totuși, în noaptea aceea, de mai multe ori. Își amintise, în somn, că în cîteva zile va fi 19 octombrie și se trezi îngrijorat, gîndindu-se la Cătălina. N-o mai văzuse deloc în ultimul timp ; el zăcuse tot timpul, iar d-na Po-

rumbache îl amenințase că dacă vine Cătălina o dă afară din casă. „Tîrfa aia te-a nenorocit, ea ți-a mîncat tinerețile. Să n-o prind pe-aci, c-o dau afară !...“ „Vorbește mai încet, îi spunea el, că poate vine Bibicescu ; și știi, e iubita lui, trăiește de cîțiva ani cu Bibicescu...“ D-na Porumbache îl privea lung, apoi începea să plîngă și-și ducea moale, istovită, șorțul la ochi. El o asculta cum plînge, înfundat, sugrumîndu-și suspinele și zîmbea închizînd încet ochii. „Tot la ea se gîndește, Aneto, izbucnea deodată D-na Porumbache, tot la tîrfa aia ! Surioară, ce băiat mi-ai lăsat tu mie, și uite ce-a ajuns ; că scuipă sînge, dar pe curvă tot n-o uită !...“ El deschidea ochii, își oprea privirile pe aceeași pată umedă, fumurie, din tavan. „Vorbește mai încet, spunea, că poate vine Bibicescu. E iubita lui Bibicescu...“

Dar Bibicescu venea arareori și numai în treacăt, la căderea serii. Era întotdeauna plictisit, absent, preocupat și se plimba necontenit în cameră, cu mîinile în buzunar. „Ce mai spui ? întreba el din cînd în cînd, oprindu-se brusc lîngă fereastră, cît mai departe de pat. Cum te mai simți ?“ „Bine, răspundea. Voi ce mai faceți ?“ „Mîncăm cu Conu' Mîșu diseară. À propos, își amintea deodată Bibicescu, m-a întrebat Conu' Mișu de tine, dacă ai nevoie de ceva. Poate ai nevoie de ceva bani...“ „Nu, eu n-am nevoie. Plec la sanatoriu. Poate Coana Viorica are nevoie. Întreab-o pe ea...“ Bibicescu începea din nou să se plimbe, uitîndu-se la răstimpuri la ceas. „Dar el, Conu Mișu, de ce nu vine ?“ îl întreba. „Păi nu ți-am spus ? se oprea Bibicescu în mijlocul camerei, întorcînd brusc capul către el. O păzește tot timpul. Nu se mai mișcă de lîngă ea. O ia în primire de dimineață. O așteaptă cu mașina la poartă și n-o mai scapă din ochi toată ziua...“

Se apropie 19 octombrie, înțelegea el, de aceea o păzește. Se apropie 19 octombrie, își amintise trezindu-se în noaptea aceea la sanatoriu. Se simțea transpirat, dar nu

îndrăznise să cheme infirmiera. Își șterse cu mîneca pijamalei broboanele de sudoare de pe frunte. A doua zi, deșteptîndu-se, întîlni cu mirare munții și pădurea în fața ochilor, pe fereastra deschisă, și i se păru că se trezește dintr-un vis străin, în care se rătăcise din întîmplare. Rămase nemișcat, respirînd adînc aerul tare al muntelui. În cameră mai erau două paturi goale. Probabil că au murit înainte de venirea mea, își spuse el înseninîndu-se.

Cînd auzi clopotul pentru dejun, Biriș răsuflă ușurat. Își strînse hîrtiile de pe masă, le ascunse în mapă și ieși din nou pe terasă. Soarele se înălțase. Cîțiva nouri fumurii pluteau leneși deasupra muntelui. Am să-i scriu chiar astăzi, își spuse, am să-i scriu că mi s-a interzis orice efort intelectual, că mi se va face o nouă operație. Dar își dădu repede seama că redactorul *Farului Nostru* nu-l va putea crede ; aflase, deja, că i se făcuse operația de thoracoplastie astă iarnă, cînd i se scosese două coaste. Am să-i spun că sînt obosit. Sau, poate, am să scriu despre altceva ; am să scriu despre *Priveghiul*.

Într-o duminică umedă și ploioasă de februarie, venise să-l vadă Ștefan. Venise cu mașina unui prieten. Rămăsese o clipă, șovăind, în prag. Nu mai mă recunoaște, înțelese Biriș și zîmbi.

„Te-ai îngrășat, îi spuse Ștefan, arăți foarte bine.“ El știa cum arată ; se privea de mai multe ori pe zi în oglindă și se urmărea cum se schimbă. Obrajii păreau acum umflați în pripă, oarecum artificial și cînd rîdea, bărbia i se îngroșa ca o gușă. Știa, de asemenea, cît de mult chelise în ultimele luni. „Te-ai îngrășat, repetă Ștefan. Apoi, după o clipă, adăugă : E și Cătălina cu mine. A rămas jos, în hol. Întreabă dacă poți s-o primești și pe ea.“ Cătălina intră cîteva clipe în urmă „N-am avut răbdare să aștept, spuse. Știam că ai să mă primești.“ I se păru schimbată, întinerită. „Ce frumos e la tine !“ exclamă și se

apropie de terasă. Începuse să plouă mărunt, și munții erau ascunși în ceață. Cătălina privea peste pădure, respirînd adînc. E cu Ștefănescu, își spuse el și începu să rîdă. Ștefan zîmbi, puțin încurcat. „Mă gîndeam la Cătălina, vorbi deodată. Mă întrebam dacă l-o fi întîlnit pe Ștefănescu..."

„L-am întîlnit, spuse Cătălina, întorcîndu-se de la fereastră și așezîndu-se pe marginea patului. Dar nu erai tu. Nu semăna cu tine..." „Muntele e frumos întotdeauna, începu stingherit Ștefan, e frumos și cînd plouă, și cînd e ceață. Am stat cinci luni în munții Maramureșului." Biriș își bagă mîna sub saltea și trase o tabacheră ieftină, soldățească, de tablă. „Are să-ți facă rău," spuse Cătălina privindu-l în ochi. „...Am fost concentrat acolo, în munții Maramureșului", continuă Ștefan. Cînd își aprinse țigara, observă că-i tremură puțin mîna și se enervă. Cătălina continuă să-l privească ; parcă nu l-ar fi ascultat nici ea pe Ștefan vorbindu-le, cînd mai domol, cînd mai însuflețit, despre munții Maramureșului. Era lîngă el și nu-i venea să creadă ; parcă n-ar mai fi fost ea. Întinerise, se schimbase. Din cauza lui Ștefănescu, înțelese, și începu deodată să rîdă. Ștefan tăcu și-l privi adînc, nedumerit. „De ce rîzi ?" îl întrebă. Își trecu mîna pe gură, peste obraz, ca să-și potolească rîsul. Cătălina îi luă țigara dintre degete și, ridicîndu-se, se îndreptă spre terasă și o strivi pe ciment... Nici măcar n-am fost curios să aflu ce s-a întîmplat la 19 octombrie, își aminti el încă o dată. N-o mai iubesc, n-o mai doresc. Poate să facă ce vrea, să se culce cu cine vrea. M-am vindecat. E aici, lîngă mine, și parcă nici n-ar fi. „Parcă acum seamănă și mai mult cu Partenie," vorbi deodată Cătălina reașezîndu-se pe marginea patului. Biriș își opri privirea asupra lui Ștefan ; nu părea tulburat. Rămăsese în mijlocul camerei, așteptînd parcă să continue. „Era mai puțin frumos ca el, dar era mai orgolios, continuă Cătălina cu un glas depărtat, ca și

cum nu s-ar fi adresat nici unuia dintre ei. Era foarte orgolios. Nu s-a consolat niciodată că l-a părăsit logodnica." „Dar tu cînd l-ai cunoscut ?" o întrebă cu un glas sugrumat. Simțise cum tot sîngele îi năvălește deodată în obraji. Vru să bage din nou mîna sub saltea, să-și scoată tabachera, dar Cătălina se plecă spre el și-i prinse brațul. Apoi îl trase încet către ea și-i așeză întreg brațul pe pulpele ei. Cînd vei avea plăcere, vino. Eu te aștept în fiecare seară. „Tu cînd l-ai cunoscut ? reîncepu el stăpînindu-se. Nu mi-ai vorbit niciodată de el, nu mi-ai spus că l-ai cunoscut." Cătălina îl privi cu o mare blîndețe și-i zîmbi. „L-am cunoscut mai bine numai cu cîteva luni înainte de moarte, spuse cu același glas depărtat. Cred că era să facem un mare amor unul pentru altul. Începuse chiar să scrie pentru mine o piesă de teatru..."

„Bibicescu pretinde că a scris-o pentru el, o întrerupse Ștefan, că a scris-o ca s-o joace el." Cătălina întoarse capul ca și cum ar fi vrut să vadă cine vorbise, apoi ridică din umeri. „A scris-o pentru mine, continuă cu o stăpînită fervoare. Mi-a mărturisit-o chiar el. Mi-a spus : «M-am gîndit la tine aseară, cînd am început piesa. Și i-am găsit un titlu frumos, care spune tot. *Priveghiul...*»" „Nu știi nimic altceva ? întrebă Ștefan trăgîndu-și scaunul și așezîndu-se în fața ei, lîngă pat. Nu știi dacă a terminat-o ?" „Nu știu, vorbi Cătălina. Nu cred că a terminat-o. Mi-ar fi plăcut s-o joc eu," adăugă după o clipă, visătoare. „Dar nu mi-ai vorbit niciodată despre el ! izbucni Biriș trăgîndu-și brațul și încercînd din nou să-și vîre mîna sub saltea, după tabacheră. Știai cît de mult mă interesează Partenie și nu mi-ai vorbit niciodată de el !" Cătălina zîmbi și-l privi lung. Îl privi cum scoate tabachera, o deschide, își alege o țigară și o răsucește nervos între degete. E absurd ! îmi tremură mîna, înțelese el. A observat și ea că-mi tremură mîna. „Era cît pe-aci să facem un mare amor, începu Cătălina cu același glas

detaşat, care parcă venea de departe. Ne întîlneam ca doi studenţi îndrăgostiţi în sălile de expoziţii, prin parcuri, serile. Era zăpadă. Ningea tot timpul."

„Era în ianuarie, spuse Ştefan. A nins tot timpul, în ianuarie." „Spunea că are mare nevoie de mine, continuă Cătălina absentă. Spunea că numai eu l-aş putea împăca din nou cu viaţa. Cred că era foarte orgolios." Se opri şi păru deodată ostenită, îmbătrînită. „Îi era totuşi frică de ceva, reîncepu. Spunea că are mare nevoie de mine... Spunea că era fericit că mă întîlnise..." „Îmi pare rău că nu l-a întîlnit pe Bursuc ! exclamă Biriş cu un zîmbet crispat, înălţîndu-şi capul de pe pernă. Nu pe Anisie, nu pe Ştefănescu ; ăştia nu erau personagii pentru el. Pe Bursuc trebuia să-l întîlnească ! (Mă platonicianule, mă idealistule, tu încă n-ai înţeles că orice femeie e curvă !...) Bursuc era omul lui ! repetă el cu un glas gros, înfundat. Pe Bursuc trebuia să-l întîlnească !..." Cătălina îl privi din nou lung, zîmbind. Ştefan îşi trase scaunul mai aproape de pat, aşteptînd. Şi-apoi, într-o bună zi, a urmat ce-a urmat." „Bursuc ar fi fost omul lui," repetă rezemîndu-şi capul de perne. Stinse ţigara pe jumătate fumată pe capacul tabacherei. Se simţise deodată vlăguit pînă la măduvă. Încercă să închidă ochii, dar îi redeschise repede, aproape cu spaimă, şi privi tavanul. Nu era nici o pată fumurie acolo. Era un tavan alb, imaculat. „Ce spuneai că a urmat ?" întrebă Ştefan. „Ce ştiţi şi voi, reîncepu Cătălina cu un glas ferm, indiferent. L-au împuşcat..."

Aş putea scrie despre *Priveghiul,* îşi spuse Biriş reîntorcîndu-se în cameră şi oprindu-se în faţa oglinzii ca să-şi controleze înfăţişarea. Îşi trecu mîna peste creştet şi-şi potrivi cravata. Aş putea scrie despre enigma *Priveghiului* ; aş putea povesti ce ştiu, ce-am auzit. „Să nu crezi cumva că insomniile mele de-atunci..." începuse odată Viziru, mai de mult. Era după întîlnirea de la Ileana ;

dar nu-l ascultase, nu ştia ce-i spusese în fraza aceea lungă, plină de rezerve, de revelaţii pe jumătate voalate. „N-a crezut, îi spusese Ioana. L-am minţit degeaba..."

Coborî mai liniştit în sala de mese. Alături de tacîmul lui îl aştepta corespondenţa ; ultimul număr din *Farul nostru* şi o scrisoare de la Viziru. Îi spunea că va încerca să-l vadă la începutul lui aprilie, înainte de a pleca la Londra. (E război !, îşi aminti brusc Biriş. Ce caută la Londra ?) Îl ruga să-i scrie, în orice caz, dacă vrea să-i aducă ceva de la Londra. Va rămîne acolo cîteva săptămîni, iar la întoarcere, în mai, va veni să-l vadă la Moroeni cu Ioana. Dar scrisese la început Ileana ; îi şterse apoi numele şi scrisese deasupra, foarte distinct, Ioana.

VII

La 10 Mai era recepția la Legație. După slujba de la biserica grecească, Ștefan pleçă pe jos, cu cîțiva colegi din comisie, spre Belgrave Square. Cu o jumătate de ceas înainte aflase că s-a dezlănțuit atacul german asupra Franței, Belgiei și Olandei. Traversă Hyde Park fără să scoată un cuvînt, ascultînd comentariile din jurul lui. Ministrul primea pe oaspeți în pragul salonului. Nu părea preocupat. Ștefan se îndreptă spre grupul unde zărise pe atașatul militar, cînd, ,traversînd salonul, dădu cu ochii de Antim și de Vădastra. Stăteau amîndoi aproape de fereastră, cu un pahar de șampanie în mînă, foarte solemni.

Într-o după amiază, cîteva săptămîni după ce părăsise clinica, ducîndu-se să-l vadă pe Antim, îl zărise pe Vădastra coborînd repede scările. Îl recunoscuse de departe, cu toate că nu-l mai întîlnise de vreo trei ani. Îl recunoscuse după mersul lui hotărît, după cum își ținea capul. Vădastra trecuse pe lîngă el fără să-l vadă. „Cum l-ați cunoscut ?" întrebase pe Antim. „Tot așa ca și pe d-ta : în tren. Mi-a plăcut că știe latinește. E un lucru rar să știi, astăzi, latinește." Apoi îl privise cu un zîmbet ascuns, complice. „Pentru multă lume e încă un secret, adăugase,

dar d-ta ești acum de-al casei, d-tale îți pot spune. Știi că eu am o nepoată, Irina, fata soru-mi Gherghina, pe care ai întîlnit-o într-o zi aici. Irina asta e o fată curioasă. Trăiește mai mult pe la biserici și pe la azilurile de bătrîni. A păscut-o gîndul să intre în mînăstire, dar n-a lăsat-o maică-sa. E singurul ei copil... Ce să-i faci ? Noi, cești-lalți, sîntem atît de păcătoși, încît s-a îndurat Dumnezeu să ne trimeată în familie și un suflet curat, să se roage pentru păcatele noastre." Se întrerupse ca să poată rîde în liniște. „Ce să mai lungim vorba ? Într-o bună zi a văzut-o Vădastra și i-a căzut cu tronc. E drept, fata are zestre și e destul de frumoasă. Dar și ea, din cîți tineri a văzut, numai pe el l-a plăcut. Spune că e un om nefericit, care are nevoie de sprijinul ei. Și cum i-a plăcut și maichi-si, că altminteri e un băiat cultivat, cu situație, cred că lucrurile sînt ca și aranjate... După cum vezi, e o căsătorie din dragoste și din sacrificiu..." Ștefan se îndreptă spre fereastră, făcîndu-și loc prin mulțime și zîmbindu-le de departe. Vădastra aștepta cu paharul de șampanie în mînă, rigid și solemn, fără să privească nicăieri. Cînd se apropie Ștefan, Antim încercă să întoarcă privirile, prefăcîndu-se că nu-l vede. „Cînd ați sosit ?" îl întrebă Ștefan. Antim îi întinse mîna cu răceală. „Alaltăieri, spuse. Dă-mi voie să-ți prezint pe d-l avocat Vasilescu-Vădastra," adăugă. „Din vedere, ne cunoaștem de multă vreme," spuse Ștefan. Vădastra își fixă monoclul negru în orbită și-l privi. „Mi se pare și mie" spuse, apoi întoarse capul spre ușă. Intra tocmai atunci un grup de ofițeri engleji. „Și... chestia care vă interesa ?" întrebă din nou Ștefan coborînd glasul.

Ca și cum n-ar fi auzit, Antim întoarse și el capul spre ușă. „Sînt ofițeri de Stat Major, îi șopti Vădastra. Celalt, cu părul cărunt, e atașat militar. L-am cunoscut după cum salută..."

Cîteva zile înainte de plecare, Ioana intrase în biroul lui.

„A venit domnul profesor Antim. Vrea să-ţi vorbească. Spune că e ceva important şi urgent..."

Venea pentru întîia oară să-l vadă. „Am venit într-o grabă, vorbi Antim aşezîndu-se ostenit pe scaun. Am venit să-ţi cer un mare, un foarte mare serviciu... Să nu spui nu. Numai d-ta mi-l poţi face..." Răsufla anevoie. Părea tulburat. „Ţi-am vorbit de mult despre, ca să spun aşa, secretul vieţii mele, începu pe un ton confidenţial. Ţi-am spus că aşteptam o capodoperă ca să-mi completez colecţia. Nu ţi-am spus însă despre ce capodoperă e vorba. Nici măcar nu ţi-am dat a înţelege. Aşa am procedat cu toţi amicii mei... Am fost silit să procedez astfel, ca să nu fiu descoperit. Toţi se gîndeau la o pînză din şcoala impresionistă franceză sau la un mare pictor român, căci îmi cunoşteau preferinţele... Adevărul este altul şi e teribil : perla pe care o aşteptam — şi pe care, de cîteva săptămîni, am dobîndit-o — e un Rubens ! Un Rubens veritabil, iar nu o copie de atelier, după cum credeau moştenitorii care mi l-au vîndut ! Căci, am uitat să-ţi spun, pîndeam pînza aceasta de douăzeci şi opt de ani. Era a unui cunoscut al meu, care o moştenise şi el prin familia nevesti-si, de la un baron austriac. De o sută de ani, tabloul trecea drept o copie sau opera unui elev. Eu m-am convins, de mult, că e un Rubens veritabil. Am studiat problema ani de zile, fără ca cineva să bage de seamă. Devenisem cel mai mare specialist în Rubens din Europa orientală şi nici măcar nu îndrăzneam să-mi arăt ştiinţa asta cuiva ! Sînt foarte mîndru de această capodoperă de perfidie pe care am desăvîrşit-o timp de douăzeci şi opt de ani !..." Izbucni într-un rîs scurt, viclean, care-i însufleţi din nou întreaga figură. Parcă îi trecuse ca prin farmec oboseala.

„În sfîrşit, ce să mai lungesc vorba, continuă Antim, la 9 martie am pus mîna pe tablou plătind o sumă derizorie. Şi de acum înainte începe o altă taină. Şi am să te rog să o păstrezi numai pentru d-ta. Ai să înţelegi imediat de ce. Eu nu vreau să se dea sfoară în ţară că posed un Rubens veritabil. Mi-e teamă că nu l-aş putea păstra. Mi-l vor cere pentru Palat, sau poate m-aş simţi chiar eu obligat să-l cedez unui muzeu, pe o sumă ridicolă ; căci se cheamă că sînt şi eu un patriot ! Pe de altă parte, eu însumi n-am ce face cu un Rubens. Nu-i de nasul meu. Şi nici măcar nu intră în compartimentul colecţiilor mele. Vreau să-l vînd. Dar nu aici, ci în străinătate. Un Rubens veritabil se poate vinde astăzi cu sume fantastice, cu zeci de mii de lire sterline. Îţi dai seama ce înseamnă asta în lei proşti, de-ai noştri ? Ce înseamnă ea pentru viitorul colecţiei mele ? Dar ca să-l pot vinde trebuie să am girul unui expert european. Am auzit de unul, celebru, de un englez de la National Gallery... Şi acum viu la marele serviciu pe care te rog să mi-l faci..." Tăcu o clipă, privindu-l galeş şi cu înţeles, şi-şi apropie scaunul de el. „Am auzit că d-ta pleci la Londra, spuse. E adevărat ?" „Plec săptămîna viitoare. Negociem un împrumut... Dar nu văd cum ţi-aş putea fi de folos," se grăbi Ştefan să adauge, încurcat. „Stai niţel, îl întrerupse Antim, că-ţi spun eu îndată. Eu nu pot trimite tabloul la Londra, şi nici nu-l pot lua cu mine, acum, pe vreme de război. În plus, încă nu am viza engleză. O aştept, însă, de la o zi la alta. Dar lucrul delicat este transportarea pînzei. Şi iată ce m-am gîndit. D-ta ai curier diplomatic, căci pleci în misiune oficială. Eu îţi înfăşor pînza frumuşel şi o treci într-una din valizele d-tale. Iar cînd ajung la Londra, mă descurc eu. Am eu mijloacele mele..." „Îmi pare extrem de rău, d-le profesor, începu Ştefan. Antim îl privi cu o mirare înspăimîntată şi-l întrerupse

înălțînd palma în aer. „Nu m-ai înțeles bine. Eu nu-ți spun că trebuie s-o treci neapărat d-ta. O poți pune în curierul diplomatic. Asta cred că se poate. Și, evident, voi avea grijă să răsplătesc pe cel care mi-o trece, după cuviință..."

Ștefan tăcu, încurcat, cîteva clipe, apoi spuse, încet : „Imposibil !... Mie, cel puțin, mi-e imposibil s-o fac..." „Dar de ce mă rog ?" întrebă enervat Antim.

„Sînt funcționar al Ministerului Economiei Naționale. Un tablou de valoare reprezintă un bun al Statului. Ce-mi cereți să fac eu, echivalează cu un trafic de valută în stil mare..." „Ei ! și d-ta se scandalizează Antim. Știi bine că nu e trafic de valută ! Îți cer doar un serviciu prietenesc, așa cum se obișnuiește între oameni civilizați..." „Mi-e imposibil", spuse Ștefan zîmbind. Antim începu să-și frece nervos mîinile. „Am venit la d-ta pentru că evenimentele se precipită, vorbi el. Au debarcat acum în Norvegia. Zilele acestea pot începe luptele pe frontul francez. Trebuie să plec și să mă întorc cît mai e vreme. Și acum e un moment ideal. D-ta în misiune, eu cu viza promisă..." Tăcu iar, privind către Ștefan lung, întrebător. „Îmi pare rău că te-am deranjat, spuse el deodată, ridicîndu-se de pe scaun. Contez însă pe discreția d-tale," adăugă ajungînd în fața ușii.

Vădastra își fixă din nou monoclul negru și se întoarse spre Antim. „Doamna aceea care a intrat acum, spuse, este cea mai mare ziaristă americană. O cunosc."

„Îmi pare bine că ați sosit, începu din nou Ștefan. Și probabil că chestiunea aceea care vă interesa..." „Totul s-a aranjat", spuse Antim fără să-l privească.

„S-a aranjat în condițiile cele mai favorabile cu putință, începu Vădastra ridicîndu-și brusc fruntea. Datorită relațiilor pe care le am cu Ministerul de externe..." Dar în

acea clipă, din rîndurile din față cineva făcu un semn. Toate convorbirile amuțiră deodată. „Trăiască Regele !" auzi Ștefan glasul ministrului. Asistența repetă în cor : „Trăiască Regele !"

„...Datorită relațiilor pe care le am cu personalități importante din Ministerul de externe, continuă Vădastra, am izbutit acest tur de forță în mai puțin de două săptămîni : să fim amîndoi trimiși la Londra cu ordin de misiune !..." Îl privi triumfător, apoi sorbi din nou, solemn, din paharul cu șampanie. „E adevărat, spuse Antim, și un zîmbet orgolios îi lumină o clipă figura. Sîntem aici în misiune oficială !..."

„Mi s-a oferit chiar un curier diplomatic, continuă Vădastra, dar am refuzat eu. Ce-aveam nevoie de curier diplomatic ? Ar fi fost imprudent. Prea mare răspundere... Dar vă rog să nu mă întrebați mai mult, pentru că n-am să vă pot spune, adăugă el. Tot ce vă pot destăinui este că e vorba de o misiune dintre cele mai delicate. Am să vă rog, chiar, să fiți foarte discret. Am informat pe ministru, într-o lungă audiență secretă, chiar în seara sosirii noastre. Dar n-am primit încă dispoziții amănunțite. Nu vă pot spune nimic altceva..."

Lumea începea să se scurgă către sufragerie. „...Au doborît deja o sută de avioane nemțești, auzi Ștefan pe cineva alături de el. S-a anunțat adineauri la radio..." „Unde locuiți ?" întrebă Ștefan.

„Deocamdată, la Hotel Rembrandt, lîngă Legație, spuse Vădastra coborînd puțin glasul. Dar asta numai deocamdată. Avem planuri mari. Nu vă putem spune mai mult, înțelegeți și d-stră de ce..."

Trecuse să-i vadă chiar a doua zi. La Hotel Rembrandt i se răspunse că au plecat fără să-și lase adresa. „De altfel nu mai sînt la Londra, îi spuse în acea săptă-

mînă atașatul militar zîmbind cu înțeles. Sînt în misiune..."

Acordul economic a fost semnat în plină campanie a Franței. Membrii comisiei au mai putut lua avionul pentru Paris. Dar expertul care trebuia să verifice primele transporturi își amîna mereu sosirea și Ștefan fusese însărcinat să-i țină locul. Cîteva săptămîni fusese necontenit pe drumuri. Cînd trecea pe la Legație nu uita să se intereseze de Vădastra. „L-am văzut alaltăieri, îi spuse odată atașatul militar cu același zîmbet misterios, dar cred că n-a stat decît cîteva ceasuri. Nu locuiesc în Londra..." La mijlocul lui iunie Ministerul Economiei anunță că expertul nu mai vine. Ștefan fu însărcinat să accelereze transporturile de camioane și material sanitar, singurele care mai aveau șanse să ajungă la Constanța. Se instală pentru zece zile la Birmingham. La întoarcere, ministrul îl chemă în biroul lui. „Îți dau o veste bună, îi spuse. Nu mai pleci în țară. Rămîi cu noi. Ai fost numit secretar economic în locul lui Magheru, care a fost transferat la Berna..."

Îl văzu pe Ștefan că șovăie și adăugă : „Știu la ce te gîndești, dar n-avea nici o grijă. Îți aducem familia cu avionul. Îi aducem în cîteva zile, prin Ankara. Telegrafiază acasă și spune-le să se pregătească de drum..." „Mai știți ceva de Vădastra și profesorul Antim ? întrebă deodată Ștefan. Ministrul nu răspunse imediat. Se mulțumi să-l privească, jucîndu-se cu un coupe-papier și răsucindu-se încet în fotoliu. „Îi cunoști bine ?" îl întrebă tîrziu. „Doar pe profesorul Antim. E un colecționar. Și știu că au venit aici în misiune." „Nu-mi dau bine seama ce e cu ei. Au venit amîndoi cu pașapoarte de serviciu. Au primit, la început, și o sumă de bani. Dar n-am avut nici o indicație precisă asupra misiunii lor. Vădastra mi-a dat a înțelege că e

trimis de Serviciul Secret, dar parcă nu-mi vine a crede. Mi-a lăsat impresia unui exaltat. Dar, oricum, fii prudent..." Venea, de-atunci, în ficeare zi la Legație. „Nici o veste, îi spunea uneori atașatul militar. Nu s-au întors. Și zîmbea cu tîlc, fără ca Ștefan să poată înțelege dacă glumește sau e într-adevăr vorba de un secret. „Încă puțină răbdare, îi spunea ministrul. Mai sînt unele dificultăți. Nu s-au restabilit complet cursele de avion. Pînă la Cairo se mai găsesc locuri ; dar între Cairo și Barcelona, și mai ales în avionul Lisabona-Londra, imposibil de găsit, pentru moment..."

Într-o dimineață cumpărase ziarul și, deschizîndu-l, încremeni în mijlocul trotuarului ; Sovietele cereau prin ultimatum cedarea Basarabiei. Cineva îl apucă de braț și Ștefan își ridică speriat privirile din ziar. Era Vădastra. Părea neobișnuit de surescitat. „Ați auzit ?" îl întrebă el. Se apropie, privindu-l aspru, aproape amenințător.

„Mîine are să ne vină rîndul la toți, continuă ridicînd tonul. Așa se întîmplă dacă nimeni n-are grijă de noi, dacă sîntem lăsați, în plin război, fără cea mai elementară protecție !" „Dar ce s-a întîmplat ?" „L-au arestat azi noapte pe profesorul Antim !... Dar am să fac un scandal ! adăugă el ridicînd amenințător degetul. Am să telegrafiez primului ministru. Am să protestez prin ziare !... Și am să cer rechemarea ministrului, dacă nu se intervine imediat pentru eliberarea unchiului meu !..." „E război, spuse Ștefan. S-o fi făcut vreo confuzie. Poate la ora aceasta d-l profesor a fost deja eliberat..."

„În orice caz, eu am să protestez, îl întrerupse Vădastra. Am venit aici în misiune oficială... Am să cer ministrului să protesteze în termenii cei mai energici..." „Nu știu dacă are să vă primească, spuse Ștefan. Nici măcar nu știu dacă este la Legație. În urma ultimatumului sovietic..."

„Ce ultimatum ?“ întrebă Vădastra încruntîndu-se.

„Ne cer să ne retragem din Basarabia în trei zile.“

„A ! făcu Spiridon. Era de așteptat. Eu prevăzusem de mult asta...“ Tăcu, puțin încurcat, frecîndu-și mîinile. „Credeți că o să-l elibereze ? întrebă el după o lungă pauză, cu un glas mai potolit. Credeți că e la mijloc vreo confuzie ?“ „Probabil. Vorbiți cu consulul general. Are să intervină dînsul...“ Dar, adăugă, nu bănuți motivul arestării ?“ „Vă dau cuvîntul meu de onoare că nu bănuiesc nimic, vorbi solemn Vădastra. Am sosit acum cîteva zile la Londra. Am fos mereu plecați...“ „Poate tocmai din cauza asta...“ „Dar de ce ? exclamă el indignat. Dacă Anglia e în război, nu mai e voie să circuli cu trenul ?... Noi n-am fost în plimbare ! Am avut treburi !...“ Și apoi, după ce-și roti privirile în jurul lui, se apropie de Ștefan și-i luă brațul. „Știu că sînteți și d-stră în secret, spuse foarte încet. E vorba de Rubens-ul nostru. Am căutat un expert. Cel de la National Gallery e în America. Și a trebuit să fim foarte prudenți, foarte discreți, înțelegeți și d-stră de ce...“ Din fericire, adăugă ștergîndu-și fruntea, afacerea e ca și încheiată. Tabloul a fost autentificat și am găsit și cumpărător. Nu vom încasa suma la care ne gîndeam la început, dar, în orice caz, am făcut o afacere excelentă. Problema e, acum, ce facem cu banii ! De aceea nici n-am încheiat încă tîrgul. Mai așteptăm. N-avem nici un motiv să ne grăbim. Cu cît trece timpul, cu atît prețurile tablourilor clasice se vor urca...“

Ștefan nu izbutise să asculte tot timpul. Își amintise brusc de un fost coleg de Universitate. Chelariu, profesor la Chișinău. Aflase, anul trecut, că soția îi mai născuse un copil ; al cincilea. Își cumpărase o mică vie, lîngă Chișinău, și își instalase acolo o parte din bibliotecă. Îi spusese odată că se ocupă de același subiect pe care și-l alesese la teza de licență : vechiul drept românesc... În trei zile, preciza

ultimatul, trupele se vor retrage din Basarabia, lăsînd intacte toate instalațiile militare, industriale și administrative... „...Și acum, continuă Vădastra, să vă dau și o veste bună. Am primit-o mai de mult, dar am ținut-o secretă. În curînd voi fi tată...“ „Felicitările mele !“ „Mulțumesc. Dar, știți, eu eram de mult informat asupra acestui eveniment fericit !... Voiam să vă facem o surpriză, d-stră, tuturor românilor din Londra. Dar cum nu sînt șanse să plecăm curînd, m-am gîndit că vă pot spune... Sper că va fi un băiat,“ adăugă el încruntîndu-și ușor sprîncenele.

„O să cedăm, auzea Ștefan în jurul lui. Ce putem face ? sîntem o țară mică...“ Chelariu se ocupa de vechiul drept românesc. Drept românesc... „Nu cred că au să-l țină mult, vorbea cineva. A fost doar o confuzie ; are să-i dea drumul...“ „Dar soția d-tale ?“ îl întrebau. Ridica din umeri ; încă nu s-au restabilit liniile aeriene. Ioana îi telegrafiase prin cifrul ministerului : imposibil prin Cairo ; încearcă să obții locuri prin Lisabona. „Mă duc la Foreign Office, îi spusese ministrul ; mi-au făgăduit să-mi oprească locuri în avionul de Lisabona.“ Apoi, în seara următoare, îl chemase. Era mai palid, dar părea calm: „Am fost rechemat, îi spuse. Mă așteptam la asta. Evident, nu mă întorc. Eu cred că democrațiile cîștigă, nu mai are sens să ne punem problema...“

„Aseară l-au eliberat pe Antim, auzi el. A fost o confuzie. S-au stabilit la Londra,“ îi spusese atașatul militar. Parcă nu mai zîmbea ; părea preocupat. „Vine rîndul Transilvaniei, spunea. O să cedăm. Am ținut degeaba cinsprezece divizii pe frontieră, aproape doi ani de zile...“ „Dumneata, care te interesezi de istoria contemporană, îi spusese ministrul («Cu d-ta e altceva, spunea Biriș. D-ta ești căsătorit, și ești probabil fericit în căsătorie. Pe d-ta nu te interesează *istoria*. D-ta ai dori ca toate lucrurile să stea pe loc, să împietrească așa cum le-ai apucat d-ta, pentru că

ești fericit și ești împăcat și ai vrea ca Timpul să nu mai curgă...») D-ta, care te interesezi de istoria contemporană, spusese ministrul, ia citește asta". O notiță subliniată cu roșu, într-un jurnal : anunța că lupii din Grădina Zoologică începuseră să-și sape gropi. Își săpau vizuinele foarte adînc în pămînt. „Se pregătesc și ei de asediu... Apoi îl întrebase. Ce mai e pe la Legație ? Cum vă împăcați cu noul d-stră șef, însărcinatul cu afaceri ?" „L-am rugat să intervină din nou la Foreign Office, să obțină locurile pentru soția mea..."

„Pe d-ta, evident, toate lucrurile acestea nu te interesează, d-ta ești căsătorit și ești probabil fericit în căsătorie..." „Sînt fericit, spusese el. Dar nu cred că e asta, să nu mă las confiscat de istorie, încerc să ies din Timp..." „Ce vrei să spui ? îl întrerupsese Biriș. Ce înseamnă propoziția asta monstruoasă : *să ieși din timp ?*" „Odată, cînd eram mic, mă întorceam acasă într-un car cu fîn. Asta se petrecea la via noastră de lîngă Rîmnicu-Sărat. Adormisem și m-am trezit deodată, singur, în carul cu fîn — și deasupra mea erau numai stele. Erau numai stele. Și parcă totul se oprise pe loc. Parcă timpul nu mai curgea. Nu erau decît stele" „Toate acestea nu înseamnă nimic, spusese Biriș. Emoții naive, infantile, fără absolut nici o semnificație..." Asta se întîmpla de mult, în strada Măcelari ; nu erau încă prieteni, nu se tutuiau ; Biriș nu aflase atunci de camera *Sambô*. Altminteri i-ar fi spus : „Încerci să reintegrezi o stare edenică, infantilă. *Să ieși din timp* ar însemna pentru d-ta reîntoarcerea la carul cu fîn al copilăriei sau la camera interzisă de la etajul II..." „Ți-am spus asta, continuase Ștefan, ca să-ți dovedesc că *știam* că timpul se poate opri pe loc încă de cînd eram copil. N-a fost nevoie să aștept căsătoria mea fericită ca să descopăr lucrul ăsta..." „Ștefan, ce se întîmplă cu tine ? îl întrebase anul trecut Biriș. Ce se întîmplă cu Ileana și cu tine ? Tu

ești un om fericit ; ai avut acest mare noroc de a-ți iubi soția..." „O iubesc și acum, spusese, îmi iubesc chiar foarte mult soția..."

„Am putea veni prin Elveția, îi telegrafiase Ioana. Oprește locuri în avionul de la Lisabona. „Sînt dezolat, dragă Viziru, spunea însărcinatul cu afaceri, dar trebuie să ai răbdare. Mîine mă duc din nou la Foreign Office..." „Venim prin Elveția, îi telegrafiase din nou Ioana..."

„Am să mă duc în Elveția, spunea în dimineața aceea de martie Ileana, mă invită Valkyria la Lausanne ; a moștenit o mătușă foarte bogată. Am să mă duc să stau la ea. Am auzit, de altfel, că și tu pleci la Londra." „Doar pentru cîteva săptămîni, încheiem un acord economic. Cel mai tîrziu la mijlocul lui mai sînt înapoi. Nu pleci pînă nu mă-ntorc, nu e așa ? te rog foarte mult să nu pleci..." Ileana îl privise lung și zîmbi." „Mi-e peste putință să te înțeleg, spuse. Mi se pare uneori că visez, că vorbesc cu tine în vis..." Era îmbrăcată cu un tailleur gris și avea un buchețel de violete la butonieră. 23 martie ; își amintea foarte bine ziua. Era înourat, bătea un vînt rece. Primăvara părea îndepărtată. *„Drôle de guerre,* spusese Ileana surprinzîndu-i privirile furișate către chioșcul cu ziare, unde un băiețaș, sosit cu bicicleta, tocmai deșcărca edițiile de amiază. Nu se întîmplă nimic..." „Aș vrea să te mai întreb ceva, începuse el tîrziu, apropiindu-se de casă. Probabil că ghicești și tu ce vreau să te întreb... Ileana îi lăsase brusc brațul și întorsese capul : „Ștefan, te rog ! Avea un glas neașteptat de dur și privirile îi erau reci, tăioase. Te rog ! dacă vrei să rămînem încă prieteni..."

Atunci intră sfios Antim, purtînd sub braț o servietă. Îmbătrînise peste măsură în cele trei luni de cînd nu-l mai văzuse și părea speriat.

„Îmi pare foarte rău că n-am mai venit să te văd, spuse închizînd cu grijă ușa. În d-ta am toată încrederea. D-ta

ești un om cinstit..." Privi bănuitor în jurul lui, ca și cum s-ar fi temut să nu-l audă cineva. „M-am bucurat aflînd că n-ați fost reținut la poliție, spuse Ștefan. Probabil că a fost la mijloc o eroare." Antim se așeză pe fotoliul din fața biroului. „Eroare ! exclamă el căutîndu-și batista să-și șteargă fruntea. Parcă englezii arestează vreodată oamenii din eroare ? Nu prea se joacă ei cu arestările. Eu am fost arestat pentru spionaj ! Nu mi-au spus-o în față, dar mi-au dat a înțelege. Am avut norocul că m-a anchetat un om fin, franțuzit, și avînd și el mare slăbiciune pentru anticari... A fost un denunț..." Își luă servieta de pe birou și și-o așeză pe genunchi. „Mă tot întreb cine ar fi avut interesul să mă denunțe ca spion, adăugă el și ridică brusc ochii ca și cum ar fi vrut să surprindă vreo mișcare pe figura lui Ștefan. Spion," repetă coborînd deodată glasul, cu înțeles.

Probabil că de-aceea nu se găsesc locuri în avionul de la Lisabona. Sîntem toți suspectați. România a renunțat la garanții. a trecut de partea Axei. De-acum înainte ne garantează Hitler. De-aceea am abandonat Basarabia. Chelariu studia vechiul drept românesc... Drept românesc...

„Nu spui nimic ?" îl întrebă Antim. „Îmi aștept soția, vorbi deodată Ștefan, cu însuflețire. De o lună de zile aștept să capete locuri în avionul de la Lisabona..."

„Nu se mai găsesc locuri, spuse Antim. Am vrut și noi să plecăm, mai de mult, dar nu se mai găsesc locuri... Sau nu vor să ni le dea... Am rămas prinși aici ca niște șoareci în cursă... Ca niște șoareci," adăugă el coborînd din nou glasul. Privi în jurul lui, parcă tot ar fi căutat ceva.

„Mă tot întreb cine ar fi avut interesul să mă denunțe, începu. Inspectorul care m-a anchetat..."

În acea clipă se auzi alarma aeriană și Antim sări în picioare. „Aveți un adăpost solid la Legație ?" întrebă

strîngîndu-și servieta sub braț. „Este unul, dar nu prea solid. Dar pînă acum noi nu prea coboram cînd se da alarma. Ați văzut, nu prea bombardează." „Nu trebuie să te joci cu soarta ! exclamă Antim. Unde spuneai că e adăpostul ? Sau poate cobori și d-ta cu mine..." „Eu zic să mai așteptăm, d-le profesor, propuse Ștefan. Poate că avioanele nu se îndreaptă către noi. Dacă auzim tunurile din Hyde-Park, coborîm..." Antim se reașeză pe scaun, numai pe jumătate liniștit. „Mi-a spus d-l Vădastra că ați găsit cumpărător pentru tablou și m-am bucurat." „Cînd l-ai văzut pe Spiridon ?" întrebă Antim cu o speriată mirare.

„Venise la Legație în ziua cînd v-au arestat ca să protesteze." „Hm ! Se afla și el în treabă..." Apoi se întrerupse, cu urechea la pîndă. „Mi s-a părut mie, sau am auzit tunul ?" întrebă.

„Vi s-a părut. Dar dacă aveți vreun presentiment, mai bine coborîți în adăpost. În chestiunile acestea fiecare trebuie să se conducă după inspirație..." Antim își scoase din nou batista și se șterse pe frunte. „Am ajuns nervos de la o vreme, spuse. Nu mă mai recunosc..."

„De ce nu plecați din Londra ? Duceți-vă undeva la țară... Acolo n-ați avea nici o grijă..." „M-am gîndit de mult la asta, dar mi-e frică, vorbi Antim coborînd glasul. Mi-e frică să mă înfund într-un sat cu comoara asta la mine," și arătă servieta. D-aia nici nu vreau, încă, să-l vînd. Ce să fac cu banii ? Nu pot să-i țiu la mine — iar dacă-i pun la bancă, acolo rămîn. De la o zi la alta îi blochează. Așa spun toți. Cel puțin aici, la Londra, mă simt mai în siguranță... L-aș depune la o bancă, într-un *safe*, adăugă el după o scurtă pauză, dar dacă mi-l reține sau dacă arde banca într-un bombardament ? ! Tot e mai bine să-l port cu mine..." Începură să se audă, destul de distinct, bateriile din Hyde-Park. Pălind, Antim se ridică în picioare. „Văzuși cum te păcăli inspirația d-tale ? spuse în șoaptă. Să

ne grăbim !..." Ştefan coborî şi el, să-i arate drumul spre adăpost. „Să nu-i spui lui Spiridon că te-am văzut. Fă-te că nu ştii nimic de mine..." Tăcu îngîndurat. Nu se mai auzeau tunurile. „Băiatul ăsta e cam nebun, adăugă. Nu ştiu ce i-a mai intrat în cap. Zice că are presentimente funeste. Că pe aici au să ne rămînă oasele. Şi că ar trebui să ne facem testamentele..."

„Dînsul, ca avocat, se gîndeşte la toate posibilităţile." Antim se opri brusc, în mijlocul scării.

„Dar eu nu mi-l fac ! Ar fi semn rău."

Ar fi trebuit să-l întreb despre d-na Zissu, îşi aminti Ştefan după ce se despărţise de Antim. „Dacă vrei, să vorbim despre altceva, spusese Ileana. Acum cîţiva ani, cînd te-am cunoscut, îmi vorbeai de Vasilescu-Vădastra şi de marea lui dragoste, d-na Zissu..." „Nu ştiu dacă a fost marea lui dragoste, o întrerupsese. Nu ştiu cine a fost..." „Vorbeşte-mi despre ea sau despre Vădastra, continuă Ileana. Vorbeşte-mi, dacă vrei să mai rămînem prieteni, nu mă întreba !" exclamase aproape cu deznădejde. *Nu mă întreba !* Zări din nou acea lumină speriată în ochii ei ; parcă l-ar fi implorat. Ar fi trebuit să-l întreb despre d-na Zissu.

Cîteva zile în urmă, îl întîlni în faţa Legaţiei.

„Veneam tocmai să te iau, îi spuse Antim. Te rugam să ne faci plăcerea să cinezi cu noi astă-seară... Sper că n-o să avem nici o alarmă, adăugă privind cerul. Parcă se înnourează ; semn prost..." Îşi strîngea servieta sub braţ şi părea încă şi mai îmbătrînit. Barbişonul îi crescuse sălbatic, scofîlcindu-i obrajii. Părul îi înălbise. „Dar ce ai ? Ai primit veşti proaste de-acasă ?" „Da şi nu. Soţia mea nu mai poate veni. Nu se găsesc locuri în avion cîteva luni de aici înainte. Dar nu mă gîndeam la asta ; poate că e chiar mai bine să rămînă în ţară ; cel puţin deocamdată.

Mă gîndeam însă la ce se întîmplă cu noi. Aţi văzut că Hitler ne-a convocat de urgenţă la Viena..." „Păcatele noastre, murmură Antim. Cînd eşti în ţară mică, la ce te poţi aştepta ?"

Mergeau tăcuţi. Ştefan se opri să cumpere ultimele ediţii ale ziarelor de seară. Le parcurse stăpînindu-şi neliniştea. „Deocamdată, nimic grav, slavă Domnului," şopti uşurat.

Ajunsese în satul acela pierdut, de munte, la căderea serii. Soldatul îi luase lada de campanie şi-l condusese către marginea satului. „E casă bună, spunea. Oameni cu stare..." Ploaia se înteţise cînd ajunseră în ogradă. Pe prispă îi întîmpină o femeie cu un opaiţ în mînă. „D-stră sînteţi domnul locotenent ? întrebase. Poftiţi, vă rugăm frumos ! Poftiţi !..." Masa era pregătită şi i-au aşezat şi lui un tacîm. Bărbatul îi prinse mîna în mîinile lui şi i-o strînse aşa multă vreme, repetînd : „Vă mulţumim pentru cinstire. Vă mulţumim că aţi venit la noi." Apoi, arătîndu-i copiilor, rostise, cu solemnitate : „Îl vedeţi ? Domnul locotenent a venit aici ca să ne apere. Dînsul e fruntaş în oştirea romînă. Dînsul ne apără graniţele..." „Dar rămîi astă seară să mănînci cu noi ? întrebă Antim rupînd deodată tăcerea. Nu ştiu cum are să fie masa, pentru că a aranjat-o Spiridon. El se înţelege pe englezeşte, el se ocupă de gospodărie..." Încercă să rîdă, dar veselia îi era silită şi i se stinse repede pe faţă.

„Locuim în Hampstead, continuă. Nu ştiu prea bine cum se pronunţă. Tot Spiridon a găsit apartamentul. Proprietarul a plecat în Noua Zeelandă. L-am închiriat foarte ieftin..." În metrou, Antim tăcu aproape tot timpul, strîngîndu-şi servieta pe genunchi. Părea cufundat în gînduri. Ştefan desfăcu ziarele. Ne-au convocat de urgenţă la Viena...

Cînd se oprise la intrarea satului, începuse să ful-

guiască. Dinspre munte cobora un grup de țărani. Se oprise ca să-i aștepte. „Bună seara," spuse. Oamenii se apropiară de el ridicîndu-și pe rînd căciulile. „Ce mai veste, domnule ofițer ? întrebă unul din ei. Ce se mai aude cu războiul ?" „Merge înainte," spuse Ștefan. „Așa e războiul, vorbi unul mai bătrîn. Merge mereu înainte. E pedeapsa lui Dumnezeu..." „Poate ne-o ajuta Dumnezeu să scăpăm," spuse Ștefan. Toate sînt de la Dumnezeu, adăugă bătrînul. Cum o vrea el..." Apoi tăcuse. Tăceau toți, în ninsoare, săltîndu-și în răstimpuri saricile în spate și privindu-l. „Și d-stră ? începu din nou Ștefan. Sînteți din munte ?" „Din munte, vorbi unul. Din Sărăceni." „Și ce e pe-acolo ?" întrebă Ștefan. „Bine, vorbi bătrînul. E bine. Sînt și pe-acolo ostași. Sînt peste tot. Dar, dacă e război, trebuie să fie..." Apoi tăcură din nou, privindu-l. „Dar d-stră ce mai ziceți ? începu Ștefan. Cum vă împăcați cu greutățile ?.." Bătrînul scuipă în lături, apoi își înfundă căciula pe frunte. Ninsoarea se înteți se.

„Nevoi sînt destule, spuse, bătu-le-ar nenorocul. Că ne-au plecat feciorii la oaste și am rămas puțini și bătrîni la treburi. Dar așa-s vremurile..." „Așa sînt, vorbi un altul. Sînt vremuri grele." „Grele", repetă bătrînul. Ștefan îl privi încurcat. „Încolo ? întrebă el. Altceva, ce se mai aude ?" „Se aude că are să fie război și pe la noi," vorbi unul. „Cum o vrea Dumnezeu," spuse bătrînul. „Dar d-stră ce spuneți ?" întrebă Ștefan. „Ce poate spune omul ? Cum o vrea Dumnezeu !..." „Dar dacă vine războiul ?" stărui Ștefan. „Dacă vine, nu e nimic de făcut. La război merge tot omul. Așa e ursit el : cînd e război, să se războiască..." Ștefan tăcu. Se înnoptase. La cîteva ferestre se aprindeau opaițele. „Nu cumva vă țiu din drum ? că e tîrziu și poate mai aveți de umblat..." „A, făcu bă-

trînul, ne-am mai odihnit și noi o clipă. Că de mers, de abia acum ne așternem la drum. O să umblăm toată noaptea" „Să nu vă mai țin, atunci. Drum bun !..." „Doamne ajută !" spuse bătrînul ridicîndu-și căciula. Porniră strînși unul lîngă altul, tăcuți, și întunericul îi înghiți repede. Începu să sufle un vînt rece, tăios, care învolbura ninsoarea, ridicînd-o pînă foarte sus în văzduh. Ștefan rămăsese acolo privind în urma lor, în întuneric. O mare liniște pătrundea pe nesimțite din adîncurile ființei lui, amuțindu-l. Lor nu li se poate întîmpla nimic ; sînt din munte, sînt asemenea muntelui. Oameni din alt ev. Toate vor continua să rămînă așa cum sînt acum, neschimbate, netulburate ; oameni, pietre, anotimpuri. Cînd vor muri, se vor naște alți oameni în munte, la fel ca ei ; oameni cărora niciodată nu li se va întîmpla nimic.

„Am fost și eu concentrat, anul trecut, vreo cinci luni de zile, începu văzînd că Antim îl privește lung, nerăbdător, clipind des ca și cum ar fi încercat să se trezească. Am fost în munții Maramureșului..." „Sînt cam obosit, vorbi Antim, și sînt obosit pentru că nu prea dorm. Cînd aud alarma, mă duc în adăpost. Alaltăieri n-am închis ochii toată noaptea." „Și cu toate acestea, ați văzut, nu sînt bombardamente propriu-zis. Sînt doar zboruri de observație. Nu trebuie să le luați în seamă. Poate că nemții fac asta tocmai ca să ne împiedice pe noi să dormim..." „Dar de unde știi că într-o bună zi n-au să bombardeze masiv, așa cum au făcut cu Rotterdamul ?" „Nu e chiar același lucru. Londra e bine apărată..."

Antim tăcu din nou, pierdut în gîndurile lui. Vorbește-mi despre orice altceva, vorbește-mi despre Vădastra și despre amorul lui, d-na Zissu... Cînd ieșiră din stația de metrou se întunecase. Nu se mai zăreau decît licăririle palide ale semnalelor de circulație. „Aș vrea să vă întreb

ceva, rupse deodată tăcerea Ştefan. Poate are să vă pară curios...“ „Spune“, făcu Antim văzîndu-l că şovăie. „Are să vi se pară ridicolă curiozitatea mea,“ începu Ştefan cu un zîmbet vinovat. Antim se opri din drum şi-l privi lung, cu subînţeles. „Bănuiesc eu cam ce poate să fie, spuse. Vrei să mă întrebi de Spiridon...“ „Ceva în legătură cu el, începu cu însufleţire Ştefan. Cînd locuiam în acelaşi hotel, într-o cameră vecină cu a lui, îl auzeam adesea vorbind cu prietenii. Şi vorbea mereu de o anumită d-nă Zissu, o cunoştinţă de-a lui din prima tinereţe... Voiam să vă întreb dacă ştiţi ceva despre această d-nă Zissu, dacă d-stră v-a vorbit vreodată de ea...“ Antim continua să-l privească, lung. „O fi fost vreun amor de-al lui din tinereţe,“ spuse. „Dar nu v-a vorbit niciodată de ea ? stărui Ştefan, nu i-a rostit niciodată numele...“ Antim clătină din cap. „Nu-mi aduc aminte să-l fi auzit, spuse. Credeam că ai să mă întrebi altceva, adăugă după o pauză. Dar o să mai stăm noi de vorbă altădată... Acum, doar trecem drumul şi am ajuns...“

Îl găsiră pe Spiridon aşezînd masa. Îşi scosese vestonul şi îmbrăcase o pijama de casă. Cînd îl văzu pe Ştefan intrînd, rămase surprins. Îşi caută repede monoclul negru şi şi-l puse. Apoi, silindu-se să zîmbească, se apropie de el şi-i strînse mîna. „L-am întîlnit întîmplător pe stradă şi l-am poftit să mănînce cu noi,“ spuse Antim încurcat. „Ne face cea mai mare plăcere, vorbi Spiridon. Să mai pun un tacîm. Astă seară avem conservă de limbă afumată şi cartofi prăjiţi.“ Ieşi cu o mişcare pripită. Ştefan privi mirat spre Antim.

„Iartă-mă, te rog, îi şopti acesta. Voiam să fii şi d-ta cu mine, poate îl tragem de limbă... Am impresia că e cam nebun...“ Vădastra se întoarse din bucătărie cu o far-

furie, un tacîm şi un şervet curat. „Ce admirabilă organizaţie ! exclamă el. Găseşti întotdeauna ce-ţi trebuie. În Anglia nici nu ai nevoie de servitori...“ Aşeză tacîmul pe masă, apoi se depărtă cîţiva paşi, privi de departe, închizînd puţin ochiul, şi se apropie din nou, ca să mute tacîmul în partea cealaltă a mesei. „Vorbiţi bine englezeşte ? se adresă el lui Ştefan. Eu vorbesc perfect. Zilnic mi se fac, din toate părţile, complimente. Numai nenea Iancu nu mă crede...“ Privi spre Antim cu un zîmbet duios. Acesta zîmbi şi el, clătinînd din cap. „Ba te cred, te cred,“ spuse. Dar după cîteva clipe se ridică grăbit de pe scaun, îşi luă servieta sub braţ, şi se îndreptă spre sala de baie. „Mă iertaţi o clipă, spuse stînjenit. Bătrîneţele...“

Îndată ce-l văzu ieşit pe uşă, Vădastra se apropie de Ştefan şi-i luă braţul, îndemnîndu-l către partea opusă a odăii. „V-aţi dat, cred, şi d-stră seama că profesorul s-a schimbat mult în ultima vreme, spuse foarte încet. Îi e frică de moarte. Vorbeşte mereu de moarte. Spune că o să ne rămînă oasele pe aici... Nu cumva are să înnebunească ? Şi atunci ce ne facem cu tabloul ? Aţi văzut, se duce cu el chiar la closet. Aş putea să mă simt jignit. Nu cumva îi e teamă că am să i-l fur ? Dar cine i l-a adus la Londra ? Cine i-a scos paşaport de serviciu ? Dacă nu eram eu, cu relaţiile mele...“ Antim reapăru în sufragerie pe nesimţite.

„Sînt sigur că vorbeaţi de mine,“ spuse el privindu-i pe amîndoi bănuitor „D-l Vădastra îmi vorbea despre relaţiile d-sale cu Ministerul de Externe“, spuse Ştefan. Spiridon se apropie de masă, reaşeză distrat tacîmurile ca şi cum n-ar fi ascultat ce se spune în jurul lui, apoi se adresă lui Antim : „Să mai prăjim şi cartofi, sau ne mulţumim numai cu limbă afumată ? ! Avem şi o sticlă de bere...“ Antim privi

cu înțeles către Ștefan. „Eu zic să prăjim și cartofi. Numai limbă afumată nu e de-ajuns... Poate d-lui Viziru îi e foame..."

„Dimpotrivă, spuse Ștefan încurcat. Serile, aproape nu mănînc..." „E mult mai sănătos așa, spuse Vădastra. Deci, nu mai prăjim cartofi ?" Antim se așeză pe scaun fără să răspundă. Cîteva clipe în urmă își rezemă fruntea în palmă și începu să moțăie. Vădastra umbla în vîrful picioarelor, aducînd pe rînd de la bucătărie cutia cu limbă afumată, pîinea și berea. De cîte ori trecea prin fața lui Ștefan punea degetul la gură și-l arăta pe Antim. „Șșt ! !... șuera el, foarte încet. Șșșt !..." Antim adormise. Dar, întinzîndu-se ca să-și culce mai bine capul pe masă, servieta îi lunecă pe parchet — și se trezi, speriat. A încetat ? întrebă el. S-a dat *all clear* ?..." Ștefan fu surprins de acel cuvînt englezesc rostit ca prin somn și zîmbi. Vădastra reintră în acel moment cu trei pahare. „V-ați speriat, d-le profesor ?" întrebă el ironic.

Antim privea stîngaci în jurul lui, frecîndu-și cu mîna stîngă tîmpla ; cu dreapta apucase deja servieta și și-o păstra pe genunchi. „N-a fost nici o alarmă pînă acum, continuă Vădastra așezînd paharele pe masă. Dacă ar fi fost, te deșteptam noi, n-avea d-ta grijă..." „Cred că n-am dormit prea mult, spuse Antim căutîndu-și ceasul. Îl cercetă lung, cu multă emoție. „De abia nouă și douăzeci și cinci, vorbi din nou cu tristețe. Cum are să mai treacă și noaptea asta !..." Și, întorcîndu-se spre Ștefan, adăugă :

„Parcă timpul se oprește pe loc îndată ce se întunecă. Nopțile se fac din ce în ce mai lungi. Iar cît durează alarma, mi se pare noaptea nesfîrșită..." „Poftiți la masă ! exclamă solemn Spiridon, privind încă o dată tacîmurile, farfuria cu limba afumată, sticla cu bere și paharele. *Dinner is*

ready ! adăogă el pronunțînd rar cuvintele. *The beer is fresh !... The tongue is good...*"

„Păcat că n-ai făcut și cartofi prăjiți spuse cu tristețe Antim apropiindu-se de farfuria cu limbă. Are să ne fie foame mai tîrziu. Ia stați ! exclamă după o scurtă tăcere. Mi se pare că se aude ceva !..." Toți ascultară cu luare aminte, Vădastra își scosese monoclul și plecase capul în jos, ca și cum s-ar fi așteptat să audă vreun zgomot de sub pămînt. „Nimic," declară el punîndu-și din nou monoclul. „Doamne ajută," făcu Antim închinîndu-se. Apoi se apucă să mănînce, concentrat, parcă scufundat în el însuși. Ștefan evita pe cît putea să-l privească. Nu-l mai recunoștea. Vădastra turnă berea și-și înălță paharul ceremonios. „Să bem în cinstea oaspetelui nostru," spuse clătinîndu-și capul către Ștefan. Ciocniră tăcuți, Ștefan duse paharul la buze, dar îl lăsă repede. Berea era caldă, trezită. „Să bem de asemenea pentru independența, integritatea și autonomia patriei noastre, România, continuă solemn Vădastra. Și pentru femeia română sau, mai bine zis pentru soția română. Pentru soțiile noastre, vreau să spun, pentru soțiile noastre care sînt și mame..." Își goli paharul. Ștefan încercă încă o dată, dar se mulțumi să soarbă numai o înghițitură. Îl lăsă apoi pe masă și începu să mănînce, cu ochii plecați. Antim îl privi lung. „Dar ce ai, de ce nu bei ? îl întrebă bănuitor. Ai simțit vreun gust deosebit în bere ?..." Antim nu se atinsese încă de paharul lui.

„E cea mai bună bere din cartier, spuse Spiridon. E garantată. Numai că am deschis sticla cam demult... Știți, se întoarse el spre Ștefan, în casa asta unde găsești tot ce-ți trebuie, n-am găsit încă acel simplu instrument cu care se deschid sticlele de bere..." „Lasă-l să spună d-lui, îl întrerupse Antim. Ce are berea ? ! Are vreun gust deosebit ? „E foarte bună, răspunse Ștefan, doar să nu-mi prea

era sete. Dar pentru că am ciocnit în sănătatea soţiilor-mame, am să beau paharul pînă la fund !...“ Şi îl sorbi, cu efort — şi oarecare teamă, căci Antim continua să-l privească speriat. Vădastra se ridică brusc şi plecă la bucătărie.

„Ia gustă te rog şi din paharul meu,“ îl imploră Antim. Şi fără a aştepta răspunsul, îi vărsă puţină bere. Ştefan o înghiţi zîmbind.

„Să nu pleci curînd, şopti Antim apropiindu-şi capul de el. Mai stai de vorbă cu Spiridon. Poate îţi spune ceva despre d-na Zissu... Poţi rămîne oricît.... Mai avem un pat, pentru musafiri...“

Alarma îi surprinsese departe de casă şi se refugiară în primul adăpost întîlnit. Nu găsiră pe nimeni înăuntru. Antim îşi scoase ceasul, îl privi cu atenţie, oftă şi începu să aştepte. „Crezi că o să dureze mult ? întrebă el tîrziu. Mai prindem metroul ? În acea clipă intrată în adăpost doi bătrîni, care le spuseră corect bună seara. „Să nu mai vorbim, şopti Vădastra. Să nu observe că sîntem străini...“ Antim clătină din cap şi, rezemîndu-se de zid, începu să moţăie. Curînd se auziră salvele artileriei anti-aeriene şi se trezi, tresărind. Dar Vădastra îi făcu semn cu degetul la gură să nu spună nimic. Cei doi bătrîni începură să-i privească cu oarecare bănuială. Se auziră din nou o serie de salve şi un grup se refugie, zgomotos, în adăpost. O femeie purta în braţe un copil pe jumătate adormit. Soţul o privi zîmbind, trecu un deget pe fruntea copilului, apoi îşi scoase jurnalul din buzunar şi începu să citească. Fetele care intraseră gălăgioase contemplară scena de familie, apoi se rezemară de zid şi începură să vorbească între ele în şoaptă. Antim era gata să adoarmă cînd adăpostul întreg se zgudui surd, cutremurat de o explozie apropiată.

„Ai auzit ? exclamă el pălind. Asta a căzut chiar lîngă noi.“

„*Yes, Yes,*“ spuse încurcat Spiridon, şi îşi făcu din nou semn să tacă din gură. O a doua explozie, şi mai apropiată, se auzi chiar în acea clipă. Antim se lăsă înmuiat pe vine, parcă încercînd să se facă mic, să ocupe cît mai puţin loc. „Acum ! acum ! exclamă el încet. Asta care vine !... Să ştii că asta care vine cade pe noi !“... Adăpostul se zgudui din nou, surd, şi alte explozii se auziră din mai multe părţi deodată. Femeia îşi aşeză palma pe fruntea copilului, plecînd ochii. Soţul lăsase jurnalul în jos şi aştepta. Bătrînii se priveau îngrijoraţi, iar fetele tăcură deodată, respirînd adînc. „Doamne, ajută-ne“, făcu din nou Antim, privind speriat către Vădastra. „*Yes ! Yes*“, repeta acesta întruna, negăsindu-şi locul lîngă perete. Apoi urmară cîteva clipe lungi de tăcere. Exploziile se auziră din nou, mai depărtat, şi o nouă salvă de artilerie anti-aeriană. Bărbatul îşi reluă lectura jurnalului. Restul grupului începu să privească curios către Antim şi Vădastra. „Crezi că au trecut ?“ întrebă mai tîrziu Antim.

Bărbatul îşi întrerupse lectura şi-i ascultă. Apoi, adresîndu-se lui Vădastra, întrebă ; *Roumanians ?*“ „*Yes*“ răspunse el ştergîndu-şi fruntea cu batista. „*Read here,*“ îi arătă el zîmbind, un articol din jurnal. Spiridon îl luă mulţumind corect. „Ce scrie acolo ?“ se interesă Antim. Cîteva clipe, Spiridon parcurse articolul fără să-i răspundă. „E despre noi, spuse el tîrziu. A început retragerea din Transilvania. Şi generalul Antonescu a cerut Regelui să abdice !...“ Dar în acea clipă o nouă explozie zgudui adăpostul şi luminile se stinseră. Toată lumea tăcu. „Unde eşti ? întrebă răsuflînd greu Antim. Ţine-mă de braţ !... Parcă mi s-au muiat picioarele !... Doamne Dumnezeule mare !... Doamne Dumnezeule !...“ Dar se întrerupse brusc

...miridon. „Dar unde e servieta ?“
... fi aceasta. „Dă-mi-o s-o țin eu... Să nu ob... ...eva,“ adăugă foarte încet. Vădastra nu răs... ... domnule, servieta !, izbucni Antim întinzînd ... în întuneric. O găsi și și-o strînse sub braț, tremurînd de emoție. „Mă speriași,“ spuse și oftă prelung.

În seara de 9 septembrie Ștefan era invitat la masă de Fotescu, secretarul de presă. Îl găsi jucînd poker cu alți cîțiva români. „Jucăm de la cinci, îi spuse, ca să mai uităm de necazuri. Că dacă ar fi să ne consumăm pentru fiecare catastrofă, ne pierdem mințile... De trei ori potul,“ adăugă el adresîndu-se mesei. Ceilalți își examinară cu atenție cărțile. „Fără mine,“ spuse o doamnă. „Distracție de război ! exclamă bine dispus Fotescu întorcîndu-se către Ștefan. Am citit undeva că jocul de cărți e cea mai bună apărare împotriva panicii...“ „Păcat că nu știu să joc, spuse Ștefan trăgîndu-și scaunul aproape de el. Dar poate am să învăț și eu, curînd.“ „Dar d-ta ce faci tot timpul ? îl întrebă vecina lui. Ce faci ca să uiți de... să uiți de război, de tot ce se întîmplă ?“ Era o femeie încă tînără, dar cu figura veștedă, obosită. Fuma întruna, și degetele îi erau îngălbenite de tutun. Cînd vorbea, îi tremura ușor buza de sus. „Mai ales că ești singur, continuă ea, ești despărțit de familie...“

„D-ta ce faci, cum te-ai organizat ?“ îl întrebase ministrul întîlnindu-l ultima oară. „Îmi apăr libertățile esențiale, răspunsese el zîmbind. Îmi păstrez o parte din timp numai pentru mine singur...“ „Nu, îl întrerupse ministrul, te întrebam de altceva : cum te-ai organizat în eventualitatea invaziei, a bombardamentelor masive... Rămîi la

Londra ?“ „La asta încercam și eu să răspund. Pentru orice eventualitate, mi-am organizat astfel programul încît să-mi păstrez numai pentru mine singur cîteva ore pe zi. În acele ore nu am nici un contact cu evenimentele. Nu ascult radio, nu citesc ziarele. *Orice s-ar întîmpla,* în fragmentul acela de Timp pe care-l smulg din istorie și-l păstrez numai pentru mine, nici un eveniment nu mă poate ajunge.“ Ministrul îl privise după obiceiul lui, lung și totuși absent. „Te invidiez,“ îi spusese. „... Trebuie să-ți fie foarte greu,“ continuă femeia. „Greu, firește. Și, mai ales, va fi din ce în ce mai greu. Dumnezeu știe cîte catastrofe ne mai așteaptă...“ „Atunci, ce faci ?“ îl întrerupse ea. „Încerc să-mi apăr libertățile esențiale,“ spuse. Dar observă că ceilalți îl privesc puțin plictisiți că le-a întrerupt jocul și tăcu brusc. ...„Dacă într-un asemenea ceas România ar fi invadată sau, ferească Dumnezeu, s-ar întîmpla o altă catastrofă, de alt ordin, eu voi afla printre cei din urmă aceste tragedii. Ceasurile acestea anistorice îmi îngăduie să suport, în restul timpului, teroarea istoriei. În cele din urmă teroarea mă ajunge și pe mine ; dar am cel puțin satisfacție de a fi rămas cîteva ceasuri *liber ;* am satisfacția de a nu fi fost integrat evenimentelor în chip automat, ca un sclav care se mișcă și se odihnește la ordinul stăpînului...“ „Adică ? îl întrebă Fotescu, jucîndu-și degetele deasupra cărților. Cum îți aperi libertățile ?“ „Stăpînul nostru, al tuturor, este astăzi Războiul, începu din nou Ștefan. El a confiscat întreaga istorie contemporană, timpul în care am fost ursiți să trăim. Europa întreagă trăiește ca un monstruos automat, pus în mișcare de veștile lansate în fiecare minut de sutele de posturi de radio, de edițiile speciale ale ziarelor, de convorbirile între prieteni... Chiar cînd rămînem singuri, tot la Război ne gîndim, adică tot sclavii Istoriei sîntem. Teroarea evenimentelor este nu numai umilitoare pentru fie-

care din noi, ca ființe umane, dar este, în cele din urmă, sterilă. Nimic nu se alege din acest contact permanent cu Istoria ; nu ne îmbogățim cu nimic, nu descoperim nimic care să merite într-adevăr să fie descoperit..."

Femeia îl privea intens, concentrată, parcă s-ar fi trudit să ghicească alte înțelesuri, și fuma într-una, trăgînd din țigară. Istoria este stenică și fecundă pentru cei care o fac — dar nu și pentru cei care o suportă. Pentru un aviator englez care apără cerul Angliei și-și riscă viața în fiecare clipă, pentru el, firește, contemporaneitatea istorică e fecundă, căci istoria pe care o face el îl ajută să se reveleze sieși. Dar pentru noi, ceștilalți, care asistăm pasivi, pe pămînt, la lupta lui contra avioanelor germane — ce ne revelează această luptă ? Numai teroare..." „Împotriva teroarei istoriei, continuă cu oarecare enervare, pentru că ghicea că-i plictisește pe toți, împotriva ei nu sînt decît două posibilități de apărare : acțiunea sau contemplația. Aviatorul care apără cerul Angliei acționează ; noi nu avem altă soluție decît să contemplăm, adică să ieșim din Timpul istoric, să regăsim alt Timp..." Un tînăr aproape pleșuv, fiul unui negustor de grîne, care anevoie își ascundea plictiseala că jocul fusese întrerupt, își cercetă încă o dată cărțile. „Cît ai spus ?" întrebă ridicînd privirile. „Parcă spusesem de trei ori potul," făcu Fotescu. „Eu nu merg," repetă vecina lui Ștefan. „Nici eu", făcu al patrulea jucător. Femeia se întoarse către Ștefan. „Spune, te rog, d-ta spui lucruri interesante..."

„În fond, începu Ștefan cu un glas mai tulbure și vorbind din ce în ce mai repede, în fiecare clipă fiecare dintre noi putem muri. Și putem muri fără glorie, ca niște furnici călcate în picioare, ca niște șoareci prinși în cursă, stropiți cu gaz și arși de vii. Nu ne putem împotrivi acestui destin. Dar avem măcar datoria să protestăm împotriva lui. Și, eu cel puțin, nu am alt mijloc de a protesta

decît refuzînd să fiu confiscat, macerat și terorizat de acest destin. Dacă va fi să mor azi, mîine sau într-o lună — am să mor. Dar am să mor, cel puțin, mîndru că n-am renunțat la demnitatea mea umană, la libertatea mea. Istoria mă va omorî, dar nu va omorî un sclav — ci un om liber, care a știut să-și smulgă măcar o frîntură din viața lui teroarei istoriei." „Ai spus de trei ori potul ?" întrebă din nou tînărul pleșuv, după ce-și mai cercetă, încă o dată, încurcat, cărțile. „De trei ori !" Tînărul rămase cîtva timp pe gînduri, apoi începu să numere fără grabă fisele. „Bine, vorbi femeia, dar eu tot nu înțeleg, ce faci ?"

„Uite ce fac, vorbi Ștefan zîmbind. În ceasurile în care mă smulg Războiului, citesc lucruri fără absolut nici o legătură cu actualitatea. Citesc, bunăoară, poeți, filosofi, mistici — sau cărți de preistorie. În acele ceasuri nu accept nici chiar cea mai vagă aluzie la actualitate, îmi interzic chiar cel mai umil gînd la Război. Nu vreau să-mi amintesc nici măcar de soția și copilul meu, nici măcar de nenorocirile țării mele. Sau, mai precis, nu vreau să-mi amintesc de soția, copilul sau țara mea așa cum sînt ele *în clipa de față*. Mă gîndesc la ei proiectîndu-i într-un alt Timp, fie un anumit moment din trecut, fie un Timp imaginar. Îmi amintesc, bunăoară, de anumite călătorii pe care le făceam cu soția mea. Sau încerc să-mi închipui România acum cinzeci, o sută sau chiar cinci sute de ani. Au fost și atunci tragedii istorice, și sînt dispus să mi le reamintesc, să meditez asupra lor — dar fac aceasta din propria mea voință, nu pentru că aș fi obligat s-o fac. Libertatea mea hotărăște asupra cărei tragedii istorice din trecut să-mi opresc mintea — libertatea mea, iar nu o informație auzită la radio sau citită într-o ediție specială a ziarelor." „În fond, îl întrerupse secretarul de presă, este un fel de turn de fildeș..." „Nu este exact un

turn de fildeș, pentru că nu fug de realitatea istorică. Îmi apăr doar libertatea de a mă smulge din cînd în cînd din această realitate istorică pentru a regăsi o realitate mai esențială : poezia, mistica, filosofia, iubirea..." Tînărul pleșuv număra încet, cu migală, fisele. Fotescu îl privi pe furiș și un zîmbet viclean îi licări o clipă pe figură. „Dar cu ce folos ? întrebă al patrulea jucător. Dacă tot nu poți schimba nimic ?..." „Deocamdată, datoria mea nu este să schimb ceva, ci să împiedic să fiu transformat într-o larvă de către actualitatea istoriei. Să-mi păstrez, adică, un minim de libertate pentru mai tîrziu..." „Dar cum ? exclamă aproape cu exasperare vecina lui. Cum ?"

„Uitați, doamnă, vorbi blînd Ștefan. Astăzi, bunăoară, mi-am luat cu mine un poet." Scoase cu atenție din buzunarul hainei un mic volum legat în piele. „*Sonetele* lui Shakespeare, le arătă el. Dacă se dă alarma și mă aflu într-un metrou sau într-un adăpost, încep să citesc. *Refuz*, astfel, să fiu prezent la un foarte mărunt eveniment istoric. Citind pe Shakespeare, mă smulg clipei de față, clipei care era menită să mă confiște, să mă terorizeze... Iar dacă în acel moment cade o bombă și mă omoară, mă omoară, cum vă spuneam, ca om liber — iar nu ca sclav ; căci mă omoară cu mintea fermecată de geniul unui poet, iar nu cu mintea unui om care se întreabă dacă avioanele s-au depărtat sau nu de adăpostul lui..." În acea clipă se auzi țipătul prelung al sirenei. Ștefan își puse zîmbind volumul în buzunar. Ceilalți se priviră încurcați, parcă fiecare ar fi așteptat de la celalt să ia o hotărîre. „Nu cred că va dura mult, spuse Fotescu. Să treminăm partida asta și ne așezăm la masă. D-ta ce faci, d-le Gherghel ?" se adresă tînărului pleșuv. „De trei ori potul, începu acesta cu un glas stăpînit, împingînd un morman de fise către mijlocul

mesei, plus... de nouă ori potul !..." Toți se însuflețiră deodată. D-na Fotescu se apropie curioasă de masă. „Plătit ! spuse Fotescu începînd să numere grăbit fisele. Cîte cărți ?" „Sînt servit !" făcu Gherghel. „Eu am să iau o carte." Și o luă din pachet cu o mișcare scurtă, pregătindu-se s-o fileze. Se auziră deodată cîteva explozii, surprinzător de aproape. Toți își ridicară frunțile, privindu-se din nou întrebător. „E anti-aeriana, spuse d-na Fotescu, avem o baterie în cartier..." „Ce faci ?" întrebă Fotescu încercînd să zîmbească.

O nouă explozie, surdă, cutremură din temelii casa. Femeia se ridică de la masă. „Aveți un adăpost bun ?" întrebă trăgînd nervos din țigară. „E un fel de pivniță, la subsol," vorbi d-na Fotescu. „Ce faci ?" întrebă din nou Fotescu, tresărind. „Număram potul, răspunse Gherghel. Cer încă cinci lire..." „Cinci ale d-tale, începu triumfător Fotescu, și îmi dai și mie încă zece lire !"

Ferestrele începură atunci să tremure. Cîteva clipe în urmă, casa întreagă se clătină, ca smucită din temelii, și o explozie asurzitoare îi făcu pe toți să sară în picioare. Măsuța cu cărți se răsturnă, împrăștiind pe covor fisele. Nu se grăbi nimeni s-o ridice. „Asta a fost o torpilă aeriană ! exclamă cel de-al patrulea. Și a lovit în plin !..." „Ce facem ? întrebă, foarte palidă, d-na Fotescu. Coborîm în adăpost sau mîncăm întîi ?..." „Ori în adăpost... ori aici... vorbi Gherghel. Mai avem două etaje deasupra..." Salvele anti-aeriene se întețiră.

„Eu zic să coborîm, spuse Fotescu. Ai stins gazul în bucătărie ?" se adresă soției. Dar o nouă serie de explozii îi lipi pe toți de ziduri. „Să coborîm repede ! Sînt chiar deasupra noastră !..." Ieșiră grăbiți pe culoar și începură să coboare scările spre subsol. Nu mai vorbea nimeni. „Așteptați-mă și pe mine, auzi Ștefan glasul femeii

care rămăsese în urmă. O aşteptă cu lanterna în mînă. Cînd îl ajunse, femeia i se agăţă de braţ. „Nu mai pot, murmură ea printre lacrimi. Simt că mi se face rău." Fotescu îl întîmpină încruntat în pragul adăpostului.

„Haideţi, domnilor, exclamă el nervos. Haideţi mai repede, ce Dumnezeu !..."

Subsolul era aproape plin. De aici, din adăpost, exploziile şi salvele artileriei se auzeau parcă şi mai puternic. Nu mai vorbea nimeni. Fotescu îşi încleştase dinţii şi privea în jos, aproape cu ură. „Cred că se depărtează, spuse tîrziu cineva. Poate am scăpat şi de data aceasta..." Tăcură iar toţi. „Ne-a tras o spaimă teribilă," spuse tîrziu cel de-al patrulea." „Păcat, vorbi Fotescu. Ştii ce aveam ? se adresă lui Gherghel. Chintă regală de damă !..." Acesta îl privi iritat, dar cu oarecare admiraţie. „Ai jucat-o prost, atunci. Eu aveam caré de aşi servit. N-ar fi trebuit să mă relansezi cu zece lire. Trebuia să ceri o liră, două, ca să vezi ce fac eu..." „Poate că ai dreptate," făcu Fotescu pe gînduri. Dar atunci începură din nou să se audă exploziile si tăcu, încruntat, silindu-se să respire cît mai adînc.

În seara aceea nu au mai cinat. Într-un moment de acalmie cineva ieşi în stradă şi se întoarse cu vestea. „Arde Londra !" Ştefan şi Fotescu se duseră să vadă şi ei. Către City, cerul era incendiat. Vîlvătăi roşii izbucneau la răstimpuri din massa aceea însîngerată, înălţîndu-se vertiginos, pălind şi iarăşi însufleţindu-se. În aer plutea un miros de funingine şi catran. Bubuiturile şi exploziile se auzeau într-una, depărtate. Cînd se reîntoarseră în adăpost, îi găsiră pe toţi foarte palizi. Parcă nici nu îndrăzneau să întrebe ce văzuseră. „De data aceasta, a început bombardamentul serios, spuse cineva. A început bătălia

Londrei..." Tăcură toţi. „Atacă în valuri, vorbi un englez între două vîrste, care ieşise şi el să vadă. Acum se aud din nou avioanele. Sînt din nou deasupra noastră..." Într-adevăr, casa se cutremură din nou cîteva clipe în urmă şi exploziile se înteţiră. În adăpost nu se mai auzea decît respiraţia grea a unei bătrîne astmatice. „Se apropie, şopti femeia privind speriată către Ştefan. De data aceasta nu mai scăpăm !..." Ştefan plecă fruntea, aşteptînd.

Un om trăieşte autentic cîteva ceasuri la fiecare zece, cinsprezece ani, îi spunea Ioanei. Ieşiseră amîndoi în balcon. Era la Predeal. O dimineaţă clară de august, la Predeal, de mult, în alt timp, *înainte*. 1934 ? Era *înainte ;* o dimineaţă de vară ; urcaseră de mai multe ori pe munte şi acum se aflau la Predeal. Vacanţa de vară ; nu se întîmpla nimic. Un om trăieşte autentic... Un credincios nu are mai mult de două, trei experienţe religioase în toată viaţa lui, adăugase. Restul e rutină. Ca şi viaţa noastră : o serie nesfîrşită de automatisme. Doar cîteva ceasuri autentice la zece, cinsprezece ani. Şi cînd vrei să ieşi din rutină, faci istorie..." „La ce te gîndeşti ?" întrebă femeia. Exploziile se îndepărtaseră. „La ce te gîndeai adineauri ?" stărui ea. Ştefan ridică din umeri zîmbind. „Mi s-a făcut foame, dar nu mai am curajul să urc pînă sus, spuse d-na Fotescu. Dacă vin din nou ? Mi-e groază să rămîn singură, acolo, sus..." „Mă urc eu şi aduc nişte pesmeţi şi poate cîteva sandwichuri", spuse Fotescu. Dar cînd se apropie de uşă, casa se cutremură din nou. Explozia care se auzi o clipă în urmă îi sperie pe toţi. „Nu cumva a căzut pe casa noastră ?" întrebă cineva. Domnul între două vîrste ieşi din subsol ca să verifice. Se întoarse cu un bătrîn înalt şi voinic, cu cască metalică ; era home-guardul din cartier. „Bomba a căzut la colţul străzii, spuse el cu un glas jovial. A dărîmat doar o aripă a casei doctorului

Elwin. Dar au căzut și bombe incendiare. Cîteva chiar aici, pe trotuar. Le-am stins eu. Trebuie să controlăm coperișul. Cine vine cu mine ?"

Cîțiva bărbați se îndreptară spre ușă. Home-guardul se întoarse spre Ștefan. „Ești căsătorit ? Ai copii ?" „Nu," răspunse. „Cunoști bine scara ? Știi pe unde se iese pe coperiș ?" „Aproximativ." „Eu știu mai bine, spuse domnul între două vîrste. Locuiesc la al patrulea. D-ta, se adresă el lui Ștefan, verifică încă o dată trotuarul. Știi să stingi o bombă incendiară ?" „Da," răspunse Ștefan.

În clipa aceea simți cum începe să tremure de emoție, poate de frică, și se îndreptă umilit, furios, spre ușă. Auzi cîțiva pași, sfioși, în spatele lui, dar nu se întoarse să privească. Abia în stradă văzu că-l urmase Gherghel. „Eu n-am nici nevastă, nici copii, spuse el încercînd să glumească, dar nu știu nici să sting bombele incendiare..." „Nu cred că e greu. Le înăbușim cu nisip. E un sac cu nisip aproape de ușă... După cîte îmi dau seama, adăugă Ștefan, după ce privi în jurul lui, nu mai sînt și alte bombe. Și, cîtva timp, nu cred că o să mai cadă. Avioanele au trecut pe deasupra noastră. S-au îndepărtat spre City. Acolo e focul ăl mare..." Ar mai fi vrut să vorbească ; se simțea mai în siguranță vorbind. Vorbește-mi despre Vădastra, vorbește-mi despre amorul lui, doamna Zissu, vorbește-mi despre orice altceva... Panica îl cuprinsese din nou cîteva minute după ce ajunsese în stradă. Incendiul parcă se întinsese. Întreg cerul era înroșit și vîlvătaiele se întețeau. La ce te gîndeai ? Uitați, doamnă : *Sonetele* lui Shakespeare... La capătul străzii, în dreptul casei lovite, se adunase un grup de bărbați care se agitau ca niște umbre în bătaia focului. În partea opusă se aprinsese coperișul unei vile ; flăcările, galbene, se prelingeau ca niște limbi ascuțite pe streașină, încercînd parcă să muște cît mai departe. Zări la o fereastră o bătrînă care se apăra

cu o măturică de scuturat. Poate face semne către stradă. Un om trăiește autentic cîteva ceasuri la zece, cinsprezece ani. În clipa următoare, femeia se pierdu în întunericul camerei. D-ta cum te-ai aranjat ? Îmi apăr... „Eu zic să intrăm, supuse Gherghel. Cum sîntem cu capul descoperit, riscăm să ne atingă vreo schijă de obuz anti-aeriană." Deabia cînd se apropie de el, Ștefan își dădu seama că îi clănțăneau dinții. „Să intrăm", șopti Gherghel, cu un glas straniu, parcă ar fi șuierat. O nouă serie de explozii și salve anti-aeriene îi întovărășiră cînd intrară în adăpost. Îi găsiră pe toți nervoși, agitați. „Dar cît are să mai dureze, Doamne Dumnezeule ! exclamă femeia căutîndu-i ochii. Au trecut două ceasuri de cînd s-a dat alarma, și parcă tot desupra noastră se rotesc, tot pe noi ne bombardează..." De ce ți-e frică, nu scapi. S-ar putea... Închise brusc ochii, aproape strivindu-i, cu furie. Vorbește-mi despre ce vrei tu, dar altceva, *altceva*. Mă omoară ca un om liber, iar nu ca un sclav... Home-guardul intră din nou, cu același zîmbet voios. „A fost doar o biată bombă incendiară, pe jumătate stinsă, spuse vorbind foarte tare. I-am venit de hac cu mîna..." Și își arată mîinile, înnegrite de păcură. Un deget îi sîngera. Fără grabă, omul își scoase batista, turnă dintr-o ploscă de metal puțin whisky într-un colț și-și spălă rana. Apoi duse plosca la gură. „Cine mai vrea o înghițitură ? întrebă el începînd să rîdă. E bun contra porumbeilor lui Hitler !..." Grupul se înveseli deodată. Un bătrîn, două femei și omul care locuia la etajul IV își trecură plosca din mînă în mînă. „Ce facem ? întrebă femeia. Rămînem aici toată noaptea ?... Măcar dacă ar fi adăpostul bun... Dar credeți că rezistă la o bombă căzută în plin ?" „Puține adăposturi rezistă la o bombă căzută în plin, spuse Gherghel. Doar la hotelul unde locuiesc Neagu și Păun, doar acolo ești în sigu-

ranță absolută. Sînt zece etaje și adăpostul se află la alți cinci metri sub pămînt. Și e un bar în hall-ul hotelului. Ne mai întremăm puțin... Ce ziceți ?... Vă ispitește ideea ?... Eu acolo mă duc..." „Să mai așteptăm puțin, poate trece", spuse Fotescu. „Eu zic mai bine să profităm de primul moment de acalmie și să plecăm, vorbi soția lui. Asta poate dura toată noaptea..." „Mie mi-e teamă să ies, spuse femeia căutînd din nou ochii lui Ștefan. Mie mi-e groază să ies în stradă, să văd focul... Mai bine rămîn aici. D-ta ce faci ?" întrebă Ștefan.

„Eu plec cu dînșii. Mă duc acasă."

O jumătate de ceas în urmă, plecară. Femeia îi petrecu cu ochii, așa cum dispăreau, unul după altul, în întunericul culoarului. „Nu vă duceți ! le mai strigă ea încă o dată. Am o neliniște ciudată. Nu vă duceți !..."

Îi întîmpină un miros puternic de fum, funingine și petrol. Focurile de pe stradă fuseseră stinse. Doar pe trotuar, la cîteva zeci de metri, mai ardeau, molcom, cîteva schelete de bombe, ca un foc de găteje pe cale să se stingă. Cerul, însă, era însîngerat din toate părțile. Cîteva baloane se profilau, luminate la răstimpuri de reflectoare. O camionetă de pompieri trecu în plină viteză prin fața lor. Porniră cu pasul repede, aproape alergînd, spre stația de metrou. „Dar mi se pare că metroul nu mai funcționează în timp de alarmă", își aminti al patrulea. „În orice caz, gura metroului e deschisă. Ne adăpostim acolo, dacă nu găsim altceva mai bun..." Cînd ajunseră în Cromwell Road, zăriră mici incendii risipite pe tot întinsul străzii. Pilcuri de oameni ieșeau și reintrau în umbră, agitîndu-se. Doi polițiști întindeau de-a curmezișul străzii o frînghie, prinsă la capete în două capre de lemn. „*Diversion*", le spuse unul din ei.

Și pentru că îi văzu alergînd grăbiți spre metrou, le strigă : „E un adăpost bun la numărul 37, cîteva case mai sus, pe stînga !..." Grupul șovăi. „Nu rămîneți pe stradă !" le strigă un home-guard apărut pe nesimțite din pragul unei uși. Cad mereu schije. Alergați către adăpost. N-rul 37..." „Eu în orice caz mă duc la hotel !" spuse GhergheL „Și noi", șopti înspăimîntată d-na Fotescu. O luară din nou la goană pe lîngă case, cocoșați, ca și cum le-ar fi fost teamă că le va cădea ceva în cap. Nu mai vorbeau. Bubuiturile se întețiseră din nou. Cineva se împiedică de un morman de moloz. „Atenție ! strigă. E o casă dărîmată !... Auziră un șuerat ascuțit și se zvîrliră toți la pămînt. Din față izbucni o lumină verde-roșietică, urmată imediat de o explozie. Ștefan închise ochii. Parcă își simți tot sîngele adunat în inimă ; o clipă crezu că se va sufoca. Începu să numere : unul, doi, trei... „Biriș tocmai îmi spunea că mi-ai trimis un mesagiu din labirint, vorbea Ileana. Dar n-am înțeles nimic. Nu înțeleg ce vrei să-mi spui..." În clipa aceea închise ochii. Trăsnetul zgudui casa și ferestrele tremurară prelung. „Unde o fi plecat băiatul acela prin ploaie ? vorbi deodată Ileana, ridicîndu-se de pe canapea și ducîndu-și amîndouă mîinile la tîmple. Apoi se întoarse spre el și-l privi exasperată, deznădăjduită. De ce i-ai spus și lui să vină ? îl întrebă cu un glas înecat de emoție. De ce i-ai vorbit și lui ? N-am înțeles nimic. Îi spuneam că am ieșit din labirint. Dar pe el îl rugam să-ți spună altceva. Nu mai mi-aduc nici eu prea bine aminte acum... Tăcuse, istovit, ascultînd grindina revărsîndu-se în ferestre. Se făcuse aproape întuneric. Apoi înălțase brusc fruntea și o întrebase : Cine era logodnicul tău, căpitanul Melinte ? Ileana se oprise în mijlocul odăii și întoarse speriată capul spre el. L-ai

iubit ? o întrebă tulburat, aproape în şoaptă... Ridicînd încet capul, Ştefan întîlni întreaga boltă străbătută de reflectoare, desprinzîndu-se albe, sticloase, din cearcănul roşu al cerului. Răpăiau intermitente tunurile anti-aeriene ; amuţeau brusc, ca şi cum s-ar fi pregătit să asculte, apoi izbucneau din nou, în salve neregulate. Un reflector se opri o clipă asupra unui balon captiv apoi se stinse brusc, şi se reaprinse alături.

„Acum ! Repede ! vorbi Ştefan ridicîndu-se. Trebuie să fugim !..." Tăcuţi, se ridicară şi porniră toţi după el. Cîteva zeci de metri în faţă întîlniră un taxi. „E gol !" strigă Fotescu. „Dar nu e nici şoferul," spuse decepţionat Gherghel.

Şoferul se desprinse anevoie de sub maşină. „Am avut mare noroc, le spuse. M-am băgat la timp. Mi l-au găurit de schije..." Dar nu voia să-şi părăsească adăpostul. Aproape toate străzile vecine erau blocate, le spuse. „Mergem la Park Hotel, vorbi înfierbîntat Gherghel. Acolo e cel mai bun adăpost din Londra. Ai taxă dublă... Şi scapi şi d-ta. Aici au să cadă bombe toată noaptea..." Trebuie s-o luăm pe-acolo, arătă şoferul către partea cea mai însîngerată a oraşului. Are să fie greu... Şi sîntem prea mulţi"... „Eu nu merg, spuse Ştefan. Dar plecaţi acuma. Pînă nu soseşte alt val de avioane..." În cele din urmă, şoferul se lăsă convins. Se urcară în maşină tăcuţi, evitînd să privească înainte spre City, unde flăcările păreau că se înteţesc. „Noroc !" le spuse Ştefan.

Urmări cu strîngere de inimă maşina aşa cum se pierdea în perdeaua de fum roşu.

Către miezul nopţii se părea că atacul încetase. Ştefan ieşi din staţia de metrou în care se adăpostise cu un ceas înainte şi se îndreptă spre casă. O parte din reflectoare se

stinseseră. Cerul părea acum şi mai însîngerat deasupra cartierelor incendiate. În aer plutea un miros greu de păcură, de fum şi ciment. Intrînd din nou în beznă, i se păru că se trezeşte. „Pregătesc invazia, spusese cineva de lîngă el. Asta e tactica lor : atrag atenţia asupra capitalei şi atacă undeva pe coastă, ca să asigure debarcarea primelor unităţi..." Ştefan întorsese capul să-l privească. Avea gîtul neaşteptat de lung şi de subţire şi vorbea rar, clipind necontenit, umezindu-şi la răstimpuri buza de sus, aproape sugîndu-şi-o. „Zilele acestea sînt hotărîtoare, adăugase." „Acum să-i vedem, strigase atunci o femeie. Acum, aici, pe pămîntul nostru !..." Şi parcă deodată nu mai păreau atît de obosiţi. Se priveau unii pe alţii zîmbind, cu o neaşteptată dîrzenie în ochi. „Bine că a început ! exclamase cineva din fund. Începu să fredoneze, dar se întrerupse o clipă şi adăugă : „Invazia, vreau să spun. Bine că a început..." D-ta cum te-ai organizat ? În caz de invazie vreau să spun. Îşi scoase volumul de versuri din buzunar şi-l deschise la întîmplare. Se trezi tîrziu că privea de nu mai ştia cînd aceleaşi rînduri, fără să le fi putut înţelege. Cu mintea fermecată de geniul unui poet. Adevărul este că mi-a fost frică. Vorbeşte-mi despre orice *altceva*... Întoarse foaia continuînd să se prefacă atent. Oamenii vorbeau între ei domol, cu lungi pauze. „Durează de patru ceasuri, spunea o femeie. Şi parcă tot pe aici se învîrtesc, vorbise ea după vreo zece minute, reîntorcîndu-se. Bine că n-am apucat să ies ; căzuse o bombă la capătul străzii." „Am simţit-o pînă aici", spuse tînărul cu gîtul lung. „Nu, ţi s-a părut, era anti-aeriana..."

De abia cînd se depărtase destul de gura metroului şi se simţi din nou singur, pierdut în întuneric, se trezi de-a binelea. Nu cunoştea deloc cartierul. Cineva, care aproape adormise chircit lîngă ghişeul metroului, îi spusese că are vreun ceas de mers pînă să ajungă acasă. Trebuia să fie

atent pe ce străzi umblă, ca să nu se rătăcească. Grăbi cît putu pasul. La primul colţ, însă, se opri, pentru că strada era întreruptă de fîngîi. Un policeman îi strigă să se depărteze repede : căzuseră cîteva bombe care încă nu explodaseră, şi aştepta echipa de specialişti să le examineze. Îi explică pe ce străzi să se îndrepte. Ştefan începu să alerge. După cîtva timp i se păru că aude din nou uruitul avioanelor deasupra. Se opri, rezemîndu-se de un zid. Un mesagiu din labirint. N-am înţeles nimic. Vorbeşte-mi despre orice *altceva*. Începu din nou să fugă, ţinîndu-se cît mai aproape de ziduri. Avioanele se auzeau parcă din ce în ce mai distinct... Aşteptase mult timp, ascultînd grindina biciuind ferestrele în snopuri dese, cărunte, apoi ridicase deodată capul şi o întrebase : L-ai iubit ? Pe el l-ai iubit ? Pe logodnicul tău, l-ai iubit ? !... Ileana îl privea speriată, îl privea de parcă n-ar fi îndrăznit să creadă că este încă acolo, lîngă ea, vorbindu-i din ce în ce mai repede, cu un glas înăbuşit de emoţie, întrebînd-o : L-ai iubit ? Crezi că l-ai iubit cu adevărat ?... În lagăr, mă gîndeam tot timpul la asta. Mă întrebam : îl iubeşte cu adevărat ? îl poate iubi şi pe el, pe logodnicul ei ? De ce nu-mi răspunzi ? L-ai iubit ?...

Zărea la răstimpuri policemeni şi home-guarzi rezemaţi de porţi sau în gura adăposturilor de ciment din stradă, care-i urau noapte bună. Deasupra lor se roteau, nevăzute, depărtate, motoarele. Încă n-au lansat... De ce nu-mi răspunzi ? Cînd eram la clinică, mi se păruse că mă pierdusem într-un labirint. Ştiam că există o ieşire, undeva, dar mă rătăcisem. Mă întrebam mereu : L-a iubit ? pe el l-a iubit ? Dacă aş fi ştiut ce să răspund, ieşeam din labirint. De ce nu-mi răspunzi ? !... Ileana continua să-l privească, înspăimîntată. Tu nu-ţi dai seama ce înseamnă asta pentru mine : *să ştiu* dacă l-ai iubit şi pe el. A murit lîngă mine, spuse ea deodată. A murit în braţele

mele. Nu mai mă întreba altceva... Dar l-ai iubit ? Crezi că l-ai iubit ?... Se apropie de fereastră. Grindina încetase. Ploua acum cu băşici, ca o perdea de spume. M-am logodit din deznădejde, spuse Ileana fără să întoarcă capul. A fost o logodnă din deznădejde, dacă poţi ghici ce înseamnă lucrul acesta... Apoi deschise brusc fereastra. Ploaia, vijelia, mirosul de frunze proaspete şi de pămînt, mirosul de trandafiri scuturaţi, năvăliră deodată în odaie. Dacă vrei să rămînem prieteni, te rog să nu-mi mai vorbeşti niciodată de asta. Dacă ai fi avut puţină imaginaţie... Dacă ai fi avut puţină dragoste pentru mine... Ghicise deodată că plîngea, că se lăsa bătută de ploaie ca să poată plînge, dar rămăsese împietrit în mijlocul odăii, privind-o, neîndrăznind să se apropie.

Se opri, istovit, ca să verifice numele străzii. Pe alocuri, oraşul i se păruse pustiu şi sinistru. Dar zărise şi străzi luminate de incendii, către care se îndreptau necontenit camionetele pompierilor şi maşinile cu policemeni. La răstimpuri se auzeau exploziile surde, neaşteptate, aproape stinghere, ale bombelor cu întîrziere. Descifră cu greutate numele străzii şi îşi dădu seama că se rătăcise. Începu să meargă obosit, pe lîngă ziduri, scrutînd întunericul ca să descopere un home-guard. Strada parcă ar fi făcut parte din alt oraş decît din această Londră bombardată şi incendiată. Fiecare casă îşi avea grădina sau măcar arborele ei. Parcă mirosea mai puţin a fum şi a gudron. Chiar şi cerul părea mai puţin însîngerat privit de aici. Se rezemă de un zid ca să se odihnească. O oboseală dulce, tulburătoare, îi pătrundea în tot trupul. Nu, nu m-am supărat, îi spunea Ileana. Nu înţeleg de ce, dar pe tine nu mă pot supăra. Tu nu eşti ca oricare din noi. Tu trăieşti într-un vis al tău... Mi-e milă de mine, îmi plîng norocul meu. De ce m-ai întîlnit ?... De ce-a trebuit să te întîlnesc tocmai pe tine ?... La Zinca, baba îmi ghicea mereu : noroc, noroc în dra-

goste, noroc... Şi după ce te-am cunoscut, baba îmi ghicea : noroc în dragoste, noroc... Te-aş ruga să mă laşi acum. A stat ploaia...

Tîrziu, la capătul unei alei, i se păru că zăreşte o umbră. Se îndreptă într-acolo, dar după cîţiva paşi se opri. Crezu că aude cuvinte româneşti. Vocea i se păruse, la început cunoscută, dar nu izbutea să o identifice. De-abia apropiindu-se îşi dădu seama, tresărind, că era glasul lui Vădastra. „Săraca d-na Zissu, repeta el într-una. Săraca d-na Zissu ! Să vină ea pînă aici pentru mine !..." Ştefan se apropie tulburat. Cînd îi spuse bună seara, Vădastra se întoarse brusc. Era cu capul gol şi nu-şi avea monoclul negru. „Vorbiţi româneşte ? întrebă el speriat. Sînteţi român ?" „Sînt Viziru."

Îi întinse mîna, dar, în întuneric, Vădastra nu i-o văzu şi Ştefan şi-o retrase repede. „Cum de sînteţi la ora asta pe aici ? Unde e d-l profesor ?" Vădastra nu-i răspunse. Îşi trecu mîna prin păr. Sub braţul stîng, Ştefan observă că strînge servieta cu tabloul lui Antim. „Ce s-a întîmplat ?" „Am primit o telegramă, vorbi cu greutate Vădastra. O am cu mine... Staţi să v-o arăt", adăugă el şi începu să caute în buzunar. Îi întinse un plic. „Tot n-o pot citi. Spune-mi d-ta ce scrie în ea..." „E de la Irina. Mă informează, într-o formă foarte aleasă, că sînt tată. A născut ieri, în zori, un băiat..." „Felicitările mele !" „Mulţumesc ! Vestea aceasta, cum era de aşteptat, m-a emoţionat foarte mult !... Am destupat o sticlă de şampanie şi am băut-o împreună cu nenea Iancu... Pe urmă, a început bombardamentul..." „Dar unde e d-l profesor ?!" „Nu ştiu ce-i cu el... A rămas în urmă. S-a rătăcit !..." „Nu se poate !" „S-a pierdut de mine pe la nouă," vorbi obosit Spiridon. L-am căutat vreo jumătate de ceas... Mi-e teamă să nu i se fi întîmplat ceva..." „Dar nu eraţi în adăpost ? De ce-aţi părăsit adăpostul ?" Vădastra tăcu, strîngîndu-şi servieta sub braţ. „Aţi fost foarte imprudenţi, stărui Ştefan. Nu trebuia să ieşiţi din adăpost cît timp dura încă atacul. Mai ales că d-l profesor are groază de bombardamente..." „E o chestie delicată, nu v-o pot spune. O chestie care ne priveşte numai pe noi, familia..." „Trebuie să-l căutăm, spuse Ştefan tulburat deodată. Trebuie să mergem imediat..." Vădastra nu răspunse. Se mulţumi să-şi treacă în neştire mîna prin păr. „Ce s-a întîmplat cu d-l profesor ?" îl întrebă din nou, aproape strigînd. „Nu ştiu... S-a rătăcit... O să aflăm mîine dimineaţă ce s-a întîmplat cu el..." Începură să se audă zgomotele motoarelor de avion, urmate de salve masive de artilerie. Vădastra îi apucă speriat braţul. „Iar vin, şopti. Vin din nou !... Şi vin spre noi !..." Începu să tremure. Se agăţă deznădăjduit de Ştefan. „Ce ne facem ? întrebă. Acum nu mai scap !... Acum ştiu că nu mai scap !..." Cerul fu scrijelat în acea clipă de zeci de reflectoare, care-şi concentrau bătaia chiar deasupra capetelor lor. „Să căutăm un adăpost, spuse Ştefan privind în jurul lui. Haide cu mine !..."

Începu să fugă în susul străzii, unde i se părea că distinge o clădire mai mare. Dar cîteva clipe în urmă auzi şuieratul ascuţit al unei bombe şi se trînti la pămînt. Îşi simţi ceafa şi părul lovit cu nisip şi moloz. Întocmai ca şi atunci, ar fi vrut să ţipe, dar nu putea ; gîtlejul îi era sugrumat, ca prins de frînghii nevăzute. Zărise totuşi capul lui Ionel ieşind o clipă la suprafaţa apei, printre clăbuci. Mia ! strigase el. Era sigur că-l auzise strigînd. Apoi, parcă tot cerul se lăsase pe baltă şi o strivise, ca un cort uriaş care s-ar fi prăbuşit cu un zgomot asurzitor. Nu mai putea auzi nimic. Încercă să se ridice, să-l caute pe Spiridon, dar se împiedică de o lespede răsturnată pe trotuar şi căzu din nou. De data aceasta simţi o durere ascuţită în amîndoi genunchii. Rămase cîteva secunde nemişcat,

închizînd ochii, strîngîndu-şi dinţii. Îl auzi pe Vădastra în urma lui, căutîndu-l. „Unde sînteţi ? strigă el înspăimîntat. Unde sînteţi ?“

Se ridică anevoie şi se îndreptă spre clădire ; Vădastra alerga în urma lui. Cînd se apropiară, zgomotul motoarelor se auzea atît de puternic, încît amîndoi se trîntiră din nou la pămînt, ferindu-se parcă să respire. De abia atunci îşi dete seama că, puţine case în urmă, începuse o anumită agitaţie, se auzeau glasuri, un claxon de maşină. Întoarse capul să vadă ce se întîmplă. Se aprinseseră cîteva mici focuri — pe coperişuri, într-o grădină, pe marginea trotuarului. Au căzut bombe incendiare, îşi spuse, şi se pregătea să se ridice cînd simţi lîngă el trupul lui Vădastra, tîrîndu-se.

„Nu vă mişcaţi, şoptise el. Eu ştiu ce are să se întîmple. Acum au să cadă din nou alte bombe. Mi-a spus d-na Zissu.“

Incendiile se întindeau. Strada întreagă începuse să se lumineze, bătută din mai multe părţi de flăcări. Se auzi de departe sirena unei maşini de pompieri. Voi din nou să se ridice, dar Vădastra îl apucă de braţ. „Ascultaţi-mă pe mine, vorbi el sugrumat. Nu vă mişcaţi. Aşa s-a întîmplat şi cu nenea Iancu... A plecat prea devreme...“ O serie nouă de explozii se auziră parcă foarte aproape. Spiridon gemu. „V-am spus eu, şopti el ca într-un horcăit, fără să-şi ridice capul. Acum vin altele... Şi altele... Şi altele... Aşa l-au omorît pe nenea Iancu...“ Ştefan îşi strînse pumnii încercînd să se trezească. „Ieşise din adăpost ca să-şi facă neputinţele, continuă Vădastra cu greutate, ca şi cum s-ar fi sufocat. Se aşezase aşa pe marginea unui trotuar, cum stăm noi acum. Eu i-am spus să se grăbească, să nu stea mult, că au să înceapă iar bombele. Dar n-a vrut. Scăpase tabloul jos, în întuneric, şi nu-l mai găsea...

Dar era chiar sub el. L-am găsit eu ; era aproape ud... Ce credeţi ? S-a stricat ? Şi-a pierdut din valoare dacă a fost udat ? D-stră ce credeţi ? Un tablou atît de preţios, dacă a fost puţin udat, pe la colţuri, poate să-şi piardă din valoare ? Ce credeţi ? întrebă el de mai multe ori, cu deznădejde.“ „Cred că nu.“ „Aşa cred şi eu. Ce importanţă poate avea dacă a fost puţin udat ?!... Pînă mîine dimineaţă se usucă.“ „Dar ce s-a întîmplat cu d-l profesor ?!“ „Era o scară de piatră acolo şi-şi făcea neputinţele pe trotuar, la capătul scării,“ începu tulburat Vădastra.

Dar un ţipăt de femeie, izbucnit foarte aproape de ei, îi făcu să ridice amîndoi capetele. Cîţiva metri în susul străzii, coperişul unei case ardea cu furie şi o femeie cu un copil în braţe striga deznădăjduită la o fereastră, învăluită în fum. Vădastra strînse tremurînd braţul lui Ştefan. „Parcă ar fi glasul Irinei,“ spuse. Voiră să se ridice amîndoi, dar o nouă serie de explozii îi ţintui la pămînt. „D-stră credeţi în îngeri ? întrebă foarte emoţionat Vădastra. D-na Zissu spunea că îngerii există. I-a văzut de mai multe ori. Spunea că fiecare om are îngerul lui păzitor.“

„Ce s-a întîmplat cu d-l profesor ? strigă Ştefan. Ce s-a întîmplat cu el ?...“ „A murit, vorbi cu destulă linişte Vădastra. A alunecat pe scări şi a murit. V-am spus că-şi făcea neputinţele... A lunecat aşa, şi a murit... Cădeau mereu bombe în jurul nostru...“ Ştefan voi să se ridice, dar Vădastra îşi apăsă braţul cu toată greutatea asupra lui. „...Venise şi d-na Zissu. Aproape n-am recunoscut-o. Săraca d-na Zissu ! Cum am lăsat-o eu şi cum am regăsit-o !... E adevărat, au trecut mulţi ani de-atunci...“

Ţipetele femeii se auzeau tot mai disperate. Cu un efort, scrîşnind, Vădastra se ridică în picioare. Îi întinse lui Ştefan servieta... Ţineţi-o, vă rog, o clipă, spuse cu un glas uscat. Trebuie să mă duc să scap femeia aia...“ Ştefan încercă să se ridice, dar Spiridon îi ţipă, alarmat. „Să nu vă mişcaţi !... Păziţi bine servieta. Asta e singura noastră avere.“

Voi să pornească, dar se întoarse și, trecîndu-și mîna prin păr, adăugă : „...Știți, de fapt eu l-am omorît !... L-am îmbrîncit pe scară cînd își făcea neputințele și s-a prăvălit pînă jos, mort... Degeaba îmi spunea d-na Zissu că nu l-am omorît. Știu foarte bine : eu l-am îmbrîncit. L-am văzut cum se rostogolește. Am luat servieta și am plecat. Cădeau atîtea bombe, încît mă mir cum am scăpat... Dar, știți, ăsta e un secret al nostru. Fiți, vă rog, foarte discret..."

Se întoarse și, cu o neașteptată suplețe, începu să alerge spre casa incendiată. Ștefan își simțea genunchiul înțepenit. Încercă de mai multe ori, fără să reușească să se urnească. Îl văzu pe Vădastra intrînd în casă, după ce strigase ceva femeii de la fereastră. Dar, cîteva clipe în urmă, îl zări din nou în stradă, printre alți oameni, apărînd și dispărînd în bătaia flăcărilor. Mai făcu o încercare să se ridice, dar durerea care o simți în genunchi fu atît de puternică, încît căzu în nesimțire, apucînd servieta cu pumnul, deznădăjduit, ca și cum ar fi încercat să se agațe de ceva.

Se trezi într-un pat străin. Își dădu imediat seama că se află într-un spital. Îl lovi lumina puternică din sală și un miros curios de medicamente, care-i răscolea amintirile, fără să le poată identifica undeva cu precizie, în trecut. „Unde sînt rănit ?" întrebă el infirmiera. „Nicăieri. Sînteți perfect sănătos. V-am ruga chiar să vă îmbrăcați... Nu mai avem paturi..." Ștefan se îmbujoră. Se ridică în capul oaselor și simți în întreg trupul o imensă oboseală. „Și cu toate acestea am leșinat, spuse. Am voit să mă scol, și am simțit o durere teribilă în genunchi." „Probabil că v-ați lovit căzînd," spuse infirmiera.

Îi zîmbi, și se depărtă. Ștefan își plecă repede ochii. Sala era plină de răniți. Auzea la răstimpuri gemete, oftaturi. Își mișcă picioarele și, deși vlăguiala stăruia, nu mai

simți nici o durere. Începu să se îmbrace grăbit, sub cuvertură. Pe marginea patului își găsi hainele și servieta lui Vădastra. Brusc, își aminti de întîmplările nopții și se tulbură. Ar fi vrut să întrebe ce se întîmplase cu Vădastra, dar își dete seama că infirmiera nu avea de unde să știe. O altă infirmieră îl conduse într-un birou, unde semnă mai multe hîrtii. „Ați avut un noroc fără seamăn, îi spuse funcționarul privindu-l cu mirare. Ardea totul în jurul d-stră. Cînd v-a ridicat ambulanța, vă credeau grav rănit. A fost imposibil să vă deștepte. Și mîna vi se încleștase pe servieta asta..." Ștefan roși din nou, mulțumi și se pregăti să plece. Dar se întoarse după cîțiva pași. „N-ați găsit printre răniții de pe aceeași stradă și un compatriot de-al meu, Vasilescu-Vădastra ?" Funcționarul își consultă metodic fișierul. „Nu, spuse. Dar, știți, adăugă el fără să-și ridice ochii, aici nu au adus decît răniții. Și nici măcar nu i-au adus pe toți..."

Întîlni un taxi foarte aproape de spital și se duse la Legație. Căzuseră multe bombe în vecinătate și o parte din geamurile Legației erau sparte. Pe Cromwell Road, cîteva case fuseseră incendiate. Ultimul etaj al Muzeului de științe naturale fumega încă. Portarul Legației părea, însă, voios. Avea mîinile scrijelite și pîrlite de bombele incendiare pe care le stinsese noaptea întreagă. Îi spusese că însărcinatul cu afaceri venise de dimineață și dăduse dispoziții ca o parte din servicii să fie transferate la Ambasadă, în Belgrave Square. Se afla acolo un adăpost destul de sigur și destul de încăpător ca să aibă loc toți membrii Legației. Ștefan urcă în biroul lui ca să-și claseze dosarele, dar după cîteva minute renunță. Chemă la telefon Belgrave Square. Îi răspunse chiar Fotescu, fericit că-i aude glasul. Îi purtaseră toți grija, îi spuse, văzînd că nu vine de dimineață la Legație. Ștefan întrebă dacă știe ceva despre Vădastra și Antim. Nu știa nimic. Dar pînă acum Legația nu fusese informată de nici o pierdere printre membrii coloniei românești. Coborî, cu servieta

lui Antim sub braț, și se duse să ia masa la un restaurant din apropiere. În fața stației de metro se opri să-și cumpere ziarele. „Asta a fost *Blitz* în regulă, Sir !" îi spuse vînzătorul de ziare și zîmbi. Dar lui Ștefan i se păru că zîmbește cu oarecare efort. Trecu mai departe, privind fețele oamenilor din jurul lui. Purtau, toți, urmele nopții nedormite ; arătau parcă mai pămîntii, cu o mare resemnare în ochi, cu buzele strînse. Restaurantul fusese pe jumătate dărîmat și Ștefan simți deodată că nu-i mai e foame. Intră într-un *pub* vecin și ceru un sandwich și un pahar de bere. Rămase mult timp fără gînduri, strîngînd servieta cu tabloul lui Antim, mestecînd în neștire. Apoi se trezi și începu să citească ziarele. Simți cum îl cuprinde oboseala și se ridică cu un efort, plăti și se îndreptă spre Legație. Își aminti că trebuie să telefoneze Ioanei, s-o liniștească.

Pe la ceasurile patru, după ce termină de împachetat arhiva care trebuia transportată în Belgrave Square, nu se mai putu împotrivi ispitei de a dormi și se aplecă pe birou, culcîndu-și capul pe brațul drept. O visă pe Ioana, care parcă venise să-l caute la Legație și nu izbutea să intre : portarul îi spunea prin ușă : „Nu mai stă nimeni aici ! S-au mutat cu toții în Belgrave Square !..." Ioana stăruia, bătea din ce în ce mai tare cu pumnul în ușă : „E urgent ! striga ea. Am venit cu d-na Zissu. Am venit să-l căutăm pe Vădastra...". „În Belgrave Square ! În Belgrave Square !" striga portarul. Simți că-l zgîlțîie cineva și, tresărind, se deșteptă. În fața lui, în lumina cenușie a amurgului, stătea Iancu Antim. Ștefan rămase o clipă cu ochii holbați, apoi sări speriat în picioare.

„Știam eu că tot aici am să te găsesc ! spuse Antim.

Și se așeză ostenit pe fotoliul din fața biroului. Ștefan observă că are brațul drept prins într-o eșarfă neagră. Doar după ce-l văzu în fotoliu, bătăile inimii se potoliră,

dar în clipa următoare simți o mare slăbiciune în tot trupul și se așeză și el pe scaun. Antim își scoase batista și-și șterse cu mare băgare de seamă fruntea. De-abia acum văzu Ștefan că era plin de vînătăi pe față și pe frunte și avea o mare tăietură sub ochiul drept, care i se prelungea adînc în barbă. „Colonelul Chabert ! iubite d-le Viziru, începu Antim silindu-se să zîmbească.

Dar zîmbetul probabil că-i iriță una din tăieturi, căci își duse repede batista la colțul gurii și și-o apăsă, lung. „Ce s-a întîmplat ?" „Colonelul Chabert, nu-ți spun, făcu Antim păstrîndu-și încă batista la gură. Au crezut c-am murit... M-au găsit pe jumătate mort, cu capul spart !... Și n-aveam nimic ! Absolut nimic." Se opri, și cu mare grijă își trecu din nou batista pe frunte.

Tîlharul de Spiridon m-a îmbrîncit, spuse. L-am simțit eu de mult că mă urmărește... Și acolo, în capul scării, l-am văzut cum se pregătește să mă îmbrîncească. M-am lăsat moale și am căzut... Nu mai credeam că am să scap ! Dar bun e Dumnezeu... și cînd are omul zile !... Iată că am scăpat ! Pedeapsa lui Dumnezeu ! Că acum nu-mi mai scapă Spiridon ! Acum am dovadă ! Ocna are să-l mănînce ! Și tabloul tot n-are să-l poată vinde. Că eu am și anunțat poliția că mi l-a furat. Și am venit aici ca să anunțați și d-stră. Și să mă pun sub protecția d-stră. Că criminalul e în stare să încerce din nou să mă omoare !..."

„L-am întîlnit azi noapte", spuse Ștefan. Antim ridică capul brusc și-l privi cu o înspăimîntată intensitate.

„Avea tabloul la el ?" întrebă repede.

„Da, spuse Ștefan ridicîndu-se de la birou și îndreptîndu-se către colțul odăii unde își depozitase partea din arhivă ce trebuia evacuată. Mi l-a dat mie în păstrare, adăugă. Adică, mai exact, mi l-a dat ca să vi-l înmînez d-stră..." Antim sări în picioare și prinse cu amîndouă mîinile servieta. Tremura. Apoi își făcu o cruce mare.

„Să-ţi dea Dumnezeu şi Maica Domnului sănătate, spuse el emoţionat. Să-ţi dea Dumnezeu sănătate !...“ Dar nu mai putu continua. Începu să plîngă zguduit de suspinuri şi-şi acoperi faţa cu batista. „Dar nu mai avem nici o veste despre d-l Vădastra, spuse încet Ştefan. Nu ştiu ce s-a întîmplat cu el. Sărise să dea ajutor unei femei într-o casă incendiată... Mi-e teamă să nu i se fi întîmplat ceva...“ „Să-ţi dea Dumnezeu sănătate, repeta într-una Antim, printre suspiņuri. Dumnezeu şi Maica Domnului să-ţi dea sănătate !... Dumnezeu şi Maica Domnului !... Colonelul Chabert !...“

CUPRINS

Prefaţă V
Cuvînt înainte XXIII
Tabel cronologic XXXI
Notă asupra ediţiei LXXVIII

PARTEA I

I 1
II 38
III 97
IV 138
V 200
VI 238
VII 286

Lector : ECATERINA ȚARĂLUNGĂ
Tehnoredactor : VASILE CIUCĂ

Bun de tipar : 25.01.1991
Coli ed. 20,59. Coli tipar 13

Comanda nr. 280
Combinatul Poligrafic București,
Piața Presei Libere nr. 1, București,
România